AHMET YESEVÎ

Sadullah SİYAYEV

BİYOGRAFİK ROMAN

Aktaran:
Şuayip KARAKAŞ

cümle

Sadullah SİYAYEV

AHMET YESEVÎ

Aktaran
Şuayip KARAKAŞ

cümle

Cümle Yayınları- 54
Biyografi Dizisi- 15

•

Yayın Yönetmeni: Muhsin METE

•

AHMET YESEVÎ/Sadullah SİYAYEV

•

Teknik Hazırlık
Kelime Yayıncılık

•

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Sarakusta
www.sarakusta.com.tr

•

Kapak minyatürü: Cihangir AŞUROV'a aittir.

•

© Bu kitabın tüm yayın hakları, yazarıyla yapılan sözleşme gereğince, Kelime Yayıncılık'a aittir.

•

Birinci Baskı, Mart 2017
ISBN: 978-605-9147-47-7

•

Kelime Yayıncılık Reklam Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 31337
Reşit Galip Cad. Hatır Sok. Nu: 23/2 06700 GOP / ANKARA
Telefon: (0312) 437 08 85-437 08 86 Faks: (0312) 437 08 87

•

www.cumleyayinlari.com
e-posta: bilgi@kelimeyayincilik.com

•

Baskı: Dumat Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
www.dumat.com.tr

•

Cümle Yayınları, Kelime Yayıncılık'ın tescilli markasıdır.

Sadullah SİYAYEV

AHMET YESEVÎ

SADULLAH SİYAYEV VE AHMET YESEVÎ ROMANI HAKKINDA

Sadullah Siyayev, 25 Mart 1939 tarihinde Kazakistan'ın Türkistan şehri yakınındaki Karnak köyünde dünyaya geldi. 1946-1956 yıllarında Karnak'taki orta mektepte, 1957-1962 yıllarında Taşkent Devlet Üniversitesi'nde okudu. Eğitimini tamamladıktan sonra Taşkent radyosunda, sonra çeşitli gazetelerde ve *Muştum* adlı hiciv dergisinde çalıştı.

Edebî hayata şiir yazarak başladı. İlk şiiri 1956 yılında *Kızıl Özbekistan* adlı günlük gazetede yayımlandı. Sadullah Siyayev'in şiirlerle birlikte *Kız Balanın Pendi* (1963), *Miŋ Bir Kılık* (1964), *Çarhpelek* (1965), *Üyimizge Mehman Keldi* (1966) gibi hikâyeleri de basıldı. Bu hikâyelerinde köy hayatını, gençlik heyecanlarını, güzellik ve iyilik gibi insanî duyguları anlattı.

Yazarın ilk hikâye kitabı olan *Kasem İçmegen Yigit*, 1970 yılında yayımlandı. Bu kitapta yazarın lirik ve hicvî-mizahî hikâyeleri bulunmaktadır. Bundan sonra *Sadagaŋ Ketey* (1972), *Toylar Mübarek* (1975), *Ay Barıb, Aman Keliŋ* (1976), *Ağır Veznli Cencelkeş, Erkekler Üçün Ertekler* gibi hikâye kitapları yayımlandı. Bu kitaplarda Özbek insanının çalışma hayatını ve insanî duygularını anlattı.

Sonraki yıllarda onun kıssa ve hikâyelerden ibaret *Yaruğluk* (1986), *Bepervâ Bolmakçimen* (1990) adlı kitapları ve *Avaz* (1987) adlı romanı yayımlandı. *Mecnuntalnin Navdesi* (1989) adlı hikâye ve kıssaları Hamza Ödülü'ne aday gösterildi. Rus dilinde de *Sneg na Golovu* (1988), *Skazki diliya Mucçin* (1989) adlı hikâye kitapları yayımlandı.

Sadullah Siyayev'in hikâyeleri Rus, Kazak, Kırgız, Tacik dillerine tercüme edilmiştir. Kendisi de Mihail Zoşçenko, Leonid Lenç, A.

Arkanov, G. Gorin gibi Rus yazarların birçok hikâyesini Özbek diline tercüme etmiştir.

Hâlen hayatta olan Sadullah Siyayev hakkındaki bu bilgiler, bu hususta elimizdeki tek kaynak olan Sabir Mirveliyev'in *Özbek Edibleri* (Taşkent, 1993) adlı kitabından derlenmiştir. Biyografisini yazması için yazarın kendisinden ricada bulunulmuş, ancak bu mümkün olmamıştır. Bu sebeple, kendisinin son kalem faaliyetleri hakkında bir bilgimiz bulunmamaktadır. Hâlbuki Türkiye'deki okuyucunun bu romanla birlikte yazarı hakkında da geniş bilgi sahibi olması ve onu tanıması önemli bir kazanç olacaktı.

* * *

Sadullah Siyayev'in Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktardığımız *Ahmet Yesevî* adlı biyografik romanı, önce 2012 yılında Taşkent'te yayımlanmıştır. Biz bu çalışmada eserin 2015 yılında yayımlanan ikinci baskısını esas aldık. Yazar, romanın sonuna ilâve ettiği *İkki Ağız Arzı Hâl* başlıklı ve Temmuz 2012 tarihli kısa yazısında, bu eseri niçin ve nasıl yazdığını, hangi kaynaklardan istifade ettiğini kısaca izah etmektedir. Yazar, 1939 yılında, Hoca Ahmet Yesevî'nin medfun bulunduğu Kazakistan'ın Türkistan şehri yakınındaki Karnak köyünde doğmuş ve 19 yaşına kadar da bu köyde yaşamıştır. Kazakistan'ın bu bölgesi, Özbeklerin de yoğun olarak yaşadıkları bir bölgedir. Daha sonra Özbekistan'da yaşayan yazar, Karnak köyü ve Türkistan şehri ile alâkasını hiç kesmemiş, bilâkis sık sık burayı ve Hoca Ahmet Yesevî'nin kabrini ziyaret etmiştir. Onun Türkistan şehrine olan bu ziyaretleri ve esasen Hoca Ahmet Yesevî'ye ait hikmetlerin halk arasında kutsal metinler olarak yaygın bir şekilde okunması ve yine halk arasında ona dair rivayetlerin nakledildiği bir böl-

ge olması, yazar ile Hoca Ahmet Yesevî arasında bir gönül bağı oluşturmuştur. Bu sebeple yazar bu romanı yazmayı kendisi için millî bir borç saymıştır.

Hoca Ahmet Yesevî'nin, Türk milletinin iman çizgisinin başlangıç noktasını teşkil etmesi ve İslâmiyet'in Türkler arasında yaygınlaşmasında birinci derecede müessir olması, onu yaşadığı devirde olduğu gibi bugün de bütün Türk dünyasında fevkalâde itibar edilen aziz bir şahsiyet mertebesine yükseltmiştir. 12. yüzyılda olduğu gibi bugün de insanlar Uluğ Türkistan'ın en uzak yerlerinden kafileler hâlinde akın akın Hoca Ahmet Yesevî'ye gelmekte ve onun kabrini ziyaret etmektedirler. Hoca Ahmet Yesevî'nin, Türkistanlıların nazarında, dinî bir önder olmanın yanı sıra millî bir önder olarak da çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Zira yüz elli yıllık bir zaman zarfında Rusların hem Çarlık, hem de Sovyet dönemlerinde Türklük ve İslâmiyet aleyhindeki propagandalarına, Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikalarına karşı onun manevî varlığı Türklüğün ve Müslümanlığın asla yıkılmayan bir kalesi olmuştur. Bütün Türkistan'ı manevî şahsiyeti etrafında birleştirmiş, hem millî ruhu, hem de dinî ruhu temsil ederek farklı boy adları altında olsa da Türkistan Türklüğünü Müslüman bir millet olarak bugüne eriştirmiştir. Ahmet Yesevî adlı romanın, sekiz yüz yıl boyunca hem Müslümanlığı, hem de Türklüğü beslemiş olan Hoca Ahmet Yesevî'nin hayatına dair hem tarihî, hem de sözlü rivayetleri bir arada değerlendirmesi önemlidir. Romanın okuyucuyu 12. yüzyılın Türkistan şehirlerinde dolaştırması, siyasî, sosyal ve kültür hayatı hakkında, Yesevîlik hakkında bilgiler ihtiva etmesi sebebiyle ayrı bir önemi bulunmaktadır. Romanın en önemli tarafı, tarikat ile medrese arasındaki ezelî çatışmanın 12. yüzyıldaki tezahürünü aksettirmiş olması ve bizi bunun üzerinde düşünmeye zorlamasıdır.

Türkistan coğrafyası, siyasî sebeplerin bir sonucu olarak Türkiye'deki okuyucunun zihninde çok fazla yeri olmayan bir coğrafyadır. Zihnimizdeki bu boşluk, bizim tarihî kaybımızdır. Türkistan Türk lehçelerinden yapılacak tarihî roman neşriyatı, söz konusu kaybın telâfisi için bir fırsattır. Türkistanlı romancılar, Sovyet tahribatını telâfi etmek ve millî tarihi yeni nesillere anlatmak maksadıyla ciddi bir tarihçi gibi çalışmakta ve eserlerini ulaşabildikleri bütün kaynakları değerlendirerek yazmaktadırlar. Bu sebeple Türk lehçelerinden yapılacak tarihî roman neşriyatının Türkiye'deki okuyucunun hafızasını zenginleştireceği muhakkaktır. Batı edebiyatlarından yapılan tercümelerin kıymeti aşikârdır, tartışma konusu edilemez. Ancak bu kıymet, Türk dünyasına açılan penceremizi asla kapatmamalıdır.

Ahmet Yesevî romanı, Hoca Ahmet Yesevî'nin kendisini her şeyden ve herkesten tecrit ettiği hücresine çekilmeden önceki son bir yılını hikâye etmektedir. O, bir din adamı olduğu kadar aynı zamanda bir cemiyet adamıdır. Toplumun bütün dertlerine alâka gösterip kendince çare bulmaya çalışan cesur ve hareketli bir cemiyet adamıdır. Dolayısıyla eser bize 12. yüzyıl Türkistan'ına ait dinî, siyasî, sosyal, kültürel bir panorama vermektedir. Üzerinde iyi çalışılmış bu panoramanın da bizim için değerli olduğu muhakkaktır.

Roman yayına hazırlanırken Farsça beyit ve ibarelerin tamir, tashih ve tercümesini Prof. Dr. Metin Akar Bey yapmıştır. Arapça ibarelerle âyet ve hadislerin kontrolü Prof. Dr. Candemir Doğan Bey tarafından yapılmıştır. Roman karışık dilli bir eser sayılabilir. Yazarın Kazakistan doğumlu olması ve hayatının önemli bir kısmını Kazakistan'da geçirmesi sebebiyle eserde hatırı sayılır derecede Özbek lügatinde bulunmayan Kazak lügatine ait kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimelerin izahı Yrd. Doç. Dr. Dinara

Duisebayeva'ya aittir. Kendilerinden istifade ettiğimiz bu hanımefendi ve beyefendilere müteşekkir olduğumuzu belirtmek isterim. Kapakta kullanılan Ahmet Yesevî minyatürü için Özbek sanatçı Cihangir Aşurov'a ve Ahmet Yesevî Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlığı yetkililerine, Yayınevi adına teşekkür ederim. Türk dünyası edebiyatına ait bir romanı sahiplenerek yayımlanmasına imkân sağlayan *Cümle Yayınları* yetkililerine de bu kadirşinaslıkları sebebiyle ayrıca teşekkür ederim.

Prof. Dr. Şuayip KARAKAŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi

BİRİNCİ KİTAP

YEMİNİNDEN DÖNENİN CEZASI

YEMİNİNDEN DÖNENİN CEZASI

1. Bölüm

Hoca Ahmet Yesevî Türkistan mülkünün Şeyhülmeşayihidir. Makâmâtı yüce ve meşhur, kerametleri devamlı ve sonsuz imiş. Mürit ve ashabı sayısız, şah ve gedâ onun irâdet ve ihlâs dergâhında nihayetsiz imiş.

Ali Şir Nevâî

Sefer ayının ortalarında mülk-i Türkistan'da mühim bir haber yayıldı:

– Şeyh Hazretleri hacca gitmek, Kâbe'yi ziyaret etmek istiyorlar!

Bu haber, kalabalık şehirleri, âsude kasabaları, safranlı kırları, sonsuz yaylaları ve görkemli bağları aşarak diyardan diyara, dilden dile dolaştı. Tabiî Hicaz seferini ilk defa Yesililer işitti.

Şehir pazarında Karnak köyünden gelen iki çiftçi elma ve üzüm satıyorlardı. Biri Yakışıklı Nizamettin, diğeri Kara Kemal.

– Karaoğlan, duydun mu, Hazret-i Sultan hacca gidiyormuş.

Kemal o sepetten bu sepete elma aktarıyordu.

– Hayır, gerçekten mi? deyip bir an durakladı.

– Gerçek, biraz önce sen ayakyoluna gittiğinde dervişler haykırarak geçtiler. "Şeyhülmeşayih, Sultanülârifin Hoca Ahmet Yesevî Hazretleri Beytü'l-Mukaddese atlandılar!" dediler.

– Bizi Allah lânetlemiş, Yakışıklı, dedi Kemal canı sıkılarak henüz Elikhanlar zulmünden kurtulmuştuk, şimdi pat diye tekrar Karahıtay üstümüze gelmesin de.

– Geleceğim derse, geliverir Karahıtay. Gorhan'a iki dünya bir adımlık.

– Şeyh Ata yanımızda olursa, inşallah, gelemez. Sultan Sencer Pîr'imize mürit olmuş. İki satır mektup yazıp gönderirse, Sencer bahadır, Gorhan'ın yolunu keser.

O sırada arastaya mavi çuha cüppe giymiş ulema görünüşlü bir kişi geldi. Belinde çifte kuşak, kıpkızıl yanakları tombul ve gözleri kısık idi. Bu yabancı kimse hiçbir şey söylemeksizin diz çökerek üzümden yemeye başladı.

– Yakışıklı, bu, Şeyh Ata bunca yıl hiç ayrılmaksızın bir yerde oturdu. Niye şimdi birdenbire... hacca atlandı acaba?

Mavi çuhalı kişi kıkırdayarak güldü:

– Buna da aklın ermedi mi, cahil? Pîr'inin ömrü sona eriyor. Ölmeden önce Mekke-i Mükerreme'ye varıp işlediği günahlarından kurtulmak istiyor o hilekâr!

O yine üzümü parmaklarıyla karıştırdı, uzun, seyrek sakalını sağa sola savurarak uzun uzun geviş getirir gibi çiğnedi.

– Üzüm ne kadar oldu? deyip Nizamettin'in yüzüne sırıtarak baktı. Adamın bu saygısızca tavrı ve Şeyh Ata'ya dil uzatması, Yakışıklı'yı kızdırdı.

– Eğer belinizde zünnarınız[1] olmazsa, sudan ucuz! dedi kasten alaycı bir ifade ile.

Çifte kuşaklı adamın kısık gözleri kocaman açıldı.

– E, ağzından iyi söz çıksın, imansız! Zünnardan sakın! deyip elini salladı, Elhamdülillâh, iki defa ihram bağlıyoruz. Hacı Şehabiddin dersen it de, bit de tanıyor, sen duymamışsın, cahil!

– İt ile bitin tanıdığını biz nereden bilelim...

İki çiftçi hacının tehlikeye düştüğünü görüp güldüler. Hacı ise, bir salkım üzüme elini uzattı ve bir şeyler mırıldanarak öbür arastaya geçip gitti.

Kemal yine derdini söyledi:

– Her ne ise, Sultan'ım sağ salim dönsün de hacdan.

– İnşallah!

– Ne de olsa o arkamızı yasladığımız dağımız idi.

– Evet, belâ-kaza gelecek olsa, o tıpkı Karadağ gibi göğüsleyerek önünü kesiyordu.

– Hacca varmasalar bile yüz defa hacca giden kimsenin sevabını kazanmışlar, doğru mu?

Nizamettin cevap veremedi. Pazarın köşesindeki kısa minareden müezzinnin ezanı duyuldu:

– Allahüekber, Alla-hüek-be-e-r!!! Eşhedüenlâ ilâhe illâllah!

İki dost aceleyle meyvelerinin üstüne örtü atıp, karadut gölgesine, öğle namazına koştular.

---

1 Hristiyan ve Yahudilerin bellerine bağladıkları ipten örülmüş siyah kuşak.

Hazret namazı halifeleri ile beraber eda etti. Namazı eda ederken Sofi Dânişmend Zernakî onun sağ tarafında, Hakîm Ata lâkabını alan halifesi Süleyman[2] sol tarafında oturuyordu. Yine bir yakın mahremi, Üstad-ı evvel Arslanbab'ın gözdesi olan Mansurhoca. O dervişler halkasına yeni gelip katılan gençlere tarikat âdabını öğretip hânekâha dönmüş ve safa dâhil olmuştu.

Pîr-i mürşit duâ edip elini yüzüne çalarak, seccadeyi topladı. Sonra Sofi Dânişmend ile Süleyman'a da icazet verdi. Şeyh'in gençlik çağından kalan bir âdeti vardı. Her defasında namazı eda ettikten sonra yalnız kalmak istiyordu. Eline tesbihini alır, gözlerini yumar, hayal atına binip vücut şehrini gezer, o yedi iklimde, dokuz felekte seyr ederdi. Arş u kürsiyi dolaşır, levhukalemden haberdar olurdu. Elhamdülillâh, işte şu kuş gibi uçan at, onu tıpkı Burak gibi muradına eriştirirdi. Yalnız kalıp, selb-i vücut eylemek, yani mülâhaza, müşahede ve tekbir vasıtasıyla o Gavsülâzam Muhiddin Geylanî tarikatına gönül verdi. Bu tarikatın bir altın kolu olayım, diyerek Türkçe Cehriye yolunu, tarikatını kurdu. Zikr-i kalbî vasıtasıyla dili keskin oldu, hikmet söyledi. Türkçede lâtif ve zarifâne beyit söylemek mümkün değildir diyen kibir sahiplerinin ağzına vurdu. Allah'a

2 Hakîm Ata Süleyman Bakırganî, (Doğum yılı meçhul, 1186'da vefat etti). Tasavvufî ve didaktik edebiyatın temelini atanlardan biridir. İslâm dininin "Cehriyye" (Yesevîlik) olarak adlandırılan akımını Kıpçak bozkırlarında yayan önemli bir din bilginidir. Bugünkü Karakalpakistan'a bağlı Konırat şehrine yakın bir yerdeki eski kale şehir olan Bakırgan'da doğdu. Türk dünyasının ilim ve sanat merkezleri olan İsficap (Sayram), Farab (Otrar) ve Yesi (Türkistan) şehirlerinde uzun yıllar eğitim gördü, İslam ilminin çok önemli bilginlerinden ders aldı. Hocaların hocası olarak adlandırılan "ulu şeyh" Ahmet Yesevî'nin öğrencisi ve aynı zamanda halefi oldu. Halk arasında Hakîm Ata olarak anıldı. Tasavvufî ve didaktik hikmetleri, Kıpçak bozkırları ve Türkistan Türk boyları arasında yayılarak geniş bir şöhret kazandı. Edebî mirası Kazan, Taşkent ve İstanbul matbaalarında Bakırganî Kitabı adıyla defalarca yayımlanmıştır.

şükür ki, hikmetleri Türkistan mülkünde makbûl ve meşhur...

Şeyh, yarı karanlık hücrede, çiçeksiz tek renkte Türk üslûbu ile dokunmuş yün halı üstünde tekbir getirip oturur. Onun gözleri yumuk, elinde hurma renkli tesbih. Parmakları yavaş yavaş tesbih tanelerini çeker, her taneyi çektikçe Allah'ın bir ismini zikreder.

Doksan yedinci taneye geldiği sırada ayak sesi işitildi. Şeyh gözünü açtı. Eşikte has hizmetkârı Kutbiddin duruyordu. Kutbiddin, Semerkand padişahı Mahmuthan ibn Arslanhan'ın sevgili oğlu. On yedi-on sekiz yaşlarındaki bu delikanlı, yumuşak huylu, idrâk sahibi, gönül ehli birisi. İki yıl önce babası ile kıblegâhı olan Şeyh'in ziyaretine geldi. Sonra, doğduğu yurdundan, valide ve pederinden vaz geçip, bu halvethanede kaldı.

– Aziz efendim...

Şeyh hiç cevap vermeden tesbihini çekmeye devam etti. Yüz birinci taneyi çekip, duâ etti. Kutbiddin hızlıca diz çöküp duâya katıldı. Sonra saygılı bir ifade ile hitap etti:

– Aziz efendim... Sabran'dan Şehabiddin hacı... izin istiyor.

Şehabiddin... Bu isim Şeyh'in gönlünü kararttı. O anda bedenini, ruhunu saran ışığı bulut kaplamış gibi oldu.

Şehabiddin Mahsum[3] bir vakitler ehl-i dillerden idi. Hakîm Süleyman, Sofi Dânişmend, Baba Maçin gibi müritleriyle beraber Yesevîye tarikatına revnak dileyip Şeyh'e intisap etmişti. Sonra mel'un şeytan onu yolundan azdırdı. Nâdanlığı tercih etti. Hazret ile mesele tartışmak için Merv'den imam Mervezî geldiğinde Mahsum onun yanında yer aldı,

3 Mahsum: Ulema ve din adamları için kullanılan bir unvan.

Yesevî'nin sözüne karşı çıkıp, "Mansur-ı Hallac kâfirdir!" diye bağırdı. Günlerce süren münazaradan sonra Mervezî teslim olunca, tevbe etti. Vallahi billâhi, Cehriye tarikatını kabul ettim, Pîr'im, günahımı bağışlayın, deyip yeri öptü. Şeyh himmet etti. Fakat Mahsum hânekâh şartlarına dayanamadı. Doğduğu yer olan Sabran'a gitti. Medresede yönetici oldu. Nefis dizgini bir defa elden gidince, artık çare yokmuş. Şehabiddin talebelerin hakkına ihanet edince, Sabran'dan da kovuldu.

Mahsum'un daha başka küstahça işleri de Şeyh'in kulağına geliyordu. Yurdu gezerek, halkı Hak Mustafa yoluna davet eden dervişlerden haber geldi. Şehabiddin geçen yıl Sabran'dan kovulunca, Karadağ ardına geçmiş, Şeyhülmeşayih adına irşatta bulunup, kendini Kumkent hânekâhının pîiri ilân etmişti. Bu yalan irşad, işte, Şeyh'in elinde duruyordu. Mührü sahte. Asıl mühürden nüsha çıkarmış, imansız Mahsum.

Şeyh Kumkent'e adam gönderip, Mahsum'u çağırttı. Onu halkın gözü önünde mescidin sütununa bağlattırıp cezalandırmak istemişti. Fakat Şehabiddin hükme baş eğmedi, Kumkent'ten hacca kaçtı. İşte, şimdi kendi ayağı ile gelmişti... Şimdi ona niçin insaf bahş etsindi?

Kutbiddin o sırada el kavuşturup Pîr'e itaatkârane bakıp duruyordu. Şeyh yanıbaşından Şehabiddin'in yalan fermanını aldı. Hafifçe doğruldu.

– Mahsum ile halkın önünde konuşacağız, dedi ve askıdaki sarığına elini uzattı. Kutbiddin hızla varıp sarığı aldı ve iki eliyle uzattı.

– Ömrüne bereket, oğlum... İnsan çok mu?

– Çok... İsficab'dan da gelecek...

Şeyh'in yüreği tazelendi, yaşlı gönlü galeyana geldi. İsficab onun ata yurdu, doğduğu vatanı. Babasının türbesi, anasının bir avuç toprağı İsficab'da. Nice yıldır ziyaretine gidemedi. Gönlünü ukde, nedamet hissi kavuruyordu. Allah nasip ederse, şimdi az kaldı. Bir hafta içinde ziyaret edip, toprağını gözlerine sürecek.

Hazret küçük kapıdan "Bismillâh!" deyip dışarı çıktı. Mescid-i Sultaniye karşısındaki büyük meydan insanla dolmuştu. Ak sarıklı âlimler, küçük, mavi sarıklı medrese talebeleri, hırka giymiş dervişler ve torbasını omuzlamış çiftçiler, balasının elinden tutmuş sürükleyen kadınlar. Meydanın kenarında atlı adamlar göze çarpıyordu. Omuzlarına astıkları silâhlarına bakılırsa, onlar Oğuzhanı Altıntaş'ın askerlerine benziyordu.

Hazret'i görünce, askerler çarçabuk atlarından indiler.

Sultanü'l-ârifin yüksek eyvanda bir müddet sessiz durup, ahaliyi dikkatle gözden geçirdi. Halkın içinde evliya atanın kerametlerini bin defa duymuş, fakat kendisini hiç görmemiş olanlar çoktu. Onların nezdinde evliya, cüssesi dev gibi, sakalı göğsüne düşmüş, sarığı sepet gibi, cüppesinin kol kısmı ve eteklerine çeşitli ayetler çekilmiş heybetli bir kimse olması gerekiyordu. Hazret-i Sultan ise, tamamen başkaca idi. İşte, yorgunluktan mı, yoksa okumaktan mı mahmurlaşmış âsude gözlerini dikip kalabalığa sâkin, düşünceli bir hâlde bakıyordu. Sırtında bembeyaz sade bir gömlek, ince sarılmış küçürek bir sarık. Sakalı-bıyığı da kısa ve düzgün. Belinde mavi bir kuşak. Cüssesi de, küçükçe.

İnsanlar hayretten parmağını ısırdı. Bu kadar küçük cüsseli, dik duruşlu, güzel yüzlü bir kişinin evliya olması, dün-

yanın dört yanında doksan bin müridinin bulunması, hattâ padişahların da onunla istişare ederek iş yapması düşünülemiyordu.

Meydanı ağır bir uğultu kapladı. Sabırsız kimseler halkı dirsekleyerek, öndeki eyvana doğru hücum etti. Şeyh etrafına baktı. Sağ tarafta Sofi Dânişmend ile Mansurhoca'yı, solda Hakîmhoca Süleyman ile Baba Maçin'i görüp elini kaldırdı. Uğultu ancak basılır gibi oldu.

Bismillâhhirrahmanirrahim! dedi Hazret boğuk, hoşa giden tatlı bir sesle konuştu. Meydan uğultu hâlinde karşılık verdi.

– Allahüekber!

– Allahüekber!

– Ey, iman ehli! Aranızda Şehabiddin adındaki Şeyhürreisi tanıyan mümin Müslüman varsa, işte buraya çıkıp şahitlik etsin.

Meydan ağır bir sessizliğe gömüldü.

– Hiç kimse tanımıyor mu?

– Ha-yı-ı-r! Biz Hazret-i Sultan'ı tanıyoruz! Şeyh Şehabiddin'i tanımıyoruz, şeklinde haykırmalar duyuldu.

– Niçin tanımıyorsunuz?.. İşte o kişi! Şeyh sol yanına döndü, Buyursunlar, müritlerine kendilerini göstersinler...

Şehabiddin, Hazret'ten bir adım kadar geride duruyordu, telâşa kapıldı, geri çekilerek halkın bakışlarından kaçmak istedi. Fakat Baba Maçin'in demir pençesinden kurtulamadı. Baba Maçin onu dirseğinden sımsıkı kavrayarak eyvanın kenarına getirdi. İnsanlar mavi cüppe giyip, belini iki yerinden bağlayan bu Kalmuk suratlı kişiye hayret ederek

baktılar. Şeyh, biraz önceki gibi sakin ve kat'i bir sesle hitap etti:

– Peygamber aleyhisselâm cenapları "El-kezzâbu lâ-ümmetî" demişler. Karşınızda duran bu âsi kul, bu hadisin manasını bilmiyor muydu? Biliyordu. Fakat riayet etmedi. Allah'ın gazabından korkmadan yalan söyledi. O nasıl bir insan ki, Hakk yoluna giren talebelerin hakkını yiyor! Kendisini şifacı şeyh ilân etmiş, hayâsızca kendi kendine fetvalar yazıyor! İman ehlinin gözünü boyayıp riyakârlık ediyor, nefs-i hayvanîye teslim olarak âhiretini satıyor! Bunun üstüne bir de utanmaz arlanmaz, el içinde hacı takkesi giyip gururlanıyor!

Şehabiddin hacının ümidi boşa çıktı. İçinden "Ah, derdi bitmek bilmeyen talihsiz başım! diyerek lânet okudu. Yoldan çıkmasaydın, şu mağrur Şeyh'in huzuruna başın eğik gelir miydin? Şimdi ne hâle düştün? Amellerini bilmeyenler de öğrenecektir artık. Eyvah, hangi cin çarptı seni hacı Şehabiddin, niye geldin buraya, ha, niye geldin? İşte şimdi hakaret toprağına belenip rezil rüsva oldun, hacı!" diye söyleniyordu.

Aslında onun başka çaresi de yoktu. Yalan fetva âşikâr olunca, Şehabiddin bir yerde barınamadı, avare olup diyar diyar dolaştı. O akılsız dervişler, onun yaptıklarını bütün dünyaya yaymışlardı. Mahsum hangi kasaba, köy veya obaya varacak olsa, "Kendi kendine icazetname yazıp, Şeyh olan kimse siz değil misiniz, efendi?" deyip itiraz ettiler. Velhasıl onun işi yürümedi, nasibi kesildi. Bundan sonra Şehabiddin'in ya adını değiştirmesi, ya kimsenin tanımadığı bir yerde ikamet etmesi veya Şeyh'in huzurunda tevbe edip, hiç değilse bir mescit imamlığını talep etmesi lâzımdı. Mahsum, ikinci yolu seçti. Fakat Şeyh onu affetmedi. Hiç

olmazsa tevbe etmesine de fırsat vermedi, bilâkis bütün halkın gözü önünde rezil rüsva etti.

– Ey, müminler! -Hazret'in sesi uzaktan, sanki semadan gümbürdeyerek gelir gibi oldu.- Şeriat-i Mustafa'ya şüphe düşürüp, birinin hakkına ihanet eden, yalan fetva ile halkın elindeki ekmeğine el uzatan, ilim alıp, ilmine riayet etmeyen, bu münafık ve haris kimsenin cezası ne olsun, söyleyin!

Ahali yumruklarını havada sallayarak, öfkeyle bağırdı. Safın önünde duran ulemadan biri "Cezalandırılsın!" diye bağırdı.

– Cezalandırılsın!

– Sakalı bıyığı kesilsin!

– Mescide sokmamak gerek böyle nefsi bozuk olanı!

Şehabiddin'in ödü patladı. Canı boğazına geldi. Şimdi burada elini, ayağını bağlayıp, sakalını, bıyığını keseceklermiş gibi tir tir titredi.

– Yalan! dedi hırıldayarak. Şeyh yalan söyleyip duruyor! Ben onun eteğini gözüme sürmedim. Bu sebeple bana kastı var.

Şeyh sol yanına bakıp "Mushaf!" dedi keskin bir ifadeyle. Mansurhoca elindeki Kur'an'ı iki eliyle Şehabiddin'e uzattı.

– Alın! dedi Şeyh hacıya, işte şu Kelâmullah'ı tutup yemin edin! Yalan söylüyorsanız, sizi Allah çarpsın, eğer ben yalan demiş isem, Allah beni çarpsın! Alın!

Şehabiddin ikirciklendi. Eğer Kur'an'ı alıp yemin etmezse, şimdi söylediği sözleri boşa çıkacak, o zaman (Allah göstermesin!) gerçekten de elini, ayağını bağlayıp, sakalını kesmeleri mümkündü.

Hacı münafıklığın affedilmez bir günah olduğunu bilse de "İlâhi, sana sığındım", diyerek Kur'an'ı eline aldı. Alnına koyup öptü. Sonra onu göğsüne bastırarak halka döndü.

– İşte şu Kelâmullah ile yemin ederim ki, Şeyh benim gibi bir günahsız mümin-müslümana töhmet taşı yağdırıp duruyor. Bir yıl önce bize kendi elleriyle şehadetname yazıp vermiştiler, şimdi ise, o yarlığı da, mührü de inkâr edip, bendeniz gibi kâmil bir müslümanın adını kötüye çıkardılar... Ey kâinatın yaratıcısı, yalan söylüyorsam...

İnsanlar nefes almadan sesi ve bütün vücudu titreyerek ant içmekte olan hacıya gözlerini diktiler. Bütün ahali, "Acaba Hazret-i Sultan bir müslümana bühtanda bulunurlar mı, acaba..." şeklindeki şüphe yükünden dolayı donup kalmış, hayret içindeydi.

Şeyh ise, hacının işi bu noktaya vardıracağını düşünmemişti. Elli yıldır taat ve ibâdet ile meşguldü, Kur'an-ı Kerim'i bin kere hatmetmişti, nice nice küffarı din-i İslâm'a kazandırmıştı. Fakat ümmetin kitabı üstüne yalan için gerçek diye ant içerek sözünden döneni ilk defa görüyordu!

Şeyh elini yakasına götürdü. "Estağfirullah! Estağfirullah!" diyerek içinden kelime-i şehadet getirdi. Dilinde kelime-i şehadet, gönlünde ise başka bir âyet, başka bir duâ...

– ...eğer yalan söylüyorsam, o zaman, ölmeye de, ağzımın burnumun çarpılmasına da razıyım...

Hacı Kur'an'ı öpüp, Mansurhoca'ya uzattı, Hazret'ten yana muzaffer bir şekilde baktı ve iki adım yana çekildi. Şeyh kendisinde var olan ve yalnız kendisine malûm olan bütün ruhî kuvvetini toplayıp hacının gözlerine kararlı bir şekilde baktı. Şehabiddin sallanarak gidecek gibi oldu.

Sonra sendeleyerek eyvanın kenarına doğru yürüdü. Şeyh hemen kelime-i şehadet getirip keskin bakışlarla onu takip etti. Hacı "Pençenden sağ salim kurtuldum işte Şeyh, şimdi ne yapacaksın?" dercesine, memnun bir hâlde sırıttı. İşte, o uzun eyvanın kenarına vardı. "Bismillâh!" deyip merdivenden inmeye başladı...

Şeyh'in esmer yüzü asıldı. Dudakları belli belirsiz kıpırdadı, alnında inci tanesi gibi ter göründü.

Eyvan üç adım kadardı. Hacı üç basamak geçip, dördüncü basamağa vardığında yıkılıp, yuvarlandı. Üç takla atarak aşağı düştü. Kalabalık "O o!" diye uğuldadı. Ahali yerde feryat edip yatan hacıya değil, yüzünü tersine çevirip içeri gitmekte olan Hazret-i Sultan'a endişeyle baktı.

Şehabiddin hacının kolu kırılmış, çenesi çıkmış, ağzı çarpılmıştı.

Mansurhoca ile Hakîm Süleyman Şeyh'i takip ederek arkasından yürüdüler. Sofi Dânişmend, halkın huzurunda özür mahiyetinde birkaç cümle söyledi:

Sultanülârifin Hazretleri'nin siz milletine söyleyecek vasiyetleri vardı. Maalesef vaziyet böyle oldu. Allah nasip ederse, Rebiülevvelin ikinci haftasında Hazret Mekke-i Mükerreme'ye doğru atlanacaklar.

– Yola çıkmadan önce yine görüşüp, Şeyh'imizin nasihatlerini dinlemelisiniz. Âmin! Yaradan Rabbim hiçbir mümin bendesini imanından mahrum etmesin, kazadan belâdan esirgesin, Allahüekber!

Kalabalık hep bir ağızdan duâya katıldı.

İnsanlar kendi aralarında konuşarak dağılmaya başladı. Vaaz ümidiyle gelen cemaat arasında Kemal Kara ile Ni-

zamettin Yakışıklı da vardı. Onlar da tehlike içinde kalan kalabalık gibi kendi aralarında tartışarak gidiyorlardı:

– Kemal, kötü oldu, değil mi?

– Kötü oldu, Yakışıklı. Domuz yiyesi, ey hacı, kendin ettin, yalan söylüyorsun, titreyip duruyorsun. Tevbe ettim deyip, neden çekip gitmiyorsun?

– Öyle desene! Evliya ile tartışmak olur mu? Atam rahmetli söylerdi, Şeyh Ata "Keçiremen, lâkin keç uramen"[4], derlermiş.

– Bu ne demek, Yakışıklı?

– E, cahil! Yani, sen günah işlersen, o kişi bir affeder, iki affeder... Ama üçüncüsünde işte bu hacı gibi olursun, Karaoğlan! Gördün mü, Kur'an'a ihanet ettiği için eli kırıldı, yalan söyleyip imanını yuttuğu için ağzı çarpılıp kaldı.

– E, bırak onu, ite benzesin.

Yakışıklı, dostuna takıldı:

– Yalan söyleme. Ara sıra sen de yalan söyleyip duruyorsun.

– Ne zaman yalan söyledim, yalancı?

– Dün hatununa, "Senden başkasıyla konuşursam, her şey olayım!" deyip yemin etmedin mi, Karaoğlan?

Kemal memnun olarak dostunun omzuna dürttü.

– E, o mu? Böylesi yalan, sevaptır. O sözden sonra hatun tıpkı ipek gibi oldu. Yürü, gün batmadan, Karaçık'ın yoluna çıkalım. Hemen pazara girip, çocuklara öteberi almak lâzım.

İki dost manifaturacılara doğru gittiler.

---

4 Affederim, fakat sonra vururum.

AĞLAMA, MÜŞFİK ANAM!

2. Bölüm

Cennet anaların ayağı altındadır.

Hadis

Hicrî 541 yılı. Rebiülevvelin on üçüncü günü. Perşembe. Yaz bitip, sonbahar gelmiş. Gece yarısı. Şehristan[5] tatlı uykuda.

Şeyh kitap mütalâa ediyordu. Gözleri yorgun, kitabı kapattı. Duâ edip elini yüzüne çaldıktan sonra yerinden kalktı. Yavaş hareketlerle giyinip, dışarıya yöneldi. Yatak odasının kapısından geçerken, Rukiye bibiye[6] rastladı. Refikası başını eğmiş duruyordu.

– Babası[7], herhangi bir hizmet var mıydı?

– Huzurlu bir hâlde dinlenin, hanımım. Henüz sabaha çok var. Canım şöyle bir dolaşmak istedi.

---

5 Şehristan: Kale içindeki şehir.

6 Bibi: Yaşlı kadınlar için nine manasında kullanılan unvan.

7 Babası: Türkistanlı hanımlar kocalarına hitaben çocuklarının babası manasında böyle seslenirler, aynı şekilde beyler de hanımlarına karşı çocuklarının anası manasında "anası" diye seslenirler.

Rukiye bibi erinin ardından ümitsizce bakıp kaldı. O kocasına minnetle hizmet etmeyi kendisi için sevap kabul eden akıllı, zeki hanımlardan biri idi. Fakat... işte, Tanrı'ya şükür, bir yastığa baş koymaları yirmi yıl oluyordu. İşte şu yirmi yıl boyunca Şeyh ona analık hizmetinden başka vazifeyi reva görmedi. Ömrü mescidin hânekâhında[8], halifelerin, müritlerin arasında geçti. Eve de uyumak için ara sıra gelirdi. Misafirlikte kendi hizmetini kendisi görür, alışmışlar galiba henüz alışkanlıklarını unutmamış, elbiselerini kendisi hazırlar, düğme dikmek mi, yıkamak mı, yırtığını–söküğünü dikmek mi, hepsini ashab-ı hâl, yani, aynı tabaktan yemek yediği hücre arkadaşları ile eda eder. Rukiye bibi iki kız ve bir oğlunu bağrına basıp, mescidin yanındaki üç odalı küçükçe avluda herkes gibi mütevazı yaşardı.

Hazret dışarıya çıktı. Avludan birden reyhan kokusu geldi. Buz gibi hava göğsünü doldurdu. Ruhu aydınlandı. Küçük kapıyı yavaşça açıp, eşikten atladı. Şeyh'in evi, şehristanın yüksekçe kısmında, kale duvarına yakındı. Hazret güz havasına mest olup, bir lâhza hareketsiz kaldı. Gökyüzünün çiçekleri olan yıldızlar hep birden göz kısıp, sanki kendi aralarında fısıldaşır gibi, dolunay ise, marifetli bir aşçının eseri olan tandır ekmeği gibi parlıyordu. Gayri ihtiyari diline bir âyet geldi: "Aya ve yıldızlara yemin ederim...[9]"

Mescidin dışına geçti. Uzun, enli merdivenin önüne varıp, bir saniye düşünüp durdu ve "Bismillâh!" deyip dama çıkmaya başladı. Daha önce mescidin damına hiç çıkmamıştı. Bu sefer gönlünün isteğine karşı koyamadı. Şehre tepeden bakmayı, gözleri kanıncaya kadar bakmayı tercih etti. İhtimal, bu son bakışıdır...

8 Hânekâh: Zikir odası.
9 Şems sûresi, âyet 1-2.

Dama çıktı. Yukarısı serince idi, vücudu titredi. Gökyüzü bir boynuz kadar yakınlaşmış gibi, yıldızlar da el uzatılacak olsa erişilecek gibi, ay ise, başına gölge eder gibiydi. Etrafını heyecanla seyretti. Yesi'deki en yüksek bina, işte şu Mescid-i Sultaniye idi. Şehristan, sanki muazzam bir tepsinin üstünde duruyormuş gibi, net bir şekilde göze görünüyordu. Mazgallı kale duvarları, Karahanîler sülâlesinin atabeyi Buğrahan'ın yaptırdığı medrese, pazardaki sergilerin damları, misafirhaneler, birbirine bitişik hâldeki alçak damlı evler, seyrek bağlar, büyük havuzlar... hepsi ayağının altında yatıyordu. İşte, kervansarayda, cümle kapısının önünde kapının açılmasını bekleyen yolcular görünüyordu.

Birisi arabada çapanına[10] bürünmüş uyuyordu, diğerleri atlarını, eşeklerini bağlamış, toprak üstünde başları eğik yarı uykulu hâlde oturuyorlardı.

Şeyh, günün battığı tarafa, batı istikametine döndü. Kıble rüzgârı fır fır esti. Bu, ona iyilik alâmeti olarak göründü. Şükretti. Kendisini mescidin damında değil, Arafat dağında durmuş gibi hissetti.

Yıldız kaydı. Küçük bir yıldız aleve dönüşerek altın bir yay gibi gök yüzünü bölüp geçti. Bu durumu Şeyh kendine kıyas etti, tabir etti. Nurlu çizgi felekten vücuduna geçti. Yaşlı göğsü cız edip, tepesindeki işte şu gök kubbe gibi mevhum ve sonsuz bir hayal içine gömüldü. Kıbleye doğru dönüp, münâcâtta bulundu: "Kâinatın yaratıcısı lûtfedip yolumuzu verirse, bugün Mekke-i Mükerreme'ye doğru atlanacağız. Nasip olursa, Hacerülesved'e gözümüzü sürüp, yine ana yurda döneriz. Eğer bir avuç toprağımızı yabancı ellere takdir ettiyse, ne çare, Yaradan'ın iradesi... Dönüp

10 Çapan: Pardesü gibi üstten giyilen önü açık, uzun Türkistan kıyafeti.

sizi göremezsek, razı olun, ata yurt seması! Gariplerin göz yaşı gibi ışıldayan sayısız yıldızlar, sizler de razı olun bizden. Geceleri misafir yolcuların yolunu aydınlatan ay, razı olun! Bir anda cemalini gösteren güneş! Siz Allah nurunun bir zerresi, yeryüzünde bağları, ekinleri yetiştirip, rızık hâsıl edicisiniz. Altmış bir yıl ana beşiği gibi mürebbilik ettiğiniz için razı olun! Arıklar, sizden içtiğim suyum için razı olun! Ağaçlar, sizden tattığım şirin-şeker meyvelerim için razı olun! Yeller, yüzümü-gözlerimi okşayıp, mahzun zamanlarımda teselli verdiniz. Güller, çiçekler, sizler dimağımı ıtırlı kokularla doldurdunuz, bağrıma cennet nefesini üflediniz. Sizler de razı olun! Ey koca Seyhun! Sana cennet ırmağı diyorlar. Tanrı, lezzetli suyunda yüzümüzü arıtıp paklamayı tekrar nasip etsin. Dânişmentlerin derdi gibi ağır dağlar, miskin, misafir kimsenin hayali gibi sonsuz sahralar, mamur kasabalar, köyler, sizler de razı olun! Kul Hoca Ahmet Yesevî adlı bir ümmetim var idi, dili keskin, fakat gözü nemli, gönlü gamlı bir kemter kişi idi, diye yâd ediniz. Tâ ki gözüm açık iken, ben de sizleri duâ ile yâd edeyim. Razı olun hepiniz, razı olunuz..."

Hazret'in gönlü boşalır gibi oldu. Fakat ruhu aydınlandı. Dört tarafına bakınıp, o anda gaflet uykusunda yatan şehre tekrar tekrar baktı. Sanki sessizce vedalaştı. Sonra yavaş yavaş aşağı inmeye başladı.

Mescide girmek istedi. Fakat Rukiye bibiyi hatırlayıp evine yöneldi.

Rukiye bibi, yanıp tükenmekte olan zayıf kandil ışığında erini düşünüp, elini çenesine dayamış oturuyordu. Ayak sesini işitip, hızla toparlandı. Hazret hiçbir şey söylemeden has odasına geçti. Rukiye bibi arkasından vardı. Şeyh mih-

rabın yanına oturdu. Rukiye bibi nişteki büyük şamdanı yaktı. "Bize hizmet var mı?" der gibi başörtüsünün ucunu dişledi, itaatkârane bekledi.

– Ekmek ve su getirin, Gevher'in anası, dedi Şeyh. Rukiye bibi erinin önüne sofra bezini yaydı, öbür odadan iki ekmek, bir kâse de su alıp girdi.

– Oturun, anası, dedi Şeyh, size iki çift sözümüz var.

Rukiye bibinin yüreği titredi. Yavaşça diz çöktü. Sanki erinden şu zamana kadar işitmediği nâhoş bir söz işitecekmiş gibi, telâşa kapıldı. Ürkek gözlerle Şeyh'in düşünceli yüzüne belli etmemeye çalışarak dikkatle baktı.

Şeyh kâse ile ekmeği ortaya sürdü. Gözünü yerden ayırmadan endişe içindeki Rukiye bibiye bakarak belli belirsiz bir sesle dedi:

– Gevher'in anası, ben sizden helâllik dilemek istiyorum. Allah niyetimize eriştirirse, bugün yola çıkacağız. Sizden gizlemiyorum, yol uzak, gidiş-geliş arasında bir yıl geçer. İnşallah, farz-ı aynı eda edip, tekrar işte şu sofra yanına döneriz, diye ümit ediyorum. Velâkin, insanoğlu yarın ne olacağını bilemez. Bu kutlu nefes hepimize emanettir. Eğer ecelimiz gelip... bu toprağı tekrar görmek nasip olmazsa, razı olun, Gevher'in anası...

Rukiye bibi sarsıla sarsıla ağladı.

– Göz yaşı dökmeyin. Göz yaşlarını sonraya saklayın.

Rukiye bibi hemen gözlerini sildi.

– Yirmi yıldır validelik, zevcelik hizmetlerini minnetsizce eda ettiniz. Çektiğiniz zahmetlerinizden dolayı razı olun. Gönlünüzü kırmış isem, özür dilerim, bu benim hatam.

Gün oldu acı konuştuk, onları da affedin, anası. Ben sizden razıyım, siz de bizden razı olun. İlâhi, kıyamet günü aydınlık bir yüz ile görüşelim.

Rukiye bibinin başı eğilip, dizine değecek gibi oldu. Erinin öğütünü unutup, sessizce ağlamaya başladı.

– Ben... bin kere razıyım, Şeyh'im... Siz de ra-razı o-olun...

Hazret'in başka bir sözü daha vardı. Onu söyleyecek olursa, Rukiye bibinin razı olmayacağını biliyordu. Bu müşfik kadının mahzun gönlünü daha fazla perişan edeceğini de hissediyordu. Fakat aynı şekilde söylemeye karar verdi:

– Anası, ben İbrahim'i de hacca alıp gitsem, diye düşünüyordum... Siz razı olursanız, elbette.

Rukiye bibinin yüreği parçalandı. Şeyh'e doğru elini uzatıp, yüzüstü düştü. Erinin eteğini sıkıca kavrayıp hüngür hüngür ağladı.

– Beni bir tanemden ayırmayın, Şeyh'im! Ben zavallıya merhamet edin!.. Bir anda ikinizden de ayrılırsam, iki elim birden kesilmez mi? Biz sizin sağlığınıza duâ edelim. Allah tealâ yolunuzu açık etsin. Bir tanemi bırakıp gidin, Şeyh'im...

– Ağlamayın, İbrahim yanınızda kalacak, dedi Hazret.

Bir kadını iki aciz kızı ile bırakıp gitmek insafsızlıktı. Şeyh hatasını anladı.

Rukiye bibi başını kaldırdı. Yüzünü gözünü silip, kâsedeki sudan bir yudum içti. Heyecanı biraz geçer gibi oldu. Şükretti. Babası razı olmayacak, deyip endişe etmişti. Çünkü erinin huyunu biliyordu, az konuşur, kat'i konuşur. Bir şeyi

söyledi mi, tamam, dediğini yapar. Şeyh'in sözü, verdiği karar muhakeme edilmez, sorgulanmaz; o karar farz olmasa da, vacipti.

Hazret bir ekmeği alıp ikiye böldü. Yarısını Rukiye bibinin önüne koydu.

– Ben payımı alıp gidiyorum. Bunu siz saklayın. Sağ salim dönüp gelirsem, iki yarımı tekrar birleştiririz. Allah herkesin rızkını bütün kılsın. Amin! Vallahi zülfazlil-azîm[11]!

Şeyh sudan bir yudum içip, kâseyi ortaya koydu. Yerinden kalktı.

– Biz dönünceye kadar sizler İsficab'da ikamet ediniz, doğduğunuz yer daha iyi, dedi gönlü rahatlamış olarak.

Rukiye bibi de İsficablı, Musa Şeyh adlı din adamının en küçük kızı idi. Hazret-i Sultan "Evde olmayacağımız bir yıl boyunca hayat şartlarından dolayı bunlar zahmet çekmesinler" düşüncesiyle ailesini kaynatasının avlusuna emanet bırakıp gitmek istiyordu.

Rukiye bibinin ağlamaktan dolayı şişen tombul yüzüne kan yürüdü.

Şeyh hızlı adımlarla yürüyüp, çıkıp mescide gitti. Mescidin içi aydınlık, halife ve müritler yol hazırlığı görüyorlardı.

Müezzinin okuduğu ezanın yankılanması ile birlikte şehrin dört kapısı aynı anda açıldı. Hazret-i Sultan'ı hacca uğurlamak için gönül erleri gruplar hâlinde içeri girdi.

Tan attı. Kadim Yesi'nin meşhur akkavaklarının ucunda ipek gibi nur oynuyordu. Şehristan insanla dolmuştu. Her-

11 En büyük fazilet sahibi olan Allah'tır.

kes Mescid-i Sultaniye tarafına yöneliyordu. Kervansarayda da insan çoktu. Misafirhanelerde, kervansaraylarda iğne atacak boş yer yok. Kale duvarının ardında atlar kişniyor, katırlar tepişiyor, arabaların gıcırtısı, tek hörgüçlü develerin böğürtüsü duyuluyordu. Yesi, Yesi olalı, ihtimal bu kadar kargaşa görmemiştir. Karadağ eteğindeki köylerden, Deşt-i Kıpçak yaylalarından, Seyhun boylarından, İslâmiyet'in hudut bölgesi olan Cend ve Yengikent şehirlerinden gruplar hâlinde mahir usta ve avcı, koyun çobanı ve esnaf, tüccar ve çiftçiler akıp gelmekte. Kiminin dilinde hayır duâ, kiminin gönlünde ihram bağlamak arzusu, kimi de hac zekâtını verip sevaba nail olmak istiyor. Şeyh Hazretleri merhamet edip, bizi de sefere dâhil edip götürür mü acaba deyip ümitlenen kimseler de yok değil.

Gün mızrak boyu yükseldi. Bütün millet ile vedalaşma vakti gelmişti. Hazret halifeleri, ulema ve müritlerinin arasında mescit eyvanına çıktı. Ahali dünküne nazaran on kat daha çoktu. Meydana sığmayanlar etraftaki evlerin damlarına, kalenin duvarlarına çıkmış, Sultanül-ârifinin vaazını dinlemeye hazır, bekliyorlardı.

Şeyh gözünü kırpmadan, mahzun hâlde bekleşen, yüzlerce ümitli gözlere bakıp, düşünceye daldı: "Bunlara kim ne dedi? Ayrıca emr-i marufa mı çağırıyor? Emr-i maruf ile, nasihat ile kötü kişi iyiye dönüşseydi, dünyada hırsız ve yalancı, zinakâr ve açgözlü kalmazdı. Ne çare, çıkmayan candan ümit kesilmez demişler. Damla, taşı delermiş. Keşke bu zerre gibi nasihatimiz bin kulağın birinde kalıp da icabet edilse."

Vaaz verirken, Şeyh'in göğsünde alevli bir ilham peyda olurdu. Şimdi de o ilhamın coşkunluğundan kalbi çarparak söze başladı:

– Biraderlerim! Aranızda üzülenleri görüyorum. Onlar keşke biz de Mekke-i Mükerreme'ye gidip sevaba nail olsak, diye yanıp tutuşuyorlar. Üzülmesinler! Hac, farzdır, fakat Hak Mustafa, "Allah tealâ sûretlerinize değil, kalbinize ve amellerinize bakar", demişler. Cennet bedeli Mekke yolunda değil, her bir mümin bendenin işte burasında, sîne-i pâkindedir. Allah'tan bihaber bazı şaşkınlar var, evlâtlarının rızkından kesip, yemeyip içmeyip hac için gerekli masrafı biriktiriyor. Bu şekilde toplanan mal da, para da nimete küfürdür. Hanımının, evlâdının, konu komşu, miskin fakirin hakkını vermeyip sevap kazanacağım, diyen kişiye Allah lânet etsin! Gönlü kırık garibi avutun, hayır yapın, ihsanda bulunun, misafir kimseye bir çift tatlı söz söyleyin, yetimin başını okşayın, zulmetmeyin, hiç kimsenin gönlünü kırmayın. Su yolları açıp, bir çift ağaç yeşertin, elinizden gelirse, dört cahile ilim öğretin, mescit-medrese kurun, mümin ve liyakatli evlât yetiştirin... İşte o zaman cennetin kapıları size tereddütsüz açılacaktır.

İyi olanlar, ihram bağlayamadık, diye üzülmesinler! Arafat dağını dört dolanıp, ihram bağlayıp dönen, dili başka, gönlü başka münafıkları çok gördük. Onlar kazandıkları sevaplarını sahte pula sattılar. Biri kadıyım, dedi, birisi müftü, birisi valiyim dedi, birisi imam. Velâkin haramdan çekinmedi, Allah'tan korkmadı, bendesinden utanmadı. İşte bunlar da hacı takkesi giyiyor. Zira beline ihram bağlayıp, hacı takkesi giydirmekle eşek eşeklikten kurtulmaz, asla insana dönüşmez.

Fahr-i âlem Muhammed sallallâhu aleyhi vesellem, insanlar arasında altı tür taife vardır ki, onlar mahşer gününden önce cehennem ateşinde yanacak, diye haber vermişler. Bu taifeye herkese zulmeden vali, insanları birbirine düşüren fitneci, kendini beğenmiş üstat, hıyanetkâr tüccar, yalnız

kendi rahatını düşünen cahil ve kıskanç âlim girmekte. Velhâsıl, ey müminler, bedduâdan Allah saklasın! Beduâdan korkmayıp, gaflette kalan âsiler unutmasınlar ki, ana babanın evlâdına ettiği bedduâsı, misafirin dileği ve yine mazlum kimsenin münacaatı kabul olur. İster vasiyet deyin, ister nasihat, ehl-i sünnet, size söyleyecek son sözüm şudur: Tâ ölünceye kadar iyilik tohumunu eksinler. İyilikten ne yamanlık gördün ki, iyilik etmek istemiyorsun, fenalıktan ne iyilik buldun ki, fenalık ediyorsun? Allah'ın mağfireti ile hikmet geldi:

Kul Hoca Ahmet, yamanların yamanısın,
Buğdaylar arasında insanın almadığı samansın

Vesselâm bissevab!

Hazret duâ edip elini yüzüne çaldı. İnsanlar da onu taklit ederek tekbir getirip, yüksek sesle duâ ettiler. O sırada ortalarda duran çimmetli[12] bir kadın balasının omuzuna dürttü:

– Var, balam, Şeyh Ata'nın ayağına kapan. Babamı bize bırakıp gidin, diyerek ağla. Feryadımıza merhamet ederse. Var git...

Yedi sekiz yaşlarındaki, ala ton[13] giymiş cılız bir çocuk tereddüt ederek halkın arasından çıktı. Eyvanın kenarına varıp, arkasına baktı. Kadının keskin sesi işitildi:

– Utanma, balam! Derdini söyle, Pîr'im hoş görür, affeder.

Şeyh halkın arasından gözü ile kadını aradı.

12 Çimmet: At kılından dokunmuş peçe.
13 Ton: Pardesü gibi üstten giyilen önü açık, uzun Türkistan kıyafeti.

Sonra öne eğilerek çocuğu yukarı kaldırdı, yanına aldı. Başını okşadı:

– Söyle, oğlum...

Çocuk sesini çıkarmadı. Yere bakıp hareketsiz kaldı. Kadın yine seslendi:

– Saygını göster, balam! Şeyh Ata'na saygı göster! Biraz önce ne dedin yolda, Yaşarcan, babamı soracağım, demedin mi? Haydi söyle, kuzucağım...

Çocuktan ses çıkmadığını gören kadın bir-iki adım ilerledi. Eyvana yaklaşarak şikâyetini söyledi:

– Pîr'im, işte şu çocuğun babası, biricik oğlum, ölsem de Mekke'ye gideceğim, deyip duruyordu. Çok yalvardım, sen olmazsan, biz nasıl gün görürüz, dedim. Yaşlı kocamı toprağa verdim, ümidimiz de, dayanağımız da şu biricik oğul. Arkasında henüz yürümeye başlamış beş balası var. Can Pîr'im, kurbanınız olayım, oğluma nasihat edin, çoluk çocuğunun yanına dönsün. Bizi bırakıp evden başını alıp çıkıp gideli bir yıl oldu. Bir yıldan beri dervişlerin arasında yaşıyor. İlâhi, ahiretiniz âbat olsun, Pîr'im, evlâdımı bırakıp verin...

Kadın hüngür hüngür ağladı. Şeyh'in gönlü perişan oldu. Yetimlik acısını çekip, anasının yüzüne doyamadığı için midir nedir, bir kadını gözü yaşlı görecek olsa, çok üzülür, içinden bir kadını ağlatıp, zorda bırakan kimseyi cezalandırıp terbiyesini veresi geliverirdi. Şeyh çimmetli kadına baktı, hitap etti:

– Ağlamayın, müşfik ana! İnşallah, oğlunuz yanınızda kalacak. Onun ismi...

Rauf, Abdurauf! dedi biçare kadın ümit vaat eden bu sözden heyecanlanarak. Hazret'in sesi daha da keskinleşti:

– Biz emr-i marufu söyleyip ne dedik? Anası babası sağ olduğu hâlde yetimlerini gözü yaşlı bırakıp Mekke yolunda sevap peşinde koşanlar perişan olsun! Râviler şöyle rivayet ederler. Bir şaşkın hac yolunda yorgun düşüp ibâdet etmek için mescide girdi. Gördü ki, bir yolcu elbisesini yamıyordu. Ona sordu: "Allah yar olsun, nereye gidiyorsun?" "Mekke'ye" dedi yolcu. Misafir, "Anan var mı?" diye sordu. "Evet, var" dedi yolcu. "Yolculuğundan anan razı mı?" dedi yolcu. Yolcu, bilmiyorum, deyip omuz kıstı. "Öyleyse, fırsatı kaçırma, ananın hizmetine atlan, dedi misafir, ben elli defa hac ettim. Baş açık, yalın ayak, yarı aç yarı tok bozkır ve çöllerde gezdim. Velâkin haccım kabul olmadı. Ben mihriban vâlidemin rızasını almamıştım. Ey, âsi bende, fırsat varken ananın huzuruna koş, onun ayaklarına kapan! İstersen, ben hac sevabını sana vereyim, sen ananı razı et ve eriştiğin sevincini bana ver!" Şaşkın yolcu geri döndü.

Ahali uğuldadı. Haykırıklar, yüksek sesle okunan duâlar yankılandı. Şeyh devam etti:

– Ey müridimiz Abdurauf! Biz size Mihriban validenizin sevincini reva gördük! Ananızı tavaf edin! Zira cennet anaların ayağı altındadır.

Hazret, Yaşar'ı yavaşça yere indirip bıraktı. Çocuk hızla koşarak ninesinin bağrına sokuldu.

Ahali dağılmaya başladı.

Şeyh'in kervanı bir saat sonra yola çıktı.

FİTNE VEYA NAKKAŞIN HATASI
3. Bölüm

Eğer ölüm olsa, canım tasadduk,
Nerede ölüm, nerede sebep, yâranlar!!
Hoca Ahmet Yesevî

Şehabiddin hacı iki gün evinde "vay vay" diye söylenerek yattı. Eli, ezilmekten dolayı şişti. Düştüğü sırada dilini ısırdığı için midir nedir, dili de dönmez oldu. Ağzını açamıyordu, burnu ile fışırtı hâlinde nefes alıyordu. İnliyordu, dönenip duruyordu, Allah'a yalvarıp, derdine şifa diliyordu. "Şeyh'in huzuruna varıp niye rezil oldum?" diye pişmanlık duyuyordu, mescidin yüksek eyvanını, her şeyi ve benzi sararmış Şeyh'i lânetliyordu, fakat... "Kur'an'ı eline alarak yemininden dönen ben değil miyim?" sözü aklından bile geçmiyordu.

Üçüncü gün derdi şiddetlendi. Hacı "Allah, canım" diyerek ağlamaya başladı. Oğlu derya boyundan Baybosın adlı sınıkçıyı alıp getirdi.

Baybosın eşikten içeri girdi ve Şehabiddin'in yüzüne baktı ve donup kaldı.

– Eyvah! Allah çarpmış! dedi yakasını tutarak. Sonra hastanın yanına bağdaş kurdu. Hacının sağ elini yılkı yağı ile uzun süre ovdu. Sonra beklemediği bir anda onun elini hızla sarstı. Hacı feryat etmeye fırsat bulamadı. Sınıkçı çıkan kolu tekrar yerine koydu.

– E, oldu, yerinden kalkma. Büyük molla olsan da, bala gibisin, diyerek azarladı. Hacının bileğini iki tahta arasına bağladı. Şehabiddin işaret ederek yüzünü gösterdi.

– Yüz...üm ne ol...acak?

Sınıkçı, hacının endişeli gözlerine, çarpık ağzına uzun uzun baktı.

– Ey Alla-ah! dedi of çekip, bu yüzünü ne yaptın, molla? Şehabiddin bir şey söylemek için bütün gücüyle davrandı, fakat dili dönüp de telâffuz edemedi.

– Yalan mı söyledin? Molla olan kişinin yalan söylememesi gerekir. Hey, aslında sakın seni cin çarpmış olmasın. O zaman çilyâsin[14] okut, gözümün nuru. O zaman da iyileşemezsen, Hazret'ime varıp, kendisinden duâ isteyeceksin. Ben ne yapayım, benim elimden ne gelir, zavallı mollacığım?

Sınıkçı, hacıyı Hazret-i Sultan dergâhına yollamak istiyordu. Şehabiddin başını salladı.

– Y-o-o... gi...git-mem...

– Hayır diyorsan, kendin bilirsin, dedi sınıkçı, ne de olsa, bir yanlış iş yapmışsın. Günahı temizlemek lâzım. Neyse, ben gidiyorum.

---

14 Çilyâsin: Kırk Yâsîn okumak.

Baybosın çıkıp gitti. Şehabiddin ayna alıp yüzüne baktı. Korktu. "Ya böyle, bir ömür çarpık ağızlı olursam? Kur'an okumak nasıl olacak? Böyle bir kıraat ile biz burada dururken, şu hafız Mevlüd gibiler üst makama geçip gitmez mi? Şeyh'in huzuruna varıp ayağına kapansam mı? Hayır, gitmem. "Hımm, sığırcık kuşu, it gibi geldin mi?" demez mi. Ya Allah, hata ettim, senin mübarek sözünden şüphe ettim, sen şefaat et, âsi bir kulunum, ele güne karşı rezil rüsva etme. Tevbe ettim, tevbe ettim, ey kâinatın yaratıcısı!.."

Ertesi gün hacı mahalleden dört mollayı çağırttı. Onlar Şehabiddin'i ortalarına alıp, ara vermeden okumaya başladılar. Dört molla üç gün boyunca sûre-i "Yâsîn"i kırk defa dönüp çilyâsin okudular. Hacının derdi biraz hafifler gibi oldu, lâkin çarpık ağzı, şaşı gözleri eskisi gibi olmadı. Geceleri Tanrı'ya münacaat edip ağladı, duânın gücünü beş-altı gün daha bekledi. Sonunda cesaretini toplayıp, tevbe etmek için Hazret'in huzuruna çıkmaya kesin olarak karar verdi. "Biz çapa sallayarak ekmek yemeyi öğrenmedik, rızkımızı Allah kendisi yaratmış, rızkımız halkın gönlüne Kelâmullah nurunu yağdırmakla mümkündür. Şu mağrur Şeyh'in huzuruna tekrar bir gideyim, günahımı bağışlarsa, ne âlâ, olmazsa, vebalim boynuna, yoksa mahşer günü hesabını kendisi verir."

Şehabiddin oğluna eşeği eyerlemesini emretti. Giyinip dışarı çıktı. Oğlunu yanına aldı. Hacı, Bismillâh, deyip eşeğe binmeye çalıştı. Fakat eyere yerleşince dengesini kaybetti. Kolan gevşek bağlandığı için mi, yoksa başı mı döndü, birden güp diye sağ tarafına yıkıldı. Küfürler ederek yerinden kalktı. Oğlu ise, babasının yüzüne baktı ve gözleri fal taşı gibi açıldı.

– Hımm, harami, terbiyesizlik ediyorsun, yetmezmiş gibi bir de ne diye dikilip duruyorsun? diye bağırdı hacı, Ba-

bam düşüp de ölsün diye mi düşünüyordun, niye kolanı gevşek bağladın?

– Kolan... sıkı idi, baba... dedi oğlu hemen kendine gelmeden. Baba, yüzünüz... eskisi gibi oldu.

– A?! Hacı can havliyle yüzünü yokladı, Yürü, ayna al, gel! Oğlu yürüyüp içeri gitti. Ayna alıp çıktı. Hacı aynaya bakıp sırıttı.

Tanrı'ya şükür, normal bir adam oldum. Bak Nuriddin, yüzüm eski hâline döndü. Ya Allah!..

Gönlünden, "Şeyh'in huzuruna daha önce gitseydim olmaz mıydı?" düşüncesi geçti. Oğlu eşeğin yularından tuttu.

– Baba, binecek misiniz?

– A? dedi hacı deli gibi gülümseyerek, eşeğe binip de ne yapacağım, balam?

– Sultan'ıma gideceğim, demiştiniz de...

– E-e, bırak, balam. Şeyh'in huzuruna varıp da ne olacak? Şeyh'siz de günümüz geçip duruyor. Var, eşeğin eyerini alıp kanal boyuna bağla. Ben kadıya varıp geleceğim.

Nuriddin eşeği yedeğine alarak içeri avluya girdi. Hacı aynayı çantasına koydu ve yüzüm düzeldi, deyip müjde istemek için kadı Eşrefhan'a doğru koşar adım gitti.

Kadı Eşrefhan, peygamber yaşını[15] geçmiş olsa da, küçük boz renkli gözleri hareketli, açık sarı dolgun yüzü aydınlık, dili keskin bir ihtiyardı. Gençliğinde ona kubbe gibi şişman molla derlerdi. Önce müftü, sonra kadı olup bu lâkaptan

15 63 yaş.

kurtuldu. Fakat akranları daima onun orta boyluluğuna ve şişmanlığına kinayede bulunup arkasından gülüyordu. Hakikaten biçare kadı dik durduğunda yarısına kadar saman doldurulmuş büyük bir çuvalı hatırlatıyor, yattığında üstüne döşek veya cüppe örtülmüş bir tandıra benzeyiveriyordu. İşte, beş yıldan beri Eşrefhan Sabran'da kadılık ediyordu.

Bu yıl peygamber-i mürsel[16] yaşına eriştiğini hatırlayıp, Mekke'ye atlandı. Allah nasip ederse, Şeyh'e yol arkadaşı olup, bir hafta sonra yola çıkacak. Bu sebeple, günlerdir kapısından adam eksik olmuyordu. Kimi hac zekâtını almak için, kimi hayırlı yolculuk dilemek için gelip gidiyordu. Eşrefhan bütün hazırlıklarını tamamladı ve en mühim işinin üstesinden gelemediği için üzülüyordu. Semerkand Hakanı Mahmuthan'a mektup yazması lâzımdı. Fakat bu mektubu müftü, imam gibi ulemanın iştirakiyle yazmaları gerekiyordu. İşte bu yazıyı hazırlamak için malûm ahmak Şehabiddin hacının da iştirak etmesi lâzımdı ve onu Allah çarpmıştı. Ağzı çarpılmış, kolu çıkmış olarak köşesinde yatıyormuş. Bir-iki defa çağırttı. Gelmedi. Söylediklerine göre mecali yokmuş, dili ağzına sığmıyormuş. "Geliver, yeminine ihanet eden, diyerek içinden kızdı kadı, dilin yoksa bile gözün var, mektubu okuyup parmak basman kâfi."

Kadının önünde tüy kalem, bir deste ipek kâğıt. Müftü ile hafız Mevlüd'ü bekliyordu.

Koridorda birinin ayak sesi işitildi. Biraz sonra alçak, oymalı kapı açıldı. Eşikten müftü Muhammedrasul eğilerek geçti. Alnını silerek gülümsedi.

16 Peygamber-i Mürsel: Hz. Peygamber.

– Eşrefhan, bunu diyorum, ev yaparken yalnız kendinizi düşünüyorsunuz, be birader. Bu kapıdan kitaplarda tarif edilen erkekler de geçse gerek, deyip hesap kitap yapmıyorsunuz. Üstüne üstlük alnımızı çarptık. Daha evinize girmeden şaplak vuruyorsunuz.

Müftü, iki metreden fazla, uzun boylu, başkadı ile bir zamanlar yıllarca beraberce medresenin tozunu yuttukları için bu yakınlık sebebiyle ismiyle hitap eder, teklifsizce şakalar da yapardı.

Müftü arkadaşının "Sen bücürsün", şeklindeki kinayeli şakasına Eşrefhan sadece güldü. Kel olan birisine kel dersen, bir–iki defa rencide olur, fakat zaman içinde buna alışır. Eşrefhan kadı da tombalak, bücür, şişmansın mânâsındaki şakalara zamanla alışmıştı. Nefsine ağır gelmiyordu. Aksine, rakibinin herhangi bir kusurunu bulup, karşılık vermek için hesap kitap yapıyordu.

– Deve gibi boy verene kadar, düğme kadar akıl versin, demiş aksakallar, dedi kadı "Selâm"a münasip karşılık vererek, kapıdan geçerken aklı kullanıp girmek gerek. Kavunun çekirdeği çok olur dedikleri gibi, aziz dostum?

Müftünün kafası basık, halk dili ile söylemek gerekirse "kavunbaş" idi. Kadı bunu ima etti. Müftü bıyığını burup gülümsedi, dostunun yuvarlak başına nişan aldı.

– Hakikaten doğru, her hâlde karpuzunkinden az değildir tohumu.

Gülüştüler. Eğer misafir odasına "Esselâmualeyküm!" deyip hacı Şehabiddin ile hafız Mevlüd gelmeseydi, bu ağız dalaşının daha uzun süre devam edeceği muhakkaktı.

– Gel, Şehab diyerek kadı hacıya elinin ucunu verdi. Onun sargı sarılmış olan sağ eline, solgun yüzüne baktı, görünü-

şün adama benzemiş. İt değil, hattâ eşek bile ürkmez. Ne yaptın?

– Dün de çarpıktı, mırıldanarak kendini akladı hacı, şu... çilyâsinden sonra çenem kımıldar gibi oldu...

Özür dilemek için Şeyh'in huzuruna gitmekte olduğunu da, eşekten düşerek aslına dönüştüğünü de gizledi.

Kadı bunun üstüne neşteri vurdu:

– Bundan sonra yeminine ihanet edeceğin tutup da dilin kaşınırsa, önce çilyâsin okut. Sonra yemin et! Neuzübillâh! Ben sana kaç defa söyledim, kabak kelle! Şeyh ile takışma, dedim. Şeyh tıpkı gürül gürül yanan bir alevdir. Uzakta durup onun hararetinden ısınmak gerek. Yaklaşmak gerekmez, yaklaşırsan, yakar!

Hafız Mevlüd incecik sesiyle vızıltı hâlinde söze karıştı:

– Son derecede akıllıca bir nasihat oldu. Gerçekten doğru söylediler, yanına yaklaşırsan, yakar! Fakat herhangi bir yerde Allah korusun, deyip uzak dursanız bile o alevden bir kıvılcım sıçrayıp, eteğinize yapışır. Dün, akşam pazarına gitmiştim. Deli görünüşlü bir derviş, halkı ağzına baktırarak edepsizce beyitler söylüyordu. Sadakasını verip, o beyitlerini yazdım. Şeyh itibarımızı yere çalıyor, affedersiniz!

Hafız sarığının arasından bükülmüş bir kâğıt çıkardı ve iki eliyle kadıya uzattı. Kadı yavaş hareketlerle kâğıdı açtı, ışığa tutup fısıltılı bir sesle okudu. Hayretten ağzı bir karış açık kaldı. Yüksek sesle okumaya devam etti.

– Molla, müftü olanlar... Yalan fetva verenler, akı kara yapanlar, cehenneme girmişler...

Kadı müftüye hilekârca gülüp baktı:

– Ne dersiniz, müftü cenapları! "Akı kara yapanlar" mı demiş?

– Devam edin, kadı, devam edin! dedi müftü kızararak.

Eşrefhan kâğıda dikkatle baktı ve bir beyit okudu:

– Haram yiyen valiler...

Müftü birden elini uzattı. Fakat kadı atik davranıp kâğıdı arkasına sakladı.

– Bir beyti ortaya atıp gittiler, affedersiniz! dedi müftü öfkelenerek.

– Namertlik olmasın. Haydi, bu tarafa verin lütfen!

Kadı kâğıdı vermedi.

– Kendileri okumaktan utanıyorlarsa, bizden işitsinler, dedi müftü. Yesevî'nin bu hiciv şiiri iki gün önce onun eline geçmişti. Müftü sesini yükseltip zevkle okudu:

Kadı, imam olanlar, nâhak dava kılanlar,
Hımar gibi olarak yük altında kalmışlar...

Müftü kahkaha ile güldü!

– Bakın, hımar gibi olarak mı demiş? Dili keskin Hazretimizin. Taşı gediğine koyuyor.

Müftü kadıyı kızdırmak için, "hımar gibi" sözünü farklı telâffuzla tekrar tekrar söyledi. "Hımar" eşek demekti. Hafız Mevlüd, şimdi kadı tozumu attıracak, deyip irkildi. Şehabiddin içinden memnun oldu: "Seni de bir hizaya getiren var, şişko."

Kadı can havliyle kâğıdı havada sallayıp itiraz etti:

– Hımar değil, hımar değil! Burada bir vezin kusuru var! Hafıza şiddetle bağırdı. Hey, nâdan, bu cahil derviş ne dediyse yazıp alıverdin mi, aptal?! Hımar diye açıkça söyledi mi yoksa senin sağır kulağına hımar olarak mı girdi?

– Söylediğini yazdım, affedersiniz...

– İşte, işittiğini yazmış hafız, diyerek müftü kadıyı daha beter kızdırdı. Eşrefhan cemaatin dikkatini başka yöne çekmek için hikmetin devamını okumaya başladı:

Haram yiyen valiler, rüşvet alıp yiyenler,
Öz parmağın dişleyip pişman olup kalmışlar.

Bu doğru. Valilerde insaf kalmadı. Kadılığın işlerine de burnunu sokuyor. Emlâk vergisinden gelen dünyaya doymuyor.

Kadı Eşrefhan bunun üstüne kâğıda korkarak göz gezdirdi.

Kendi tarifinin olmadığını görünce, rahat rahat okumaya başladı:

Tatlı tatlı yiyenler, türlü türlü giyenler,
Altın tahtta oturanlar toprakta yatmışlar.
Mümin kullar, sadıklar, sadakatiyle duranlar
Dünyalığın sarf edip, cennet hurisin kuçmışlar[17]*,*
Kul Hoca Ahmet bilmişsin, hakk yoluna girmişsin...

– Oo-o, burası boşmuş, kendisini methediyor, dedi kadı ve kâğıdı kaba bir şekilde katlayıp arkasındaki nişe attı.

Birkaç dakika hiç kimse sesini çıkarmadı. Bu sessizlik, kirli bir iş üstünde anlaşıp, sonra birbirini satan ortakların mahçup hâlini hatıratıyordu.

17 Kuçmak: Kucaklamak, bağrına basmak.

Sessizliği kadı bozdu.

– Şeyh utanmayı tamamen unuttu. Şeriat önderlerine melâmet taşlarını atmaya başladı. Beyit yazacak olsa, beytine kadı, müftü, baş müftüyü katıyor, vaaz verse, vaazında molla, imam, hafızı maskara durumuna düşürüyor. Bil-belâyı sâbir ayni[18] dedik, sabr eyledik, o kişiden insaf diledik. Şeyh'e Allah insaf vermedi. O haddini aştı. Bundan sonra, bil-kazâyı râzı ayni[19], deyip töhmet taşlarına baş eğip duracak sabır ve takat kalmadı. Bizim o taşları Şeyh'in kendisine doğru atmamız gerekir, ta ki o mağrur bilsin ki, din erkânı, Şeyh'in nakarat hâlindeki zikrine katılacak deli dervişler değildir; bilâkis, mümin ehline şeriat ahkâmı ile yol gösteren zat-ı şeriflerdir.

Müftü sordu:

– Affedersin, onlar nasıl taşlarmış, biz de bilsek...

– Niyetimiz şu ki Semerkand Hakanı Mahmud Tamgaçhan bin Arslanhan'a arzname yazacağız. Kadı ile müftü, Şeyh'in halifesi değil, onun ağzına bakıp iş yapmazlar. Biz Tamgaçhan Hazretleri'ne tabiyiz. Tamgaçhan'ın tayin ettiği zatların adını kötüye çıkarmak, Mahmuthan Hazretleri'nden şüphe etmekle aynıdır. Bu, Şeyh'in birinci ayıbı.

– Başka ayıbı var mı? dedi müftü, içinden kadının anlayışsızlığına gülüp.

– İnşallah, var! başını salladı kadı ve sol yanındaki tüy yastığın altından mektup kesesini aldı, Şeyh dilinin ucuyla, "Hakikatin kapısını açtım", diye vaaz ediyor, fakat kendisi riyakârlık edip, ulu hakanımızın düşmanlarına iyilik diliyor. İşte delil!

---

18 Belâya aynen razı olduk.

19 Kazaya aynen razı olduk.

Müftü isteksizce yerinden kalktı. Kadı mektup kesesini açıp, içinden küçük bir kâğıt aldı ve müftünün önüne attı.

– Merhamet edip okusunlar, müftü cenapları. Bu yazı Cend'e, Harezmşah Alâiddin Atsız'ın veliahtı Abdülfeth'e gönderilmiş. Atsız, Şemsül-İslâm Sultan Sencer Hazretleri'nin şiddetli düşmanı. Sultan Sencer ise, Mahmuthan'ın hem kardeşi, hem de koruyucusu. Peki, siz bundan ne mânâ çıkardınız, müftü cenapları?

Müftü uzun süreden beri mektuba göz gezdiriyordu, omuzunu kıstı.

– Şeyh, Abdülfeth'in baskınları hakkında bir şey demiyor. Onun yaptığı hayır hasenata teşekkürünü bildirip, İslâm nurunu yaymak yolundaki gayretleri için başarı diliyor. Bunun nesi riyakârlık, kadı cenapları?

Kadı şap şap kalçasına vurdu.

– Ah sözüm, vah sözüm! Ben ne diyorum, kopuzum ne söylüyor?

Düşünün ki, biz ikimiz kardeş gibiyiz, aynı sofrada yemek yiyoruz. Ama ben sizin dostunuz olarak sizin düşmanınız ile samimi olarak görüşsem, ona muhabbetname yazsam! Ben şimdi nasıl bir adam olurum? Şeyh, tez zamanda Semerkand'a gidecek, Mahmuthan Hazretleri'nin misafiri olacak. Peki, bu mektubu alınca, Tamgaçhan Şeyh'e merhamet gözü ile bakar mı? Bakmaz. Bize işte şu gerek dostum, Muhammedrasul!

Müftü, kadının köpüren yüksük gibi küçük ağzına baktı, düşünceye daldı: "Özü de, sözü de köpük bunun. Gözü deryanın köpüğünü görüyor, fakat köpüğün altındaki suya gark olup gideceğini düşünmüyor." Müftü hiçbir şey söylemeden başını salladı.

– Hım, müftü, başını sallıyor. İçinize bir şüphe mi düştü?

– Kadı cenapları... Eşrefhan, dedi müftü of çekerek, siz nazik bir işe kalkışıyorsunuz. Fakat âkıbetini iyi hesap edememiş görünüyorsunuz. Mahmuthan söz konusu mektubu okuyup, bu şey nasıl elinize geçti, diye soracak olursa... ne cevap vereceksiniz? Hoca Ahmet Yesevî gibi bir Şeyhülmeşayih'in şehzadelere yazdığı mektubu herhâlde yol üstünde yan gelip yatmasa gerek, affedersin?

Kadının yüzü kına sürmüş gibi kızardı. Müftü, onu elini kirli bir işe bulaştırmış olmakla itham ediyordu. İşte bu ağzından nifak saçılan hacı ile safdil hafız olmasaydı açıkça söylerdi, uzak akrabam, Cend valisi Sadriddin atalık[20] göndermiş, derdi. Şimdi bunu söyleyemedi. Riyakârca gülümsedi.

– Üzümünü yiyin, bağını sorup da ne yapacaksınız? Bunu bize Tamgaçhan'ın dostları ulaştırdı. Han Hazretleri'nin dostları her yerde hazır ve nazır.

– Bundan anlaşılıyor ki, casuslarınız ulaştırmış. İnsanları itham eden casusun vay hâline, demiş yüce Allah. Kızmayın, ama ben böyle... mekruh bir işin içinde yer almak istemiyorum.

– Yani, sizin için Han'ımızın itibarı bir pul, kendi değeriniz de bakır metelikten ibaretmiş? Birisi yüzünüze şamar vuracak olsa, hiç sesinizi çıkarmayıp karşılık vermeyeceksiniz, öyle mi, müftü cenapları?

– Hayır, öyle değil. Bana birisi bir şamar vurursa, ben cevaben iki şamar vururum. Ama suyu görmeden herkesten önce paçamı da sıvamam. Dünyada kadının, müftünün

20 Atalık: Han sarayında yüksek rütbeli görevli, Han'ın danışmanı.

doğrusu da, eğrisi de dolu. Şeyh beyit söyleyip, Eşrefhan demiyor, Muhammedrasul demiyor! Hayret ediyorum, niye bu kadar rahatsız oluyorsunuz?

– Ben de size bakıp hayretten parmağımı ısırıyorum. Eğer siz kadim ders arkadaşım olmasaydınız, sizinle kırk yıldan beri aynı tabaktan yemek yemeseydik ve... ikimiz tıpkı bir kâğıdın iki sayfası gibi olmasaydık, sizden şeksiz şüphesiz, Şeyh'in adamı diye şüphe ederdim. Kendiniz bizden gizli olarak Yesevî tarikatına intisap etmediniz mi, dostum?

– Hayır, inşallah intisap etmem. Doğru, Şeyh'in birçok yönünü ben de reddediyorum. Meselâ, onun ilm-i zâhirden[21] ilm-i bâtını[22] efdal bilmeleri yahut vücûd-ı vacibe[23] nazaran vücûd-ı mümküne[24] meyil göstermesi, şeriata aykırıdır. Ama fukaraperverliği, övgüye lâyıktır. Bunu görmezden gelmek de günahtır.

Kadı, müftüyü kendi tarafına çeviremeyeceğine kanaat getirdi.

Müftü ile arayı açıp, anlaşmazlığa düşmenin bir manası yoktu. Evvelâ kadıyı da, müftüyü de ulema meclisi tayin ediyordu. Sonra da Han'ın onayından geçiyordu. Kadı istese de istemese de, müftü ile uzlaşarak çalışmaya mecbur. Çünkü fetvayı müftü veriyor, sonra kadı ondan hüküm çıkarıyordu. Fetvasız hüküm şer'î değil, fetvasız kadı da tıpkı silâhı ve kumandanı olmayan asker gibiydi. Bunları düşünüp, Eşrefhan'ın figanı çıktı. Müftünün tarafını tutup, itham ettiği arznamesini yakıp atayım dese, önceki elemi gönlünde taş olmuş duruyordu. Geçen yıl bu fitneci hacı

21 İlm-i zâhir: Şer'î ilimler.
22 İlm-i bâtın: Tasavvufî ilimler.
23 Vücûd-ı vacib: Allah'ın zorunlu varlığı.
24 Vücûd-ı mümkün: Varlığı mümkün olan şeyler.

medresede yakalanıp kovulunca, kavga oldu. Teftiş sırasında, Şehabiddin medrese talebelerinin hakkını sadece ben yemedim, her perşembe günü kadı cenaplarının evine de et-met götürüyordum, deyip ağzından kaçırdı. Bu söz, Şeyh'in kulağına gitmiş, o da cuma namazında halka âşikâr etmişti. Kadı inkâr etti, sonra, medrese uygulamasına göre medrese talebelerine bir burma teke hediye edip, dedikodunun önünü aldı. İyi ki o sırada müftü Sabran'da değildi, hacca gitmişti, duymamıştı. Aksi hâlde, bugün ona göz açtırmazdı. "Dili uzun müftü, ben bileğimin gücüyle geçimimi sağlıyorum diye yüze vuruyor, kış azığı için hayvan yetiştirip satıyorum diyerek yaptığını değerli göstermeye çalışıyor. Şeyh'i taklit etmek istedi. Şeyh de belküreği yaparmış, kaşık yontup ihtiyacını karşılarmış. Hangi ahmak inanır buna? Günde yapılacak dört ağaç kaşık ile bir çift belküreğin akçesi ne olabilir ki? Beş canın ihtiyacına yeter mi?.. Peki, başının belâsı müftüyü ne yapsam, diye düşündü kadı, kendim de gülmüyorum, başkasını da güldürmüyorum, denilen felâket bu değil mi?"

Kadı düşüne düşüne anlaşarak iş yapmayı makul gördü:

– Ne çare, Buharalıların dedikleri gibi, isteği başımın üstüne, dedi köse yüzündeki seyrek sakalını kaşıyıp, zârımız var, fakat zorumuz yok[25], dostum.

Müftü başını salladı:

– Elbette, herkesin mezarı başka, amel defteri başka.

En sonunda herkim kendisi ne yapmışsa kendisi hesabını verecek.

---

25 Rica ederiz, fakat zorlamayız.

Müftü müderrislik de ederdi. Pencereden güneşe bakarak duâ etti.

– Bize müsaade, affedersiniz. Talebeler beklemesin.

Kapıda eğildi, tez zamanda avluda da gözden kayboldu.

Gerçi İslâm'da merhum ile kendisi bulunmayan kimse hakkında gıybet etmek büyük günah sayılsa da, kadı müftüyü kötüleyip, karşısında oturan iki müridi alkışladı.

– Biter işin başına, iyi gelir kaşına, derler. Müftü yaşlanıp, beyni sulandı. Şimdi bu aşı üçümüz pişireceğiz. Şeyh'in gözünü açmazsak, yarın bir gün Şehabiddin'in başına gelen şeyin bizim başımıza da gelmesi işten bile değil... İşte, ben Sabran uleması adına Han cenaplarına bir arzname yazdım. Şimdi bunu bir hattata güzelce yazdırmak lâzım. Veya sen, kendin yazar mısın, Şehab?

Hacı yutkundu:

– Ben Şeyh'i ölüme götürecek hükmü de memnuniyetle yerine getiririm. Fakat kolum böyle... Hafız yazsın.

– Hafızın yazısı çirkin, diyerek kadı razı olmadı, hafızın başka işi var.

"Başkadı beni nasıl bir belâya uğratacakmış?" deyip hafız Mevlüd'ün yüreği hızla çarpmaya başladı. Kadı Eşrefhan, Şeyh'in şehzade Abdülfeth'e yolladığı mektubunu sofranın üstüne koydu. Sonra kâğıt cüzdanından yine bir kalın kâğıt çıkardı. Bu, Şeyh'in mühüründen kopya edilen eğri büğrü bir nüsha idi.

– Sen bunları alıp şimdi nakkaş Selim'e gidersin, dedi kadı Şehabiddin'e.

– Şeyh'in mektubunu aktarsın, sonra mühüründen nüsha çıkarıp bir kalıbını yapıp versin.

Hacı bu durumdan ürktü.

– Nakkaş kabul eder mi? Başka birisinin mühüründen nüsha çıkarmak için... mühür sahibinin rızası gerek.

Kadı ağzından tükürük saçarak bağırdı.

– Sen kendin için yalan fetva yazıp mühür bastığında nasıl yapmıştın, Şeyh'in rızasını almış mıydın, geri zekâlı?!

– O zaman ben... kalıp yaptırmadım... Nüshadan nüsha çıkarıp, baş soğanı iki parçaya bölüp ... mürekkebe batırıp bastım...

– Şeytanın ilmini okumuşsun, hacı! Sen korkma. Bu mektubu görünce, usta şüphelenmez. Akçesini vereceğim, memnun edeceğim, de. Bu mektubu başkadı ile müftü bekliyor, yarın ikindi namazına kadar hazır olsun, de. Duydun mu?

Hacı başını sallayıp, sağ elini göğsüne koydu.

– Oldu, sana cevap. Uyanık ol, ağzını açıp da yolda düşürme! Hacı, mühür ile mektubu cebine koydu, çıkıp gitti. Kadı, diz çöküp oturan hafıza soran gözlerle baktı. Hafız Mevlüd kırkını geçmiş, kirmen gibi ince, koyun gözleri mestane süzülen, yüzü külçe[26] gibi küçücük, söz dinleyen yavaş bir adamdı. O da hacı Şehabiddin gibi kadının müritlerindendi. Ama hacı aksi, içten pazarlıklı, son derecede hilekâr birisi. Beş paralık fayda temin edeceği yerde canını feda eder ve neticeyi sabırla bekler. Hafız ise, her şeye hemen inanan, yumuşak kalpli, onu bir çift sözle methedecek olsan, kâfi, kendisini ateşe de, suya da atıverir. Sonra biraz

26 Külçe: Tandırda pişirilen küçük yuvarlak ekmek.

korkakça, kızıp da sert konuşsan, yüzüstü ayağına kapanmaktan utanmaz. Kadı bunu iyi bildiği için burnundan soluyarak, gülümsedi:

– Söyle, Mevlüdbek, nasıl, sefer hazırlığı tamam mı?

– Tamam, tamam! dedi hafız yüreği çarparak. Yürü, dediğiniz gün peşinize düşüp gideceğiz.

Hafız Mevlüd, bir yıldan beri, "Hac ziyaretine giderken bizi de alıp giderseniz, gece gündüz hizmetinizde bulunurduk", deyip zırlıyordu. Kadı onu bu sefer listeye dâhil etti. O zamandan beri ne vakit yola çıkacağız, dercesine hafız günde iki defa kadıya gelip gidiyordu. Şimdi kadı asıl niyetine geçmeden önce, hafızı biraz korkutmak istedi.

– İyi-i, molla Mevlüdbek... Ama şu taş mescidin imamı var ya...

– Hangisi, koca Turdıkul mu?

– Evet, evet, o. Beni de götürünüz, deyip kapımı aşındırdı. Şeyh, bir kişiye güç belâ ruhsat etmiş. Nasıl yaparım da ikinizi birden alıp giderim? Ya imamın gitmesi gerek, ya da sen...

Hafızın aklı başından gitti. O sadece ailesine değil, bütün akrabalarına ilân etmişti hacca gideceğini! Hattâ zemzem suyu için keçe kılıflı kap dahi hazırlamıştı. Yoksa eski bir mescidin imamı onu kenara iterek Şeyh'in kervanına mı katılacaktı!

Hafız Mevlüd gayri ihtiyari yerinden kalkıp gitti.

– Affedersiniz, beni rezil etmeyin! Ölünceye kadar hizmetkârınız olurum! Ben size baba demiştim. Bir babalık edin! Ne hizmet derseniz, razıyım...

– Otur! dedi kadı memnun hâlde gülümseyerek. Hafız artık tuzsuz bir hamur gibi gevşeyip dağılır, artık ondan istenilen bezeyi yapmak mümkündü.

Hafız birden ayağa kalkıverdi.

– Oturmuyorum, affedersiniz... Ta ki, ağzınızdan "peki" sözünü duymadıkça... yatsıya kadar ayakta duracağım...

– Ne kadar edepsiz bir çocuksun, evet dedim ya, otur şimdi.

Hafız boş bir çuval gibi bükülüp yerine çöktü.

– Peki, imamı değil, seni yol arkadaşı olarak alacağım. Ama şimdi senden küçük bir isteğim var. Şu Şehab'ın yazdıracağı arznameleri sana vereceğim. Semerkand'a varınca Han Hazretleri'nin eline verirsin.

Hafızın canı boğazına geldi. Şimdi iki ateş arasında kalmıştı. "Hayır" dese, Mekke'ye elveda demek gerek, evet dese... Evet, dese, yakalanıp rezil rüsva olması mümkündü.

Hafızın başı eğilip dizine değdi. Sonunda, rezil olmayı kabul etti.

– Evet, evet, olur... dedi belli belirsiz bir sesle.

Usta Selim, önce vaktim yok, deyip kendini naza çekti. Sonra, Şehabiddin'in elinde parıldayan altını görünce, razı oldu. Şeyh'in mektubunu güzel bir şekilde yazıya çekti, mühür kalıp yaptı. Fakat dikkatsiz davranıp, bir hata yaptı. Bu küçük hata, daha sonra kadı ile hafız için büyük önem kazandı.

BABA MAÇİN İLE SIR
4. Bölüm

Şeriati tertipli, tarikati ebedî,
Hakikati yaraşık, Şeyh'im Ahmet Yesevî.
On sekiz bin âlemde, ismi vardır kelâmda,
Yeri Dârüsselâm'da[27]*, Şeyh'im Ahmet Yesevî.*

Süleyman Bakırganî

Kervan şehristandan çıkıp Otrar'a doğru yöneldi. Önde hırka giymiş dervişler. "Ya Hakk!" diyerek asâlarını sert bir şekilde yere vuruyorlar, rüzgâra göğüs gererek yol alıyorlardı. Niyetleri Kâbe ziyareti değil, bilâkis, Şeyh'e yol arkadaşı olup İsficab'a kadar gitmek ve orada zikr-i kebire iştirak edip, sonra geri dönmekti.

Dervişlerden yüz adım kadar beride, doru at üzerinde hazret düşünceli bir hâlde geliyor. Doruyu Baba Maçin yedeğine almış. Şeyh'in iki yanında şeriat önderleri olan müftüler, kadılar, başmüftü, seyyit efendiler, işanlar[28]. Onlardan sonra sade vatandaşlar, esnaf, tüccar, köylü ve çobanlar,

27 Dârüsselâm: Bağdat'ın eski adı.
28 İşan: Türkistan'da ve İdil havzası Türklerinde sûfî, keramet sahibi, veli mânâsında ulemâ ve şeyhlere verilen unvan.

müderris ve talebeler, velhasıl yetmiş iki hüner sahipleri gitmekteler. At, katır veya eşek bulup binenler pek çok. Bulamayan garipler ise yayan yapıldak, gönlünde Kâbetullah sevabı ile yol alıyor.

Kumkent şehrinin valisi tarafından hediye edilen tek hörgüçlü iki deveye Hazret'in kitapları ve şahsî eşyaları yüklenmiş.

Deve koşulmuş sâyebanlı arabada Rukiye bibi, kızları Gevher-i Şehnaz ile Gevher-i Huşnaz ve oğlu İbrahim.

Kervanın iki tarafında Oğuz Han'ı Yavkur Altıntaş'ın has askerleri, ziyaretçilerin emniyetini sağlayarak gidiyor.

Kafilenin sonunda toza toprağa batmış, dilleri sarkmış vaziyette bir sürü av köpeği koşuyordu. Ahali bu duruma şaşırarak arkaya dönüyor, köpekleri kovuyor, fakat tazılar bir an kuyruklarını kıstırıp kaçışıyor, daha sonra tekrar kervanın arkasına takılıyordu. Şeyh ne zaman yolculuğa çıkacak olsa, ardından bir sürü köpek onu takip ederdi. Bunun sebebini hiç kimse bilmezdi, ama herkes kendince açıklamaya çalışırdı.

Ribattan çıktılar. Yesi'nin geniş bağları arkada kaldı. Kale duvarları hayal meyal göze görünüyordu. Şeyh atının dizginini kastı. Baba Maçin durup ona döndü.

Sofi, artık vedalaşalım, dedi Şeyh sağ tarafında gelmekte olan Muhammed Dânişmend'e. Sofi Muhammed Hazretin üçüncü halifesi idi. Lâkin Şeyh onun başkalarından üstün yanlarını iyi biliyordu. Muhammed akıllı, tedbirli, feraset sahibi birisi. Herhangi bir ihtilâfın âkıbetinden önce sebebini hissedip bertaraf edebilirdi. Ona "Dânişmend" lâkabını boşuna vermemişlerdi.

Attan indiler. Şeyh, Muhammed Dânişmend ile üç defa kucaklaşarak vedalaştı.

– Sizi Allah korusun, dedi Şeyh.

– Hepimizi korusun, Şeyh'im. Yolunuza hidayet nuru yağsın.

Baba Maçin, Şeyh'i dirseğinden tutup doruya bindirdi ve dizgininden tuttu. Muhammed Dânişmend atının başını çevirip, Yesi'ye döndü. Hazret'in yokluğunda onun yerine vekil olarak kalmıştı.

Kervan kadim ipek yoluna çıktı. Bağların içine gömülmüş olan alçak evler geride kaldı. Kıpçak bozkırı denilen uçsuz bucaksız çıplak arazi başladı. İki taraf gittikçe yemyeşil yavşanlık. Ta uzaklarda kara bok böceği gibi yeri koklayarak dolaşan koyun sürüleri görünüyor, havada toz gibi savrulan ve keçe gibi ditilen bulut parçaları yüzüyordu. O sırada kıble tarafından şiddetli bir yel esti. Batıdan esen rüzgâr, sanki yolculara yardım etmek ve onları çabucak menzile ulaştırmak istercesine arkadan esiyor, tohum çıkaran yavşanların kekre kokusunu getiriyor, yüzlerce toynağın, çizme ve çarık giymiş olan ziyaretçilerin kaldırdığı tozu ileri uçuruyordu.

Dervişler o sırada aynı şekilde, ağır ve keskin adımlar atıyordu. Onların asâlarına takılan küçük demir halkaların âhenkli şakırtısı birbirine karışarak hoş bir nağme gibi yankılanıyor, serin güz havası, bozkırın güzelliğinden sarhoş ve memnun gönüllere yumuşak zil sesi gibi huzur bahşediyordu.

Şeyh, gözü ile Kutbiddin'i araştırdı. Külâhlarını sallayıp, hırkalarını savurup, asâlarını yere belli belirsiz değdirerek

gitmekte olan fedailere bakıp, Kutbiddin'in kendisini aradı. Şeyh'in binlerce müritleri, onlarca halifeleri ve gönül mahremleri olsa da belâgat yaşına erişen yetişkin oğlu yoktu. İlk oğlu Abdüllâtif'i Allah dergâhına çağırıp aldı. Son evlâdı İbrahim ise henüz küçük bir çocuk. Bu sebeple midir bilinmez, Hazret Kutbiddin'i bir sadık mürit ve galiba evlâdı gibi görüyor, âdeti gereği bunu Kutbiddin'e sezdirmiyor, ama her defasında onun nedimlik hizmetinden istifade ettikçe, "Tanrı tealâ oğul verirse, böylesini nasip etsin", diye gönlünden heves ediyordu. Kutbiddin ana-babasının takibinden kaçıp ve saltanat davasından vaz geçip Yesi'ye temelli dönüp geldi ve Hazret'in eteğini öptü. "Eşiğinizi süpürsem, razıyım, Pîr'im, dileğim şudur ki, mübarek nazarınızdan kaybolmasam, diyorum, merhametinizden mahrum etmeyin", diyerek iltica etti. Şeyh onun yürüyüşünü, idrak kabiliyetini, hâl ve hareketlerini sınadı. Kutbiddin şimdi on altı yaşına girmişti. Ama onun sureti ile sireti âdeta birbiriyle yarış hâlindeydi, birbirinden üstündü. Adalet duygusu ve gelişkin vücudu, edep ve hürmeti gibi mükemmel, kapkara, mahzun ve akıllı gözleri insanın gönlüne ışık saçıyordu. Nazik tabiatlı ve idraki keskin idi. Şeyh bu delikanlının varlığındaki gayreti de derhâl farketti. Hareketleri tez, fakat kaba değil, sözleri hoş, fakat dilinde içini yakıp duran ruhî âlem aksediyordu. Şeyh, Kutbiddin'i ilk gördüğünde çok memnun olmuştu. Evlât yerine bağrına bastı. Şimdi Kutbiddin Hazret'in has nedimi hâline gelmişti.

Aradan aşağı yukarı iki yıl geçti. Kutbiddin, Yesevî âdabını mükemmel surette öğrendi, zor sınavlardan geçti. Kendisi de delikanlılık yaşına erişti. Fazilet ve kemali arttı. Artık o halifeliğe hazırlanıyordu. Şeyh de İsficab'da zikr-i kebirden sonra Kutbiddin'e kendi eliyle hırka giydirmeye ve onu

halifeliğe kabul etmeye niyet etmişti. Kutbiddin Semerkand'da elbette babası ile görüşecekti. Gerçi ana-babası ondan yüz çevirmiş, Kutbiddin de şehzadelik payesinden vaz geçmiş olsa da, Han babasının huzuruna genç bir mürit olarak değil, irşat alan kâmil bir halife sıfatıyla varsın, şeklinde düşünüyordu Şeyh.

Hazret, kalabalık ve korkusuz zâkirlar topluluğuna göz gezdirip, Kutbiddin'i aradı. Nihayet onu görür gibi oldu. İşte, o, elindeki asâyı havaya sallayarak yanındaki derviş delikanlıya birşeyler anlatıyor, körpe yavşanları yabani bir at gibi çiğneyip sert adımlar atıyordu. Şeyh Türkçe bir hikmeti hatırladı: "Halk bin çobana bir başçı, diyor. Allah ömrünü ziyade eylesin. Biz bu dünyadan göçtükten sonra ışığımızı yakacak olan halifelerden birisi de Kutbiddin olursa, şaşmamak gerek. İnneme'l-amel bi'l-havâtim[29], İlâhî sen şefaat et!"

Şeyh gökyüzüne baktı. Güneş iki kavak boyu yükselmişti. Hazret ikindi namazını İykan'da kılıp, yatsıya kadar Otrar'a, Üstad-ı evvel Arslanbab'ın kabrine varmayı düşünmüştü.

– Hızlanın, Babakul, dedi Şeyh yavaşça. Babakul'a aslında bu gerekiyordu. Bir saatten beri o atın dizginini değil, sanki Şeyh, Babakul'un dizgininden çekip gelmekteydi. Baba Maçin'in lâkabı yelayaktı. Yaşı elliyi geçmiş olmasına rağmen dur durak bilmeyen tahammülsüz birisiydi. Bir yerde oturup kalacak olsa, bedeni uyuşup karıncalanırdı. Günde on-on beş fersah yürümezse, zincire vurulmuş bir arslan gibi tepinip kendini koyacak yer bulamazdı. Şeyh, hizmet sebebiyle onu bir-iki defa uzak köylere gönderdi.

29 Her iş âkıbeti ile ölçülür.

İyi yorga bir atın bir günde gittiği yere Baba Maçin yarım günde gidip gelirdi. Sonra Şeyh "uçup-konup" gitmeyi ona yasakladı. Yesevî âdabı, bunu gerektiriyordu.

Şeyh'in "hızlanın" dediğini işitince, Baba Maçin'e can geldi. Ağır adım yürümekten sıkılıp, terlemişti, adımlarını hızlandırdı. Hazret'in sağ tarafında gitmekte olan Hakîmhoca Süleyman dizgini boşaltıp Baba Maçin'e takıldı:

– Harezm'e yaklaştık mı, deveci?

– Evet, iki fersah yaklaştık, dedi. Süleyman yavaşça of çekti. Gözünün önünden âdeta haykırarak akan Ceyhun... nemli kumluklarda yalınayak koşanlar... mor çiçekli çalılıklar geçti. Yüzüne gök kubbe gibi gömgök karaağaçların serin rüzgârı çarpar gibi oldu... Müşfik anasını hatırladı. Yüreği cız etti.

Süleyman aslen Harezmli idi. Karahanîler devrinde Buhara'ya göçüp geldiler. On-on iki yaşlarında olsa gerek, İmam Buharî hadislerini okuyup, Kur'an tefsirine başladığı zamanlardı. Babası onu sadr-i cihan diye unvan kazanan Burhaniddin Abdülazizhan medresesine verdi. Şeyh'i orada buldu. Pîr'im, deyip onun eteğine tutundu. Tarikatını kabul etti. Gafil idi, fâzıl oldu, sâlikler serveri diye meşhur oldu. Sofiler halkasına girip yedi makamı geçti. Gece gündüz Kur'an tilâvet etti, Allah'ın zikri ile işte otuz yıl ömür geçirdi. Yaşı kırkı geçti, hakikat kapısını açar gibi oldu, fakat henüz herhangi bir sahib-i cemalin çehresindeki iffet perdesini açmak nasip olmadı. Süleyman son dönemde bu hususta zaman zaman düşünüyor, lâkin Pîr'ine gönlünü açamıyordu. Hazret'in himmetine ümit bağlıyordu.

Şeyh de eyerin üstünde yavaşça sallanarak Süleyman'ı düşünüyordu. Baba Maçin ile Süleyman'ın kısa kinayeli ko-

nuşmaları, ona çekiştirme gibi geldi. "İnce ah, çaresizlik işaretidir. Veya hastalıktır. Derdi ağır olan kimse, göğsünü doldurarak oh diyemez, gönlü kırık olan of sesi çıkarır. Ey Süleyman, sana ne oldu, seni vatan toprağı mı çağırıyor?"

Süleyman, Pîr'in ona hitap ettiğini sezmiş gibi, birden dönüp baktı. Şeyh kendi hayali ile meşgul, eyerin kaşından gözünü ayırmadan Süleyman ile ilk karşılaştığı günü hatırladı.

... Buhara. Minare-i Kalan karşısındaki medrese. Şeyh, Pîr-i mürşit Yusuf Hemedanî'nin[30] hizmetlerini tamamlamıştı. Artık kendisi sofiler sülûkunu kurmayı hayal ediyordu. Şeyh, minarenin dibindeki köktaşta murakabeye dalmış oturuyordu. Güz mevsiminin ortası, sonbahar. Medreseden cıvıldaşarak bir grup bala çıktı. Grubun sonunda on dört-on beş yaşlarındaki dolgun vücutlu, uzun boylu, delikanlılık çağına girmek üzere olan esmer bir genç geliyordu. Onun yürüyüşü gayri tabiî idi. Genç, herkes gibi çantasını boynuna asmamış, bilâkis onu iki eliyle yukarı kaldırıp medreseden yüzünü çevirmeden geri geri geliyordu. Şeyh balanın bu davranışına hayret etti. Yanına gelince, çağırdı. Bala çantasını göğsüne bastırarak saygı ile selâm verdi.

– Vealeykümüsselâm... Oğlum, niçin böyle yürüyorsunuz? Çantanızın bağcığı mı koptu?

– Bağcık tamam, affedersin, dedi bala tevazu ile, ben gözümü nurlandıran bu Kelâmullah'ı omuzuma asıp yürümeyi caiz görmedim. Gönlümü aydınlatan medreseye arkamı dönüp gitmeyi de terk-i edepten diye biliyorum...

30 Yusuf Hemedanî (1048-1140) Önde gelen din bilginlerinden olup tam ismi Ebû Yakûb Yûsuf Hemedanî'dir. Rey ile Hemedan arasında Bûzencird adlı bir köyde doğdu. Türbesi Merv şehrinde bulunmaktadır. Ebû Yakûb Yusuf Hemedanî, Hoca Ahmed Yesevî ile Abdülhâlik Gıcduvânî'nin hocasıdır.

Balanın bu cevabı Şeyh'in hoşuna gitti, gönlü eridi.

O bala, işte şu Süleyman'dı. Şeyh onun anasını-babasını soruşturdu. Onların rızası ile Süleyman'ı şakirtliğine aldı. Ona, ferasetinden belli manasında "Hakîm" lâkabını verdi.

Buhara-yı şerifte Şeyh silsile-i sülük-ı Türk'ü, yani Yesevî tarikatinin temelini kurduğunda Süleyman onun yanına girdi. Pîr'im deyip canını verdi. Sâliklere baş, Hazret'e yoldaş oldu. Süleyman güçlüydü, gücü yerindeydi, coşkun hâldeki dört dervişe gücü yeterdi, aşka geldiği zamanlarda Ceyhun nehri gibi dizgin bilmezdi.

Annesiyle babası yine Harezm'e göçüp gidince, Süleyman Buhara'da kaldı. Şeyh'in halifesi, hemderdi ve meslektaşı hâline geldi. Onu taklit ederek beyitler söylemeye başladı.

Şeyh'in düşünceli yüzü aydınlandı. Karşısında parlayan güneşten gönlüne bir avuç nur inmiş gibi oldu. Diline Süleyman'ın iki beyti geldi. Fısıldayarak okudu:

Ne hoş bu dünyada iman ve Kur'an,
Ne olabilir dünyada imandan artık!
Benim bu derdimi hiç kimse bilmez,
Eğer bilse, Hekim Lokman'dan artık!

Süleyman, Şeyh'e doğru can kulağını dikmiş gidiyordu, kulağına kendisinin beyitleri çalındı.

– Derdinizi biliyoruz, dedi Şeyh Süleyman'a gözünün ucuyla bakıp, "bi'l-belâ-yı sâbireyni", demişler. Sabredin. Her ne ki başladı, nihayete erer. Yalnız Allah'ın iptidası ve intihası yoktur, kul Süleyman.

Süleyman mahçup oldu. O vatan arzusuna gark olmuş, Şeyh'i tamamen unutmuştu. "Şeyh, işrak ilminin[31] sahib-i kemali. Sevk-i tabiîsi ile kişinin fikrini açık bir şekilde okuyabilir, bilmiyor muydun? Ey, şaşkın! Pîr'in gönlünü yaraladın, özür dile!"

– Şeyh'im, âsilik ettim, bağışlayın...

– Biz sizi evlât yerine koyduk, Süleyman. Hepimiz Allah'ın kuluyuz, fakat birbirimize kul değiliz... Şeyh masmavi gökyüzünde uçan bir çift kuşu işaret etti. Bakın, işte şu kuşlar da çift olup uçuyorlar. Ve min külli şey'in feleknâ zevceyn[32]. İnşallah, Yaradan'ın farzını eda edip dönelim, ondan sonra sizin müşkülünüz.

– Süleyman'ın arzulu gönlü pişmanlık taşına çarpıp paramparça kırılır gibi oldu.

Babakul!

– Buyurun, Pîr'im!

– Baba Maçin arkasına döndü.

– O... müşfik annenin arzı ne oldu?

– Oğlu ile konuştum. Şeyh'im icazet vermezlerse, hacca gitmem, fakat eve de dönmem, diyor.

– Niçin? Sebebini sormadınız mı?

– Sordum. Sır vermedi. Bağrında yarası varmış. Müşkülümü Şeyh'im hâlledebilir, sadece Pîr'ime söyleyecek bir sırrım var, diyor.

---

31 İşrak ilmi: Ruhun eğitilmesi ve olgunlaştırılması, kalbin arındırılması neticesinde insanın aydınlanması, Manevî, ezelî ve ebedî gerçeği kavramayı öğreten bilgi dalı.

32 "Biz her şeyi çift yarattık." (Zâriyat sûresi, 49. âyet)

Şeyh bir şey demedi. Sabahleyin Abdurauf'un anası feryat ettiğinde, bu delikanlı da hanımından bezmiş olan binlerce adamdan biri olsa gerek, diye düşünüyordu. Delikanlının derdi ağır, âkıbeti karışık görünüyor. "Niçin beş karagöz evlâdını iki kadının eline bırakarak başını alıp ailesini terk ediyor? Böylesi, erkek kişiye yakışır mı?"

– Babakul!

– Buyurun, Pîr'im!

– O... Abdurauf nerede şimdi?

– İşte, zâkirler topluluğunda, diyerek Baba Maçin dervişleri işaret etti, canım, eve yaklaşmak istemiyor, diyor. Anasının göz yaşını görünce, aklı başından gidiyormuş.

– Yarın sabah namazından sonra huzuruma çağırın. Derdini dinleyelim.

Baba Maçin, sanki kendi müşkülü hâllolacakmış gibi sevindi.

– Kurbanınız olayım Şeyh'im! Derdine derman verin. Bir Müslüman ıstırap içinde yanmış, kavrulmuş, kara bir maşa gibi olmuş.

Güneş tam tepeye geldi. Öğle namazını kılıp, biraz istirahat etmek için İykan köyünde durdular.

İykan, kadim ipek yolunun üzerine kurulmuş küçükçe bir menzil idi. Köyün dört tarafı bozkır, Derin kuyulardan çıkrık ile çıkarılan su, bağcılık veya çiftçilik yapma imkânı vermiyor. Bu sebeple köy halkının meşguliyeti hayvancılıkla sınırlı. İykan'ın rüzgârla yarışan atları meşhur, Harezm şahı

Alâiddin Atsız[33] da askerleri için iyi cins atlar satın almak istediği zaman İykan'a alıcılar gönderir. İykan çöllerinde yüzlerce tek hörgüçlü develer, çift hörgüçlü mayalar otlar. Uzak Rusya memleketinden Şaş vasıtasıyla Semerkand'a giden tüccarlar veya Balasagun'dan Yesi, Cend, Harezm denizi vasıtasıyla Horasan ve Şam'a geçen seyyahlar elbette İykan'da bir gün kalır, burada yorgun binek hayvanlarını kuvvetli, genç develerle değiştirip, yorga atlar, besili katırlar satın alıp yine yollarına devam ederler.

Ziyaretçileri İykan köyü aksakalı ile beraber ulema karşıladı. Şeyh'in ayağına öküzler, koyunlar kesildi. Aksakal, dört tanab[34] gelen büyük bağında en az bin kişinin namaz kılabileceği bir yer hazırlattı.

Burada Baba Maçin bir sırra vâkıf oldu. Ziyaretçiler için köy aksakalı onlarca hacethaneler kurdurmuştu. Baba Maçin de toprak testiyi alıp bir bölmeye girdi. Abdest almaya çalışırken yandaki bölmeden kadı Eşrefhan'ın sesini işitti. Kadı birisiyle mırıltılı bir sesle konuşuyordu:

– Kaç defa söyledim sana, uyuz keçi gibi bana sürtünme, uzak dur!

---

33 Alâiddin Atsız: (Atsız Alâüddinü'd-Devle Ebu Muzaffer bin Muhammed, d. yak. 1097 - ö. 1156), "Harezm Şahı" unvanı ile Harezmşahlar devleti hükümdarı. Babası Kutbeddin Muhammed, Büyük Selçuklu Devleti Sultan'ı Melikşah tarafından Harezm eyaletine vali tayin edilmiştir. Atsız, vali olarak Büyük Selçuklu devletinden neredeyse bağımsız olarak hüküm sürmeye başlamış ve Selçuklu Sultan'ı Sencer'in birkaç defa hücumuna uğramış ve zaman zaman tazminat veren vasal devlet olmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen hüküm sürdüğü bölgede bir "Harezm Şah" hanedanının idaresinde Harzemşahlar devletinin kurucuları içinde sayılmaktadır. Harezm Şah unvanı ile babası 1127'de ölünce hükümdarlığa başlamıştır. Mayıs 1156 yılında 59 yaşında hayata gözlerini yumdu. Yerine Harezmşahlar devletinin Sultan'ı olarak oğlu İl-Arslan tahta geçmiştir.

34 Beş dönümlük ölçü birimi.

– Korkuyorsam ne yapayım, affedersin, dedi bir delikanlı kendisini savunarak, sanki bütün ahali koynundakini biliyoruz, deyip bana bakıyor...

Kadı ağzına su aldı, gargara yaptı, sonra delikanlıyı korkutmaya çalıştı:

– Şeyh'in gözüne görünme. Onun cadısı var. Yüzüne bir bakarsa, sen beceriksiz koynundakini iki elinle vermekten de kendini alıkoyamazsın.

– Evet doğru. Şeyh'in gözlerinden korkuyorum, gözleri...

Kadı tehdit etti:

– Hırıldama, tavşanyürek... Sonra, bu Baba Maçin'e benzeyen casuslar da sezmesin, duydun mu?

– Duydum efendim...

– Otrar'da yanıma gel, dedi kadı, al, bu testiyi sahibine götür ver.

Baba Maçin abdest alıp çıktı. On adım kadar ötede biraz önceki molla kılıklı gencin hızlı adımlarla gittiğini gördü. Onun yakasına yapışmak istedi. Sonra, evvelâ Pîr'ime danışayım, darılmasın, deyip birden geri döndü. Babakul pehlivan olduğu için her işi bilek gücü ile halletmek istiyordu. Şeyh bundan hoşlanmıyordu. "İnsanın kudreti aklında, idrakinde, diyordu o, akıl gücü ile kazanılan zafer mutebердir. Zorluk, nâdanların, cahillerin silâhıdır."

Yatsı vakti Otrar'a ulaştılar. Şeyh atının başını Arslanbab haziresinden yana çevirdi. Üstad-ı evvel Arslanbab, bir vakitler genç Ahmet yetimlik çölünde çaresiz feryat figan ederken başını okşayarak kendi evinden ona sıcak yer ver-

miş, elinden tutarak onu marifet bağına sokmuş olan zat-ı şerif idi.

Hazret, merhamet sahibinin türbesine gözünü sürdü. Kabrin tepesinde, kubbedeki kandil sönünceye kadar Kur'an tilâvet etti. Şeyh'in ruhî kudreti büyüktü, sabah namazına kadar Kur'an'ın on cüzünü hatmetti. Otrar'ın yüksek minaresinden müezzinin sesi işitildiğinde Mansurhoca'ya göz ucuyla baktı. Şeyh'in meramını hiç sözsüz anlamaya alışan Mansurhoca kandili üfledi ve kıblegâhı hakkında duâ edip, Hazret'in peşinden kalktı.

HİÇ KİMSEYE SÖYLENEMEYEN DERT
5. Bölüm

Kadın ve erkek birbirinin libasıdır.
Kur'an-ı Kerim

Temiz kadına, şeriata göre ancak temiz erkek münasiptir.
Hadis

Baba Maçin, Abdurauf'u aramaya gitti. Âdette dervişler herhangi bir Şeyh veya evliya kabri yanındaki hânekâhda, mescitlerde yahut zengin ve devletli kişiler tarafından açılan misafirhanelerde kalırlardı. Baba Maçin yelayak değil mi, bir çay demleyecek zaman içinde şehri iki defa dolaştı. Abdurauf bulunamadı. Babakul dudağını ısırarak kervansarayın önünde durdu. Fakat içeri girmedi. Çünkü biliyordu ki, dervişler kervansaraya adım atmazlardı, onların şartı böyleydi. Kervansaray, adı üstünde kervansaraydı.

Burada içki içilir, kumar oynanır. Köle ticareti de çok yaygındı. Kervansaray, ticaret ehlinin, gümüş ve altın uğrunda canını feda eden ve bu yolda cefa çekenlerin sevimli meskeniydi. Abdurauf gibi karmaşık ve zor bir derde giriftar olan biçare burada ne yapsın?

Abdurauf'a umulmadık bir yerde tesadüf etti.

Baba Maçin yel gibi eserek mescit ve medreselerin avlusunu dolandı. Sonunda ümidi kalmayınca geri döndü. O sırada eski kabristan yanındaki terk edilmiş tekke önünde bir köpek gördü. Kulakları ve kuyruğu kesilmiş olan bu çöl köpeği, tekkeyi dikkatli gözlerle süzüyordu. Babakul'un aklına kötü düşünceler geldi. "Bir mezar açılmış galiba, sakın köpek cenazeyi gözlüyor olmasın", diyerek o tarafa yöneldi. Baba Maçin'in heybetli görünüşü karşısında köpek ürktü ve çekilip gitti. Babakul bir delikten tekkenin içine baktı. İçeride, kendini henüz yükselmiş bulunan güz güneşine vermiş bir derviş oturuyordu. Babakul yaklaştı. Dervişin omuzunda ince ve açık sarı renkte bir ton[35], başında dört köşeli yün kalpak. Başı önünde, düşünüyordu. Demir halkalı asâsını dizine enlemesine koymuştu. Sanki asâsı ona yaslanmıştı, aksi hâlde başı bacaklarının arasına girip gidecek gibiydi.

Babakul derin derin nefes aldı. Derviş hiç oralı olmadı. "Kötü bir şey olmuş" diye düşündü Babakul ve yaklaştı.

– Niçin bu harabede yalnız oturuyorsun, ey mümin? dedi Baba Maçin yabancının tepesinde dikilerek. Derviş başını kaldırdı.

– Çift idim, yalnız oldum[36].

Bu, Abdurauf idi.

Baba Maçin onun bileğini tutup nabzına baktı. Abdurauf'un yüreği hızlı hızlı çarpıyordu.

35 Pardesü gibi üstten giyilen uzun Türkistan giyimi.

36 Dervişlerin hikmeti: Allah ile sohbette idim, sen geldin, onun vaslından ayrıldım.

– Şeyh'im seninle konuşmak istiyor, dedi Baba Maçin, haydi, Bismillâh, deyip yerinden kalk.

Derviş başını salladı:

– Şeyh'in huzuruna da, eve de gitmiyorum. Başımı alıp çöllere, bozkırlara çıkıp gideceğim. Ey Allah'ım, ne günlere saldın bu kulunu?

– Delilik etme, Abdurauf! dedi Baba Maçin ve asâyı alıp delikanlının eline tutuşturdu, kendi isteğinle gitmezsen, sürükleyerek götüreceğim. Pîr'im, herkesi huzurlarına çağırıp sohbet etmez. Derdini senin ağzından duymak istiyorlar. Yürü, önüme düş!

Abdurauf çaresiz yerinden kalktı.

Şeyh, Arslanbab hânekâhında Otrarlı din adamları ile sohbet ediyordu. Baba Maçin girdi.

– Pîr'im, o delikanlıyı buldum. İnayetinize muntazır.

Âlimler birer birer çıkıp gittiler. Şeyh'in yanında yalnız sırdaşı Hakîmhoca Süleyman kaldı. Abdurauf girdi. Hücrenin ortasına varınca, diz çöküp selâm verdi. Şeyh Abdurauf'un perişan hâline, nursuz gözlerine ve kırgın yüzüne baktı. Bu delikanlının hâli, az önce en aziz bir yakınını toprağa verip gelmiş olan birini hatırlatıyordu.

Abdurauf başını kaldırıp Hazret'e baktı. Bir yıldan beri dervişlerlerin arasında yaşıyordu. Fakat Hazret ile ilk defa yüz yüze geliyordu. Şeyh'in kerametleri hakkında çok rivayetler işitmişti. "Şeyh'in heybeti insanı ezermiş, onun karşısında valiler kendini emin ve rahat hissedemezmiş", dediklerinde, buna ahmaklık, deyip inanmamıştı. İşte şimdi kendisi bu duruma düştü.

Şeyh'in bir şeyleri sorgulayan hüzünlü bakışına tahammül edemeyip, gözlerini yere dikti. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Kulağına emredici, sanki tehdit edici, net bir ses çalındı:

– Söyleyin, delikanlı ne oldu? Niçin iki garibi çaresiz durumda bırakarak evi terk ediyorsunuz?

Bu, Şeyh'in sesiydi. Abdurauf bir şey demedi, başını önüne eğerek oturdu. Şeyh ikinci defa sorduğunda Abdurauf ak keçeden gözlerini ayırarak Hazret'in yüzüne korku dolu bakışlarla dikkatle baktı. Zorlanarak konuşmaya başladı:

– Şeyh'im... Benim derdim ağır... Başka birine söylenemeyecek bir derde uğradım...

Şeyh, bu delikanlı, yabancıların huzurunda sırrını açmayı namus meselesi yapıyor, kanaatine vardı ve Baba Maçin'e imada bulundu. Babakul kapıyı yavaşça kapatıp çıktı. Abdurauf, Hakîmhoca Süleyman'a baktı.

– Bu bizim mahremlerimizden, dedi Hazret, Süleyman'ı işaret ederek, sözünüze bir şahit gerek olursa, işte şu Süleyman şahitlik eder. Peki, söyleyin şimdi, delikanlı, başkasına söylenemeyecek dert ne imiş? Umulur ki, Allah tealânın şefaati ile müşkülünüz hâllolur.

Abdurauf'un karanlık gönlünde ümit ışığı yandı. Onun Şeyh'e sırrını söylemesi lâzımdı. Birincisi, bunu Yesevî tarikatının hükümleri gerektiriyordu. Müridin kendi Pîr'inden gizlediği bir sırrının olmaması lâzımdı. İkincisi, bir yıl içinde Abdurauf birçok kişiye derdini söyledi, akıl danıştı. Bütün hepsi Abdurauf'un hanımını karaladı, evi terketmekle doğru etmişsin, dedi. Şimdi son bir yol kalmıştı. Eğer Şeyh de onun derdine merhem bulamazsa, Abdurauf bu

fani dünyadan vaz geçerek gitmek istiyor yahut Türkistan elinden çıkıp vatanı terk etmek istiyordu.

Hazret "kulağımız sizde" manasında işarette bulundu. Abdurauf yerden gözünü ayırmadan feci hikâyesini anlatmaya başladı.

– Ben bir çiftçi balasıyım. Karadağ'ın eteğinde Kaynarbulak denilen bir köy var, oradanım. Altı yıl oldu, babamızı toprağa verdik. Benim bir başımı iki etmeye, beni evlendirmeye yetti ömrü, rahmetlinin... Bizim taraflarda su çok, yayla çok. Bu sebeple hayvan yetiştiriyoruz. Hayvanlar semiz olur. Herkes gibi nasibimizi toplayıp yaşıyorduk. Çocukların da üstü başı yerinde, karnı toktu. Nefis tuzağına düşüp şu günlere kaldım, Pîr'im...

Abdurauf yutkundu. Başı hafifçe eğildi. Derin bir of çekerek devam etti:

– İki yıl önce ticarete atıldım. Ömrümde hiç alım-satım görmedim. Kaynar'da Ötegen adlı zengin bir tüccar var, o beni rahat bırakmadı. Benimle gel, bir yıl Horasan ve Şam'ı dolaşıp gelirsen, hanımına bir tabak sedef kazanıp gelirsin, dedi. Beni kervanbaşı yapmak istedi. Çocukluğumdan beri at-deve içinde çok bulundum, hayvanların huyunu iyi bilirim. Tanrı'ya şükür, bileğimde dört eşkiyaya yetecek kadar gücüm var. Bir yandan önümde iki oğulumun sünneti duruyordu. Onları sünnet ettirmek gerek. Biraz fazla dünyalığım olursa, yırtığıma yama olur, diye düşündüm. Ötegen'e peki, dedim.

Gittik. Buhara, Merv, Nişabur, Basra'dan Rum diyarına kadar vardık. Velhâsıl, bir yıl sekiz ay sonra döndük. Mihriban valide perişan hâlde, iki oğul, bir kız, onların anasını düşünüp... hasretten ciğerlerim kan olup, ölüp ölüp eve

geldim. Anamız ağlayarak boynuma sarıldı. "Rezil oldum, balam, iki dünyada rüsva oldum!" deyip ağlıyordu. Sebebini sordum... sorsam... sorsam... yüzünü elleriyle kapatarak şu sözü söyledi: "Abdurauf, sen gittikten bir yıl sonra hanımın hamile kaldı. Karnı şişince, halka karşı namus meselesi yapıp babasının evine götürüp bıraktık", dedi. "Böyle rezil yaşamaktansa yerimi yurdumu terk edip rastladığım bir eşkiyanın elinde ölüp gitmem daha iyi değil mi, Tanrım!" deyip feryat ettim. Üç gün sokağa çıkmayıp, yüzükoyun yattım.

– Han'ımınızın yanına gitmediniz mi? dedi, Şeyh.

– Gittim. Beni görünce, deliye döndü. Ayağıma kapanıp ağladı. "Ben, bedbahtı öldürün! Böyle yaşamaktansa diri diri mezara girsem daha iyi!" deyip feryat etti. İçimden bir ses, onu kendi saçı ile boğup öldür, o zaman bu azaptan tamamen kurtulursun, dedi. Fakat ağzından daha ana sütü geçmemiş olan küçücük bebeğe acıdım. Avaz avaz ağlıyordu. Artık o kadın bana haramdı. Bebeğin babasını sordum. Bilmiyorum, dedi.

Başından beri sessizce oturan Süleyman yakasına yapıştı:

– Neuzübillâh! O nasıl bir insan ki, karnında peyda olan varlığın sebepçisini bilmiyor! Sırrını ifşa etmek istememiş, kahrolası!

Şeyh bir meselenin aslını esasını araştırmadan hüküm veren kimseleri hoş görmezdi, Süleyman'a soğuk bir nazarla baktı. Sonra, anlatın, dercesine delikanlıya başını salladı. Abdurauf, Şeyh'in yüzünde önceki gibi kahır değil, biraz dert ortaklığı alâmetini görüp, cesaretlendi:

– Kur'an getirdim. Hanımım Kur'an'ı bağrına basıp, yemin etti. "Haram yola girdiysem, şu oturduğum yerimde

nefes almak nasip olmasın, bir anda öleyim, dört balamın ölüsünü gömeyim", deyip hüngür hüngür ağladı. "Sizin yokluğunuzda yabancı bir erkeğin elini tutmuş isem, kara toprağa gireyim", dedi, saçlarını yolup ağladı. Şaşırdım kaldım, Pîr'im...

– Han'ımınızın ailesi nasıl insanlar? Onların sülâlesinde yalancı, yeminine ihanet eden, hanımını bırakan, erinden çıkan kimseler var mı?

– Yo-ok... Hanımım bizim boyumuzdan, Pîr'im. Dayımın yurdundan aldım. Bizim sülâleden bugüne kadar yanlış adım atan hiçbir erkek veya kadın çıkmış değil.

– Boyunuz imanlı insanlarmış, dedi Şeyh, oğlum, hanımınızdan sordunuz mu, o... eğer erkekler hamamına gitmiş mi?

Abdurauf hayret ederek omuzunu kıstı. Düşündü.

– Sormadım, Pîr'im. Erkekler hamamına gitmez... gitmedi. Köyde iki tane hamam var. Biri erkekler, biri kadınlar için. Haftada bir anam, kızım üçü giderlerdi.

– Makul. Peki, erkek kardeşlerin var mı?

Abdurauf Şeyh'in maksadını anladı. Aklına birden henüz çocuk yaşındaki kardeşi Abdülkadir geldi.

– Küçük kardeşim var, Pîr'im. Ama o henüz bir çocuk, on dördüne giriyor. Yengesini kendi anası gibi görüyor. Öz ağabeyine hıyanet edecek olursa, kör olur...

– Peki, hanımınız pervasız davranarak o kardeşinizin elbiselerini giymiş olabilir mi?

Abdurauf perişan oldu. O son derecede sade bir köy balası idi, Şeyh'in sorusundaki gizli mânâyı anlamadı.

– Giymişse, giymiştir, dedi gözünün önüne ağlayan kardeşi gelip, hayvanlara bakacağı zaman, hanım benim çapanım ile börkümü giyerdi. "Babası, ben siz oldum, artık atınız tepmiyor", deyip gülerdi.

Abdurauf'un cesareti kırıldı, yine ak keçeyi tırnaklayarak, sessizliğe gömüldü.

– Bana bakın, delikanlı. Gönlünüz ne diyor? Hanımınızın zina ettiğine imanınız kâmil mi?

Abdurauf uzun bir of çekti:

– İnanasım gelmiyor... İnanmıyorum desem, önümde delil duruyor. İnanıyorum desem, şahidim yok. Kendisi bunu kabul etmedi, balanın babası meçhûl. Köyde duracak yüzüm kalmadı, başımı alıp çıkıp gittim. Yirmi yedi yaşımda yaşayan bir ölüye döndüm. Anamın hâli nicedir, biricik ciğerparem ile üç yavrumun hâli nicedir?.. Ah..

Hazret gözünü yumup müşahedeye daldı. Dört unsur[37]u düşündü, yedi iklimi, nâsut âlemini[38], lâhut âlemini[39] gezdi, bütün hafıza kuvvetini toplayıp, bu gencin başına gelen facianın izahını araştırdı. Gözünün önünden, gençliğinde okuduğu kitapları, veliler ile olan mülâkatları geçti. Şeyh Semerkand'da, Buhara'da Pîr-i kâmil Hoca Yusuf Hemedanî hânekâhında talim alırken, Pîr'ine yol arkadaşı olup, Şam ve Irak'tan Bağdad ve Keşmir eline kadar gezip çıktı. Bu seyahatlerde yüzlerce râvi ile karşılaştı. Onlar arasında askerler, kuşçular, eski şehzadelar, lânetlenen adamlar, kâfirler, sarhoşlar, bir gecede emsalsiz derecede zengin olan dilenciler, bir gecede tahtından ayrılan sultanlar, hanımını

37 Dört unsur: Toprak, su, ateş, hava.
38 Nâsut âlemi:
39 Lâhut âlemi: Tanrı âlemi.

kumarda kaybeden bedbahtlar, aşk ateşiyle deli olan kalender dervişler... velhâsıl yıldız gibi sayısız kimseler vardı. Onların gece gibi kara, dağ gibi ağır, zehir gibi acı hikâyeleri henüz Şeyh'in gönlünde kat kat olmuş duruyordu. Bu söz konusu bahtı karalar içinde işte şu Abdurauf'a benzeyeni yok muydu? Varsa, o ne demişti?

Hazret gözünü açıp delikanlıya baktı. Abdurauf o sırada başını eğip, hayat-mematını Şeyh'in eline teslim etmiş gibi sesini çıkarmadan oturuyordu. Şeyh yine zihnini toplayarak bu müşkül meseleyi mantık ilmiyle tahlil etmeye çalıştı. "Hanımından yana gönlü rahat, kardeşinden şüphen yok. Kadın zinakâr değil. Zina eden kadın talak talep eder. Yahut ayıbını örtmek maksadıyla çocuktan kurtulmayı düşünür. Hilekâr olsaydı, kocasının yokluğunda ettiği ihanet ortaya çıkmazdı. Zinakâr kadın erinin burnundan ip geçirip dolandırır, evde oturup yabancı erkeği de kabul eder. Tıpkı o Bağdad tüccarının hanımına benzeyip..."

Hazret'in gözünün önüne Abdurauf'un hanımı geldi. O dört balasını bağrına basıp, ah çekerek ağlıyor, "İmdat edin, Pîr'im, bende günah yok, işte şu karagözleri sağ iken yetim bırakmayın", diye el açıp feryat ediyordu.

Hadiseler tesbih tanesi gibi bir bir gözünün önünden geçti. Tüccarın hanımı hakkındaki kıssa, başka bir hikâyenin ortaya çıkmasına sebep oldu. Şeyh, birden "Allah'a şükür!" dedi yavaşça. Gergin esmer yüzü aydınlandı. Şeyh düğümün ucunu bulmuş gibiydi. Aklına, ilk gençliğinde okuduğu bir risale geldi. Hekim Lokman'a ait idi veya... başka bir evliyanın eseri idi. O risalede hikâye edildiğine göre, bir şahın bakire kızı hâmile kalır. Şah kızının ölümüne ferman verir. Fakat iyi adamlar kızın yerine başka bir günahkârı

öldürüp kızı sahraya götürüp bırakırlar. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra kızın masum olduğu anlaşılır. Onun iffet perdesine herhangi yabancı bir taş değmemişti...

– Kendinize gelin, oğlum, dedi Şeyh, hanımınız zina etmiş değildir. O bir tesadüfün kurbanı olan bir müslime imiş.

Hakîm Süleyman ani bir hareketle Hazret'e baktı.

– Bibi Meryem mi? Ruhtan etkilenip...

– Hayır, Bibi Meryem değil, Bibi Ayşe gibi Allah'ın sevgili kulu. Bu âlem, sırlar âlemi. İnsanın gevher damladan peyda olması, onun sûreti, sîreti, cismen yok olsa da, rûhen ebediyen yaşaması... sır değil mi? Bu esrarı yüz bin Lokman Hekim bir olup bin yılda çözemez... Hakikaten, Abdurauf!

– Efendim, Pîr'im!

– O günahsız yavrunun ismi Gaybullah değil mi?

–Gaybullah, Pîr'im, Gaybullah! dedi Abdurauf nefesi tıkanarak. O Şeyh'in kerametine artık gönülden inanmıştı. Nitekim kendisi söylememişti çocuğun ismini. Evliya da, eğer evliya olmasaydı, böyle beklenmedik şekilde nasıl bilebilirdi?

Kadının iffetli olduğundan artık Şeyh'te de şüphe kalmamıştı.

– Gayipten olan, Gaybullah'tır... İnşaallah, biz bebeğin babasını da buluruz. Siz sabredin, biz hac seferinden dönelim, ondan sonra yaşadığınız yere varıp, araştırırız.

– Ben sağ salim dönüşünüzü gece gündüz Yaradan Rabb'imden niyaz edeceğim, Pîr'im.

Abdurauf dizine dayanarak yavaşça kalktı. Asâsını aldı ve bir gölge gibi sürünerek çıkıp gitti. Baba Maçin içeri girip bir kenara oturdu.

Şeyh, Süleyman'a bakıp dedi:

– Ben o bebeğe sebep olan kişiyi görür gibi oldum. Dolgun vücutlu, kara sakallı bir genç imiş. Bağda orak biçiyor.

– Yani o kadın Bibi Meryem değilmiş. Ya Allah!..

Hazret, Süleyman'ın fitneci sözüne itibar etmedi. Bir şey söylemeye hazırlanıp, bekleyen Baba Maçin'e döndü:

– Hım, Babakul, o nasıl bir haberdir ki, söylemek için sabırsızlanıyorsunuz?

– Şeyh'im, kadı Eşrefhan bir fitneye baş olmuş, geliyor, dedi. Baba Maçin ve İykan'da, aksakalın bağında işittiklerini kısaca anlattı.

– Hissediyoruz, dedi Şeyh başını sallayıp, kaç gündür kadı çok saygılı davranıyor. Düşmanın yaltaklık ediyorsa, dikkatli olmak gerek.

– O molla kılıklı genç, Savranlı hafız Mevlüd imiş. Koynundaki fitne mektubunu okumanın çaresini araştırıyordum, kuyruğunu yakalayamadan gözden kayboldu, iblisin balası.

Şeyh, Baba Maçin'in edep dışı konuşmasından rahatsız oldu.

– Ağırlığınız yedi pud[40], Babakul, fiili de ağırlaştırın. Ele serbestlik vermeden önce akıl gevherini ortaya koyup müşahede etmek lâzım. Başkadı, Mahmuthan ile aramızı boz-

40 Pud: 16 kilogramlık ağırlık ölçü birimi.

mak istemiş, demek kendine bu işi münasip görmüş. "İnsanların en kötüsü kim?" diye sordu sahabeler. "İki mümini kışkırtarak kavga ettirmek isteyen ümmetim", dedi Hak Mustafa. "İnneme'l-a'mâli bi'n-niyye"[41]. Her ne yaparsan, mükâfatını alırsın. Bakın, hafız ile başkadı rahatsız, canlarında huzuru yok. Bunun kendisi onlara ceza değil mi? Semerkand uzak, en az bir ay yol gidiyoruz. Onlar tık diye bir ses duyacak olsalar ürküp can korkusu ile huzursuz oluyorlar. Onlara bundan daha fazla ceza ne gerek, Babakul?

Baba Maçin böyle düşününce, Hazret'in sözünde derin bir mana olduğunu anladı. "Ben mankafa bilmeden hafıza iyilik etmek istemişim, diye düşündü Baba Maçin, artık bir şey demiyorum. Fakat her menzilde gördükçe, nasıl, hafız yiğit yükünüz ağır gelmiyor mu, deyip takılacağım. Can korkusuyla yaşasın."

Maalesef, Baba Maçin hafız Mevlüd'ü bir daha göremedi. O, kadının tavsiyesine uyarak Şeyh'in kervanından ayrıldı ve Otrar'dan Semerkand'a gitmekte olan tüccarlara katılıp, doğru Mahmuthan'ın huzuruna doğru yol aldı.

Hazret Otrar'da bir gün durup, İsficab'a doğru atlandı.

41 Ameller niyete göredir.

RUKNİDDİN ATTAN İNDİ
6. Bölüm

Ahmet Yesevî'nin anası babası Sayram'da su boyunda ekin ekip çiftçilik ederlermiş. Bala Ahmet her gün bozkırda gezip dolaşırmış. Bir gün annesiyle babası yabanî otları temizlemekten bitkin düşmüşler. O sırada Ahmet de kanala inmiş, parmakları ile havucun ucunu okşayıp, "Bigâne çık, yegâne kal" demiş ve gitmiş. O anda bir mucize sadır olmuş. Yabani ot Ahmet'in parmaklarına yapışmış, sapları ise bentteki suda. Yesevî'nin evliyalığı işte bu olaydan sonra başlamış.

Rivayet

İsficab, Türkistan'ın zengin ve iklimi güzel şehirlerinden biriydi. Eski kitaplarda "şehr-i azim" diye zikrederler ve Nuh Peygamberin adı ile ilişkilendirirler. Hakikaten İsficab'ın o başından bu başına kadar en az iki fersah gelir, şehristanda on binlerce kişi yaşardı. Şehri kem gözlerden esirgercesine doğu tarafını yüksek dağlar kapatır, batıda mamur, yemyeşil bir vadiye bağlanır. Bir yanından sürünerek Sayramsu geçer, bir yanından oynayarak Tuvalaksay akar. Su bolluğundan dolayı yayla ile bağlar bol, ağaç bolluğundan dolayı her çeşit meyve çok, sürüler semiz, çiftçilerin ve sürü sahiplerinin vaziyeti gayet iyi idi.

Fakat sonraki yıllarda İsficab ahalisinin bu mutluluğu, bu refahı sona erdi. Şehir, yedi yıl içinde iki defa Karahıtayların baskınına uğradı. Karahıtayların yurdu aslında Yedisu'dan ötede, içeri Hıtay'da[42] idi. Onlar zahmetsiz ganimet kollayarak yavaş yavaş Yedisu'yu işgal ettiler. Sonra Karahanîlerin ata yurdu olan Balasagun'u ele geçirip, Türk ırkından

42 Hıtay: Çin

olan Karluklarla ittifak kurup anlaştılar. Karluklar, Semerkand hanı Mahmud ibn İbrahim Tamgaçhan'a tabi idi. Bu halk, Karahıtaylar Han'ı Gorhan'ın yardımıyla Mahmuthan'ın tabiliğinden çıkıp, kendi devletlerini kurmak niyetiyle dindaş ve kandaşları olan halka karşı savaşa tutuştular. Bağlar tarumar edildi, on binlerce atın toynaklarından, binlerce binlerce dönümlük ekinler yerlere serildi, yüzlerce er yiğitler esir alındı. Karahıtaylar'ın ekseriyeti putperest idi. Mescitleri ateşe verdiler, İsficab etrafındaki, İçkent'teki evliya kabirlerini viran ettiler, kale duvarı yıkıldı.

Dört yıl önce Gorhan yüz bin kişilik ordusunun başına geçip Semerkand'a doğru yürürken yine İsficab'ı talan etti, âdeta inleyerek yatan bu hasta şehrin göğsüne hançer vurup gitti. Bir-iki yıldır İsficab, alevin içinden sağ çıkan efsanevî kaknüs gibi yavaş yavaş kendine geliyordu. Yeni fidanlar dikildi, ekin tarlaları ihya edildi, kapanan bentler tekrar açıldı, mescit ve medreseler tamir edildi.

İsficab valisi, Rüknettin'di. Sultan Sencer'in yeğeni, Mahmuthan'ın ağabeyi merhum Ahmet hanın oğlu. Şimdi otuzlu yaşlarındaki bu mağrur yiğit, çabuk öfkelenen ve başına buyruk olan birisiydi. Rüknettin, kendisini bahadır cenkçi olarak görüyordu. Hakikaten ok atmak ve kılıç çalmak hususunda mahirdi. Fakat dinî ilimlere farksız bir gözle bakıyordu. Üstüne üstlük ulemayı hoş görmüyor, babamın ölümünde onların parmağı var, deyip içinden din ehline karşı husumet besliyordu. Bu sebeple Şeyh'i karşılamaya çıkmayı önce kendine münasip görmedi. İsficab kadısını çağırttı. Rüknettin, Sayramsu boyunda, on iki kanatlı şahane ak otağda kımız içip yangelmiş yatıyordu. Başkadı girdi. Başköşeye yakın, valinin sağ tarafına geçip oturdu. Başkadı yetmişli yaşlarını aşkın nuranî bir ihtiyar, Bağdat'ta eğitim görmüş olan allâmelerdendi. Babası yaşındaki fazıl bir kişi-

nin izzeti için Rüknettin hiç değilse yattığı yerden kalkmak için istifini bile bozmadı. Ahşap kâseden kımız yudumladı, elbisesinin yeni ile ağzını silip, kadıya döndü:

– Kadı cenapları, biz sizi bir iş sebebiyle çağırdık. Biliyorsunuz, Şeyh Hazretleri geliyor. Şimdi Bademsu boyunda duruyor. Nasip olursa, ikindi namazında şehre gelecek. Yanınıza erkân-ı dinden üç-dört kişiyi alıp İkki Ağaç denilen yerde karşılamaya gitseniz, Şeyh Hazretleri'ni karşılayıp karargâhımıza alıp gelseniz, diye bir dileğimiz vardı. Biz Hazret'e yanımızda has otağ diktirdik.

Âdete göre, kadının "Memnuniyetle!" deyip, yerinden kalkması gerekiyordu. Fakat böyle yapmadı. Hiç sesini çıkarmadan oturuverdi. Rüknettin kadıya hayretle baktı.

– Ne düşündünüz?

– Düşüncem şu ki, Şeyh Hazretleri Semerkand veya İsficab kadısı değildir, Türkistan şeyhlerinin başhalkasıdır. Hoca Ahmet Yesevî cenapları, şahların huzuruna varmaz, bilâkis, şahlar Hazret'in huzurlarına varıp hayır duâ dilerler.

Rüknettin gayri ihtiyari yerinden doğruldu. Huzurunda, kadı mübalâğa etmek suretiyle kasıtlı olarak din önderlerinin itibarını bilhassa yüksek rütbeye çıkarıyormuş gibi geldi. Rüknettin'in havaî gönlü, o sırada Hazret-i Sultan'ın ulu mevkiini kabul etmek istemiyordu.

– Biz Hazret'e samimi olarak merhametimizi göstermeye niyet etmiştik, dedi Rüknettin, kadıyı emrine baş eğdirmek isteyerek, velâkin Hazret bizi dikkate almazlarsa, teessüf ederiz.

– Hazret'ten şah ve gedâ beraber merhamet diler, dedi kadı da altta kalmayıp, ulu dayınız emirülmüslimin Sultan Sencer Hazretleri Şeyh'e kucak kucak hediyeler gönderiyor, bu

bir sır değildir. Han ağabeyiniz, devletinizi himaye eden Mahmuthan cenaplarının da Hazret'e intisap edip müridi olduklarından da haberiniz var.

Rüknettin'in izzeti nefsi örselendi. Asabileşip, zehirli bir gülüşle tebessüm etti:

– Bu sebeple kendimiz görmediğimiz izzet ikramı Hazretime göstermek niyetinde idik...

Valinin bu kabalığı kadıya ağır geldi. "İlm-i edyandan[43] uzak sıradan bir asker bala kendini evliyalar serverine denk görüyor, ya Rabbî! Ne günlere kaldık?!"

Kadı içinden "Estağfirullah!" dedi.

– İnşallah, niyetiniz yoldaşınız olsun, efendim. Fikr-i âcizimiz şudur ki, Hazret'in istikbâline kendileri baş olup çıkarlarsa, halkın merhameti yağar.

Kadının, "halk" sözünü vurgulu bir şekilde telâffuz etmesi, Rüknettin'i düşündürdü. Bir yıldan beri vilâyette asayiş kalmadı. Sık sık köylüler isyan çıkarıp, geniş arazi sahiplerinin yerlerini gaspetmekte, vergi vermekten de kaçınmakta. Köy aksakallarına yardıma giden askerlerin silâh ve atlarını da ellerinden alıyorlar. Halk arasında dedikodu çoğaldı. Karluklar asker topluyormuş, Karahıtaylar da üstelik bastırıp geliyormuş... Rüknettin, bilhassa abdallardan [44] korkuyordu. İyi ki onlar varmış, yoksa İsficab'da huzur olmazdı. Abdallar âsi bendenin sözüyle hareket etmez, yalnız Şeyhülmeşayih'in sözüne kulak asarmış...

Tehlike duygusu, kibirden üstün geldi. Rüknettin belindeki altın kemerini gevşetti.

---

43 İlm-i edyan: Dinî ilimler.

44 Abdallar: Kendini Allah yoluna bağışlayan dervişler.

– Siz vacip derseniz, Hazret'i karşılamaya çıkarız, dedi çaresiz, ulema ehlini çağırın, kadı cenapları.

Kadı gülümseyerek tazimde bulundu: "İşte şimdi aklına girdi, ahmak!"

Rüknettin ulema ve ümeradan yirmi-otuz kadar kişiyle yola düştü. O şahane elbise içinde, ak bidevi atta, yanında askerler. Şeyh'in kervanı, Bademsu boyundan göçüp, şehrin batı kapısına doğru yönelmişti. Beldervaze'ye varmadan, büyük kanalın yanında Abdülaziz atanın kabri var. Abdülaziz ata tâbiînden, yani peygamberin sahabelerini gören evliyadan. Avam halk arasında Belâgerdân[45] diye meşhur olan bu velinin kabrini ziyaret etmeden şehre girmek, makbul sayılmazdı.

Kervanın önünde yere hızlı hızlı asâsını vurarak gelmekte olan yüzlerce dervişi görünce, sadece vali değil, hattâ askerler de kenara çekildi. Dervişler geçip gidince, Rüknettin'in gözü Şeyh'e ilişti. Derhâl atının başını sarstı. Başkadı ile ulema ehlinin eyerden sıyrıldığını görünce, Rüknettin de gayri ihtiyari atından indi. Ulema ona yol verdi. Vali aceleyle varıp Hazret'in eteğini gözüne sürdü. Tebrik etti. Kutlamak için din adamları sıraya dizildi.

Rüknettin, tekrar atına binmek istedi. Fakat Şeyh'in görünüşüne bakıp fikrinden vaz geçti. Ak gömleğini rüzgârda savurarak oraya doğru sessizce gitmekte olan Hazret'in peşinden gitti. Şeyh, ata şehrine kendi ayağı ile minnettar adımlarla yaya olarak girmeyi önceden kafasına koymuştu. Rüknettin, Şeyh'in nereye varacağını bilmediği için şaşkındı. Önce, kaynatası Musa Şeyh'in evine gitse gerek, diye

45 Belâgerdân: Belâyı def eden, kurtarıcı.

düşündü. Fakat Musa ata, kızı ile torunlarının bindiği sayebanlı arabanın önüne düşmüş, yolu başka tarafa çevirmişti. Vali, "Şeyh'im, cenaplarına biz hususi bir yer hazırlamıştık", diye iltifat etmek istedi, fakat söyleyemedi. Hazret'in yükü var, dedikleri gerçeğe benziyordu. Yoksa, büyülenmiş gibi ona itaat ederek peşinden gider miydi?

İsficab'ın tam ortasında, Cuma mescidi ile Sayramsu arasında hânekâh vardı. Burada Şeyh'in uzak akrabalarından İsmailhoca rehberlik ediyordu. Şeyh'in kervanı onun peşinden gitti. Hazret'i karşılamaya çıkan binlerce halkın nezaretinde ziyaretçiler hânekâhın büyük avlusuna girdiler.

Atlar ahıra emanet edildi, askerler kışlalarına çekildi, dervişler kendilerini şadırvana attılar. İsmailhoca, Şeyh için ayrılan hasodanın kapısını açıp kenara çekildi. Bismillâh deyip evvelâ Sultanül-ârifin, onun peşinden Rüknettin, Süleyman, kadı Eşrefhan, Baba Maçin ve İsficab uleması içeri geçtiler.

Şeyh'in işaretiyle Süleyman "Mülk" sûresini okudu. Rüknettin belli belirsiz derecede eğilip tazimde bulundu:

– Ata yurdunuzda hoş gördük, Şeyh Hazretleri, adımlarınız kutlu olsun...

Hazret'in yorgun çehresinde memnuniyet ifadesi belirmedi. Yavaşça başını sallamakla yetindi. Şimdi Rüknettin'in ev sahipliği vazifesini yerine getirmesi lâzımdı. Bunun için öne doğru biraz eğilerek konuştu:

– Pîr'im, zamanınız müsaade ederse, bir piyale çayımız vardı. Biz, siz cenapları için Sayramsu sahilinde yer hazırlamıştık. Sohbetlerinizden istifade etsek, diye ümit ediyoruz...

Şeyh sözünü birden kesti:

Bizim çayımız da, yerimiz de burada. Kendileri merhamet etsinler, hizmetlerine hazırız.

Rüknettin, ne diyeceğini bilemedi, mahçup oldu. Sanki Şeyh ev sahibi, Rüknettin misafirdi. Şeyh'in sözünü vali kendince yorumladı: "Vereceğin bir şey varsa, buraya getir, beni meşgul etme!"

Rüknettin yerinden kalktı. Şeyh ile Süleyman'dan başka bütün herkes birden ayaklandı. Rüknettin, "İsficab valisine itibar etmeyen bu çopur yüzlü molla kendini ne sanıyor?" dercesine, faltaşı gibi açılmış gözlerle Süleyman'a baktı.

Kısa zaman içinde hânekâhın avlusunda büyük kazanlar asıldı. Arabalarla parçalara ayırılmış buzağı etleri, bütün hâlinde koyunlar, kuş eti, sepetler dolusu çeşitli meyveler, çuval çuval kavun-karpuz getirildi. Bunlar, Rüknettin'in misafirlere olan ikramı idi.

Rüknettin ertesi gün de, ondan sonraki gün de Şeyh'in huzuruna gelemedi. Vilâyetin çeşitli yerlerinde isyanlar başlamıştı. Bu sebeple isyancılarla müzakere etmek üzere köylere gitti.

DİNDEN ÇIKAN KARLUK

7. Bölüm

Ey, Muhammed! Seni putlara tapınmaya davet eden kâfirlere de ki, "Ey, kâfirler! Ben sizin taptığınız şeylere tapmam. Sizin dininiz sizin için, benim dinim benim içindir."

"Kâfirûn" sûresi

Mümin, müminin aynasıdır.

Mümin, müminin kardeşidir.

Hadis

...Şafak sökmesini Şeyh sabırsızlıkla bekledi. Uzak yoldan yorgun argın gelmiş olmasına rağmen sabaha kadar gözünü kırpmadı. Onu, aziz babası ile müşfik anasının ruhu çağırdı.

Dışarıya çıktı, dünyaya gözlerini açtığı bu vatan semasına dikkat nazarıyla baktı. Gözlerini, karanlık gökkubbe içinde kandil gibi titreyerek yanan sayısız yıldızlara dikti, nefesi kesilir gibi oldu. Kendi doğup büyüdüğü mahallesine yakın bir yerde duruyordu. Burada doğdu, babasının elinde okuma yazma öğrendi, kalenderhanenin[46] yanındaki Kök-

46 Kalenderhane: Tekke

mescid'de okudu. İlk muallimi babası, ikinci muallimi ise kitaplardı. Bunlar, kâinatın inci sırlarını kendisinde aksettiren tezkireler, risaleler, menkıbeler, külliyat ve kitaplardı. Onun elinden kitap düşmezdi. Havuza suya varsa da, dükkâna çıksa da koltuğunda güzelce sarılmış bir kitap olurdu. Hatırlıyor, yedi yaşında Kur'an'ı ezberinden okumaya başlamıştı. Kısa boylu, eli çabuk hocası Tayçak muallim, onun bu hâline hayret etmiş, mektep arkadaşları da ona heves etmişti. Zavallı anası ise, "Bala dediğin bu kadar aralıksız okur mu, beyni sulanırsa, ne yaparım?" deyip üzülmüştü. Ahmet mütalâadan başını kaldırmaz, onun kıvancı, bahtı, bulduğu hazinesi, aklı kendisine hayran bırakan kitaplardı. Henüz bir çocuktu, henüz İsficab'dan dört adım öteye çıkmamıştı. Fakat yalnız ve zeki akıl hocaları olan kitaplar vasıtasıyla kendince dünyayı keşfetmek istiyor, çocuk gönlünü allak bullak eden müphem ve karmaşık sorulara cevap bulmak istiyordu.

Önce müşfik anasından ayrıldı, sekiz yaşına girmeden babası da Allah'ın rahmetine vardı. Yegâne ciğerparesi Gevher-i Şehnaz ile ikisi gözü yaşlı kaldılar. Şükür ki, Seyhun tarafından, Yesili babası Arslanata'dan bir davet geldi. O iki yetimin başını okşayarak sıcak bağrına bastı. Gevher'e yer verip kızım dedi, Ahmet'i oğlum deyip yanına yerleştirdi. Yemek verdi, talim-terbiye verdi. O sırada çocuk Ahmet, ablası ile ikisinin mahzun hâllerinden, Arslanbaba'sının şefkat ve merhametinden etkilenerek ilk defa şiir söylemişti. Buz tutan gönül kafesini kardelen gibi yarıp çıkan şu satırlar, sağ oldukça aklından çıkmaz:

Gariplikte garip olan garipler,
Garipler hâlini bilen garipler.
Sebep ile ırak yere giderek
Karındaş kadrini bilen garipler...

Buradan ayrıldıktan yaklaşık elli yıl sonra, yani bundan dört yıl önce İsficab toprağına dönüp adım atmıştı. İşte, şimdi yine geldi. Bu son ziyareti. Şeyh'in herkesten gizli bir sırrı vardı. Eğer Tanrı tealâ nasip edip muradına eriştirirse, hacdan dönünce, bu fani dünyadan elini eteğini çekmek istiyordu. Uzlete çekilip, kalan ömrünü taat ibâdet, zikir ve sena ile geçirmek istiyordu. Şeyh hayalinde ana şehrine veda etti. Tıpkı dün Yesi'de, mescit damında durduğu gibi büyük havuzlara, yıldızlara, balalığının geçtiği dar sokaklara, Sayramsu'ya, kendisiyle oyunlar oynayıp büyüyen akranlarına ve ona bir kâse su tutan mihriban kara gözlere içinden tazimde bulunup, razılık diledi.

Gökte yıldızlar seyrekleşmiş, fakat güneşin doğmasına henüz vardı. Şeyh hânekâh avlusunu dolaştı. Geniş eyvanda birbirinin bağrına sokulup tatlı bir uykuya varan dervişlere bakıp merhamet duygusu coştu. Onlar, bir zincirin gümüş halkalarına benziyorlardı. Bu halkaya Türk sülûku derler. Baş halkası, Hoca Ahmet Yesevî. Bir anlık iftihar duygusundan gönlü aydınlandı. Şeyh yol boyunca, Otrar'dan İsficab'a varıncaya kadar, "Ya, habib!" diyerek iyilik elçileri gibi rüzgâra göğüs gererek gitmekte olan ve manevî evlâtları olan dervişler şerefine beyit yazmıştı. Şimdi o beyitler mercan gibi dizildi:

Yanıp yanıp kül olan, aşkında bülbül olan,
Kimi görse kul olan, insan olan âşıklar.
Yol üstünde hâk olan, sineleri çâk olan,
Zikrin söyleyip pak olan, nâlân olan âşıklar.
Hikmet korunu bağlayan, yürek-bağrın dağlayan,
Feryat edip ağlayan, giryan olan âşıklar.
Gâhi yüzü sararıp, gâhi yolunda garip,
*Tesbihleri "*Ya, *habib!", cevlân olan âşıklar.*

Dervişlerin bir adı âşık, bir adı sâdık, bir adı zâkir, bir adı da şâkir idi.

...Büyük havuzdan su alıp yüzünü yıkadı. İçeri girdi. Tesbih alıp bin tane çekti. Tenhalık makamatı olan zikr-i kalbîye[47] gark olup, yine bir saat geçirdi.

Tan ağardı. Eski İsficab her günkünden erken uyandı. Hazret'in teşrif buyurduğu bütün şehre yayılmıştı. Ahali top top olup sofiler hânekâhına doğru akıp gelmeye başladı. Ama Şeyh epey zaman önce Süleyman ile Baba Maçin'i buluşturup hücresinden çıkıp gitmişti.

Validesi Karasaç ananın kabri kale içinde, babasının kabri şehir dışında, ribatta idi. Şeyh önce anasının başına vardı. Yedi kara taş konulan bakımsız tümseğin yanına diz çöktü. Onun toprağını gözüne sürdü. "Yâsin" sûresini okudu. Tilâveti bitirip bir kısım toprak aldı ve mendilinin ucuna bağladı. Yine kabri tavaf edip, uzun süre sessizce oturdu. Sinesi ağrıdı, göğsünden sessiz, ıstıraplı bir nida geldi: "Razı olun, müşfik anam. Allah'ın hükmü böyle imiş, bizi zamansız terk ettiniz. Sağlığınızda hizmetinizi göremedik, inşallah, mahşer günü evlâtlık borcumuzu eda ederiz. İlâhî, inşallah sizi cennetin başköşesinde bulurum. Mihribanım..."

Şeyh, babasının medfun bulunduğu yere doğru gitti.

İsficab'ın kuzeyinde, Kızılsu'ya varmadan yüksek bir tepelik vardı. Burası eski kabristan. Orada kıblegâhı olan İbrahim Şeyh ibn Mahmud sükûnete varmıştı. Kabrin yanında büyük bir akdut yetişmişti. Üç yolcu dut ağacının altına varıp oturdular. Şeyh niyet edip, "Mülk" sûresini okudu. Tilâvet devam ederken o civarda yaşayanlar birbiri ardınca

47 Zikr-i kalbî: Sessiz olarak yapılan zikir.

tepeliğe çıktılar. Şeyh'i tanıyarak on, on beş adım beride diz çöktüler.

Sonbahar sabahının tazeliği, ıpıssız kabristan büyüsü, Şeyh'in ipek gibi yumuşak ve insanı eriten tatlı sesi... dinleyenleri, başlarını eğip, gözlerini yummaya mecbur etti.

Hazret, dört bir yanda cemaatin toplandığını hissetmişti. Bu sebeple kısa bir duâ etti ve elini yüzüne çalıp, birden ayağa kalktı. Başını eğerek babasına veda etti: "Razı olun, kıblegâh, hayatınızda ettiğiniz hayır duânız, yürüdüğümüz yolumuzda yoldaş olsun."

Tepenin o tarafından aşağı indiler. Şeyh nehre doğru yöneldi.

– Su boyundan gidelim. Bu suları bir daha ne zaman görürüz.

Onun göğsünde nice günden beri parlayan hasret ateşi henüz sönmemiş, nehirden gelmekte olan esinti, bu alevin hararetini söndürmek yerine sanki daha da coşturuyordu.

Ortada Hazret, Süleyman ve Baba Maçin iki yanında, nehir boyunca dar ve çıplak yoldan yavaş yavaş gittiler. Hazan mevsiminin suyu berrak derler. Nehirde lâcivert semanın bir parçası aksediyor, suyun yüzündeki akkavaklar sanki yan gelip yatmışlar gibiydi.

Şeyh, nehrin kenarına yaklaşınca durdu. Suyun coşkun çağıltısına kulak verdi. Bu sakin ve heybetli akış, onu balalığına döndürdü. Bir vakitler işte şu nehir boyundaki kuytu yerlerde balık tutup salkım söğüt dalına dizerler, sonra sevine sevine alıp, eve giderlerdi. Hatırlıyor, bir gün orta parmak kadar küçük balıkları görünce babası onu utandırmıştı. "Balam, henüz büyümemiş olanları tutuyorsun, bu

garipleri şimdi anası arıyordur, git, tekrar suya atıp, gel!" Çocuk yaştaki Ahmet, yavru balıkları alıp yine su boyuna vardı. Tekrar canlansınlar deyip suya saldı. Baksa ki, balıklar ölmüşler. Ağladı. Ondan beri balık yemeyi bıraktı. Balık görecek olsa, ölüye bakar gibi içi eziliyordu.

Dağın ardından güneş yükseldi. Suyun yüzünde şimşek çakar gibi altın çizgiler oynadı. Akar suda çalkalanan akkavakların gölgesi sarımtırak renge büründü.

Yolda insanlar göründü. Onlar su boyunda hiç kıpırdamadan duran ak elbiseli, basit sarıklı üç kişiye arkalarından selâm verip, tazimde bulunup geçtiler. Baba Maçin ile Süleyman ara sıra dönüp selâma karşılık verdiler. Şeyh ise, nehirden gözünü ayırmıyordu. Çevresindeki varlığı unutmuş, kendi tabiri ile söylemek gerekirse, "derd ü hâlet peydâ etmiş"ti.

Baba Maçin suyun akış yönünde dikilmiş duruyordu. Birden derin bir "O-oh-h!" çekti. Bir şeyden şiddetle etkilendiği zaman heyecanını zaptedemez, hattâ meclis sırasında, cemaatin gözü önünde de haykırmaktan kendini alamazdı. Böyle davranmak, edepsizlik sayılıyırdı. Şeyh kaç defa ihtar etti, sütuna bağlattırdı. Fakat Baba Maçin tevbeden yorulmadı, nara atmayı da terk etmedi.

– Tevbe ettim, Pîr'im... Hey şuna bakın. Ya mecnun, ya kâfir!

Şeyh ile Süleyman sol tarafa baktılar. Nehir boyundaki otlakta tek bir kulübe göründü. Kulübenin önünde başı açık bir kimse kızıl bir tepsi gibi yükselen güneşe doğru ellerini açmış, bir şeyler söylüyordu. İşte, birden diz çöktü, dizlerinin üstüne çöküp, oturup, yine güneşe hitaben bir şeyler söyledi. Sonra hızla ayağa kalktı. Güneşe üç defa eğilip selâm verdi...

– Yürüyün! dedi Şeyh ve öne düştü. Patikadan aşağı indiler. Kulübenin sahibi görünmüyordu. Nehir taşından yapılmış ve yıkılıverecekmiş gibi duran ocağın üstüne kara bir güğüm konulmuştu. Her taraf duman. Çalı çırpıdan yapılmış kulübenin dışındaki ipe küçük küçük sepetler asılmış. Ocak önünde kara güğüm duruyordu.

– Hey, kimse var mı burada? diye Baba Maçin dört yana baktı. Kulübenin içinden ses geldi:

– Bizi arayıp gelmiş olan canlı için ben de canlıyım.

İçeriden yün çakman giyip, belini ince bir iple bağlamış olan dağ gibi bir yiğit çıktı. Başı açıktı. Saçı uzamış omuzuna dökülmüş, çekik gözleri insana nahoş bakıyordu. Yiğit, ulema görünüşlü bu üç sarıklıya umursamaz bir tavırla baktı. Sonra başını biraz eğerek tazimde bulundu. Fakat elini göğsüne koymadı.

– Niçin selâm vermiyorsun, imansız? dedi Baba Maçin öfkelenerek.

– Mesihî[48] misin?

– Yo-o, ateşperestim[49].

Baba Maçin, "İşte, söylemedim mi, kâfir!" der gibi Hazret'e ani bir bakış fırlattı. Başı açık yiğidin dili Karluk şivesini hatırlatıyordu.

Şeyh, bu yabancı yiğidin yapışık saçına dikkatle baktı:

– Kabileniz hangisi? Karluk musunuz?

Yiğit başını salladı:

– Evet, Karlukum.

48 Mesihî: Hristiyan.
49 Âteşperest: Ateşe tapan.

– Karluklar ehl-i sünnet sayılır. Onlar Müslümanlığı kabul ettiler. Siz niçin kabilenizden ayrı yaşıyorsunuz?

– Ben de bir zamanlar Müslümandım, dedi yiğit sinirlenerek, şimdi Müslümanlıktan çıktım. Böyle düşününce, Türk'ün sözü doğru imiş.

– Hangi sözü? dedi deminden beri sessiz duran Süleyman. Yiğit yüzünü ona çevirdi.

– Türk, Tanrı'm, Kur'an'dan ayırırsan ayır, fakat değirmenden ayırma, demiş.

Baba Maçin kinayede bulundu:

– Hey, mecusî, dinden çıktıysan çıktın, ama insanlıktan da mı çıktın? Kapına gelen misafiri ayakta beklet, sözü hangi mezhepte var?

Yiğit karşılık vermedi. Hızla dönüp içeri girdi. Bir hasır alıp çıkarak kulübenin önüne serdi. Üstüne yırtık-yamalı bir keçe yaydı.

– Oturun, affedersiniz, dedi keçeyi işaret edip. Misafirler kara keçeye bağdaş kurdular. Kâfir yiğit karşıya, eski kavağın kütüğüne çöktü. Zamansız teşrif buyuran bu adamlara hayretle baktı. "Kim acaba bunlar? Müftü mü? Kadı mı? Ne işleri var? Ne diyorlar, ya dine gir, ya da buradan göç et mi diyorlar?"

Kâfir yiğit, Baba Maçin'e kaş altından göz attı. Ürktü. "İşte şu koca gözlüsü yaman bir kişiye benziyor. Kendisi albastı gibi bir deve benziyor."

Şeyh doğrudan sordu:

– Peki birader, siz niçin değirmeni Kur'an'dan üstün koydunuz? Nefsinize kul musunuz?

Kâfir soğuk gülümsedi:

– Kim nefsine kul değil ki? Mollası mı, kadısı mı, aksakalı mı? Yoksa Karahıtayı mı? Hepsi yiyici, hiç birisi yemekten başka bir şey düşünmüyor.

– Aynı şekilde, sizin de dünyada kursağınızdan başka derdiniz yok mu? Yemek-içmek, yatmak-kalkmak...

– Maksadınızı anladım. "Ey Karluk, sana iman gerek değil mi?" demek istiyorsunuz. İman gerek. Peygamber, imansız kişi çıplak adama benzer, demiş. Ne yapayım, benim imanımı sizin Müslümanlarınız sıyırıp aldılar.

Karluk'un bu mecazı Şeyh'in hoşuna gitti. Lâkin "Sizin Müslümanlarınız" ifadesi düşündürdü. "Tanıdı mı? Nereden tanısın, ilk gelişi buraya."

– Yani siz halkın yaşadığı dünyadan bezip, işte böyle tenha yerlerde, dağda taşta yaşamaya karar verdiniz, doğru mu?

– Doğru. Nasıl bildiniz?

– Bildik işte. Çıplak adam halkın içinde nasıl yaşar?

– Yüzsüz adam yaşar. Utanmaz olan için şehir geniş, sözünü duymadınız mı? İşte, bizim imam yaşıyor. Hiç kimseyi umursamaz. Mescide varıp bir türlü söz söyler, evine gelip başka türlü söyler.

Kâfir arkasına döndü. İbiğinden bembeyaz buhar çıkararak fokurdayan güğüme bakıp, yerinden kalktı. Baba Maçin'e sırıttı.

– Bir çay demleyeyim. Sabah kısmetini geri çevirme, demiş eski şeyhler. İğrenmezseniz, bizim elimizden bir kâse çay içip öyle gidiniz.

Kulübeye girdi. İki küçük toprak kâse ile bir çıkın alıp çıktı. Kâseleri kaynar suda iyice çalkaladı. Sonra çıkını açıp, kokladı ve tutam tutam bir şeyi alıp güğüme atmaya başladı.

– Çay yerine farklı bir şey demleyeceğim. Öfkelenmeyin. Çayı evde de içersiniz. Bu şey, sadece bizde olur. Kendim dağdan topladım. Bu bitkiye mehrigiya[50] derler. İki kişi demleyip, bir kâseden içerlerse, birbirlerini severlermiş. Şimdi, bu bir efsane, doğru mu, affedersiniz?

Yiğit durmadan konuşarak çayı demledi. Sofra yerine biraz kirlice bir kuşak yaydı. Güğümden bir kâse çay koyup, sağ eliyle Şeyh'e uzattı. Çay son derecede hoş kokulu, lezzetli, ondan dağ reyhanı, geyik otu ve daha başka bilinmedik bitkilerin ıtırlı kokusu yayılıyordu.

Süleyman çaydan bir yudum alıp, ev sahibine gülümsedi:

– Bundan imamınıza da demleyip vermediniz mi? Belki merhamet gösterirdi size...

Kâfir yiğit asabileşti:

– Bırakın şunu, affedersiniz! dedi elini sallayarak, o yalancıyı günde üç defa mihrigiyaya batırsanız bile faydası yok! Beni dinden çıkaran da aslında şu yeminine ihanet eden kişidir! Yoksa ben köyümden böyle başımı alıp gider miydim, böyle dağ taş avare gezer miydim? Lâ ilâhe illâllah, deyip arabamı yürütemez miydim!

– Ne yaptı?

50 Mihrigiya: Bir bitki adıdır. Halk arasında, bu bitkinin, tohumunu üzerinde taşıyanlara "mihribanlık" gösterdiğine ve mutluluk getirdiğine dair bir rivayet bulunmaktadır.

– E, sormayın, affedersiniz, rahat bırakmadı. Gündüz keyfimi, gece uykumu kaçırıyor. Devamlı bir şey istiyor, adeta çıldırttı. İstemek neyse, komşu olunca alış verişsiz olmaz, değil mi? Fakat bu imam, aldığını geri vermez, böyle kötü bir adam. Balta, orak istiyor. Çapa, urgan, kazan... bırakın, gözüne ne ilişirse istiyor, istiyor, istiyor. Bu, böyle giderse bir gün hanımımı da istemeye gelir, diye korkuyorum. Hayır, Allah insaf mı verdi, herhâlde sesini çıkarmadı... Almaya gelince bismillâh, vermeye gelince, estağfirullah. Asla geri vermiyor. Kırıldı diyor, kayboldu diyor... Bir gün evine varıp baksam, yedi-sekiz orak, balta, hepsi yuvarlanmış, sağda solda yatıyor. Demekki herkesten istiyormuşsun yalancı, dedim. O zamandan beri, bir iğnelik iplik dahi vermedim. Sonra beni diline doladı. Hanımım henüz doğum yapmış, un çorbası içiyordu, duvardan görmüş. Filancanın hanımı Müslüman değil, oruç tutmuyor, diye dedikodu çıkarmış. Doğum yapan bir kadının bir şey yemeye hakkı var mı, yok mu? Yoksa bebeğini acından öldürmesi mi gerek?

Haydi bu neyse.. Bir gün kapıya bir dilenci geldi. Ekmek filân verdim. Baktım ki, üstü başı köpek dalamış gibi çok fena, dökülüyor. Eve aldım, eski-püskü elbiselerimden verdim. İmansız imam bunu da haber almış. Mescitte cemaate ilân etti: "Ne dese beğenirsiniz? Falanca Karluk Yahudiyi evine alıp aynı tabaktan yemek yedi, böylesi bir kâfiri mahalleden kovmak gerek!" dedi. Tevbe dedim, kim kâfir, yoksa kendisi mi? Bir garibe yemek verip hayır yapan ben mi kâfirim, yoksa başkasının hakkını yiyip, hiçbir şey demeyen o imam mı kâfir? Biz okumamış ümmi bir insanız. İşte, siz kendiniz söyleyiniz, Müslüman mı, kâfir mi, herhâlde bir insanoğlu kapında muhtaç olduğu için yalvarsa,

onun ihtiyacını karşılamak mı gerekir, yoksa haydi deyip, arkasından tepmek mi gerekir?

– İhtiyacını karşılamayan Müslüman değil, dedi Baba Maçin.

– Çok yaşa, ağa! Kul Hoca Ahmet Pîr'im de öyle diyor. O Hazret'in bir hikmeti vardı. Daha önce Müslümanken sık sık hatırlıyordum, işte bu beyzademin dediği gibi geçim derdiyle meşgul olurken.. aklımdan çıktı. Karluk, başına yumruğuyla vurarak döğündü. Baba Maçin cesaret ederek Şeyh'in meşhur beytini okudu:

Sünnet imiş, kâfir olsa da etme azar,

Kötü kalpli gönül kırandan Allah bizar...

Kâfir elini salladı ve yüksek sesle hitap etti:

– İşte şu, şu! Fakat görünüşünüz heybetli olsa da kendiniz iyi birine benziyorsunuz. Hazret-i Sultan'ımı ezberden biliyormuşsunuz.

Süleyman kaş altından Şeyh'e baktı, sonra Baba Maçin'i işaret etti:

– Bu, Şeyh Ahmet Yesevî Hazretleri'nin ellerinde tahsil aldılar!..

– Vah vah! dedi kâfir ve birden yerinden kalktı. Ben dinden çıkan bir âsiyim. Fakat yine de eteğinizi mukaddes kabul ederim. Sultan'ımı gördünüz öyle mi?! Baba Maçin'in eteğini tutup gözüne sürdü. O ana kadar hiç kimse Baba Maçin'in eteğini mukaddes sayarak öpmemişti. Şeyh bıyık altından güldü. Babakul kızardı. Kâfir yiğit yerine dönüp derin bir nefes aldı.

– Haydi, şimdi, Şeyh Ata bizim kasabamıza da bir gelse, zalimleri toplayıp insafa davet etse, hey Allah'tan korkmaz, bir garibi ayaklar altına alma, bu da senin gibi bir insan evlâdı, deyip korkutsa... Gelemez... Hazret-i Sultan yalnız, zalim çok, doğru mu, affedersiniz?..

Araya sessizlik çöktü. Şeyh düşünüyordu: "Bu yiğit henüz İslâm'dan tamamen yüz çevirmiş değil. Pireye kızıp yorgan yakıyor. İnşallah, onu Hakk yoluna döndürürüz."

Süleyman kâfire baktı. Bir şey sormaya hazırlandı. O sırada yiğit kendisi söze başladı:

– Hikâyem yarım kaldı, güğüm kaynayıncaya kadar bu tarafını da anlatayım. Bir gün aramızdaki duvar yıkıldı. Kötü kadının ağzı gibi açılıp yatmasın, böyle olmaz, tamir edeyim, dedim. Çamur kardım, kerpiç yaptım. Duvarı yaparken, imam hızla geldi. "Hey, dinsiz, niye benim tarafımdan duvar kurdun, senin gibi bir kâfire yer yetmedi mi?" diye bağırdı. Eski duvarın yerini gösterdim. İmam ikna olmadı. "Burası benim yerim, iki arşın beriye geliyorsun!" dedi. Komşuları çağırdı. Mescide adam gönderdi. İki sarıklı geldi. Bu tarafta bizim şahitler yoksul, cahil, ümmi. O tarafta ise imamın şahitleri nüfuzlu, ağzında ilmi var, yüzleri kıpkızıl. "Müslüman Müslüman ile yer kavgası etmez" dedi molla. "İmamınız Müslüman ise niye birisinin yerini dava ediyor, buna göre ikimiz de kâfir miyiz?" dedim. İmam, imdat diye feryat etti.. Kadıya çağırtacağım seni, şikâyet edeceğim diyerek tehdit etti. Aksakal geldi, insanlar toplandı. "Bu dünyada kimin iki arşın toprağı kendisinden sonraya kalmıyor Samed, dedi aksakal, bu yalan dünyada herkes iki arşın yer diye çırpınıyor, ver, şunun gözü doysun."

Davacın kadı olunca... ne yapabilirsin, doğru mu, affedersiniz? E, bırakın, duvarı eve doğru iki arşın sürdüm. Fakat

imam insafa gelmedi. Kadıya şikâyet etmiş. Kadı, Samed'i mahalleye sokmayın, diye fetva verdi. Berbere varsam, saçımı kesmiyor, kasap et vermiyor, bakkal tuz. Evden çıkamaz oldum. İyi ki ala sığır varmış, olmasaydı acımızdan geberirdik. Çok zoruma gitti… Arabamı sürdüm, çıkıp gittim. İşte, bir yıl oldu, sahipsiz dağ içinde bir mağarayı ev çevirip derbeder hâlde yaşıyorum...

Şeyh içinden utandı. Gözünün önünden Kur'an'ı eline alıp, mescit eyvanında yemin eden hacı Şehabiddin, talebelerin hakkına hıyanet edip medrese avlusuna yedeğinde keçi ile giren kadı Eşrefhan, işte bu garip Karluk'un kulübesine pençe atan imam geçti. Kâfir yiğite baktı.

– Bana bakın, yiğit.

Karluk elindeki sopa ile toprağı çizip oturuyordu, başını kaldırdı.

– Sizi bir düşünce rahatsız ediyor. Bu adamlar beni dine döndürmek için gelmiş diye düşünüyorsunuz. Bu düşüncenizden vaz geçin. Ben sizi İslâm'a davet etmiyorum. Allah'a şükür ki, cahiliyet devri kapandı, gitti. İslâm işte şu akar su gibi hayat veren bir deryadır ki, suya hasret kimseler ona koşuyorlar. İman ve iyilik dileyen, paklık ve sevap arayan herkes, muradını İslâm'da buluyor. İslâm tıpkı bir ulu ağaçtır ki, onun meyveleri sayısızdır. Bazı gönül kırıcı, açgözlü zalim imamlar hakiki Müslüman değildir, bilâkis lânetlenmiş olan şeytana bende olmuşlardır. Allah bunların cezasını verecek.

Karluk'un aksiliği tuttu.

– Affedersiniz, affedersiniz, sözünüzü bölüyorum, il... (eski alışkanlığıyla İlâhi, demesine az kaldı) herhâlde derdiniz

paylaşılsın. Buna göre, birisi bana vurup-sövse tahammül etmem gerek, karşılık vermeyip, boynumu eğip durmam gerek, ağzımdaki lokmamı çekip alsa bile, teşekkür edip, ben artık ekmek yemiyorum, deyip acımdan buruşup ölmem gerekiyor öyle mi? Ben buna razı değilim. Bileğinin hakkıyla herkes gibi ben de gün göreyim desen ve o da buna fırsat vermese, her gün başında Kur'an âyetini sopa gibi oynatıp dursa... Ben böyle dini ne yapayım? İslâm dininin bizim gibi üstü çıplak, ayağı yalın, kursağı aç kimseleri himaye etmesi gerekir mi, gerekmez mi? Kur'an kimin için yazıldı? Yalancı mollalar için mi, yoksa herkes için mi?

– Kur'an-ı Kerim Allah'ın sözü. O, herkese vacip. Şâha da, gedâya da. Allâmeye de, avama da, evliyaya da, dervişe de. Bir diyanetsiz kadı, hain müftü, nâdan molla, ihtiraslı aksakal, İslâmın aynası değildir. Gökten yağmur yağarsa, cümle âlem istifade eder, kırlarda bizi hayrete düşüren bitkiler göğerip çıkar. Bu bitkiler içinde işte bu mihrigiyah gibi insana merhem olanı da, tadına bakılınca zehirleyip öldüreni de olur. Tıpkı bunun gibi, dokuz feleğin sahibi, insanları da yahşi, yaman şekilde yaratmış. Biri bilgin, biri cahil, biri cömert, biri hasis, birinin gözü tok, birininki aç. Biri kanaat sahibi, diğeri nefis kölesi, biri hayâ ile endişeden elbise giyer, yine birisi hayâsızlığı marifet olarak benimsemiş... Ne yaparsınız? Siz bir yalancı imam sebebiyle dinden çıkmışsınız. Bundan dolayı o yalancının günahı azalmadı, sizin de kıymetiniz artmadı. İmam sizi horlamışsa, bilin ki, o halkın arasında lânete müstehak oldu. Mazlumun iltiçası kat'i surette müstecap olur. Kasabanıza giderek kadı ile imamın bugünkü durumunu soruşturun. Ya imamlıktan kovulmuştur, ya da bir belâya uğramıştır. Bir garibi ağlatan zalimin gülerek yaşamasını Allah hoş görmez. El-kısasü

mine'l-hak[51], herkese sevap ve ceza var. Öyleyse ne yapayım dersiniz?! -Karluk'un sıkıntısı arttı.- Başımı taşlara vurup yarayım desem, iki küçük yavrunun vebali boynumda.

– Türk'ün bir atasözü var: Hata edip şaşırırsan, herkesle beraber şaşır. İşte görüyoruz, bir yılda gedâ oluyorsunuz, iki yılda edâ oluyorsunuz.

Karluk bir şey demek için davranacak oldu. O sırada uzakta bir at kişnedi. Karluk birden döndü, suyun öbür tarafında kula bir ata binmiş akkalpaklı bir kişi duruyordu. Kula olduğu yerde tepinerek şaha kalkıyordu. Süvarisi dizgini kasıp bir elini havada sallayarak haykırdı:

– He-e-ey, Kar-lu-uk! Yaşıyor mu-suuun?!

At yine uzun uzun kişnedi. Atlı tekrar ses verdi:

– Ha-ha-ho-o-oy!!.

Karluk yiğit yerinden sıçradı. Rengi birden kızardı, gözlerinde birden öfke şimşeği çaktı, yerinden kalkarak nehrin kenarına vardı. Sahildeki kişiye dikkatle baktıktan sonra, ellerini ağzına boru gibi yaklaştırarak cevap verdi:

– Ca-a-an!.. He-he-hey!..

Hızla yerine döndü. Sağa sola bakındı.

– Affedersiniz, dedi telâşla, gitmezsem olmaz. Karluk'a belâ geliyor. Ben gittim.

Rüzgâr gibi hızla içeriye girdi. Birşeyleri takırdattı. Karluk bileğine büyük örme bir kamçı geçirip çıktı. Kulübenın dışından ince bir ip alıp, hızlı hızlı beline bağladı. Gümüş

51 Kısas, Hak(Allah)'tandır.

bir tepsi gibi parlayan güneşe aceleyle eğilip selâm verdi ve hızlı adımlarla nehrin kenarına doğru gitti.

Doğruca varıp kendini suya attı. Sahildeki süvari ona doğru yürüdü. Karluk'u arkasına bindirdi, kulaya kamçıyı bastı. Bir anda gözden kayboldular.

– Ekmek kavgası için gittiler, dedi Şeyh kendi kendine konuşur gibi. Karluk'un gözü tok, karnı aç, Rüknettin'in karnı tok, gözü aç. Ya Rabbî!

Üç ziyaretçi duâ edip yerlerinden kalktılar. Hazret'in gözünün önünden bu manzara uzun süre gitmedi. Karluk'u çağıran süvarinin isyancılardan biri olduğunu hissetti. İki gündür, Rüknettin kendi halkı ile cenk ediyordu. Yerden başını kaldırmadan kaleye doğru ağır ağır ilerlerken, Şeyh'in zihninde bin türlü düşünce dolaşıyordu. "Ya, Rabbî! Toklar ile açların cengi ebediyen devam edecek mi? İnsanoğlu ne kadar şefkatsiz! Nihayet kurt bile doyunca, ağzındaki lokmasını kendi cinsine verir. İnsanoğlu kendisinden artanı birisine vermeye kıskanır, yemez içmez çürütür, yere gömer, hayvanlara verir, fakat muhtaç olan birine gerekli görmez. Rabbenâ! Bir hikmetine aklım ermiyor, kıvranıyorum. Hangi insan ilim irfan öğrenip molla olduysa, âlim olduysa, o kendisini başkalarından bir karış yükseğe koydu. Nefsinin dizginini çözdü. Türlü türlü giyinmek, tatlı tatlı yemek telâşına düştü. Başkasının rızkına el uzattı. Halktan utanmadı, Allah'tan korkmadı. Bilâkis, her kimin gönül gözü kör ise, mektep yüzü görmemiş bir ümmi ise, zahmet içinde gün geçirirse, o kişi kanaati kendisi için zinet saydı, haramdan uzak durdu. Bir parça ekmek bulacak olsa, yarısını muhtaç olana verdi, imanını satmadı. Zaman içinde ulema ile fukara arasındaki ihtilâf bu şekilde devam edecek mi? Ulusun gözünü diktiği o âlimler değil mi?! Eli nasır-

lı, ayağı yalın, kursağı boş emekçiyi, gözleri yaşlı yetimleri han ve beylerin zulmünden himaye edip, canlarına merhem olacak olan kim? İlim ehli, fazilet sahibi olgun kişiler değil mi? Halk onlara evlâtlarım demiş. Yani öz ana-babasının derdine derman olmaktan kaçınan şaşkınlara ne ad vermeli? Allah senden korusun, lânetli! Yoldan çıkan kullarının gönlüne insaf ve diyanet hissi ver, Allah'ım, senden başka yardımcım yok, sen mihribansın, yalnız sana sığınırız..."

KARADAVAN'DAKİ CENK

8. Bölüm

Sen medet eyle, yada taşı,
Atlı değil, piyadeyim, yada taşı...

Mecusilerin eski türküsü

Rüknettin, Şeyh ile vedalaştıktan sonra üç gün boyunca onun huzuruna gelemedi. Karlukların isyanını bastırmak için Karadavan eteklerine doğru gitmişti.

Karlukların yurdu aslında Marka ile Kulan'dan ötede, Balasagun civarında idi. Lâkin onlar İsficab vilâyetinde de kalabalık hâlde yaşıyorlardı. Marifetli çiftçi ve ayağına çabuk sürü sahipleriydiler. Dört yıl önce Karahıtaylar bastırıp geldiğinde onlar yerlilerin tarafını tuttu, savaşa karışmadı. Fakat Karluk denilince, Rüknettin'in vücudu uyuşuyordu, onların hepsi aynı, dili başka, gönlü başka, deyip sevmezdi. Bu sebeple midir bilinmez, kendi yakınlarına sulu ve bereketli topraklardan hediye tarzında mülk taksim ederken Karlukların ezelden beri ekip biçtikleri yerlerine de göz dikti. Onların ata mülklerini kesip biçerek kollarını kısaltmaya başladı. Karluklar buna razı olmadılar ve direndiler.

Karahıtaylar mağlûp İsficab'daki her bir aileden haraç olarak beş-on dinar vergi alıyordu. Üstüne üstlük, Rüknettin yeni vergiler koydu. Bunu Karluklar hakaret kabul ettiler. Köylerde, kasabalarda galeyanlar meydana geldi. Karluk aksakalları meşveret edip, Rüknettin'e hediye ve selâm ile elçi gönderdiler. Valiyi anlaşma ve insafa davet ettiler. Rüknettin bunu âcizlik ve korkaklık belgisi olarak anladı. Karluk elçisinin gözü önünde kıymetli hediyeleri Hıtayî ipekleri, Buharî sırmalı çapanları yaktırdı. Elçinin sakalını bıyığını kestirip, cezalandırıp gönderdi. Şart koydu: "Üç gün içinde köyü boşaltıp Kulangam'a doğru göç etsinler, yoksa evlerini ateşe verip, işte bu yanan şeyler gibi külünü göğe savuracağım." Vilâyetin çeşitli şehirlerinde yaşayan Karluklar, Rüknettin'in bu cahilliğine çok öfkelenerek ellerine silâh aldılar. "Eğer mert isen yarın Karadavan'a gel, sana savaşı öğretelim!" diye mektup yolladılar. Rüknettin'e aslında bu gerekti. Yanına elli kadar en iyi Türkmen yiğitlerinden oluşan cenkçileri alıp öğleye yakın Karadavan'daki yaban elmalığa doğru gitti. Elmalık etrafı açık meydan, bir tarafı geçide bitişik, bir tarafı dar bir vadiye ulaşıyordu. Rüknettin ak atının dizginini sert sert çekti, bidevi göğe sıçradı, sanki o da sahibi gibi savaşa arzulu gibi huzursuzca tepiniyordu.

Vadi tarafında bir grup Karluk göründü. Onların yirmi-otuz kadar atlısı, katır ve eşeğe binenleri de var, ama ekseriyeti piyade idi. Karlukların ellerinde şeşper, sopa, hattâ ağaç dirgen taşıyanlar da görünüyordu. İsyankârlar vadinin o yüzünde durdular. Bir yere toplanıp birşeyleri görüştüler.

Topluluktan bir kızıl atlı ayrılıp çıktı. Valiye doğru yaklaştı. Vadiden küçük bir su akıyordu. Atlı suyun kenarında durdu. Ellerini ağzına boru gibi yaklaştırıp haykırdı:

– Ho-ov, emirzadem, geç olmadan aklını başına topla! Sözünü geri al! Vergini ödeyelim, yurdumuza göz dikme! Bu yerler Semerkand'ın yerleri değil, Karahanlardan önce de vardı. Hayır, dersen, gel, savaşalım, ağan gibi kaçacak delik bulamazsın, he-ey, bala!..

"Bala" sözü Rüknettin'in gururuna dokundu. Sadağına el attı. Barış teklif edip su kenarında duran Karluk'a doğru ok attı. Ok vızıldayarak varıp elçinin yanından geçti ve yaşlı yaban elmasının gövdesine saplandı. Atlı Karluk geri çekildi. İki kolunu kaldırıp arkadaşlarına döndü. Yüksek sesle, "Âmin! Tanrı taş[52] esirgesin, zalimin ağzından kan gelsin!" diye bir hitap işitildi. O sırada isyancılar toplanıp suyun bu yüzüne geçmeye başladılar.

Türkmen yiğitler kılıçlarını sıyırdılar. At sürüp, şeşperlerini havada sallayıp, ağaç dirgenlerini uzatıp haylarcasına suyu geçmekte olan Karluklara karşı çıktılar. Rüknettin arkalarda, yassı bir tepelikte duruyordu. Ön safta doru at binen Karlukun göğsünü nişan alıp ok attı. Karluk paldır küldür suya düştü. Bunu gören isyancılar ağlamaya başladılar. "He-ey, Karlu-uk, yaşıyor musun?!" diyerek bu sahile bastırıp geçmeye başladılar. Türkmen yiğitler atlarına kamçı bastı. Göğüs göğüse cenk başladı. Askerler, önce Karlukların süvarilerini bertaraf edelim, diye düşünerek sıradan atlara ve katırlara binenlere hücum etti. Bir asker hızla varıp atlı Karlukun göğsünü nişan alarak mızrak attı. Karluk başını eğdi, mızrak dört adım ötede cenk eden Türkmen yiğidin omzuna saplandı. Talihli Karluk, mızraklı askerin elindeki kılıcı vurup düşürdü. Birden eğilip, kılıcı eline aldı.

52 Tanrı taş: Yada taşı.

Cenk gittikçe şiddetlendi. Karluklar ara sıra bağırıp çağırarak birbirlerini gayrete getiriyor, "Bastır, Karluğum! Kaç, namert! Varacağın yer, burası! Ya vatan, ya ölüm!" diyerek vadiyi çınlatıyordu.

Birçok Karlukun ölüsü, atların toynakları altında ezildi. Askerler cesetlerin göğsüne mızraklarını saplayıp çıkarıyor, güz güneşinde mızrağın ucunda parlayan isyancıların kanına deliler gibi bakıp gülüyor, atlarına üst üste kamçı basıp, piyade, atlı ayırmadan Karlukların etrafında fır dönüp, yağmur gibi vuruyorlardı.

Şeşper ve sopalara ümit bağlayan Karluklar, kılıç-kalkan, ok-yay ile silâhlanan baskıncı askerler karşısında âciz kaldılar. Onların atları, katırları helâk olmuş, on-on beş kadar süvari dışında ekseriyeti piyade kalmıştı. İsyancılar attan inip, bellerindeki urganlarını çözdüler ve kılıç sallayarak gelmekte olan askerlerin karşısına dikildiler. Asker eğilip kılıç vurayım, dediğinde Karluk şeşper ile atın başına vuruyor, sonra kulaçlayarak ip atıyordu. Asker ipe dolanıp, tuzağa düşen bıldırcın gibi olup kalıyordu. Karluk onu itip yere deviriyor ve elindeki kılıcını çekip alarak derhâl kellesini kesiyordu. Böylece kısa zaman içinde ip tuzaktan yedi-sekiz asker ölüp başı kesildi. Yerde yatan askerlerin atları kişneyip, savaşın patırtısından tenha yerlere kaçtı. Artık Rüknettin'in başında bulunduğu bir grup asker de ipli tuzağa düşmekten korkarak piyade oldular. Karluklarla teke tek savaşa giriştiler. Dirgen ile şeşperin büyüklüğü ve sopaların ağırlığı Karlukların mecalini bitirdi. Bundan başka Karluklar, ömür boyu birisi ile savaşmayıp mihnet altında yaşadıkları için savaş sırlarından habersizdiler. Rüknettin'in piyadeleri, isyancıları cezalandırmak için özel olarak hazırlanmış, uzun boylu, hızlı ve adam öldürme talimi alan katillerdi.

İkindi vaktine kadar her iki taraftan eli kesilen, ok yiyen, kılıçla yaralananlar çoğaldı. Aksu kızıl kana boyandı. Bir saat sonra Rüknettin'in talihi gülmeye başladı. Karluklar Karadavan'a çekildiler. Artık onların kurtuluşu yalnız yada taşında idi. Rüknettin de biraz rahatladı, suda elini yüzünü yıkayıp nefeslendi. Cenk meydanını dolaştı. Askerlerinden beş-altısı ölmüş yatıyor, bir kısmı da yabani elma ağacına sırtını dayamış inliyordu. Fakat Karlukların cesetleri görünmüyordu. "Hani onlar, kavimleri onları yedi mi?" dedi Rüknettin sinirlenerek. Karluklar şehit olanları taşların arasındaki boşluklara saklayıp gitmiş, daha sonra gelip gömmeyi düşünmüşlerdi. Yaralı kardeşlerini ise sırtlayıp, alıp gitmişlerdi. Karluklar geçidin ortasında bir süre dinlendiler. Onlar şimdi rahatlamışlardı. Bu kurtarıcı geçit, onları birçok defa felâketlerden korumuş, aynı şekilde şimdi de zalimin düşmanlığından koruyacağına inanıyorlardı. Karlukların ümidi, yada taşı idi. Rüknettin buranın yabancısıydı, askerleri ise ücretli. Onlar sırlı geçidin kerametini bilmiyorlardı. Bu sebeple tepede durup taş yuvarladılar. Kazan gibi kara bir taş Rüknettin'in önüne düştü. Rüknettin yerinden sıçradı. Tepeye bakıp tehditler savurdu.

– Hey, hayvan, şimdi çıkıp geleceğim! Ananı bulamayıp, kuzguna yem olacaksın, piç kurusu!

Tepeden kâfir Samed ses verdi:

– Erkeksen, buraya çık! Ölülerini saydın mı, namert?

Rüknettin kalan cenkçilerini topladı. Kırka yakın olduğunu gördü. Sıçrayıp atına bindi.

– Bastık, laçinlerim! Her Karlukun başına bin altın vereceğim! Sultanlık sözüm! Bu piç kurularının kökünü kurutana kadar onların evi, yeri, karısı, kızı mükâfat! Laçinlerim, aslan yürek olun, gazi olacağız, gazi!

Askerlerin arasında İsficab vilâyetinden okçu Ertogan da vardı. O, Rüknettin'i yolundan döndürmek istedi.

– Efendim, bu dağa çıkmayalım. Düşman kaçtı, peşinden gidersek, başımız belâya girer. Bu dağa atla çıkılmaz. Hiçbir faydası yok.

Rüknettin'in içine şüphe düştü. "Kazısın, kartasın[53], nihayet aslına dönüyorsun. Okçu buralı, Karlukun tarafını tutuyor."

– Siz kimin ekmeğini yiyorsunuz, bizim mi, yoksa şu kalleş Karlukun mu?

– Elhamdülillâh, sizin ekmeğinizi yiyoruz, efendim... Bu sebeple dağa atla çıkmayalım, dedim. Hayır, çıkacağım, derseniz toynağına keçe bağlayalım.

Rüknettin öfkeden deliye döndü:

– Ben sinerek çıkan bir kedi değilim! Uçacak olsa yıldıza varabilecek hızda atlarım var. Bunlar deh deyince dağı un gibi ufalayıp atar! Haydi erenlerim, namert Karlukun üstüne yürüyoruz. İlâhım, yüce dayım Sultan Sencer'in muzaffer günlerini versin! Gazi! Allah yar, gazi olacağız, gazi!..

Rüknettin kılıcını sallayarak atını geçide sürdü. O zamana kadar gün battı. Karluklar geçidin içine girip pusuya yattılar. İçlerinde korku, ümit, dillerinde sığınma: "Ey, mukaddes yada taş! Biz gariplere merhamet et! Zalimin cezasını ver! Çocuklarımızı yetim bırakma! Sana sığınıyoruz. Yada taşım, yada taşım, kurtarıcım, sen imdat eyle, yada taşım!.."

53 Kazı, karta: At etinden doldurulan sucuk benzeri bir yiyecek. Romanda, kastedilen kişinin de aslında o yiyeceği yiyen kişilerden biri olduğu ima edilmektedir.

Kırk atlı geçide tırmandı. O sırada tuhaf bir hâl meydana geldi. Atların toynaklarından kıvılcımlar saçıldı. Taşlar takırdadı, etrafı önce beyaz bir duman, sonra esmer bir sis kapladı. Birden şiddetli bir rüzgâr esti. Her tarafı kapkaranlık bir bulut kapladı. Askerlerin gözü kararıp, atları nereye süreceklerini bilemediler. Kara sis daha da koyulaştı ve yağmur atıştırmaya başladı. Çok geçmeden şarıldayarak şiddetle yağan bir yağmura dönüştü. Atlar huysuzlanarak kişnedi, rüzgâr şiddetlendi, yağmur doluya dönüştü. Atların toynaklarından çıkan boğuk ses, taşlara çarpan dolunun korkunç takırtısı ve simsiyah karanlık, korkudan askerlerin yüreğini ağızlarına getirdi. Nereye kaçacaklarını, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun darbesinden ne yapacaklarını bilemeyip şaşkına döndüler.

Dolu dindi, yağmur ince ince yağmaya başladı. Toprak balçığa dönüştü. Geçit sarı topraktı, lâhzada yapışkan hâlini alıp, atların toynaklarını yere çiviledi. Askerler "bu lânetli dağdan taştan" kurtulmak istediler ve atlarına kamçı bastılar. Fakat atlar ne kadar çırpınsalar da tıpkı porsuk inine düşmüş gibi ayaklarını çekip çıkaramadılar.

Yarım saat içinde fırtına dindi. Bulut dağıldı. Güneş aydınlandı. Askerler atlarının dizgininden tutmuş, üçlü-dörtlü gruplar oluşturmuşlardı. Şimdi başlarına gelen bu felâketten dolayı donup kalmışlardı[54].

Rüknettin mağlûbiyeti kabul etti. Hiçbir şey söylemeden atının başını çevirdi. Askerlerinin dokuzunu, "yıldıza varabilecek" atlarının yarısını kaybetmişti.

---

54 Karluklar ülkesindeki böyle bir hadiseyi Birunî bir kitabında anlatmaktadır. O, yada taşına, "hacerü'l-cevvü'l-matar" (yağmur yağdıran göktaşı) diyor. Bu taşa demir bir eşya değdirilecek olursa, derhâl havayı bulut kaplar, yağmur yağarmış.

Yatsı vakti gazi olamayan vali has askerlerini arkasına takıp kaleye döndü. Kale kapısı tamamen kapalıydı. Ses verdi. Kapı görevlisi eşiğe geldi, fakat kaleyi açmadı. "Aç kaleyi, köpoğlu, ben Rüknettin'im!" diye haykırdı. Fakat kutval[55] gelmediği sürece görevli kilide anahtar sokmadı.

Kutval fener tutup Rüknettin'i gördü ve valinin görünüşünden ürkerek kenara çekildi. Mağlûpları içeri aldı. Kale kapısını kilitledi. Sonra tereddüt ederek Rüknettin'e bir kâğıt uzattı.

– Kalender kılıklı bir adam akşam gelip, bunu verip gitmişti, siz cenaplarına yazılmış...

Rüknettin'in şimdi mektubu okuyacak mecali yoktu.

– Oku! Ne arzı imiş? dedi atın üstünde durarak. Kutval keseyi yırtıp, fener ışığında heceleyerek okudu: "Namert Rüknettin! Boşuna oğlunu arayıp avare gibi dolaşma. O bizim elimizde. Yarın tekrar savaşacağım, deyip çabalarsan, canını alırız. Seni kaçıran Karluklar..."

– Ebleh! diye bağırdı vali ve mektubu sanki intikamcı Karluklar değil, işte şu tir tir titreyip duran kutval yazmış gibi onun başına, gözüne kamçı ile vurdu. Bir düşüncesine göre, yine kale kapısını açtırıp, yanına yüz asker alıp Karlukların yurduna bastırıp gitmek ve onlara toptan katliam yapmak istiyordu. Sonra bu düşüncesinden vaz geçti. Evvelâ, gücü kuvveti kesilip ölecek hâle gelmişti, üstüne üstlük gece yarısı uykuya yatmış olan köye bastırıp girecek olursa, bütün el-ulus önünde itibarının yerle bir olacağını düşündü.

Doğrudan saraya vardı. İçeri girip soyundu. Kürklü sıcak elbiselerini giydi. Aralıksız üst üste şarap getirtti. Şarabı

55 Kutval: Kale kumandanı.

kâse kâse içti. Geçitte, kara bulut altında, şiddetli yağmurda üşüyen askerlerine de aralıksız şarap içirdi. Sabaha doğru sızarak uzanıp kaldı.

Gözünü açtığında sabah namazı geçmişti. Kapıağası gümüş tepside mektup getirdi. Rüknettin sarılı kâğıdı açıp, mahmur gözlerini mektuba dikti. Sarhoş gözleri kocaman açıldı, kalbi hızla çarptı. Mektup birkaç cümleden ibaret, fakat ayrılık ateşiyle yanan gönlüne merhem gibi geldi: "Vali cenapları balanıza acıdık. Siz de gönlünüzü ferah tutun artık. Oğlunuzu Yesevî Pîr'imin elinden alacaksınız."

Rüknettin, ilk evlâdımdan ayrıldım, Karluklar dünkü ölülere karşılık oğlumu gencecik yaşında öldürecek, deyip korkuyordu. Ümidin terk etmeye başladığı vücuduna tekrar can girer gibi oldu. Hızla yerinden kalktı. Ellerini şaklattı. Kapıağası girdi.

Kutvalı çağırın! diye bağırdı heyecan içinde. Şeyh'in huzuruna kale kumandanı olarak kutvalı gönderip, oğlunu rica ederek almak istiyordu. Kutval girinceye kadar düşünceye daldı: "Karluklar Fazliddin'i boşuna Şeyh'in huzuruna götürmediler. Valinin kendisi yalvarıp gelsin, diye düşündüler. Gitmesem mi acaba? Oğlumu vermez mi Şeyh? Niye vermezmiş, evlât kimin ki?".

Onun ıstıraptan yanıp kavrulan bağrında iki duygu çarpışıyordu. Birisi, git, oğul yolunu gözleyip esarette yatıyor, diyordu. Fakat ezelî gururu, babalık şefkatine yol vermiyordu. "Gidersen, Hazret'in kahrına maruz kalırsın. Seni katillikle suçlar."

Kutval girdi. Arkasında İsficab kadısı hacı Zühriddin göründü. Rüknettin kutvala elini sallayarak cevap verdi ve

kadıyı yanına çağırdı. Derdini söyledi. "Şu ihtiyar ne derse, ona göre hareket edeyim."

Kadı sözü kısa kesti:

– Eğilen başı kılıç kesmez, efendim. Pîr'imi ziyaret edip evlâdınızın yüzüne doyarsanız, aynı anda iki sevaba birden nail olursunuz.

Rüknettin yanına başkadıyı ve iki has askerini de alıp, saraydan çıktı. Hânekâh saraya yakın olduğu için yaya olarak yola düştü.

ZİKİR ÖNCESİNDEKİ HADİSE
9. Bölüm

Muhammed aleyhisselâm demişler ki,
üç şey insanı helâk eder:
Hasislik, açgözlülük ve gurur.

Hadis

Aradan iki gün geçti. Mübarek cuma. Hânekâh avlusunda zikre hazırlık yapılmakta. Âdet olduğu üzere dervişler bahar mevsiminin başından ta kara güze kadar Deşt-i Kıpçak boyunca darı gibi saçılıp gider, fakat güz sonunda veya kış başında tekrar hânekâha toplanır, kışı tilâvet ve zikir ile geçirir ve herkes kabiliyetine göre yedi makamı geçmek ümidinde olurdu. Sofiler tarikatına göre, ilâhî aşka erişip, hüsn-i mutlak olan Allah'ın vaslına ulaşmak için yedi makamı geçmek şart idi. Bunlar şu aşağıdakilerdir: Birincisi tevbe, yani Yaradan'ın huzurunda günahları için tevbe ve tazarruda bulunmak, münacaat ve kasem. İkincisi vera'a, yani temiz olmak. Bu makamı geçen sâlikin helâl ile haramı ayırarak birisinin vereceği bedava lokmaya değil, kendi elinin gücü ile kazanacağı nimete inanması lâzımdır. Sonraki makam zühd, yani dünyanın zevklerinden sıyrılıp

kendini ibadete vermek. Zühd eden dervişin evvelâ nefsini dizginlemesi, güzel elbiselerden, lezzetli yiyeceklerden, kadından, kısaca bu fani dünyanın geçici lezzetlerinden uzak yaşaması gerekir. Bu yol ile sofi dördüncü makama geçerek, fakr yahut miskin unvanını alır. Sofiler halkasında, "Fakirlikte tirik ol, tiriklikte fakir ol!" hikmeti geçerlidir. Onlar Muhammed aleyhisselâmın "Elfakru fahrî" (fakirlik iftiharımdır) hadisini kendileri için muska sayarlar ve kat'i surette ona göre amel ederler.

Beşinci makam, sabırdır. Müridin gece gündüz Allah'tan sabır dilemesi, kendi iradesini kontrol altına alıp, vücudunu, kalbini, ruhunu sabır ve sükût ile zînetlemesi lâzımdır. Her türlü elem ve kedere sabır, zorluğa, ruhî ıstıraba sabır, belâ-kazaya sabır, sabır ve yine sabır... Sabır ve tahammül, onu altıncı makama, yani tevekküle eriştirir. Artık zâhit tamamen Allah'ın emirlerine teslim olur, yalnız Allah'ın merhametine, lütuf ve keremine bağlanır. Allah tealâ da kendi kulunu kollar, gözetir. İşte bunun için de sofilerin dilinde, "Es-sufi ibnü'l-vakt"[56], sözü muteber bir sözdür. Tevekkülü, Allah'a yönelen sofiler emanet nefes, yani nefes-i karbunu mukaddes sayarlar. Onlar bu gelip geçici dünyanın gam ve kederlerini ve maceralarını göze almazlar; bilâkis, yalnız Allah'ın aşkını yâd edip şu saat, şu dakika, şu an için şükrederek yaşarlar.

Nihayet, yıllarca süren eziyetlerden sonra sofi sonuncu basamağa, yani rızaya adım atar. Razı, yani tabi olmak, Allah'ın hükmüne boyun eğmektir. Bu durumu sofiler şöyle izah ederler: Doğmak var, ölmek var. Yani, hayat ile ölüm arasındaki zaman, bize emanet verilmiştir. Emanete hıya-

56 Tasavvufta sofi, vaktin evlâdıdır, yani zamana tâbidir. Buna göre, o, içinde bulunduğu zamanda yapılması en uygun olan şeyle meşgul olur, o vakitte kendisinden istenen veya yapması gereken şey ne ise onu yapar.

net olmasın, dersen, ruhunu temizle, kendini kötü hasletlerden kurtar. Herkes kendini iyi huylarla zînetlerse, bütün insanlık temizlenir, dünyada insaf, adalet, iman hüküm sürer ve cebir, zulüm, şiddet ve dalâlet yok olur.

Tasavvuf hükümlerine göre, gerçek sâlikin "kâl"i, yani dünyevî ilimleri öğrenip "hâl" ilmine geçmesi lâzımdır. Tarikattan sonra hakku'l-yakîn, yani hakikat mertebesi gelir. Fakat hakikat kapısını açmak herkese nasip olmaz, bunun için insanda büyük ruhî kuvvetten başka evliyalık nişanesi de olması gerekir. Fenâfillâh denilen en yüce makama nail olan kişi, sanki bedenen yerde, kalben semada, melekler âleminde yaşar. Bu mertebeye müyesser olanlar için zaman ile mekânın farkı kalmaz. Onlar kuşların, hayvanların dilini bilir, etraftaki varlıkta cereyan eden hadiseleri önceden haber vermeye muktedirdirler. Araplarda Cüneyd-i Bağdadî ile Bayezid-i Bestamî, Farsda Yusuf Hemedanî, Türklerin yurdunda Şeyh Ahmet Yesevî, işte böyle evliyalardan idi.

Muhterem okuyucu! Dervişler ve umumen pîr ve mürşit, zikir ve senâ hakkındaki hikâyemizi son bölümlere bırakıp, yine hânekâha dönelim.

Böylece, hânekâhta zikire hazırlık görülüyordu. Hânekâh dış ve iç avlulardan ibaret. Dış avlu küçükçe, burada hânekâhı idare eden İsmailhoca ailesi ile yaşar, sülûka gelen genç sâliklerin aşına, suyuna bakan mutfak görevlileri de burada kalırlardı. İç avlu geniş, her tarafı en az yedi yüz adım geliyordu. Girişte, sağ tarafta kıbleye doğru kurulan mescit. Avlu ortasında sekiz köşeli büyük havuz. Kenarında birbirine bitişik büyük-küçük hücreler. Biraz önce dediğimiz gibi, talebeler yaz mevsiminde hânekâha ayak basmaz, herhangi bir hasta derviş hariç, ta güz sonuna kadar kasaba ve köylerden beri gelmezlerdi. Ne çare ki, dört günden beri

Tanrı'nın bu sevgili kulları olan dervişler, hânekâh avlusunda dört dönüyor, dışarı çıkmıyorlardı. Sabırsız bir hâlde zikr-i sultanîyi bekliyorlar. Şeyhülmeşayih fetva verip, zikre başlansa ve ruhu temizleyip, yine sonsuz genişliklerin, yüce dağların koynuna, serin rüzgârların oynadığı bağlar ve şırıl şırıl akan ırmaklar boyuna atlanılsa! Yemyeşil çimenlerini döşek, taşı mı, ağacı mı yastık yapmaya alışmış hür fikirli âzat kuşlar olan dervişler için geniş avlu, kafes gibi dar geliyordu. Onlar, top top olup yüksek duvar dibinde güneşlenip oturuyor, büyük havuzun yanında lâcivert suya uzun uzun bakıp duruyor veya bir kenarda yalnız olarak zikirde okunan şiirleri, yani Yesevî hikmetlerini fısıldaşıyorlardı. Velhâsıl hânekâh avlusunda görünüşte bir asayiş hüküm sürüyordu.

Bu sükûnet birden bozuldu.

Avluya dört silâhlı yiğit at sürerek geldi. İki yiğit dışarıda kaldı. Üçüncüsü, başına siyah kumaş sarmış, yan tarafına hançer takmış, belini enli bir deri kemer ile bağlayıp, ayağına uzun konçlu çizme giymiş iri vücutlu yiğit, atından sıçrayarak indi. Dizginini arkadaşına tutturdu ve onun önüne bindirilen balayı kollarını kaldırarak aldı. Bala sekiz-dokuz yaşlarında, çuvala konulmuştu. Asker yiğit balayı çuvaldan çıkarıp iki eline aldı, tıpkı meyve dolu bir tepsiyi taşır gibi ellerini ileri uzatarak avluya doğru yürüdü. Onun heybetini görüp, şaşkına dönen dervişler de yol verdi, bazıları, "Bu zenci nereye gidiyor ki?" diyerek arkasından gittiler.

Balayı taşıyan zenci, havuzun yanına gelip durdu. Etrafında hayret içinde duran dervişten tehditkâr bir sesle sordu:

– Hey, insan, Yesevî Pîr'in nerede?!

Derviş sağırlaşmış gibi bir şey demedi. Kara elbiseli yiğit bağırdı:

– Hey, sağırkulak, niye konuşmuyorsun? Yesevî Pîr'in nerede, diye soruyorum senden!

Derviş elini uzatıp dipteki hücreyi işaret etti. Asker büyük adımlar atarak oraya doğru yürüdü. Bala bir-iki kıpırdandı. Yiğit aldırış etmedi, balanın yüzüne tükürdü ve doğru hücreye varıp, içeri girdi. Gözü karanlığa alışamadığı için içeridekileri fark edemedi, eşikte bir an hareketsiz kalıp durakladı. Nihayet devre kurmuş oturan ihtiyarlara gözü ilişti. Onlardan ikisini tanır gibi oldu. Bunlar dün kulübesinde çay içip giden kişilerdi.

– Sultan'ım hanginiz oluyorsunuz? dedi yiğit, oturanlara tek tek göz gezdirerek.

Şeyh başlayacak olan zikirden önce sohbet kurmuş oturuyordu. Devredaşları arasında Baba Maçin, kadı Eşrefhan, İsmailhoca ve yine İsficab ulemaları da vardı. Baba Maçin kâfir yiğidi tanıdı, onun teklifsizliğinden rahatsız oldu. Eğer yanında Şeyh olmasaydı fırlayıp, kâfirin yüzüne şaplağı indirecekti. Yavaşça sağa sola sallandı ve öfkesini içine gömdü:

– Hey, kâfir! Seni de bir insanoğlu mu doğurdu, yoksa hayvandan mı oldun?! İzin istemeden kapıdan girip geldin. Selâm versen, dilin mi kesilir, insafsız?! Şimdi vurup yüzünü dağıtayım mı?!

Kadı Eşrefhan kâfiri duyunca, yakasını tuttu, "neuzübillâh" dedi. Karluk yiğit evvelki ataklığını kaybetti, mülâyimleşti. Başını biraz eğerek tazimde bulundu.

– Âlemi aydınlatan güneş sizleri affetsin, dedi "Esselâm" yerine.

– İşte şimdi derdini söyle, Şeyh'imle ne işin vardı? diye sordu Baba Maçin.

– İşte bunu vermek istiyordum...

Eli-ayağı bağlı bala kıpırdandı. Başını sağa sola çevirip mırıldandı. Kadı Eşrefhan sanki gururlanır gibi oldu, yarı tazim kıldı ve Şeyh'e doğru döndü:

– Hazret-i Sultan cenapları bu kişi oluyorlar.

Karluk yiğit inanmamış gibi Şeyh'e baktı.

Cüssesi küçük, zayıfça, buğday renk. Üstü başı da fakirce. Dün birisi ona "İşte bu kişi Yesevî Pîr'im oluyorlar" diyecek olsaydı, yalanın beşini birden söylüyorsun, ahmaklık etme, derdi. Evliyalar evliyası da bunun gibi... hiç sade bir adama benzer mi?

Karluk yiğit balayı pat diye Şeyh'in önüne koydu. Şeyh bu kim, diye sormadı. Karluk şimdi bir şey söylemeye davrandı, Şeyh'in kendisi söz açtı:

– Rüknettin'in evlâdı mı?

Karlukun rengi bozardı. "Nereden bildi, yoksa benden önce babası haber mi verdi?"

– Tanıdınız mı? dedi kâfir hayretle ve Şeyh'in gözüne şaşkın şaşkın baktı.

– Bu balayı daha önce görmedim, dedi Şeyh, siz bunu babasına olan kastınızdan dolayı rehin alıp getirdiniz, doğru mu?

Karluk eğilip Şeyh'in eteğini öptü.

– Evliyalığınıza şimdi inandım. Kendisi dün gönlüme misafir gelmişti. Su başında, kulübede. Sıradan bir molla adam... böylesine sözleri bulup söyleyemez diye düşünmüştüm...

Kâfir yine bir şey söylemek istiyordu, Şeyh onun sözünü kesti:

– Çözün!

Yiğit, esir balanın ağzındaki bez parçasını alıp attı, elini-ayağını çözdü. Bala sıçrayıp ayağa kalktı, kâfire yapıştı. Yiğit kendini kurtardı. Aynı şekilde bala onun sakalından bir tutam yolmak için hamle etti.

– Hey, it oğlu, uslu dur, yoksa tekrar çuvala sokarım! deyip küfretti kâfir. Bala bunun üstüne karşılık verdi. Kâfir onu itti. Bala güp diye Baba Maçin'in dizine oturdu. Babakul onu demir pençesi ile sıkıp yanına geçirdi. Rüknettin'in oğlu oturduğu yerden tehdit etti:

– Büyüyeyim, sana ananı göstereceğim, dinden çıkan kâfir! Senin gibi imansızları acımadan öldüreceğim!

Karluk yiğit ona gözlerini kocaman açarak baktı. Şeyh, balayı alıp gidin, der gibi imada bulundu. Avludan bir hademe girdi, balayı elinden tutarak alıp gitti.

"Kâfir Samed" hasıra diz çöktü. Şaşkın vaziyetteydi, bir çift söz ile derdimi söyler giderim, düşüncesiyle mırıldandı. Şeyh'in gözüne baktı, fakat söze nereden başlayacağını bilemedi. İçinden kendi kendine utandı. Tuhaf şey, bununla birlikte ikinci defa kendinden geçiyor. İşte o gün, su kenarında otururken de böyle oldu. Şeyh'in gözlerinde bir şey var, bakınca, insan dilinin ucundaki sözünü şaşırıyor, vücudunu ateş basıyordu.

– Bu çocuk size emanet, Şeyh baba. Biz Rüknettin'e savaşı durdurmak için elçi gönderdik. O namerdin tekiymiş, elçimizin kulağını burnunu kesip geri gönderdi. Karlukun beşikteki balasına kadar öldüreceğim, dedi. Atın fışkısını yersin, dedik. Dünyanın yarısını almış olan Sencer dayın ne oldu, Semerkand'da tek başına oturan Mahmud ağan ne oldu, bir düşün, deyip mektup verdik. Şeyh baba, siz evliya adamsınız. Zalim Rüknettin gelirse... balasının peşinden gelir, biliyorum... eğer gelirse, söyleseniz, babamız bir Âdem Ata, anamız bir Havva Ana, aklını başına toplasın, rahat dursun. Bir parça ekmeğimizi yememize müsaade ederse, biz de ona ilişmeyiz. Karluk da buranın sahibi. Ateşperest bir kâfir olarak size yalvarıyorum, Baba. Hayır, derse, evini viran edip, balalarını ateşe atarız... İşte şimdi, ben gidiyorum. Namert gelmesin. Gelecek olursa, böyle aziz bir yerde kan dökülecek.

Karluk başını salladı, of çekti. "Vay, Karluk olarak yaratılan canım!" deyip nedamet içinde çıkıp gitti.

Çeyrek saatten sonra hânekâh avlusuna Rüknettin geldi. Sırtında mavi çuha kürk, başında yakut kakmalı sarık, belinde altın kemer. Önceki mağrur Rüknettin'e benzemiyor, büyük bir günah işlediği için kendini affettirmek üzere yalvarmaya gelen eski bir şehzadeyi hatırlatıyordu.

Rüknettin taş döşenmiş büyük avluyu minnetle adımlayıp, Şeyh'in hücresine doğru varırken, ayaklarının altından çıkan sesten rahatsız oldu. Sanki bu taşların sesi, dün o geçitteki felâketine sebep olan kara taşların gürültüsü gibi yüreğine korku saldı. Rüknettin hânekâhın dibindeki hücreye iki büklüm eğilerek girdi. Alçak sesle selâm verdi. Şeyh de aynı şekilde karşılık verdi. Rüknettin Karlukları kötüledi:

– Bu imansızlar padişahlık vergisini ödemek istemiyor, Pîr'im. Halkı düşmandan koruyan askerlerime ben ne ile

bakacağım? Sonra, bu kâfir Karahıtayların mezhebine girip birer-ikişer dinden çıkıyorlar. İnşallah, ben belime Hazret-i Ali'nin kılıcını bağladım, Şeyh'im.

Vali, İslâm dinini öne sürersem, Şeyh benim tarafıma geçer, dünkü kanlı savaşı yüzüme vurmaz, diye düşünmüştü. Bunun aksi oldu. Şeyh iki gün içinde Rüknettin'in bütün yaptıklarını işitmişti. Karadavan'daki kanlı kırgını kâfir yiğit de anlattı. Şeyh'in en yaman gördüğü şey münafıklık idi. İşte, karşısında, cennet gibi bir vilâyetin valisi gözünü bir noktaya dikmiş, riyakârlık ediyordu. Şeyh'in mahzun kalbi galeyana geldi, devredeki ulema ve ümera içinde valiyi tenkit edip mahçup etmek istedi ve fikrini söyledi: "Sözün doğrusu. Allah tealâ ezelde çamurunu kararken bu rezile bir tutam insaf ve diyanet nasip etmedi mi, şimdi otuz yaşındaki bu çocuğa edilecek vaaz ve nasihate yazık." Yan tarafından yumruk gibi bir kese alıp valinin önüne attı. Süleyman'dan kadı Eşref ve İsmailhoca'ya kadar bütün herkes merakla baktı. Rüknettin keseyi alıp yokladı. Kesede kuru toprak bulunduğunu hissedip, kızardı. Şeyh'in attığı kese ona şamar gibi tesir etti. Türk evliyası sanki, "Gözüne toprak dolunca yere de doyarsın" diye tarizde bulunuyordu. Rüknettin ağır söz söyleyerek karşılık vermemek için kendini zor tuttu, lâkin sıçrayarak yerinden kalktı. Kapıya vardığında geri döndü:

– Ben sizi bu kadar şefkatsiz biri olarak düşünmemiştim, yazık... dedi rengi bozarmış olarak.

– Günahsız, silâhsız, zahmetkeş, garip kimselerin kanını dökmek şefkatli insanın işi mi, oğlum? dedi Şeyh usulca. Sonra Baba Maçin'e döndü, emanetini verin.

Baba Maçin Rüknettin'e yetişti. Fazliddin yan odada ağlaya ağlaya uyuyup kalmıştı. Babakul balayı uyandırıp, baba-

sının huzuruna alıp çıktı. Baba oğluna doğru atıldı. Fakat bala hiç sesini çıkarmadan duruverdi. Rüknettin yaklaşarak oğlunun başını okşamak istedi. Fazliddin babasının elini geri itip kenara çekildi.

– Gidin... Korkak... Siz korkaksınız. Elinde sopa bulunan hayvanlardan kaçıp geldiniz...

Rüknettin oğlunun yüzüne bir tokat attı. Bala ağlamadı. Yüzünü silip bağırdı:

– Vurup öldürseniz de gitmem ben evinize! Semerkand'a gideceğim! Sencer dayımın huzuruna kaçıp gideceğim!

Rüknettin yanındaki askerlerine bakıp bağırdı:

– Bu mel'unu tutup elini ayağını bağlayın!

Fazliddin birden hızla kaçtı. Koşup avlunun kenarındaki beyaz dut ağacına doğru gitti. Rüknettin sokağa kaçmayı düşünen oğluna endişeyle baktı, başını salladı. Sonra askerlerini arkasına takıp rap rap yürüyerek avludan çıkıp gitti.

ZİKİR
10. Bölüm

Ruhunu temizleyen insan asıl muradına erişir.

Kur'an-ı Kerim, "Şems" sûresi

Zikir, canın rahatı.

Ahmet Yesevî

Kutbiddin zikri özledi. O ihtiraslı, halkın dili ile söylemek gerekirse, yürüse yeri yakan yiğitlerdendi. Dört günden beri damarlarında gençlik kanı köpürüyor, bedenini ateş basıyor, kendini koyacak yer bulamayıp kendinden geçiyordu. Kutbiddin Pîr Hazretleri'nden bir hikâye işitmişti: Mazide bir sofinin şevki ve ihlâsı o kadar güçlüymüş ki, namaz kılarken kemikleri şakırdayıp ses verirmiş. Nice gündür Kutbiddin de o sofinin durumuna düştü. On sekiz yaşını bidevi at gibi eyerleyip binen bu dev cüsseli yiğit, bedenindeki gizli bu ateşli kuvveti hemen sarf edip, vücut şehrini ateşli duyguların esaretinden âzat etmek istiyordu. Buna yalnız zikr-i semâ' vasıtasıyla erişmesi mümkündü. Zikir ise, aksine geciktirildi. Âdete göre zikir cuma günleri başlar ta akşama kadar devam eder, sonra zâkirler geceyi

her şeyi unutup yalnız Allah'ı düşünerek ve Kur'an tilâveti ile geçirip, sabah ezanla birlikte seyir ve seyahate çıkıp giderlerdi. Bu sefer İsficab'daki galeyan ve bu kâfir Karluk ile mağrur Rüknettin'in kavgası sebebiyle zikir başka bir güne bırakıldı. Kutbiddin has nedim olduğu için Şeyh'in hücresinin yanında, Baba Maçin ile bir hücrede kalıyordu. İki eşik arasında mecalsiz geziniyordu. Şeyh'in hücresine varıp, içeriye kulak salıyor, yine yerine dönüyor, yere bakarak "Dîvân-ı Hikmet"i mırıldanarak ezberinden okuyordu. Havuz etrafında sudaki akisleri temaşa eden dervişlerin yanına varıyor, duvarın arkasında, beyaz dut ağacının dibinde başları öne eğilmiş oturan sâliklerin arasına varıp bağdaş kuruyor. Yüreği heyecanla çarpıyor, sıçrayıp ayağa kalkıp sağa sola yürüyor, sabırsızlanıp Şeyh'in kapısına ümitle bakıyordu. Keşke Hazret fetva verse ve hemen zikre başlansa...

Kutbiddin dış avlu ile içerisi arasındaki küçük eyvana varıp diz çöktü. Yanına kırklı yaşlarında derisi kemiğine yapışmış gibi zayıf yüzlü bir derviş gelip oturdu. Kutbiddin edep gereği biraz öteye çekildi. Derviş elini göğsüne koyarak tazimde bulundu. Kutbiddin'in astragan gibi parlayan kısa sakalına, nar gibi kan damlayan kıpkızıl yüzüne, sırtındaki temiz elbisesine dikkatle baktı. Hevesi geldi. Kutbiddin'i tanıyordu, onun Şeyhülmeşayihin yakın müritlerinden olduğunu da biliyordu. Bunun için bilhassa yakınına gelmişti.

– Birader, nefs-i hayvaniyye[57] ile ruhiyyeyi[58] bir gösterin, e yoruldum, nefes yetmiyor, dedi derviş nefes nefese. Kutbiddin ona gözünün ucuyla baktı. Derviş belli belirsiz nefes alıyordu.

57 Nefs-i hayvaniyye: Hayvanî benlik.
58 Nefs-i rûhiyye: Manevî benlik.

– Ağa, göğsünüz mü sıkışıyor? Niçin böyle zorlanarak nefes alıyorsunuz?

– Zâtülcemden[59] kalan bir derdim var. Havanın bozuk olduğu günlerde dünya gözüme dar görünüyor.

– İnşallah, cehriye[60] ile sık sık meşgul olursanız, bu dertten kurtulursunuz, dedi Kutbiddin, sülûka bu yakında mı katıldınız?

– Evet. Kırk gün oldu. Dört defa zikire katıldım, sadece.

– Öyleyse, gündelik zikri terk etmeyin. Ciğerleriniz temiz hava teneffüs ederse, nefesiniz rahatlaşır, ağa. Şimdi bana dikkatle bakın.

Kutbiddin zikr-i nefsiyye ile zikr-i ruhiyye usûllerini gösterdi.

– İşte, bakın, ağa. Ben şimdi ciğerlerimi doldurup nefes alacağım. Sonra ağzımdan çıkaracağım. Kutbiddin geniş göğsünü şişirerek rahat bir nefes aldı ve "püf-f!" diye geri çıkardı, buna zikr-i nefesiyye derler. Bu içeriden, karından gelen nefestir. Ve bu nefes, ağız ve burun vasıtasıyla dışarı çıkar. Haydi, siz de nefes alın, ağa.

Derviş biraz zorlanarak nefes aldı, Kutbiddin'i takliden "püf-f!" diye geri çıkardı.

– Derin nefes alın, ağa, göğsünüz hava ile dolsun! O zaman içinizdeki hava ile illet de çıkıp gider. Haydi, nefes aldık! U-u-uf! Ha-a-a! U-u-uf! Puf-f! Kendinizi biraz zorlayın! Canım ağrımasın, derseniz önce canınızı biraz ağrıtın. Az önce içinize aldığınız havayı ağız vasıtasıyla çıkardık mı?

59 Zâtülcem: Akciğer iltihabı.
60 Zikr-i cehriyye: Yüksek sesle yapılan zikir.

Şimdi ise ağzımızı yumup, burnumuzdan püflüyoruz. İşte böyle yapıp, ağa, bakın.

Kutbiddin göğsünü doldurarak nefes aldı ve "fış-şş" diye burnundan havayı çıkardı.

– Nefes alırken de, nefes verirken de zihninizde bir fikir olsun. Ben beynimi temizliyorum, diye düşünün. Zikr-i ruhiyyeden maksat şuuru, aklı temizlemek, başındaki bütün yabancı unsurları kovup çıkarmaktır. Haydi, şimdi bir meşk edin, ağa.

Derviş ihlâs ile nefes aldı, burnundan hava çıkarmak istedi, fakat aynı anda ağzını da açtığı için beceremedi.

– Utanmayın, ağa, Allah isterse alışırsınız. Müslümanlık yavaş yavaş derler. Bendeniz de ruhiyyeyi zabt etmek için iki yıl zahmet çektim. Ruhunuz tıpkı hızlı koşan bir at gibidir, bedeniniz ise dizgin olup onu kontrol eder. Ruhunuz dizginden âzat olunca, beden zulmünden kurtulur.

– İnşallah.

O sırada yan kapıdan İsmailhoca girdi, Kutbiddin ile derviş hânekâh sahibine hürmet için hızla aşağı indiler. İsmailhoca hızlı adımlarla yürüyüp Şeyh'in hücresine doğru geçip gitti. Biraz sonra dönüp çıktı. Üç defa el şaklama sesi duyuldu. Bu, zikrin başlamak üzere olduğunun işaretiydi.

Avluda dağınık hâlde bulunan dervişler birer birer havuzun yanındaki karaağacın altına toplanmaya başladılar. Karaağacın ön tarafına onlarca hasır serilmiş, üstüne deve yününden basılan keçeler yayılmıştı. Âdete göre, cuma günleri burada kırk-elli kadar derviş toplanıp zikrederlerdi. Bu defa, Şeyh'in teşrifi münasebetiyle zikr-i kebir tertip edilmiş, bu sebeple, Yesi'den, Otrar'dan gelen zâkirlerle birlikte yüze yakın sâlik toplanmıştı.

İsmailhoca tam ortaya gelip bağdaş kurdu ve "Fatiha" sûresini okudu. Sonra gözlerini yumdu. O eski akideye göre, Yesevî hikmetlerini okuyup zâkirleri halkaya davet etmeye başladı:

"Hû" halkası kuruldu, ey, dervişler, geliniz,
"Hak" sofrası yayıldı, ondan pay alınız!
Kâl ilmini okuyup, hâl ilmine erişip,
Yokluk içre gark olup, varlıklardan olunuz!
Yırtıp şefkat perdesin, dileyip didâr-ı Hüdâ
Açıp gönül dîdesin, müşahede ediniz!
"Hû" bıçkısını alıp, nefsin başına salıp,
Gece gündüz tâlipler canı fedâ kılınız!
Halka içre "hû" deyiniz, aşk ateşine yanınız,
Ten-can ile tâlipler, tekbir getiriniz!
"Hû-hû" diye inleyip, hû demenin manası var,
Dîdarından ümitvar rahmetinden alınız!
Kul Hoca Ahmet kul olmuş, yol üstünde kül olmuş,
Tâlipler kâmil olmuş, ondan ibret alınız!

İsmailhoca hikmeti okuyuncaya kadar, zâkirler bir yere toplanıp keçede devre kurup durdular. Şimdi tehlil ve tekbir getirmek gerekiyordu. Cehriye tarikatının şartı şu: Zikirden önce kıyama durulur, kelime-i şehadet otuz üç kere takrarlanırdı. Böylece zâkir âdeta bedenindeki üç yüz altmış damarı yavaş yavaş coşturur, zihnindeki beyhude fikirleri temizler, bu fani dünya unsurlarından sıyrılıp, tamamen varlığı unutur, yalnız Allah'ın yâdı ve Yaratıcının cemali ile meşgul olur. Tekbir nihayete erdiğinde hak yoluna giren sâlik için ne zaman, ne mekân düşüncesi kalır, dünyada artık sadece bir kendisi, bir de Allah vardır.

İsmailhoca kelime-i tayyibeyi okudu:

– Lâ ilâhe illâlla-ah! Muhammedür rasulullah!

Her taraftan aynı ses yükseldi:

– Lâ ilâhe illâlla-h! Muhammedür rasulullah!

Şimdi zâkirler sıra ile iman getirmeye başladılar. Bir derviş kelime-i tayyibeyi kıraat ederken, halkada saf tutanlar onu hep bir ağızdan takrarlıyorlardı.

Mübarek kelime çok tekrar edildikçe zâkirlerin gayreti de gittikçe coşkun bir hâl alıyor, sesleri de aynı şekilde yankılanıyor, yüze yakın sâlikin kalın, ince, uzun kıraatlarından büyük avlu titrer gibi oluyordu. Kelime-i tayyibe otuz üç defa okununca, zâkirler biraz nefeslendiler ve hânekâh sahibinin icazeti ile yere oturdular. Tıpkı onu bekliyorlarmış gibi içeriden Hazret çıkıp geldi. Süleyman, Baba Maçin ve kadı Eşref ile beraber büyük havuzun kenarına, beyaz dut ağacının altına serilen hasıra varıp oturdu. Şeyh zikrin başlamasına icazet verdi.

Araya bir lâhzalık bir sessizlik çöktü. Dervişlerin başları eğik, gözleri yumuk, bu oturuşlarıyla sanki uçmadan önce bir saniye yerden kuvvet alan kuşları hatırlatıyorlardı. Şeyhül-ekber de onlara boşuna hu kuşları dervişler, demiyor. Şimdi onlar "Hakk! Hû!" yani "Ya azim Allah!" hitabiyle birlikte göğe, arş-ı alâya doğru uçmaya hazırdılar.

Nihayet, İsmailhoca etkili bir sesle zikre uygun düşen hikmetlerden birine başladı:

Kahhar adlı kahrından
Korkup ağlar Hoca Ahmet...

Dört taraftan derhâl "Hakk! Hû!" cevabı aksetti.

Rahman adlı rahminden
Ümit tutar Hoca Ahmet...

Şimdi dervişler teamüle göre çâr-zarb[61] vurdu:

– Hakk! Hû! Hakk! Hû!

Günahım çok, Allah'ım,
Bağışlayasın günahım,

– Hakk! Hû! Hakk! Hû!

Bütün kullar içinde
Âsi kuldur Hoca Ahmet...

– Hakk! Hû! Hakk! Hû!

İsmailhoca zâkirlerin coşku ile kaynamaya başladığını görünce, beyitleri çifter çifter ve hızla okumaya başladı:

Münafıklar yürürler,
Fısk u fücûr kılarlar,
Haram lokma yerler,
Korkup ağlar Hoca Ahmet...

Dervişler vaizin şiddetine uygun olarak hızlarını artırdılar, sol taraflarına bakıp "Hakk! Hû!" diye söyleyip, derhâl sağa dönüp ve keskin bir nefesle söylenen "Hû"dan sonra nefes nefese şiirin devamını bekliyorlardı.

Tarikati bilmedim,
Hakikate girmedim,
Pîr buyruğun tutmadım
Özrü çoktur Hoca Ahmet...

Zâkirlerin cezbe hâli şiddetlendi. Onlar şimdi kendilerini, etraftaki her şeyi unutmaya başlamışlardı. Bunun için önce

61 Çâr-zarb: Türkistan klasik mûsıkî usûllerinden biri.

tane tane, samimi bir ihtiras ile söylenen sözleri kısaltıp, yutarak bağırmaya başladılar:

– Hakû! Hakû! Hakû!

Şeyh, büyük devreye bakarak gözü ile Kutbiddin'i aradı. İşte o, İsmailhoca'nın karşısında oturuyordu. Zikir şerafeti sebebiyle mi, omuzları daha da genişlemiş gibi yakası açık, gözleri tuhaf bir parlaklıkla yanıyordu. "Hakkû" deyip iki yanına yüz çevirdiğinde çam ağacı gibi üçlü, büyük külâhı başından uçup gidecek gibi olup sağa sola sallanıyordu. Kutbiddin'in bütün gücüyle çâr-zarbı yerine koyup zikre katıldığını görünce, Şeyh'in hevesi de coştu, bundan zevklenen gönlünü iftihar duygusu kapladı, hayalinden bir mukayese pır pır edip geçti: "Eğer, kuş suya göğsünü vurup rahatlarsa, bu yalnız suyun fazileti değildir, aynı zamanda o kuşun ihtiyacıdır."

İsmailhoca maktaya geçti:

Kul Hoca Ahmet, taat kıl,
Ağlamayı âdet kıl,
Belâ gelse, takat kıl
Haktan olur, Hoca Ahmet!..

Dervişler telâşlı bir şekilde çâr-zarb vurdular ve kalkmaya hazırlandılar. İsmailhoca iki elini şaklattı. Zâkirler hızla yerlerinden kalktılar. Ellerini açıp birbirlerinin omuzlarına koydular. Şimdi zikrin karmaşık ve ihtimal en heyecanlı demlerinin başlaması gerekiyordu. Buna zikr-i arra derler. Şeyhülmeşayih bir vakitler, Buhara'da yaşadığı sırada Türk sülûkunu[62] kurarken, yeni tarikat için hangi zikri seçsem, diye uzun bir düşünceye daldı. Sofiler mesleğinde iki tür zi-

62 Türk sülûku: Türk tarikatı.

kir hükümran idi. Biri zikr-i kalbî. Bu zikir, dervişin yalnız başına olan meşguliyetidir. Zikr-i kalbîye meyleden sâlik, mümkün olduğunca cemaate karışmaz, yalnız yaşayıp, cemaatten uzak yerlerde tilâvet edip, gece gündüz Allah'ın yâdı ile yaşar. Zikr-i kalbî taraftarları, insan yalnızlıkta, mülâhaza, müşahede, tahlil vasıtasıyla kendisinin kimliğini ve bu âlemdeki yerini keşf eder, diye düşünüyorlardı. Hoca Yusuf Hemedanî'nin yaydığı ve olgunlaştırdığı zikr-i kalbî felsefesi, bir hikmette toplanmıştı: "Gözünü yum, ey derviş, şunda iki âlem görünür sana!" Yani insan sabır ve sükûn, tevbe-tazarru, uzun yıllar zâhidane tahlil neticesinde kendisini anlar, o da on sekiz bin âlemin bir parçası olduğunu hisseder, böylece âlem-i nâsûttan âlem-i lâhûta kadar olan gayibâne ve şerefli yolu geçer. Hülâsa etmek gerekirse, zikr-i kalbî, yalnız hâlde, samimi bir irade, intizam, itikat, taat ibâdet ve meşk vasıtasıyla rûhen ve mânen olgunluğa erişmek tarikatı idi. Ahmet Yesevî, Türk milletinin ruh hâlini, karakterini son derecede iyi biliyordu. Bu halk mücadeleci, gayretli, bir yerde ebedî olarak konup kalmaz, dur durak bilmez. Bundan başka, kanı coşkundur. Ona bir ağız söz çok, yarım ağız söz az gelir. Bozkırlarda "kuray, kuray" diyerek koyunlarını yayıp otlatarak yaşar. Ucu bucağı olmayan Deşt-i Kıpçak'ta at koşturup rüzgârlarla yarışan göçmencilerin sahra gibi geniş, dağ gibi erkin gönüllerine zincir vurup, onu zikr-i kalbîye ikna etmek mümkün değildi. "Her yerin tilkisini kendi tazısı ile avlarlar, diye düşündü Şeyh, vahşi bir atı kendi sürüsünden ayırıp alırsan, eyere baş eğmez. Sürüsü ile bir yere toplayıp beraber eğitip alıştırmak daha evlâ değil mi?" Şeyh'in nezdinde, insan bedeninde mahmur hâlde yatan gevher gibi paha biçilemeyecek kadar kıymetli hisleri uyandırıp, insanoğlunun gözünü açarak, ona âb-ı hayattan içirip, derdine derman, gönlüne sevinç bağışlayan ruhî nimet, bu cehriyye, yani yük-

sek sesle yapılan zikr-i semâ' idi. "Türk milleti deliler gibi kendi kendine söyleşmeyi hoş görmez, onun bütün gayret ve faaliyeti, şecaati, cismanî kuvveti, ses verip zikretmeye mayildir", diye düşündü Şeyh ve Gavsülâzam Abdülkadir Geylânî[63]'den miras kalan yüksek sesle bir ağızdan, âhenkli zikri Yesevî tarikatinin bir şartı olarak kabul etti. Onun yine çok önemli ve uzak geleceği gözeten gizli bir niyeti daha vardı: "Türkistan ülkesinde birbirinin sözüne uymayıp, kavga ederek yaşayan bu dağınık halk, keşke bu zikir bahanesiyle beş parmak gibi muhkemce birleşse ve inşallah, yüzyıllar geçip Türkçe konuşan halklar maşrıktan mı, mağripten mi gelen zabitlerin, vatansızların elinde kökbörü[64] gibi talan edilmese", diye sabahlara kadar Allah tealâya münacaatta bulunuyor, yalvarıyordu.

Geylânî cehriyesi sanki bir meyveli ağaç idi. Nice yıldır ki, Rabbim, diyen dervişler bu ağacın meyvesinden istifade edip, gölgesinde istirahate erip yaşıyorlar. Şeyh, bu muazzam ağaca iki yeşil budak aşıladı. Birini zikr-i arra, ikincisini zikr-i sultanî diye adlandırdı. Dervişler şimdi işte şu zikr-i arra hâlinde ağızlarından, burunlarından tez-tez nefes alıp, halifenin emrine uyup duruyorlardı. Kutbiddin de nefes nefeseydi, onun yetmiş iki damarında tuhaf bir huzur bahşeden sezgi oynuyordu, iki yanında, karşısında kendisi

63 Abdülkadir Geylânî: Büyük Selçuklu Devleti döneminde, İran'ın Hazar kıyısındaki Gilan Eyaleti'nde 1077 yılında doğan âlim, mutasavvıf ve Kadiriye tarikatının kurucusudur. 1166 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Türbesi de buradadır. Gavsü'l-A'zam, Kutb-ı Rabbanî, Sultanü'l-Evliya ve Kutb-ı A'zam diye anılmaktadır. Hem anne, hem de baba tarafından Hz. Peygamber'in soyundan olduğu rivayet edilmektedir.

64 Köpkeri/Kökbörü: Türkistan Türklerinin düğünlerde ve eğlencelerde oynadığı geleneksel atlı sporlarından biri olan gökbörü/köpkeri, bölgelere göre gökböri, kökperi, kokkeri, ulak tartuu oyunu olarak adlandırılmaktadır. Aslında bir savaş oyunu olan kökbörünün esası, ortaya konulan oğlağın atlılar tarafından kapışılmasından ibarettir. Oyun, bugün hâlen Kazaklar, Kırgızlar ve Özbekler arasında iddialı bir şekilde oynanmaktadır.

gibi sade cübbe giymiş kan ter içindeki biraderleri ile sırlı bir âlem seyrine yönelmiş gibi kalbi pır pır ediyordu.

İsmailhoca, Muhammed aleyhisselâmı methetmek üzere yazılmış gazelin bir beytini etkili bir sesle tane tane okudu:

On sekiz bin âleme server olan Muhammed,

Otuz üç bin ashaba rehber olan Muhammed!

Dervişler son mısraı yüksek sesle, hece hece tekrarladılar:

– Otuz üç bin ashaba rehber ol-an Mu-ham-med!..

Onlar halifeyi takliden şiir söylerken aynı zamanda gâh sola, gâh sağa eğiliyor, hürmetini ifade etmek üzere yine öne doğru biraz eğilip, geri doruluyor, sonra geniş avluyu titretip "Hakk! Hû!" diye bağırıyorlardı. Teamüle göre, gazelin devamını şimdi zâkirlerin kendileri sıra ile söyleyip, zikr-i semadan zikr-i arraya geçmeleri lâzımdı.

Ortalardan bir derviş ses verdi:

– Yoldan azan şaşkınlara hidayetlik Muhammed,

Mühim düşse her kime kifayetlik Muhammed!

Zâkirler yine dört yana eğilip "Hû!" diye seslendiler. Beytin kıraati hızlandı:

– Melâmetin sabunu, selâmetlik Muhammed!..

– Hakhû! Hakhû!

Hareketler tekrar hızlandı. Evvelâ dervişler her bir beyitten sonra bir saniye nefeslenip, sıradaki zâkirin hitabını beklerken, artık beyitten beyte geçerken yerde tepinip, aralıksız titreşip durdular. Kutbiddin'e sıra geldi.

Onun sesi tatlı ve güçlü idi. Kutbiddin tıpkı hızlı konuşan bir bala gibi gazelin bir beytini nefes almadan çağıldayarak okumaya başladı:

Tarikata rehnümâ irâdetlik Muhammed,
Hakikate mukteda icâzetlik Muhammed!

Zâkirler, içlerinden taşıp gelmekte olan duygularını dizginleyemeyip cezbeye kapıldılar. Onlar artık şiir okuyan vaizin sesine kulak asmıyor, her biri kendi bildiğince yüksek sesle bağırıyor, hızlıca dört yana sallanıp, birbirlerini devirecek gibi bir üslûpla arza ve semaya iltica ediyorlardı:

– Yamanlığa yahşılık! Ha! Xû! Xa! Xû!
– Kerametlik Muhammed! Xa! Xû! Xa! Xû!
– Tevfik veren zalime! Xa! Xû! Xa! Xû!
– Celâletlik Muhammed! Xa! Xû! Xa! Xû! X Xa-a!!!

Sürat bunun üstüne bir perde daha hızlandı. Zâkirler boğazlarını yırtarcasına can havliyle bağırıyor, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi açılıyor, akkeçeden beyazımsı bir toz kalkıyor, hareketin şiddetinden bazı zâkirlerin başından kalpakları uçup gidiyor veya kuşakları çözülüp yere seriliyordu. Fakat bu aydınlık âlemden tamamen ayrılmış ve vücutları âdeta tenasühe uğramış olan dervişler artık hiçbir şeyi hissetmiyordu. Akıl ve şuurları sanki başka feleklere göçmüştü. Şimdi sadece ayakları yeri tepib, vücutlarını titretiyor, omuzlara çengel gibi yapışan elleri ve ağızlarına sığmayan dilleri, Yesevî kelâmını şimşek hızıyla okuyor, haykırarak tekrarlıyordu.

Kutbiddin'in içi dışı terleyip elbiseleri bedenine yapıştı. Kuvvetli elleriyle iki tarafındaki yoldaşlarını kuvvetlice tutmakta ve aynı zamanda hay-hay diyerek zikre katılmakta. İsmailhoca peş peşe ellerini şaklattı. Bu işareti alan derviş-

ler daire şeklinde dönmeye başladılar. Durmadan bağırarak beyit okumak, yer tepip çâr-zarb vurup, üstüne üstlük gâh sola on adım, gâh sağa on adım sallanarak dönmek, bu arada gücü yettiğince zikr-i arrayı okuyup "Hû!" diye seslenmek, zâkirleri yordu, takatsiz bıraktı. Gazelin son beytleri okunurken önceki şiddet azaldı. İsmailhoca, bedenleri eğilmeye başlayan dervişlere gözünün ucuyla bakıp, zikre son verdi:

Miskin Ahmet eline kitâbetlik Muhammed,

Yetim, fakir, garibe himmetli Muhammed...

Bütün herkes "Ya Muhamme-e-ed!" diye haykırdı. İsmaihoca yerine gelip bağdaş kurdu. Zâkirler de patır patır oturdular. Biraz nefeslenir nefeslenmez, "Allah! Allah! O Alla-ah!" diye uzun bir ah çektiler. Herkesin başı eğildi, elleri kavuştu. Bu şekilde, yavaş yavaş heyecanını yatıştırarak dervişler birkaç dakika sessizliğe gömüldüler. Kutbiddin de gözlerini yumdu. Çehresi apak nurla doldu. O sanki akkeçe üstünde değil, gümüş rengi bir tahtta, arş-ı alâda oturur gibiydi.

Teamüle göre, zikrin sonunda yine Yesevî hikmetleri okunur, bu sâkin, hikmet dolu şiirler vasıtasıyla henüz heyecanı yatışmamış olan cezbe hâlindeki dervişler sâkinleşirlerdi. Şeyh, Kutbiddin'e doğru baktı. O sevgili şakirdinin kıraatını sık sık isterdi.

– Kutbiddin, neredesiniz?

Kutbiddin hızla ayağa kalktı, ellerini kavuşturup tazimde bulundu.

– Hikmet okuyun, oğlum, dedi Şeyh. Kutbiddin Pîr'i ne yazmışsa, bütün hepsini ezberinden biliyordu, gözlerini yumup, kendi sevdiği bir hikmeti okumaya başladı:

– Vahdet küpü açıldı, meyhaneye girsem ben,
Bir cam içip şu meyden mest ü hayran olsam ben.
Şu meyin lezzeti bağrımı kan kıldı,
Bağır kanım akıtıp, canana doğru varsam ben.

O sırada biraz nefeslenmek isteyen dervişler şiir zevkinden mi, yoksa bu nazmın o anki hâllerine uygun düşmesinden mi, "Evet!" diyerek Kutbiddin'i desteklediler.

Saki sundu her nefes keyfiyetin şarabın,
Sermest olup o dem nâle, feryat etsem ben.

– Hak!

İnsaniyet yakasın şevk ateşi yandırdı,
Vahdaniyet deryasın o demde içsem ben.

– Efs-uus!!!

O deryanın dalgasından değme dalgıç inci almaz,
Candan geçip inci için denizin içine dalsam ben.

– Ya felek!

Hoca Ahmet'in küpünde muhabbetin şarabı,
Âşıklara şu meyden muradınca versem ben!

Dört taraftan "Pîr'im!" diye hitaplar yankılandı. Hazret duâya el açtı. Hânekâh avlusunda toplanan ehl-i cemaat, dervişler, hizmetkâr ve görevliler "Âmin!" diyerek ellerini açtılar.

– Rabbenâ enzilni münzelen mübâreken ve ente hayru'l-münzilin[65]! Yarabbi! Beni bir mübarek menzile indir ve Sen indirenlerin en hayırlısısın. Allahüekber, vesselâm!

– Allahüekber!

Şeyh hafifiçe doğrulup, hücresine doğru yürüdü. Zikir tamam olmuştu.

---

65 Müminûn sûresi, âyet 29.

İKİ NAZİK SUAL
11. Bölüm

İnsanı kucaklayarak da öldürebilirsin

Şark Hikmeti

Bir haftadır Şeyh İsficab'da ikamet ediyordu. Bu cennetmekân menzilden hiç ayrılıp gidesi gelmiyordu. Doğduğu yerin toprağı altın, dikeni gül, kaba ve kekre suyu bal gibi tatlı olurmuş. Şeyh, geçen hafta içinde etrafı seyre çıktı, uzak-yakın köylere vardı. Aksu boylarında, Karamurt, Kökbulak kasabalarında halkın sofrasından tuz tattı, aziz evliyaların türbelerini ziyaret etti. Hazret her nereye varacak olsa, "gönlü kırık halk"ın derdine kulak vermeyi, elinden gelmezse, dili ile onların müşkülünü kolaylaştırmanın bir yolunu arıyordu. Yedi gün boyunca sabah namazından yatsıya kadar hânekâhtan ziyaretçilerin ayağı kesilmedi. Kervansaraydan gelen yarıcılar, medrese talebeleri, kabristan mücavirleri, müderrisler, tüccarlar, kasaba aksakalları, kalenderler, muhtesipler[66], Balasagun'dan Rusya diyarına gitmekte olan seyyahlar, göçmenci yılan oynatıcıları ve si-

66 Muhtesip: Belediyenin zabıta işlerine ve devlete ait vergilerin toplanmasına nezaret eden, bu arada bazı emniyet hizmetlerini de uhdesinde bulunduran kişi.

hirbazlar, ya Müslim, ya Nasranî olamayıp arasatta kalan Mecusiler... hâsılı, şu mavi gökyüzü altında âhiretin silâhını gâh bulup, gâh kaybeden bütün beşer var ki, hepsi Şeyhülmeşayih dergâhına kendini atıyor, onun sohbetinden istifade etmek için sabırsızlanıyordu. Yedi iklimde kutbü'l-aktâb[67] ve evliyalar serveri olarak şöhret tacını giymiş olan bu bembeyaz ve hoş biçim sakallı, kendisi de, elbisesi de mütevazı, ama lâfzı keskin, sohbeti hikmetli, hükmü kat'i bu velinin meclisinde sabahlamak ve gün geçirmek ümidiyle yaşayanların sayısı binlerce idi. Bir hafta boyunca Şeyh binlerce ehl-i iman ile sohbet etti, onların yüzlerce sualine cevap verdi, ilâhî aşk, müşrikler, sahabeler, İslâm hükümleri, irade ve kudret, hak Mustafa sünneti, farz-ı ayın, farz-ı kifâye, zühd ve takva, dervişlik fazl u kemali, halvet-i şeriat, halvet-i tarikat, zikr u sema şerhinden söz etti. Emr-i maruftan, nehy-i münkerden bahsedip, yöneticiler ile avam halkı insafa ve itikada davet etti.

Yeter, artık sefer uzadı, şimdi yol hazırlığı görmek gerek. Sünbüle[68] veda ediyor, yol uzak, Semerkand'a kadar Mîzan[69] da sona erer. Daha önünde Keffâl-i Şâşî ziyareti ve Çöl-i Melik zahmeti duruyordu. Gözünün önünde Semerkand'daki garip hücresi, Gatifar mevkii, âhiretlik dostu Abdülhâlık Gıcdüvanî[70]'nin sohbetleri ve... yine çöller, bozkırlar, gürültülü kalabalık şehirleri geçerek varacağı menzili, Mekke-i Mükerreme canlandı. Düş gördü. Düşü-

67 Kutbü'l-aktâb: Kutupların kutbu, Allah'ın kendisine tasarruf kudreti vermiş olduğu velî.

68 Sünbüle: 22 Ağustos -21 Eylül arasındaki zaman dilimi.

69 Mîzan: 22 Eylül-21 Ekim arasındaki zaman dilimi.

70 Abdülhâlık Gıcdüvanî: Türkistan'da yaşamış tarikat ehli din bilginlerindendir. Buhara yakınında Gıcdüvan adlı küçük bir kasabada doğmuştur. Babası Anadolu'dan Türkistan'a göç etmiş bir fıkıh bilginidir. Buhara'da tefsir eğitimi alırken Nakşbendi tarikatının ileri gelenlerinden Yusuf Hemedanî ile tanışmış ve onun öğrencisi olmuştur.

ne Hızır aleyhisselâm girdi. Güya ikisi iki ak deveye binmiş, Beytül-Mukaddes'e doğru gidiyorlarmış. O sırada dostu Abdülhâlık peyda oldu. O Şeyh'in bindiği devenin yularından tuttu. "Dostum, sizin kıbleniz Türkistan'dadır. Dünyanın dört bir yanından doksan dokuz bin gafilin kör gözünü açıp, gönlüne ilâhî aşk nurunu saldınız, sizin gerçek makamınız, cennetin baş köşesindedir."

Hayal ummanında yüzen Şeyh'in gözü uykuya varmıştı, sert yastıktan birden başını kaldırdı. Yağlı kâğıt yapıştırılan tepsi gibi küçük pencereye baktı. Avludan güneş gitmiş, ikindi namazı girmişti. Süleyman, hücrenin köşesinde oturuyordu. Dizinde kâğıt, kalemini dişliyordu. O da hayal ummanına gark olmuş gibi, Şeyh'in varlığını hissetmedi. Süleyman'ın gözünün önünden bugünkü meclis gitmedi. Yıllardır Hazret'in sadık mahremiydi, yaklaşık yirmi yıldan beri onun arkasında bir gölge gibi dolaşıyordu. Hayatın sevincini, kederini onunla beraber tattı, dostuna dostum, rakibine rakibim dedi. Yüzlerce meclise iştirak etti. Ama bugünkü meclis, bütün münakaşa ve münazaraların en önemlisi oldu. İsficab'ın en ulu mescidi olan Mescid-i Karahanî'ye insanlar sığmaz oldu bugün. Cuma olduğu için mi, vilâyetin bütün her yerinden ahali toplanmıştı. Sabah namazından ta öğleye kadar en az altı-yedi saat hiç durmaksızın vaaz, müzakere, bahis, mesele tartışma devam etti. Mecliste Şeyh'in irâdesine biat edenler, elbette çok idi, ama muhalifleri de yeterli idi. Onlar, esasen erkân-ı din, İslâm'da şeriat hükmünden başkasını kabul etmeyen, Kur'an'ı okuyup mânâsını anlamayan ve âyetlerde yazılmış olan işaretlere aklı yetmeyen akıl gözü kör ulema idi. Hazret böylelerini Kur'an tefsiri ile, İsmail el-Buharî gibi muteber ve ulu muhaddislerin şerhi ile mat etti. Süleyman yakasını tuttu. Şeyh bundan başka Kur'an-ı mecîdi, hattâ

binlerce hikmetlerden ibaret Ebu İsa Muhammed et-Termizî, Beyzavî, İbn Mâce, Dârimî, Nesevî gibi muhaddis pîrlerin yazdıklarını da ezberinden biliyordu! "Ey yedi iklim sahibi! Yumruk kadar yürek parçasına bütün âlemin ilmini topladın mı, doğrusu, kudretinin sınırı yok!"

Süleyman'ın zihnine iki nazik soru ve bunların cevabı çivi gibi sağlam bir şekilde yapışıp kaldı. Meclis alevlenip, Sultanül-ârifinin rakipleri teslim olmaya başladıkları sırada filânca bir kabristanın komşusu, ihtiyar bir işan[71] Şeyh'e müracaat etti:

Hazretim, bendenizi bir mesele meşgul ediyor. Malûmdur ki, Yesevîlik tarikatı şeriatı inkâr etmiyor, bilâkis ona dayanıyor ve sonunda Muhammed aleyhisselâmın sünnetlerine mutlak surette baş eğiyor, doğru mu?

Şeyh tasdik edip başını salladı.

– Öyleyse, cenapları bir hikmet söylemişler, orada "İmanın kabuğu şeriattır, içi darı", demişsiniz. Şeriat İslâm'ın içi boş kabuğu, tarikat ise cevheri midir? Şeriatsız tarikat olur mu? Cenapları Yesevîlik tarikatını Allah tealâ ve tebârek sözlerine karşı koymadılar mı, diye korkuyorum.

Ulema ehli, "İşte şimdi hâlin yaman oldu, Şeyh" dercesine Hazret'ten tarafa zafer kazanmışcasına baktı. Şeyh âdetine göre, biraz kinayeli olarak cevap verdi:

– Siz, komşu mevlânâ, şeriat ile tarikat arasında ihtilâf buldum, deyip sevinmeyin, bilâkis, şu yaşa gelip, niçin kabuk ile asıl cevherin farkına varmadım, diye korkun. Kur'an'ın tilâvetinden murad nedir? Mübarek âyetleri cahil bir hafız

71 İşan: Türkistan'da ve İdil havzası Türklerinde keramet sahibi, veli manalarında ulema ve şeyhlere verilen unvan.

gibi rast gele okumak mı veya manasını anlamak mı? Manasını anlamaktır, elbette. İbâdetten maksat nedir? Basit bir şekilde yatıp-kalkıp secde etmek mi veya hak vaslına kavuşmak hayali mi? İnşallah Hakk cemalidir.

Şeyh sofradan bir nar alıp işana baktı:

– Bu nedir?

– Nar.

– Nar. Bunu nereden bildiniz?

– Kabuğu söylüyor.

– Evet! Yani, siz narı kabuğuna bakarak tanıdınız. Ama henüz mahiyetine varmış değilsiniz. Bunun için, işte şu kabuk içinde saklı olan taneyi tadıp görmek lâzımdır. İşte aynı şekilde siz narın ne olduğunu, ancak o zaman anlarsınız. Şeriat da tıpkı İslâm'ın kabuğu, sûretidir. Tarikat ise, tanesidir, sîretidir. Narın kabuğunu tanesiz tasavvur etmek mümkün olmadığı gibi, şeriatı da tarikatsız anlamak mümkün değildir. Birçok nâdan âlim işte şu örneğin farkına varamayıp ileri geri konuşuyor. Hakk cemali nar tanesi gibi gizli, illâ zahirde bir kabuk misali, yani şeriat olup cemali gösterir. Sadece şeriat hükümlerine dayanarak arzuya nail olmak müşküldür. Hakikat kapısını kâl ilmi değil, hâl ilmi[72] açar. Peygamber-i mürsel cenaplarının vasiyetlerini bir hatırlayın. Her ne işittimse, bu şeriattır, işlediğim amellerim ise, tarikatımdır, hakikat, bu bendenin ruhî hâletimdir, demiş Rasulullah. Ağacın görkü, dalında, yaprağındadır. Ama siz, işan cenapları, ağacın gölgesinde rahatta otururken o ağacın nohut kadar bir çekirdekten göğerip çıktığını hatırınızdan çıkarmayın. Yaprak ile dala hayat bahşeden kök muteberdir. Tarikat, işte şu kök, şeriat ise, yapraktır.

72 Kâl ilmi: Medrese ilmi, dünyevî ilim. Hâl ilmi: Sofiler talimatı.

İşan azar işiten bir medrese talebesi gibi dilini ısırdı, "teşekkür", deyip, elini göğsüne koydu.

Duvara yaslanıp oturan açık sarı renkli bir ton giymiş bir kişi elini kaldırıp izin istedi:

– Sultan'ım, bir sorumuz vardı. Edepsizlik edersem, mazur görün. Fakiriniz mescitte imam-hatibim. Bizi hep bir sual rahatsız ediyor. Müftü cenaplarından sorduk, fakat cevabı bulunmadı. O ne sorusu derseniz, Pîr'im, işte, cennette türlü türlü meyveler bulunuyor, âb-ı kevser dolup akıyor. Kerem sahibi Allah rahmetine lâyık olan müminler meyvelerden doyuncaya kadar yiyip-içip, rahat-feragatte yaşıyorlar. Ama o yemenin kusması da var diyorlar. Sayısız insan devamlı yiyip içse ve... İlâhi, âsi bendeni sen bağışla, kursağını boşaltacak bir yere varmazsa? Aklımız âciz, bu nasıl hâldir, Pîr'im? Eğer bizim tarafımızdan bir tereddüt hâsıl olmuşsa, razıyım, cevap vermeseniz de razıyız. Mescittekiler bu muammanın cevabını, inşallah, Şeyhülmeşayih verirler deyip, bizi vekil tayin edip gönderdiler. Sorum edep dışı sayılırsa, geri alıyorum, Pîr'im...

Cemaatten bir uğultu yükseldi. "Tereddüt!" dedi birisi sesini yükselterek. Şeyh'e yakın bir yerde, köşede yusyuvarlak olup gerilip oturan kadı Eşrefhan dostunu dürtüp gözünü kıstı: "Bu soruya Musa ile İsa'nın kendileri dirilip gelse bile cevap bulamaz." Süleyman tehlikeye düştü. O nice yıldır Şeyh'in huzurunda sema meclislerinde bulundu, fakat böylesine beklenmedik bir şekilde apaçık, aslında insanı iki dünya sırrını bilmeye davet eden bir meselenin ortaya atıldığını hatırlayamadı.

Şeyh elini kaldırdı, uğultu derhâl kesildi.

– Bilinmeyen bir şeyi tahkik edip bir sonuca varmak edepsizlik sayılmaz, bilâkis, sahte edep sebebiyle sormayıp cahil

kalmak ayıptır. Etrafınıza bir bakıp müşahede edin. Hüdâvend-i Kerîm'in kudretine hayran olursunuz. Dokuz felek, yedi iklim, güneş, ay, yıldız, zemin, hayvanat, nebatat âleminin sahibi ne mucizeler yaratmış. İki taşı birbirine vurursanız ateş peyda olur, fakat iki kerpiçin çarpışmasından ateş çıkmaz. Niçin? Gevher gibi bir katre birkaç ay içinde insan kıyafetine girmiş. Bu ne mucize, biraderler? Yarasanın gözü kör, ama o karanlıkta şaşırmadan yolunu bulup uçuyor. Bu haşeratın cesur uçuşunu görüp hayretten yakanızı tutuyorsunuz. Onun sırrını yüz allâme bir olup çözebilir mi? Allah tealâ bir ayetinde "Ölüden diri yarattım, diriden ölü" diyor. Avare dolaşan tavuğun bağrından ölü fol düşüyor, bu fol da Allah'ın inayeti ile canlanıp dünyada geziyor. Böyle bir muammayı kim çözebilir? Hoş, hatip kardeşim, sizin canınızı sıkan soruya bendeniz de soru ile cevap versem.

Cemaat nefes almadan sessizce donup kaldı. Şeyh her zaman mahzun, düşünceli gözlerini hatibe dikerek devam etti:

Hamile anasının kursağında dokuz ay yatıyor. Dokuz ay validesinin vücudundan kuvvet alıyor, fakat aldığı nasibini hiçbir yere çıkarıp atmıyor. Bu nasıl bir sırdır ki, bedene zerre zerre aralıksız geçen yemek bebeğin bedeninden çıkmıyor? Bu hususta bir defa düşündünüz mü? Düşünen insanoğlunun aklı yetiyor mu bu sırrı çözmeye? Ölülere can verip, cennet bağlarından yer vermeye muktedir olan Rabbim her yerde kulunun derdine çare oluyor.

Şeyh'in ağır, lâkin keskin ve ihtiraslı delillerinden meclis ehli kanaate sahip olmuş gibiydi. Hatip diz çöküp tazimde bulundu:

– İki dünya rahmetine müstehak olun, Pîr'im. Mescit ehli huzurunda yüzümüzü aydınlattınız, İlâhi, Yaradan Rabb'imin huzurunda yüzünüzü münevver kılsın.

Meclis nihayete erdi. Şeyh ile Süleyman hânekâhtaki hücrelerine döndüler. Hazret bir müddet dinlenmek için uzandı. Süleyman kapıyı yavaşça kapatıp avluya çıktı. Sessiz bir yer arayıp, beyaz dutun arkasına varıp diz çöktü. Gözlerini yumdu. Hayalinde henüz sona ermiş bulunan meclis canlandı. O iltica, ümit, adavet, imtihan ve zevk ile yanan kara gözleri yine görür gibi oldu. Başı uğuldadı, yüreği güp-güp vurdu. Tıpkı ilk defa Pîr'inin huzurunda imtihan olduğu gün gibi vücudunu ateş bastı. Süleyman uyanıkken rüya görür gibiydi. Meclis ehli güya yerde, Şeyh ise, tavana yakın, büyük bembeyaz bir kürsüde oturuyormuş. İnsanlar yukarıya doğru soru soruyor, Şeyh yan tarafından el kadar kâğıt alıp pervasızca aşağı atıyormuş. Kâğıt aşağı düşünce, insanlar beraberce ona yöneliyor, tez-tez okuyup kendi aralarında bahse giriyorlarmış. Yüzü, saçı-sakalı görünmez bir dinleyici yukarı bakıp bir şeyi soruyor, Şeyh cevap yerine kuş tüyü gibi hafif bir kâğıt atıp, gözlerini kırpıştırıp oturuyormuş.

Güpegündüz, düşünde değil, gözünün önünde gördüğü kerametini düşünüp, biraz daha oturdu. "Boşuna kutbül-aktab demiyorlar Hazret'e. İki dünyanın ilim ve hikmetini su gibi içmişler. Ah keşke ondaki ilmin hiç olmazsa yüzde biri bizde de olsa. Aslında Allah tealâ sevdiği kulunu ziyade kılıp yaratırmış."

"Keramet" silsilesine bağlanarak Süleyman'ın hayali uzak geçmişe uçtu. Semerkand'da mı, Buhara'da mı, tam aklında değil. Buhara olmalı... Evet, Gicduvan'ın âbat bağlarından biri idi. Şeyh, dostu Abdülhâlık Hocanın evine misafir olmuştu. Süleyman o sıralarda genç idi, sesi henüz titrek, on beş-on altı yaşları civarı. Baharın en gümrah zamanı, elma ağacı top top çiçeklenmiş. Bağda insan kalabalık. Sohbet hararetleniyor. Bağ tertipli, düzenli, etraf sakin, en hafif bir

esinti yok. Bir ara Şeyh karşısına mahzun bakıp durdu ve "Bakın, elma çiçeğini dökmekte, artık sıra meyvede", dedi âheste bir sesle. O sırada elma bahçesi hafiften çalkalandı, sonra ağaçlar hızlı hızlı titredi ve sonunda birden çiçeklerini döktü. Meclis ehli hayretten dili tutulup birbirine bakakaldı. Sonra, sanki raks eder gibi nezaket ile o yana, bu yana ritmik şekilde salınan genç fidanlardan gözlerini ayıramadılar. Şeyh bıyık altından hafifçe güldü: "Tevbe, bu ağaçlara ne oldu, birisi ona titre mi, dedi?" O anda elma bahçesindeki salınma durdu.

Süleyman'ın Şeyh'in kerametini Gıcduvon bağında ilk görüşü idi. Aslında Hazret kendisini son derecede el nazarından uzak tutmaya çalışır, kerametlerini aşikâr etmektense onları saklı tutmayı daha makbul sayardı. Bunun için midir bilinmez, Süleyman Pîr'inin tuhaf bir emelinden henüz nasipsizdi. Sofi Dânişmend ağasının sözüne bakılırsa, Hazret bir defa Horasanlı allâme ile bahse tutuşarak su üstüne seccadesini yaymış ve iki rekât namaz kılmıştı. O zamandan beri Horasanlı ulema Pîr'e kulluk edermiş...

Süleyman'ın vücudunu şiir şevki sardı. Çok yıllardan beri gönlünde ateşli bir ukde yaşıyordu. İlk gençlik, hattâ çocukluk yaşından beri müşfik bir baba gibi şefkat ve merhamet gösteren hocası, rehberi Hazret-i Sultan'a ithafen bir methiye yazmak istedi. Önce, lâyık olduğu şekilde methedemem düşüncesiyle korktu, sonra Şeyh'ten çekindi. Şeyh kendisini metheden kimseyi hoş görmüyordu. Genel olarak Hazret gönlündeki hislerini aşikâr etmeyi doğru bulmuyordu. Bunu Süleyman da iyi biliyordu ve... lâkin ne yapsın? Ağaçtaki meyve olgunlaşıncaya kadar onu dalında tutmak şüpheliydi. Süleyman hiç olmazsa kendisi için, kendi gönül ihtiyacı için bir şiir yazmak istiyordu. Kâbe seferindeki memnuniyet verici ve talihsiz olaylar, buluşup görüşmeler,

kâfir ile, mağrur Rüknettin ile karşılaşma, zikir zevki ve nihayet, bugünkü ulema meclisindeki etkilenmeler, onun azmini artırdı. Şiir söylemeye kat'i surette karar verdi. Beyaz dut ağacının dibinde, sakin köşede, serin hava ve serin rüzgârların kanadında düşüncelere daldı. Diline tesbih gibi dizilip Şeyh'in tasviri geliverdi: İki cihan aynası... Hızır ile sohbet eden evliya... sonsuz müride rehberlik eden Şeyh'ler serveri...

Süleyman devamlı hayal kuruyordu. Birden tertipsiz, müphem sözlere can girdi, teşbihler cilvelenip aydınlandı, Süleyman'ın evlâtlık muhabbeti coşup, dağınık sözler zevkli mısralara dönüştü. İtikat ve ihtiram duygusu alevlenip, parlak ve hareketli derecikler gibi gönül bostanını âb-ı hayat ile sulayıp gönlünden diline aktı, birbiriyle âhenkli, çın çın yankılanan sözler, gevher gibi dizilip geliverdi...

Baksa Kâbe görünür, bassa yollar derilir,

"Lâm"harfi gibi eğilen Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Birinci beyt suyun akması gibi ikinci beytin de yolunu açtı:

Aslıdır hanedan, bilmez onu birçok nâdan,

Bilir onu Hak Yezdan Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Süleyman telâşla elini koynuna saldı. El kadar bir deste kâğıt aldı, dört köşeli kalın uçlu bir kurşun kalem çıkardı.

Sanki gönlünden akıp gelmekte olan sözleri aklından çıkıp gidecekmiş gibi, kâğıdı dizine koyarak eğri büğrü yazmaya başladı:

Yesi suyun arası, yatar ciğerparesi,
Meşayihler serveri Şeyh'im Ahmet Yesevî.
Şahinleri tarayan, şahinleri yetiştiren,
Sayısız mürid rehberi Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Kalem dişlerinin arasında düşünüp kaldı. "Mürit" sözü tarikatı düşündürdü. Kurşun kalem kâğıdın yüzünde tekrar koşmaya başladı:

Şeriati âreste, tarikatı peyveste,
Hakikati şâyeste Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Peki, Türk tarikatı diye ad verilmiş bulunan bu tarikata kimler girmedi? Bir yanı Balasagun, bir yanı Ak-İdil boylarından Nişabur'a kadar, Özgen'den Farkat ve Kumkent, Karkara'ya kadar mürit ve ashap son derecede değil mi? Öyleyse nazım da buna uygun olmalı:

Gün doğardan batara, kâfir, Yahudi, Tatar'a,
Kulluk edip satmaya Şeyh'im Ahmet Yesevî.
On sekiz bin âlemde, adı meşhur kelâmda,
Yeri Dârüsselâm'da Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Süleyman gördü ki, methiyesi uzuyor. Nihayet âşık öz aşkını söyleyip bitirir mi? Ama nazmın da bir kaidesi vardır, ona göre, başı ile sonu arası yolcunun yolu gibi hudutsuz değil, âyet gibi bir ölçüye sahip olması lâzımdı. Çok söz, eşeğe yüktür, demişler. Süleyman maktaya geçti:

Hızır ile sohbetlik, İlyas ile ülfetlik,
Hak huzurunda hürmetlik Şeyh'im Ahmet Yesevî.
Türkistan'a varalım, hizmetinde olalım,
Pay verirse alalım Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Artık sadece mahlas kalmıştı. Süleyman mahlasa Baba Maçin'in ismini de ilâve etti. "Eğer Şeyh kızacak olursa, Babakul ile ikimiz paylaşırız. Ekmeğin bütünü, köteğin yarısı yahşı."

Baba Maçin o sultana mürit oldu tereddütsüz,
Hakîmhoca Süleyman Şeyh'im Ahmet Yesevî.

Süleyman kalb zikrine gömülen derviş gibi şiir şevkinden sermest olup uzun süre oturdu. Yüreğinin heyecanlı çarpıntısı kesildi, bedeni sakinleşir gibi oldu. Etrafına şaşkınlıkla baktı. Beyaz dut gölgesi uzamış, ikindi namazını haber veriyordu. Yerinden kalktı. Hücreye doğru yürüdü. Kapıda, elinde güğümle çıkmakta olan Şeyh'e rastladı. Kenara çekilip yol verdi. Sonra derhâl içeri girip, demir güğümü aldı ve Pîr'inin peşinden gitti.

SARI SALTUK'UN SELÂMI
12. Bölüm

Hakktan inen şerbeti içtik, Elhamdülillâh,
Şu kudret denizini geçtik, Elhamdülillâh,
Kuru idik yaş olduk, ayak idik baş olduk,
Havalandık kuş olduk, uçtuk, Elhamdülillâh!

Yunus Emre

Hânekâh avlusuna akşam indi. Geniş avlu bugün de her zamanki gibi tertipli, serin, sohbet için gönül açıcı bir yerdi. Şeyh'e yol arkadaşı olarak Mekke'ye gitmekte olanların ekseriyeti misafirhanelere yerleşmiş. Günlerden beri zikr-i kebir ümidiyle yaşayan dervişlerin bir kısmı yine Otrar ve Yesi'ye dönmüş, bir kısmı ise "Hû!" deyip İsficab köylerine başlarını alıp gitmişlerdi. Hânekâhta Şeyh'in daimî yol arkadaşları Süleyman, Baba Maçin, has nedimi Kutbiddin duruyorlardı. Kadı Eşrefhan, sabahleyin gelip akşam namazında misafirhaneye gitti. Kendisi daima Şeyh'in çok yakınında bulunmaya çalışıyor, henüz ileride, Semerkand'da ne gibi olayların cereyan edeceğinden bihaber, kendisini Hazret'in sadık sohbet arkadaşı, hattâ meslektaşı gibi göstermek istiyordu. Şeyh onun maksadının ne olduğunu kaç zamandır hissediyor, fakat bilmezden geliyor, "İnsanoğlu

karşısına sürtünüp gelen itin de başını okşar, varsın olsun, kötü olursa kendi başını yer, iyi olursa aşını", deyip gönlünü ferah tutuyordu.

İşte bu akşam da sohbet ehli büyük ağaç çardakta toplanmıştı. Parça kumaşlardan yapılmış minderlerde bağdaş kurup dünyanın işlerinden, bugünkü meclisten, yarından sonra, öbürgün yola çıkacaklarından bahsettiler. Kadı Eşrefhan, Şeyh'in gönlünü yumuşatıp, hakkındaki şüpheleri silmek için riyakârlık ediyordu:

– Sultan'ım, bugünkü meclis aklıma geldikçe başıma ağrılar giriyor. Gün boyu düşündüm. Doğrusu işte bu topraktan yapılmış piyale gibi bir fol nasıl kudret sebebiyle kartal şekline giriyor? İşte bu nakışlı elmanın akını ak, kızılını kızıl edip kim renk vermiş? Aklım almıyor. Bendeniz bugünkü sohbetlerinizden istifade edip, âdeta medrese eğitimini tekrar baştan alır gibi oldum. Maalesef Cenaplarının şerhini bir zeki kâtip özel bir defter hâline getirmedi. Medrese talebelerine kendileri söylemiş, yoksa defter-i sanî olarak kalırdı...

Biri kendisini methederse, Şeyh'in yüzü asılırdı. Meddah sanki onu şereflendirip, onu kasten yoldan çıkaracakmış gibi oluverirdi. Doğru, Şeyh riya ile sadakatin farkına çok zamandan beri varmış, dost dileğini düşman lûtfundan kâfi derecede ayırabiliyordu. Bu sebeple kadının riyakârlığı onu kızdırdı.

– Kadı, siz bağı görüp, bağbanı aklınızdan çıkardınız, dedi kaşlarını çatıp, methü senanın kime yakıştığını çok iyi biliyorsunuz, "Mütekebbir olanı Allah hoş görmez", hadisinden de haberiniz var, velâkin...

– Şeyh'im, bendeniz herkesi cezbeden o güzel mecliste hazır bulunan dinleyicilerin gönlündekini söyledim sadece...

– Sözünüzden şüphe etmek, imanınızı kastetmek ile birdir. Sabredip söze kulak verin. Rivayete göre, Muhammed aleyhisselâm sahabeleri ile sohbet edip oturuyorlarmış. Sahabeler birden hak Mustafa'nın fazl u kemalinden söz açıp, o Cenabı methetmeye başladılar. Peygamberimiz huzursuz olup dediler: "Ey ümmetlerim, ben sizlere ne fenalık ettim ki, beni bu derece yüceltip müşkül hâle salıyorsunuz?" Sahabeler şaşırdılar. Rasulüllah şöyle buyurdular: "Sizler beni methedip yüceltirseniz, şeytan-ı lâin gönlüme vesvese salar, ey Muhammed, senden ulu zat yok. Sen alâların alâsısın, ümmetlerin toprak, onların üstünden basıp yürü, diye kulağıma fısıldar. Sonra bende kibir ve gurur peyda olur. Kendimi başkalarından yüksekte görmeye başlarım. Bunu Allah hoş görmez. Ben de sizler gibi Allah'ın bir kuluyum", dediler. Sahabeler mahçup oldular.

– Sözlerine kurban olayım Rasulümüzün, dedi mırıldanarak kadı. Şeyh, her nedense Süleyman'a bakarak devam etti:

– Siz benim adıma methiye söylediğinizde, ben hak Mustafa'nın işte bu sohbetini hatırladım. Siz bir kerre methederseniz, bende yücelik şüphesi peyda olur. İkinci husus, yüceltici söz söylerseniz, tereddüde düşerim. Hepiniz birlik olup, siz, kadı, işte, Süleyman, İsmailhoca beraber methetmeye başlarsanız, bendenizin de buna inanmamamın çaresi yoktur. "Cemaat toplanıp hep bir ağızdan meth ü sena okuyor, ey Yesevî, aslında sen hakikaten ulu bir zat imişsin", şeklinde bir düşünceye kapılırım. Bu hâl ile siz bana düşmanın ettiğini etmiş olmaz mısınız?

Süleyman'ın sol göğsünü henüz yazdığı şiiri yakıyordu. O methiyesini gece büyük bir hevesle başka bir kâğıda yazmak ve sonra Şeyh'in keyfiyetine göre ona takdim etmek istiyordu. "Artık gerek kalmadı, dedi içinden, baş kadının

bir çift tatlı sözüne bunca melâmet yağdı, eğer ben bu on beytlik şiiri okursam, Şeyh'in öfkeleneceği muhakkak. Göstermeyeceğim."

Şeyh piyaledeki çaydan içerek ağzını ıslattı. O sırada kapıda bir misafir göründü. Başında kızıl kalpak, belinde çifte kuşak. Eşiği geçip üç-dört adım attı ve etrafına bakınarak durdu. Nihayet, çardaktaki kişileri görüp yavaşça yaklaştı. Başını eğerek tazimde bulundu:

– Allah döndüğünüz menzillerinizi âbat etsin, efendiler! Esselâmüaleyküm!

Şeyh selâmı alıp misafire dikilip baktı. "Dili Türkçe, gözleri cam gibi gömgök, Rumeliliye benziyordu. Sarı Saltuk'un gözleri de mavi idi."

– Gelsinler...

Misafir arzını söyledi:

– Ben Rum elinden gelmişem. Bana hezreti Yesevî Pîr'im gerek olmuştur.

Şeyh eli ile çardağı işaret etti:

– Buyurun, Rumelili birader, bu tarafa çıksınlar.

Misafir çardağın kenarına doğru bağdaş kurdu. Ziyafet sahibinin duâsını beklemeden elini yüzüne çaldı.

– Ban bir tüccaram. Ticaret ile Rumeli'nden Kaşgar eline geçmişem. Bende bir emanet mektup vardır. O mektubu hezreti Yesevî Pîr'e vermek isteyürem.

–O nasıl bir mektup? Kimden? dedi Şeyh meraklanıp. Misafir koynunu araştırıp, bir mektup çıkardı. Mektup ipekli bir kumaşa sarılıp sımsıkı bağlanmıştı.

– Bu mektubu bizim sevgili Şeyh'imiz Sarı Saltuk efendimiz yazmışlar. Bana verib demişler, ey Çavuş oğlan, sen Kaşgar'a geçersen, Yesi kalesinden geçeceksin. Yesevî Pîr'imi ziyaret et ve bu emaneti kendi eline verin ki, Sarı Saltuk adındaki bir müridinden deyip anlasınlar, demiş. Ben Yesi'ye gelip Şeyh'imi aramışam. Demişler ki, Pîr Mekke yolunda, şimdi İsficab'da dönmüşler. Soruşturup bu yana geldim.

Tüccar mektubu Şeyh'e uzattı. Hazret deri kılıfı açtı, sonra sarılı ipeği çözüp, kâğıda ulaştı. Mektup bir varaktan ibaret, iri iri, nestalik yazı ile yazılmıştı. Şeyh Sarı Saltuk'un el yazısını derhâl tanıdı. İçinden okudu:

"Bismillâhhirrahmanirrahim! Evvelâ selâm ve duâlar olsun size, Pîr'im! Sonra kelâm, Allah yâr, çihâr-yârlar mededkâr olup doğduğumuz yurdumuza varıp geldik ve sizin buyurduğunuz menzile döndük. Belde, Şeyh'imin hediye ettiği hizâm[73] ve kılıç, gönlümüzde ahkâm-ı Yesevîye, Rumeli'nde Türk tarikatını kurmuş ve henüz fikrinde cihadı göstermemiş. Cenaplarının nasihatleri üzere yürüyecek olsak yolumuzu, duracak olsak gönlümüzü aydınlatmış. İnşallah, bir grup Müslüman cemaati Cehriye tarikatını kabul etmeye razı olmuşlar ki, bu müjde ile Hazretimi mübarek etmişem. Pîr efendim! Tanla düş görmüşem. Saher vakti imiş. Güneşli bir bağ içinde 'Ben seni görmek isterim, oğlum!' deyip fakirinizi bağrınıza basmışsınız. Ben de siz Hazretimin cemaline doymak isterem. İlâhi, sen muradıma eriştir, deyip Tanrı'ma ibâdetler kıldım. Hazretim Mekke'ye gidecek olsalar, ben yolunu dilemişim, şayet ki yol üstünde bizim gibi irâde ehli mübarek sohbetlerine dâhil olsak...

73 Hizâm: Sûfilerin bağladığı kemer.

İnayetiniz nurundan istifade etmiş ve şehâdetinizden şereflenmiş olan evlâdınız Sarı Saltuk diye bilmişsiz. Muharrem ayının birinci cuması. Vallahü a'lem bissevâb[74]".

Şeyh mektuptan başını kaldırdı.

– Eksik olma, tüccar efendi. Bizim için çok meşakkat çekmişsiniz. Ömrünüz ziyade olsun.

Şeyh'in duâsını tüccar, "Teşekkür ederim, artık size müsaade", manasında anladı. Fakat o gitmek istemiyordu.

– Şeyh'im, ben o mektubun cevabını almadan gitmemişem. Saltuk Pîr'imin isteği de, budur.

Hazret'in çehresine belli belirsiz tebessüm yayıldı.

– Hakiki bir tüccarmışsınız, efendim. Borçtan nakdi makbul sayarlarmış. Fakat borca da mühlet verirler. Sefere ne zaman devam etmek istiyorsunuz?

– Allah dileğimizi verirse çarşamba günü, Şeyh'im.

– Makul. O zaman yarın burada cevap hazır olacak.

Tüccar elini göğsüne koyarak tazimde bulundu ve yerinden kalktı.

Sarı Saltuk'un elçisi gitti, fakat Şeyh'in gözünün önünden müridi Sarı'nın siması gitmedi. Saltuk Rumeli evlâdı idi. Dört yıl önce Kayser-i Rum'dan yaya olarak yolları aşıp Yesi'ye geldi. Şeyh'in eşiğine başvurup mürit oldu. Âdette genç sâlik en az bin gün çeşitli sınavlara maruz bırakılırdı. Birinci yıl dervişlere hizmet etmesi gerek. İkinci yıl şeriat basamağını geçip, tarikat sırlarını öğrenir. Üçüncü yıl der-

74 Doğrusunu Allah bilir.

vişlik hırkasını giyip, kendini sufiliğe hazırlaması gerekir. İşte bu müşkül sınavlara tahammül gösteren mürit, tarikat ahkâmını bütünüyle öğrenip sufi halife mertebesine erişirdi.

Saltuk Yesevî esaslarından tarikat hükmü, vacip, sünnet, müstehaba kadar hepsini sabırla öğrendi. Şeyh'e Saltuk'un zihni, ihlâsı, özellikle inatçı kişiliği makul geldi. Kendisi defalarca onu sınavdan geçirdi. Bir yerde takati bitip, tarikattan vaz geçer, diyerek şüphe etti. Saltuk becerikli, vücudunu zorlukla taşıyabilen gamsız bir kimseyi hatırlatıyordu. Şeyh hata ettiğine memnun oldu, sevindi. Sarı ağzı yumuk bir goncaya da benzerdi. Gonca bütün gece boyunca sabırsızlıkla sabahı bekler. Subh-ı sâdık gelip nem yetişince, yavaş yavaş gözünü açar. Tıpkı bunun gibi, Sarı da her gün sabahtan akşama kadar sessiz, düşünceli bir hâlde dolaşır, sema meclisi yahut zikir olursa, bedeninde gizli olan acayip bir kuvvet köpürüp dışına atılır, böyle zamanda tükenmiş, kendinden geçmiş ve gamsız Saltuk'u ateş misali Kutbiddin'den ayırt etmek mümkün olmazdı.

Bir yıldır önce Şeyh Sarı Saltuk'a özel izin verdi ve Rum elinin deniz boyundaki bir vilâyetine Şeyh olarak tayin etti. Pîr-i mürşitlik erkânına göre, ona ak bir deve hediye etti, beline gümüş kınlı bir kılıç bağladı, yanına kırk müridi hizmetkâr tayin edip verdi. İşte, Yaradan'ın inayeti ile Sarı sağ salim doğduğu yurduna varıp gitti. Yeseviye diye adlandırılan tarikatın ilk fidanını Rum'a da dikti. Şeyh'in gönlünü şükür, ümit, iftihar duygusu kapladı. İçinden Sarı'ya duâ etti, çektiği zahmetlerinden razı oldu.

Süleyman ile Baba Maçin Hazret'in yalnız kalmak istediğini sezib, onu yalnız bıraktılar. Şeyh hücresine dönüp ta yatsıya kadar hayal ummanına gark olup oturdu. O Sarı

Saltuk'a gönderilecek cevabı düşünüyordu. Ne diyecekti? Hayır duâ vacip. Âkil olana bir vasiyet kâfi. Nâdan olanın kulağından yel üfürür, tıpkı küçük bir kamış ney. Bu yanından üflesen, nefesin o yanından çıkıp gider.

Şeyh, Cehriye tarikatının bütün sünnetlerini, zihinde iyice yerleşsin diye secîli[75] yazmıştı. Halka verdiği vaazlarını da manzum olarak ifade etmeyi hoş görüyordu. "Halkın ağzında her ne hikmetli söz varsa, vezin ve kafiye yardımıyla yaratılmış. Böylece halk onu tez anlayıp, aklında tutar. Kur'an-ı mecid vezinli olmasaydı, mübarek sûrelerini ezberinden okumak ne kadar müşkül bir iş olurdu?"

Sarı Saltuk'a kısa bir selâm duâsı yazdı. Sonra önüne bir deste kâğıt yayıp koydu. Sanki bembeyaz kâğıdı büyülemek istercesine ondan gözünü ayırmadan dikildi kaldı...

Süleyman yatsı namazına dönüp geldiğinde Şeyh hücresinde yoktu. Sarı'ya yazılan mektubu bitirip avluda dolaşmak için çıkıp gitmişti.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra Hazret Süleyman'a iki varak kâğıt uzattı:

– Bu kısa cevabımızdır. Mühür basıp mühreleyin. İşte bunu temize çeksinler. Aslını Sarı'ya gönderin.

Süleyman, selâm ve duâ mektubuna Yesevî'nin küçük mührünü bastı, bir kılıfa koydu. Sonra bir kenara oturup dün gece yazılan manzum mektubu temize çekmeye çalıştı. "Bismillâh!" diyerek eline kalem aldı ve karınca izi gibi küçük ve gül gibi nazik yazıya bakıp ondan gözünü ayıramadı. Şiir, dalgalanarak gelen su gibi onu cezbedip içine çekerek derin bir hayranlık uyandırmıştı:

75 Kafiyeli olarak.

Benden selâm dostlara, talep yâdın koymasın,
Didar talep kılsalar, asla gafil olmasın.
Gafil bulmaz hak yolun, onda bulmazlar yer,
İçi-dışı yanarak seherlerde yatmasın.
Yâdı ile olsalar, didar arzu kılsalar,
Her ne kadar horluk görseler, gönül başka olmasın.
Âşıklara dünyada horluk-zarlık melâmet,
Melâmetsiz, mihnetsiz âşıkım, diye konuşmasın.
Şeriatta tecriddir dünyasını terk etmek,
Terk etmeyen dünyayı hakkı sevdim demesin.
Tarikatta ten ve canı terk etmek tecriddir,
Terk etmeyen ten-canı tecrit oldum demesin.
Hakikatte haramdır bir Hüdâ'dan özgesi,
Öyle olmayan âşıklar dîdar arzu kılmasın.
Öyleyse Rasul Mustafa dünya malın sevmedi,
Ümmet olan Rasule dünya malın sevmesin.
Miskin Ahmet Yesevî selâm söyledi dostlara,
İşbu sözün mânâsın talip olsa anlasın.

Süleyman gayri ihtiyari seslendi:

– Vah, vah! Vallahi pek güzel! Bir hazzettim, bir hazzettim, yetmiş iki damarım yumuşadı, Pîr'im! Mübarek olsun!

Şeyh hoşnutsuzluğunu bildirdi:

– Henüz yazmadınız mı?

– Yazacağım, Pîr'im. Önce işte buraya geçirdim, göğsüne dürttü, şimdi kâğıda geçireceğiz.

Şeyh, Süleyman'ın çiçek izleri kalan geniş çopur yüzüne şöyle bir bakıp, dışarıya çıktı. Süleyman şiirden iki nüsha çıkardı. Birini kendisi için koynuna soktu. O Şeyh'in hususi

kâtibi vazifesini de görüyor, Hazret'in yazdığı hikmetleri, uzak-yakın yerlere gönderilecek mektupları yazıyor, Şeyh'in büyük ve küçük mühürleri de Süleyman'da duruyordu.

Akşam üzeri mektubu almak üzere tüccar geldi.

– Allah yolumuzu verirse, bir ay içinde yolu yarılarız. Cevzaya[76] kalmadan Rum'a varacağız.

– Öyleyse siz efendiyi Sarı Saltuk'un yanında görürüz, dedi Şeyh tüccarı hoşnut etmek maksadıyla.

– İnşallah! -tüccar tazimde bulundu.- Rabbimiz dileğimizi versin!

Süleyman, Saltuk'un elçisini yolcu etmek üzere çıktı.

– Kutbiddin girsin, dedi Hazret. Birkaç dakika sonra Kutbiddin kapıdan girdi. Ellerini kavuşturarak Pîr'in fermanına hazır olup bekledi.

– Yarın öğle namazından sonra size hırka giydirmeye niyet ettik, dedi Şeyh, hazırlık görün, oğlum.

Kutbiddin'in yüreği hızla çarpmaya başlayıp yerinden çıkıp gidecek gibi oldu. Hızla ilerleyip Pîr'inin önünde diz çöktü, eteğini öptü. Sonra yavaşça kalktı. Arka arka yürüyüp kapıda kayboldu.

O sırada dünyada Kutbiddin kadar bahtlı kimse yoktu.

---

76 Cevza: 22 Mayıs-21 Haziran arasındaki zaman dilimi.

YEŞİL YAPRAK SOLDU MU?
13. Bölüm

"Sufi odur ki, kalbi İbrahim kalbine benzeye,
müminlikte İsmail gibi ola, mahzunlukta
Davud gibi, fakirlikte İsa gibi, sabır
ve kanaatte Eyyüp gibi, münâcâtta Musa gibi,
samimilikte Muhammed aleyhisselâm gibi ola."

Cüneyd-i Bağdadî

Kutbiddin'in kıvancı dünyaya sığmıyordu. O dervişlerin kadim hikmetini iyi biliyordu: "Elden gidene ziyade üzülme ve elde ettiğine de fazla sevinme". Bu hikmeti, mübarek cümleler arasında gönlüne yazmıştı. Ona şüphesiz riayet etmek istiyordu. Fakat... ne çare ki, Hazret'in bu bir çift sözü tıpkı hafif bir esinti oldu ve kalbinde yılların külüne gömülüp yatan ümit ateşini açıp tekrar alevlendirdi. İşte şimdi bu ateş Kutbiddin'in canını acıtıp, sinesini yakıyordu. Kutbiddin kendi durumu için bir açıklama aradı, bulamadı. Aklına birden Pîr-i kâmilin bir cümlesi geldi: "Bu kafesin tûtîsi kanat çırpar uçmak için!"

Acaba! Pîr-i mürşit bu cümleyi sanki Kutbiddin için yazmış gibiydi! Dervişler an'anesine riayet ederek o kendisi-

ni ne kadar kontrol altına almaya çalışsa da aynı şekilde ihtiyari iradesinden üstün geliyor ve vücudunu bir avuç nur terk etmiyordu. Nihayet sevinmesin mi! İşte, üç yıldır şehzadelik baht ve tahtından vaz geçip, Deşt-i Kıpçak'ta, dervişler halkasında avare şekilde gezip dolaşıyordu. Pîr ondan merhametini esirgemedi. Kendine mahrem-i sâdık, nedim tayin edip aldı. Kâbe seferine de dâhil etti. Allah nasip ederse yine Pîr'imin inayetlerinden istifade ederim diye düşünüyordu. Yine Allah nasip ederse, yarın hırka-i teberrük giyip, gerçek salih mertebesine erişecek. Nice gündür Kutbiddin'i bir düşünce rahatsız ediyordu. Semerkand'da babasının ayağına kapanıp, şüpheciliği için özür dilemeye niyet etmişti. Babasının ayıplamasını daha şimdiden yüreğinde hissediyordu. "Saraydan şehzade olarak çıkıp gitmiştin, derviş cübbesi giyip kalender olarak mı geliyorsun oğlum?" Allah nasip ederse, şimdi yüzü ak olacak. Muhterem babasının huzuruna genç sâlikler serdarı, sahib-i dil rütbesinde gidip varacak.

Teamüle göre, dervişin gam ve kederini de, sevincini de meslektaşlarından gizlememesi gerekiyordu. Kutbiddin sevincini ifade edip, yüreğindekini boşaltmak için avludaki hücreleri gezip dolaştı. Aksine hücreler bomboş, dervişler sabah namazından sonra köylere gezmeye gitmişlerdi. Kutbiddin üç-dört hücreye uğradı. Bir odada tek başına birisi oturuyordu. Yarı karanlıkta onun sadece karaltısı göze çarpıyor, kesik kesik nefes alıp verdiği kapıdan işitiliyordu. Kutbiddin içeri geçti. Gözleri karanlığa alıştı. Köşede dün, nefs-i ruhiyye ile nefs-i hayvaniyyenin farkını soran derviş büzülmüş, başını önüne eğmiş oturuyordu.

– Allah yâr olsun, birader! deyip Kutbiddin yavaşça dervişin yanına çöktü.

– Size de, âfiyet diliyorum, dedi derviş ve şiddetli yutkundu. Kutbiddin onun hâline acıdı. "Biçarenin canı azapta, tabibe göstermek gerekir."

– Hâlâ nefes alma sıkıntınız geçmemiş, ağa, dedi Kutbiddin, benim söylediğim zikirlerle meşgul olmadınız mı?

– Dediğinizi yaptım, birader, fakat daha beter oldum. Tere batıp takatim bitiyor. Boş çuval dik durmazmış. Tende kuvvet olmayınca, ciğerim şişip yerimden kalkamaz oldum. Bugün iki rekât namazı güçlükle eda edebildim. Allah tealâ emanetini alsa bile razı idim.

Kutbiddin'in nur inen göğsüne bir avuç kül serpilmiş gibi oldu. Birkaç saniye düşündü, sonra hızla kalktı.

– Yürüyün, ağa, sizi temiz havaya çıkarayım, bu köşede bir derdiniz on olacak.

Derviş isteksizce kalktı. Kutbiddin'i gölge gibi takip etti. Beyaz dut ağacının altına varıp bağdaş kurdu.

– Siz şurada oturup durun, dedi Kutbiddin, ben çarşıya varıp bir ilâç arayayım.

Baba Maçin'den izin alıp hânekâhtan çıktı. Cuma Mescidinin yanında sıra sıra dükkânlar vardı. Ziraatçilik arastasına doğru yürüdü. Bir tabip bulup meramını anlattı. Onun dervişler halkasından olduğunu işitince tabip ilâç için para istemedi. Aslında Kutbiddin'in kesesinde Baba Maçin'in verdiği bir gümüş tengeden[77] başka bakır bir pulu bile yoktu.

Kutbiddin tabibin verdiği ilâcı emniyet için koynuna soktu ve nefes nefese hânekâha döndü. Hasta derviş hâlâ dut ağa-

77 Tenge: Gümüş para.

cının dibinde oturuyor, sahrada yalnız kalıp susuzluktan takati kesilen bir yolcu gibi, ağzını açıp tez tez nefes alıyordu. Kutbiddin içeriye girip, toprak bir kâse ile su alıp çıktı.

– Ağa, bu ilâçtan içiniz. Avucunuzu açın. Bu üzerlik tohumu. Günde üç defa enfiye gibi atarsınız. Bu, has mumiyâ[78]. Buna dikkat edin, günde darı gibi iki defa içerseniz kâfi. Kutbiddin dervişin eteğine bir kapta dövülmüş ot köklerini koydu. Nane ve kan otu. Sahibi, sabah kahvaltıda, sonra akşam yatacağı zaman içsinler dedi. Alın, ağa, Allah şifa veririm, derse hiç mesele değil. Bir haftada nefesiniz rahatlayıp bedeniniz tekrar kuvvetlenir.

Derviş duâ etmek istedi, fakat rahatsızlığı sebebiyle dili dönmedi. O "teşekkür ederim" dercesine ağır ağır başını salladı, Kutbiddin'in elini tutup kuvvetle sıktı. Akşam üzeri Kutbiddin dervişten haber almak için dar hücreye tekrar vardı. İlâcın tesiri mi, yoksa "ihlâs-halâs" denilen ruhî nimet neticesi mi, her neyse hastanın rengi, yüzü gündüzkünden daha iyiceydi, nefes alışı da hafiflemiş gibiydi. Kutbiddin geri döndü ve ertesi günkü sınava hazırlanmaya başladı.

Yesevî tarikatını tamamiyle öğrenip, sahib-i dil veya ârif olmanın üç merhalesi vardı. Birincisi, sülûk talebinde bulunan genç sâliki cemaatin gözü önünde müritliğe kabul etme merasimi. İkincisi, birkaç yıl dervişler halkasında bulunup, samimi şekilde zikir ve senâ, tâat ibâdet ile meşgul olan müridi sâlih, yani salâhiyetli halife mertebesine eriştirmek ve ona Şeyh elinden hırka giydirmek. Bu mertebe sahiplerinin tarikat hükümlerine göre, aşağıda zikredilecek sıfatlara müşerref olmaları lâzım. Bunlar, zahirde cüppe ve temiz saç, batında diri gönül, dikkatli ve uyanık bir gönül

78 Mumiyâ: Mineral. Kaya yarıklarından sızan bir madde. Halk tebabetinde ilâç olarak kullanılır.

ve ölen nefis. Kendi nefsine hâkim hâle gelen derviş, kanaat tahtına sahip olarak, maneviyat mülkünün de efendisi olur. Bu saâdete erişen kimseler, sâlih veya sahib-i dil unvanıyla şereflenirler. Salih olan kişi, iç âlemi tertipli, iyiliğe mayil, imanı bütün olan adamdır. Sahib-i dil, tarikatta yedi makama erişen, gönül gözü haberdar, derdi dili uyanık olan kişidir. Üçüncü mertebe, en yüce makam, bu şeyhlik, âriflik ve örnek olma rütbesidir. Tasavvuf esaslarına göre, insanın göğsünde beş nokta, beş nur vardır: Bunlar lâtife-i kalb, lâtife-i ruh, lâtife-i sır, lâtife-i hafî ve lâtife-i ahvâ, yani son derecede gizli olan nur diye adlandırılır. Bu nurların rengi, cilâsı çeşitlidir. Sofinin ömür boyu o beş nurun aşkı ile zahmet çekmesi gerektir. Beşinci, son nura lâyık olan kimse, allâme, evliya, kutbü'l-aktâb, yani ruhî âlemin yegânesi derecesine erişir. Lâtife-i ahvâya ulaşıp gizli sır ile âşina olan sofiler için zaman yahut mekânın farkı kalmaz. Onlar kuşlarla, hayvanlarla anlaşır, diri ve ölü cisimlerin mahiyetini anlar, halkın gözüne görünmeyen şeyleri görebilir, giden merhumların ruhu ile konuşur, gelecekten haber verir. Nur-ı tecelli denilen bu nura, ancak Şeyhülmeşayih gibi çok az kişiler müyesser olabilir.

Kutbiddin şimdi ikinci merhale arefesinde, hırka giyip sâlikler safına katılmanın eşiğinde duruyordu. Bütün gece Kur'an okuyup, münacaatta bulundu, kendisini kendisinden önce hırka giyip, Pîr elinden yeşil damgalı külâh alan salihler sınavından geçirdi. Vakit geçtikçe onun heyecanı da artıyordu.

Kutbiddin ta öğleye kadar herkesten uzaklaşarak deli gibi kendi kendine konuşup durdu. Devamlı içinden münacaat okudu: "Ey arz u sema sahibi! Zekeriya peygamber gibi gece gündüz zikrinle meşgulüm. Beni bağışla! Beni felâha ulaştır, yüzümü kara çıkarma, medetkârım sensin..."

Nihayet, söz konusu o meclisin toplanacağı geniş odaya birer birer dervişler toplanmaya başladılar. Müritler, Hazret-i Şeyh Ahmet'in imamlığında öğle namazını eda ettiler. Sonra zikirdeki gibi devre kuruldu. Şeyh ortaya gelip oturdu. Her zamanki gibi sağ tarafta Süleyman, sol yanında Baba Maçin, İsmailhoca. Kutbiddin edeplice Şeyh'in karşısına diz çöktü. Başından külâhını aldı ve tıpkı kaderine razı olan bir mahpus gibi başını eğdi. Sınav sırasında Şeyh sanki sâliki bağışlayıp, ona manevî güç vermek ister gibi onun başına avucunun içini bastırırdı. Şeyh, Kutbiddin'in başına elini koydu. Delikanlının tertemiz tıraş edilmiş çıplak başı sıcaktı. Şeyh Kutbiddin'in balyoz gibi güp güp çarpan yüreğine kulak tutup rahatlatır gibi birkaç dakika sessiz kaldı. Nihayet, nüfuz edici ve biraz mülâyim bir sesle dedi:

– Haydi, tarikat-ı şehristan esaslarını söyleyin, oğlum...

Yesevî tarikatı, iman farzlarından sonra işte birkaç farz esasına göre kurulmuş olup, bunlar müritlik şartları, tarikat ahkâmı, vacipleri, sünnetleri, müstehapları, sülûk adabı, şeyhlik ve rehberlik erkânı diye adlandırılırdı. Kutbiddin ilk sualin kolaylığına sevindi. Bu farzları o elinin beş parmağı gibi ezbere biliyor, onların şerhini izah ediyor, gece uykudan uyandırıp sorsanız bile şaşırmıyordu. Kutbiddin açık açık cevap verdi:

– Tarikat-i şehristan, yani Yesevîye tarikatı beş temel üzerine kurulmuştur. Bunların cümlesine tevhit esas olmak üzere tasavvuf, şeriata ve hak Mustafa sünnetine mutlak itikat, şeriata dayanan tarikat, riyazet ve müşahede, halvet ve zikir girmektedir.

– Doğru.

Baba Maçin, Şeyh'ten izin isteyip sual sordu:

– Halvet nedir?

Bu suale de Kutbiddin'in cevabı hazırdı.

– Halvetin her harfi bir hidayettir. Ha, yalnız olma talebi, lâm, leylde, yani geceler, vav, vuslat, te, doğru yol aşkıdır.

– Peki, dedi Baba Maçin. Şeyh tarafından soru geldi:

– Tarikat ahkâmını söyleyin.

– Tarikat ahkâmı altıdır. Ma'rifet-i hak, sehâvet-i mutlak, sıdk-ı muhakkak, yakîn-i müstağrak, tevekkül-i rızk-ı muallak, tefekkür-i müdekkik.

– Yani?

– Yani Hakk'ı tanımak yolunda marifete yönelmek, mutlak ve aralıksız sahâvet göstermek, Allah'a sadakati muhafaza etmek, sağlam gönül sahibi olmak, yedi iklim sahibinin dağıttığı rızka kanaat edip, derin tefekkür ve mülâhaza ile ruhumuzu temizlemek.

Kutbiddin artık biraz sakinleşmiş, hayalinde vacib-i tarikatı düşünüp, cevap vermeye hazırlanıyordu. Fakat Şeyh onun zihnini sezmiş gibi, beklenmedik şekilde tarikat âdabından soru sordu. Bu soru da kolaydı, Kutbiddin cevap vermekten geri kalmadı.

– Âdap şartları altıdır, Pîr'im. Cemaatin gözü önünde diz çöküp, tevazu ile oturmak, kendini başkalarından aşağıda tutmak ve bilâkis başkalarını kendinden yüksek görmek, şeyhler, aziz evliyalar meclisinde sükûnetini muhafaza etmek, izinsiz söz söylememek ve nihayet, Pîr-i kâmilin işaret ve kerametlerini aklında tutmak, gönüle yerleştirmek farzdır.

Şeyh "peki" dercesine başını salladı ve hoşnutsuzluğunu ifade etmek üzere yavaşça "Vacip" dedi. Bu, tarikat vaciplerini söyleyin, demekti. Kutbiddin tıpkı tilâvet eder gibi gözlerini yumdu. Soru mürekkep, esasen Arapça ibarelerle tanzim edilmiş, şerhi de müşkülce idi.

– Tarikat vacipleri de altıdır, Pîr'im. Evvelâ, taleb-i sâhib-i kemâl ve kurb-ı zülcelâl. Sonra şevk-i visâl-i lâ-yezâl, sonra havf-ı Melik-i bî-zevâl fil-eyyâmi vel-leyâl, ondan sonra ricâ fi-külli ahvâl, sonra zikr-i aled-deva ve nihayet, fikr-i tevessül-i hay-yü-müteâl[79].

Kutbiddin mezkûr vacipleri izah etmek için ağzını açmıştı ki, Şeyh onun sözünü kesti:

– Tefsire hacet yok, sünnete geçin, oğlum.

Tarikat sünnetleri de altı idi. Genç sâlikin cemaat ile namaz kılması, sabaha kadar uykusuz olması, ibâdeti zinhar terk etmemesi, fikriyle, zikriyle ilâhî aşka bağlanması, iyilik ve hidayet yolunda rehberlik eden fazilet sahibi üstatlara hiç itirazsız itaat etmesi lâzımdı. Kutbiddin sünnetin şartlarını bitirip, müstehap ve misafirlerle olan muamele usûllerini söyledi:

– Misafiri açık yüz ve gönülde sevinç ile gözetmek caiz olduğu gibi kapıya gelen misafiri gülerek, Allah'a şükrederek kabul etmek lâzımdır. Misafir kaç gün yanınızda olursa, onu ganimet bilin. Onun garipliğini, yanınızda misafir olduğunu ona unutturun. Misafir ne dilerse, dileğini yerine getirin, onun ihtiyacını karşılamaktan yorulmayın...

79 Evvelâ kemal sahibi olan Allah'ı istemek, celâl sahibi olan Allah'a yakın olmak. Sonra ebedi olan Allah'a kavuşma arzusu, sonra mülkü gece gündüz yok olmayan Allah'tan korkmak, ondan sonra her durumda ümitvar olmak, sürekli zikrine devam etmek ve nihayet ebedî diri olan Allah'a salih amel ile yaklaşmaktır.

Artık şeyhlik ve rehberlik erkânı kalmıştı. Kutbiddin bu farzı çok seviyor ve onu gönlünde gevher gibi saklıyordu. Söz konusu erkân şartları Kutbiddin'in en mukaddes arzusuna müşterek olduğu için mi, (ne zamandır Şeyh'in elinden irşad alıp, şeyhlik mertebesine müyesser olmayı hayal ediyordu) veya erkân bendleri Yesevî hikmetleri gibi sade, akıcı ve güzel olduğu için mi, her nedense, onları gönlünden çıkarmaz, her zaman içinden mırıldanarak tekrarlayıp dururdu. Erkânın farzları da tarikatın diğer hükümleri gibi altı idi: ilm-i din-i yakîn, yani dinî ilimlere şeksiz şüphesiz inanmak; hilm-i mübin-i metîn, yani âşikâre ve sağlam mülâyimlik; sabr-ı cemil veya tahammüllü sabır sahibi olmak; rıza-yı celil yahut yüce bir istekle Allah iradesine baş eğme; ihlâs-ı halîl, yani sadece Allah'a ihlâs ile bağlanma ve nihayet, kurb-ı cezîl, yani kendini Allah tealâya son derecede yakın tutmak. Kutbiddin şevk ateşine bürünüp, "...sabr-ı cemil, rıza-yı celîl, ihlâs-ı halîl..." diye gönlünden geçirdi, kendi aralarında uygun, nazik, yankılanan bu sözler yine yüreğini coşturup, gözlerini yaşarttı. Sabırsızlıkla Şeyh'ten kendisini tarikatın son merhalesine ulaştıracak soruyu bekledi. Ama Hazret onun başından yavaşça elini aldı.

– Şeyhlik ve rehberlik erkânını, Allah nasip ederse, vakti saati gelince sorarız.

Bu geleceğe ait söz ile Hazret Kutbiddin'e bir şey için veda eder gibiydi. Kutbiddin çektiği zahmetlere razı oldu, kısmetine şükretti.

Sınav merasimini takip eden Süleyman'ın gönlüne şüphe düştü, şeytan-ı lâin içine vesvese saldı: "Hazretim niçin eski şehzadeye bu kadar merhamet gösteriyor? İşte, şeyhlik ve rehberliğe veda ettiler. Yaklaşık otuz yıl oldu, biz eteğinden ayrılmadan burada bulunuyoruz. Henüz yetişmiş olan bir

müride bunca merhamet?" Şah, sultan denilecek olsa, Süleyman öfkelenirdi. Özellikle, Mahmuthan Sultan'ı hiç sevmiyordu. Süleyman Harezmli. Sultan Mahmud ise, enişte si Sultan Sencer'le beraber ikisi Harezm ülkesini iki ayağıyla eziyor gibi geliyordu Süleyman'a. Kutbiddin ise, işte şu Mahmuthan'ın oğlu, Sencer'in yeğeni. O Kutbiddin'i etrafa başını eğip, genç sâliki cesur, açık ve keskin cevaplarından mest olup oturan dervişlerin gözü önünde mahçup etmek istedi. Şeyh'ten izin alarak soru sordu:

– Ahkâmları, farzı iyi biliyormuşsunuz kardeşim. Hazretimin bir hikmetleri var. Hatırlatıp geçeyim. Pîr'im:

Kul Hoca Ahmet hak sözünü söyleyip geçti,
İlmül-yakîn şeriatı gözleyip geçti,
Aynül-yakîn tarikattan ağlayıp geçti,
Hakkul-yakîn hakikatini söyledim işte,

diyorlar. Buradaki "yakîn"lerden maksat nedir?

Süleyman, "Haydi şimdi ötün de bir görelim", dercesine, bıyık altından gülümsedi. Kutbiddin onun esmer, geniş ve çopur yüzüne bakıp düşünüp kaldı. "Hazret'in bu hikmetini ezbere biliyorum. Fakat mânâsına vâkıf değilim. Niçin bunun mahiyetini kavramadım? İlmül... Aynül... Hakkul... Şey, yakîn, bu muhakkak, şüphesiz, demek. Ayn-göz, gönül gözü... Şüphesiz ilim, göz ile görüş ve..."

O sırada Şeyh Kutbiddin'in bileğini tuttu. Sanki bir mucize gerçekleşti. Kutbiddin'in şuuru Pîr elinden bir imdat, ruhî yardım emer gibi oldu. Biraz tereddüt ettikten sonra alçak sesle cevap verdi:

– Efendim, âciz kulunuzun tasavvurunda... ilmü'l-yakîn, bu idrak ile, aklî deliller vasıtasıyla erişilen ilimdir. Yani

medrese eğitimi, kâl ilmidir. Hakk'ın şeriatine, inşallah, eğitimle, tilâvet ve mütalâa yolu ile erişiriz. Aynül-yakîn, bu sezgi azâları yardımıyla değil, uyanık gönül, muztarip kalp ve ruhî bir duygu vasıtasıyla erişilen mertebedir. Bu, tarikat yoludur, efendim. Son makama gelecek olursak... bu hakku'l-yakîndir. İlm ve irfandan kuvvet alıp, ruhanî âlemin sırlarına vâkıf olup, bu fani dünyadan el çekip... Sofi hakku'l-yakîn mertebesine yaklaşır, sübhaneke ve tealâ dergâhına ulaşır.

Şeyh mânâlı şekilde nefes alıp verdi. Süleyman kızardı. Kutbiddin terledi. Süleyman'ın karşısında mat olmamıştı. Süleyman mağlûbiyeti kabul etmek istemedi. Kendi adına Kutbiddin'i tebrik etti.

– Âferin, kardeşim! Haydi, şimdi zeki aklınızı bir gösterin, kardeşim. Pîr'im, "Riyazeti çok çekip, kaygılanıp, ıztırap çekerek ben defter-i sânî sözünü açtım, işte!" diyorlar. Hatırınızda mı?

Kutbiddin "evet" der gibi baş salladı.

– Öyleyse, buradaki "defter-i sânî" ne demektir?

Kutbiddin ümitsizliğe kapıldı. Çünkü o "defter-i sânî"yi bilmiyordu. Aslında bunu bilmek, sofilik şartlarına da girmiyordu. Süleyman'ın izzeti nefsi sebebiyle ortaya çıkan bu müşkülâttan Kutbiddin'i kurtarmak için Şeyh dedi:

– Feraset, kerametin yarısıdır, Süleyman. Şükredin. Bu cihanda bildiklerimizden bilmediklerimiz son derecede fazladır. İkincisi, bu merasim Yesevî hikmetlerinin tahlili değildir. Hımm, Babakul, siz ne demek istiyorsunuz?

Baba Maçin mağrip ve maşrıkta geçen meşhur mutasavvıflar hakkında soru sordu. Kutbiddin onların şerh-i hâli

ve arz-ı dili hakkında çok şey duymuş ve Şiblî, Gazzalî, Bağdadî, Mansur-ı Hallac gibi Şeyhülmeşayihlerin hayatları hakkında onlarca hikâyeyi ezbere biliyordu. Ebubekir Şiblî'nin bir hikmetini muska yapıp boynuna asmış, her zaman başına müşkül bir iş geldiğinde eline alıyordu. Söz konusu muska iki kelimeden ibaretti: "Dilerim ki, dilemeyesin." Bu sözlerin manasını Kutbiddin kendince yorumluyordu: Dileğim şu ki, hiç kimseden bir şey isteme, nefsini öldürüp, iradene hâkim ol, o zaman Allah'tan medet dilemezsin, bu gelip geçici dünyada birisine tırnak kadar iyilik edersen, helâl et, fakat bendesinden de, Hâlık-ı âlemden de mükâfat dileme...

Şiblî felsefesini Kutbiddin'in zevkli ve zekice izah etmesi, Baba Maçin'i heveslendirdi. Eğer karşısında Şeyhü'l a'zam olmasaydı o sema meclisindeki gibi "Va-a-ah!" diye nâra atardı.

Sınav bir saat devam etti. Şeyh merasime nokta koymak istedi. O sırada Kutbiddin elini kaldırdı. Sadece dervişler değil, merasime şahitlik eden ulema da şaşırdılar. Şeyh'ten izin alarak Kutbiddin Süleyman'a döndü:

– Muhterem mevlânâ Süleyman ağabeyimizin sorularına münasip cevap veremeyen fakiriniz çaresiz kaldım. Eğer bu cihanda bildiğimizden bilmediğimiz çok ise, ne çare düşüncesindeyim. Ama bu âciz kul, bilmediğim şeyi öğrenerek Allah'ın dergâhına varmayı efdal sayıyorum. Cenap mevlânâ üzülüp meşakkat çekmezler ve fakirinize o "defter-i sânî"nin ne olduğunu anlatırlarsa, haklarında duâcı olurduk...

Hazret, Kutbiddin'in ferasetine içinden âferin dedi. Süleyman biraz telâşlandı. Çünkü "defter-i sânî" üstünde ihtilâf vardı. Şeyh'in bu ibaresini herkes kendince telkin ediyordu.

Eğer, Allah göstermesin, şerhi kaba ve nezaket dışı olursa, bu şehzade onu âyet gibi ezberler ve her yerde Yesevî hikmetlerine katarak, Süleyman'ın söylediği gibi deyip anlatırdı. O zaman Süleyman'ın itibarı beş paralık olurdu.

Süleyman'dan evvel Hazret ağzını açtı:

– Şimdi sırası değil. Sonra Süleyman size "defter-i sânî" evrakını okuyup verir.

"Bu belâdan 'defter-i sânî'yi sorup ne yapacaksın, yüzü kara?!" deyip Süleyman kendi kendini azarladı içinden.

Sonra, "hırka giyeyim deyip duruyorsun, nankör, edebini muhafaza edip otur da zurna gibi ağzına geleni söyleme!" deyip Kutbiddin'e içinden düşmanlık beslemeye başladı.

Şeyh'in işareti ile İsmailhoca halifelik eşyalarını getirdi. Hazret "Fatiha", "İhlâs" ve "Nur" sûrelerini tilâvet etti. Sonra Kutbiddin için iki çift övgü sözü söyleyip, fetva verdi:

– Bizim genç sofilerimizden olan müridimiz Kutbiddin Mahmuthan oğlunu ilm-i dinde, ihlâs-ı halîlde ve üstün gayrette imtihan edip, bu sâlikin sıdkına, selâhiyetine, nüktedanlığına iman getirdik. Onu halife ve ashab mertebesine lâyık gördük. İlâhi, bu müridimiz Hakk yolunda çektiği zahmetleri için Allah onu azizler kervanına dâhil etsin, cümle mümin gönlüne Allah farzını, hak Mustafa sünnetlerini salsın, insanları iyiliğe davet etsin, imana çağırsın, İlâhi Allah tealânın bağışladığı isminiz ta kıyamete kadar yoldaşınız olsun, sizden ışık alan kimse iki dünya rahatını görsün, âmin, Allahüekber!

Onlarca el hayır duâya kalktı. Şeyh kendi sırtındaki eski ve yamalı yün kaftanını çıkarıp, Kutbiddin'in omzuna attı. Kutbiddin eğilip Şeyh'in eteğini, elini öptü. Sonra hızla

kalkıp el kavuşturdu, üç defa tazimde bulundu. Şeyh Kutbiddin'in başını eğip külâh giydirdi. Külâhın alt tarafına yeşil yaprak şeklinde damga basılmış, yaprağın içinde yatay üç beyaz çizgi çekilmişti. Bu Yesevî tarikatına mensup sofiliğin remzi idi. Yeşil yapraklı damga çekilmiş külâh, yukarıda zikr ettiğimiz üç makamın en az ikisini yürüyüp geçen halife-şakirtlere veriliyordu.

Kutbiddin o gün sofilik eşyalarının tamamına sahip oldu: Kayış kemer, kızılcık asâ, teslimtaşı[80]. Halkadaki dervişler onu büyük bir saygı ile tebrik ettiler.

...Kutbiddin gün boyu Süleyman'ın cevabını bekledi: Zira "defter-i sânî"nin manasını söylemesi gerekiyordu. Fakat Süleyman, beri gel, diye imada bile bulunmadı. Kutbiddin'in arzusu Pîr oldu. "Pekâlâ, ben de bir gün Pîr'imin kendilerinden sorup öğrenirim", deyip kendini teselli etti.

Yatsı namazını tam vaktinde eda edip, mindere uzandı. Fakat gözünü uyku tutmadı. Ertesi gün Semerkand'a doğru yola çıktılar. Gözünün önünden doğduğu ana şehrinin şen sokakları, büyük çınarları, muhterem babası, mihriban annesi geçti. Annesini babasını görmeyeli iki yıldan fazla oldu. Annesi nasıldı? Kutbiddin'den sağ ayrılmıştı, şimdi ne hâle düşmüştü?

Kutbiddin'in gözlerinden iki damla sıcak yaş süzülüp yüzüne düştü. Kederlendi, üzüldü. İçi ezildi. Gözünün önünden mahzun annesinin sureti gitmedi. Hayalinde annesi sanki ona elini uzatmış, ağlıyor gibiydi. Kutbiddin heyecanla fısıldadı: "Anacan, sizi özledim, çok-çok özledim... Size ne zaman erişeceğim, ne zaman yüzünüze doyacağım, anacan?!"

---

80 Teslim taşı: Dergâha teslimiyet manasına gelen ve dervişlerin boynundan çıkarmadıkları bir taştır. Teslim taşını taşımak, Pîr'e bağlılığı ifâde eder.

RUH MEDEDKÂRDIR
14. Bölüm

Menzil-i Mahmud imiş âlî makam,
Ol makamı iste haktan, vesselâm...
Hakk'ı bilsen, bu âlem sultânısın,
Bilmez isen, yâ div ü şeytânısın.

Nesimî

Karahanîler sülâlesinin son temsilcisi olan Sultan Mahmuthan Arslanhan oğlu, bütün yaz boyunca Siyab sahilindeki karargâhını terk etmedi. İşte, güz çeyizini toplamakta. Çok geçmeden kılıcını sürüyerek, karlı kırağılı kış geliyor. Geceler serinliyor. Fakat Sultan, köşkünü şehirde kale içindeki heybetli saraya nakletmeyi düşünmedi bile. Bir gün, bir hafta bile olsa da bozkırda kalmayı ganimet saydı. Yabani çiçeklerin, erkin rüzgârların kucağında, akar suların kenarında olmak istiyordu. Bu, basit bir gönül arzusu değil, çocukluğundan beri kanına sinmiş olan bir ihtiyaçtı. İhtimal, ecdatlarından geçip, ruhuna yoldaş olan bir mirastır. Rahmetli babası da nevruz gelip kardelenler açtıktan ta ala karga ötüp kar yağıncaya kadar bozkırdan, kırların, yaylaların bağrından, çağlayarak akan nehirler ve çam ormanlarıyla kaplı dağların koynundan beri gelmezdi. Mahmuthan

da ağır şehir havasından enginlikleri, yıldızlı, aylı geceleri daha makbul sayıyordu. Sonunda kırlangıç geldi, denilince karargâhını Zerefşan deryası boyuna, Urgut dağlarına, Âbıgerm pınarları yahut Amankotan kırlarına taşır. Ak otağ diktirip, geyik otu karıştırılmış hoş kokulu kımız içer.

Mahmuthan bu yıl Semerkand yakınındaki Âbıköhek mevkiine padişah çadırını diktirdi. Son üç-dört yıl içinde Karahıtaylar ve Karluklar ile savaşmaktan bıkmış usanmıştı. Bu sebeple şehirden uzaklaşıp gidesi gelmedi. Semerkand gözümün önünde dursun, diyerek Köhek sahrasında istirahat etmeye karar verdi.

Yazı huzur içinde geçirdi. Zerefşan'da şahane kayıklarda seyr etti. Mizan[81] ayı sonunda Ürgüt dağlarına ayı avına çıktı. Kapan kurdurup, küçük bir ayı yavrusu yakalattı. Ona kendince Gorbala diye isim koydu. Gorhan Karahıtayların Han'ı idi, Mahmuthan ile eniştesi Senceri geçmişte nice sıkıntılara mahkûm etmişti. Sultan Mahmuthan Gorhan'ı bir zararsız hayvana benzeterek güya Karahıtay Han'ından intikam almak istiyordu. Mahmuthan, tombalak boz ayı yavrusunun karşısında saatlerce hayal kuruyordu. Çelik parmaklıklardan elma uzatacak olsa, ayı yavrusu arkasını dönüyor, kafesin kenarına gidip, başını bacaklarının arasına sokup, yatıyordu. Ara sıra su içiyordu sadece. Anasından ayrıldığı için matem tutuyormuş gibi her gün sabahtan akşama kadar inliyor, bir köşede gözlerini yumup yatıyordu.

Sonunda melike Aytuğdı Sultan'ın huzurunda diz çöküp, hayvanın sevabını diledi: "Beyim, şu yakaladığınız hayvanı bize bağışlayın. Zavallıya acıyorum, nihayet bu da şefkate muhtaç bir yavru. Yavruya yemekten önce yumuşak söz lâzımdır."

---

81 22 Eylül-21 Ekim arasındaki zaman dilimi.

Sultan'ın gururu söner gibi oldu. Sevgili melikenin sözünü ikiletmedi. "Kendisi evlâdından sağlığında ayrılmış, ağlayıp duruyor, alırsa alsın şu biçare hayvanı", deyip ayı yavrusunu ona hediye etti. İşte, kaç gündür "Gorhan" bala Aytuğdı banunun has çadırının yanında yaşıyordu. Sultan ara sıra eski esirini görmek için dolaşıyordu. Bir gün tuhaf bir manzaraya tesadüf etti. Melike hizmetkâr kıyafeti giyinmişti. Elinde gümüş bir tabak. Kafesin önünde diz çökmüş vaziyette ayı yavrusuna sevgisini izhar ediyor: "Al, süt iç, tombalağım... Gözlerin ne kadar da güzelmiş senin, pehlivan bala! Tıpkı benim bir tanem Kutbiddin'in kara gözlerine benziyor. Al, iç, gel, benden yüz çevirme... Karnın tok olsa da gücün yetmez, Allah nasip ederse bir gün âzat olursun. Tekrar kendi çamlığına varıp anacığın ile görüşürsün, karagöz! Al, iç, iç..."

Sultan'a bir hâl oldu, donup kaldı. Sonra kaba bir şekilde melikenin basit başörtüsü ile karışık saçından kavradı: "Hımm, melike?! Paşalığı kendi elinize aldınız mı? Bizden izinsiz bir hayvana âzatlık mı vaat ediyorsunuz? İçeri girin."

Melike tabağı kafesin önüne koydu. Sultan bir tekme savurarak tabağı devirdi. Yavru ayı ürküp, kafesin köşesine kaçtı.

Sultan, çadırına girip, tüy yastığa uzandı. Aytuğdı aşağıya diz çökerek oturdu. Uzun süre ikisinden de ses çıkmadı. Aytuğdı başörtüsünün ucu ile gözlerini sildi. Başı önüne eğildi.

– Konuşun, melikem! dedi Sultan kahırlanıp. Melike başörtüsünü başına sıkıca bağladı. Han'ın yüzüne dik dik baktı:

– Üç gündür yavru ayının anası gelip uykumu kaçırıyor. Her gün yatsı vakti böğürerek geliyor. Irmağın karşı tarafında durup feryat ediyor.

– Balasının esirlikte olduğunu nereden bildi?

Aytuğdı gülümsedi:

– Ana da, beyim. Ananın yüreği balasının kokusunu duyar. Tevbe ettim, kaç gündür benim de yüreğim cız ediyor. Kutbiddin'imi görmüş gibi oluyorum. İnşallah, şu yakın zamanda bir tanemin yüzüne doyarım, diye ümit ediyorum...

Refikasının "âsi oğul"u diline alması, Mahmuthan'nın hoşuna gitmedi.

– Öyle oğul yok artık. O sizden, bizden vaz geçip kalender oldu, gitti. Hoş, gece uykunuz bozulacak olursa, o yavru ayıyı mahvettiririm.

Aytuğdı'nın rengi bozardı.

– Beyim, eğer bu yavru hayvanı mahvederseniz, pişman olursunuz. O takdirde melikenize de... veda edin...

Sultan yirmi yıllık yastıkdaşının bu kadar şiddetle karşı çıkacağını beklemiyormuş olmalı ki, bir an hayretten durakladı. Sonra yavaşça doğrularak bağdaş kurdu.

– Mübarek sözlerini tekrarlasınlar, melikem, dedi Sultan elini kulağına koyup, bu kulak ne dediğinizi tam anlamadı...

Aytuğdı hiç tereddüt etmeden sözünü tekrarladı:

– Eğer beyim bir günahsız canlıyı canından ayırırlarsa, sevgili melikesinden de ayrılmış olurlar. Sözüm söz.

Mahmuthan, Aytuğdı'nın huyunu iyi biliyordu. O Sultan Sencer'e sonsuz hizmet eden meşhur bahadır Börkiyarug emirin başına buyruk bir kızı idi. Aytuğdı at sürmede, ke-

man atışta yiğitleri heveslendirir, nezakette, kadınlık letafeti ve şirin sohbette yetişkin gelinlik kızların hasedini uyandırırdı. Sultan bir sefer ona cariye gibi muamele etti. Aytuğdı hiç aldırış etmedi, oğlunu ve hizmetçilerini toplayıp Merv'e gitti. Mahmuthan araya eniştesi Sultan Sencer'i koydu. Aytuğdı, "Cenap Mahmuthan'a söyleyin, önce melike ile cariyenin farkına varsınlar, ondan sonra hanımını talep etsinler!" dedi. Sultan'ın kendisi araya girerek Merv'e gitti, Aytuğdı ile küçük Kutbiddin'i geri göndererek döndü. O zamandan beri refikasının ağzına bakıyordu. Bugün bunun üstüne olanları unuttu.

– Melikem, bu da nereden çıktı, sizin için bir yabani mahlûkun canı şer'î erinizin kararından daha mı aziz?

– Hayır beyim. Erin, Pîr'indir, demiş şeyhler. Eğer o zat Pîr'im ise, mübarek ellerini beyhude kana boyamasınlar. Henüz hayatın tadına varmamış bir canlıyı katledip de ne elde edeceksiniz?

– Ben sizin huzurunuzu düşünüyorum.

– Teşekkür ederim, beyim. Eğer benim huzurumu düşünüyorsanız, onun canını bana bağışlayın. Kaldı ki, bu ayı yavrusunu bize hediye ettiniz. Hediye geri alınır mı?

Sultan, Aytuğdı'nın mantıklı sözleri karşısında teslim oldu.

– Peki, işte bağışladık, dedi bıyığını silerek, nasıl istiyorsanız, öyle yapınız.

Aytuğdı yerinden kalkıp Sultan'a tazimde bulundu.

– Siz bir küçük yavruyu bağışlarsanız, Allah tealâ da sizi dergâhında bağışlasın, beyim...

Gece Mahmuthan patırtıya uyandı. Deve yününden yapılmış tüy gibi hafif, sıcak yorganı tepip üstünden atarak yattığı yerden doğruldu. Henüz gördüğü rüyasını düşündü. Duâ edip elini yüzüne çaldı, "Estağfirullah" dedi. Yukarı baktı. Otağının çangarağından[82] gümüş ay, ışığını döküyordu. O sırada yine bağırışmalar işitildi. Uzaktan boğa narası gibi boğuk bir ses geldi. Sultan yavaşça kalktı, ellerini birbirine vurdu. Hiç kimse girmedi. Omuzuna yün çakmanını, ayağına altın işlemeli ayakkabısını giydi, başına samur börkünü kondurdu. Dışarı çıktı. Kapı önünde iki muhafız başlarını eğmiş, ölü gibi uyuyorlardı. Sultan yanlarında yatan mızraklarını alıp bir kenara attı. Melikenin çadırı elli adım kadar ötede idi. İki-üç kişinin karaltısını görüp, o tarafa yürüdü.

Süt gibi aydınlık. Her tarafta hizmetkârlar çeşitli işlerle meşgul. Elinde aybalta olan iri yarı birisi ırmağa doğru koştu. "Melikem, melikem, gitmeyin, o mahlûka yem olursunuz!" diye bağırdı.

Sultan, hizmetkârların koştuğu araziye doğru indi. Yüz adım kadar yürüyüp durdu. Köhek suyunun öbür tarafında üç yaşlarında boğa gibi görünen kapkara bir ayı durmuş, ön ayaklarını havaya kaldırmış böğürüyordu. Sultan yine ilerledi. Gözü Aytuğdı'ya ilişti. Melikeyi bir grup cariye ortalarına almış, yanında kılıç, değnek taşıyan askerler. Melikenin başı açık. Ana ayıdan gözünü ayırmaksızın dikilip duruyordu. Ayı durmadan böğürüyordu, sanki sabırsızca birisini çağırıyordu. Feryat ediyordu...

Bir ara sahile doğru uçarcasına koştu. Sudan yavru ayı yüzerek çıktı ve bir-iki silkinip anasına doğru atıldı. Ana ayı

82 Çangarak: Otağın tepesinde ışık ve hava girmesi için konulan çember.

ördek gibi sallanarak gelip yavrusunu kucakladı, yere yatırıp sevdi, okşadı, sonra sahile doğru bakıp uzun uzun böğürdü ve göz bebeğini önüne katıp, dağın içine gitti. Melike sesi titreyerek onların ardından kederli bir şekilde duâ etti: "İlâhi, ananı bulman gerçek olsun, ayı yavrusu! Uf... Ey Tanrım, hiç kimse bu dünyada ciğerparesinden ayrılmasın, hiç kimse validesinden ayrılmış olmasın... Yalnız sana sığındım, senden başka dayanacak kimsem yok..."

Melikenin titrek sesi Sultan'ı kızdırdı. Derhâl geri döndü. Girişte, muhafızlar hâlâ horlayarak uyuyorlardı. Sultan öfkelendi. İki muhafızı tekmeleyip devirdi. İçeri girdi.

Sultan'ın uyanık olup olmadığını öğrenmek için izin isteyerek ibrikçi girdi. Çadırın dört tarafındaki altın şamdanları yaktı. Ay ışığında yeşilimsi bir renk alan ipek çadır efsanevî bir parlaklığa büründü.

İbrikçi kapının yakınında diz çöktü, ellerini kavuşturup ferman bekleyip oturdu. Sultan ağzını açmadı. O kendi düşünceleriyle meşgul, içi sızlayarak şafak vakti gördüğü rüyasını düşünüyordu. Rüyasına babası girmişti. Rahmetli, devasız bir felce uğrayarak vefat etmişti. Rüya sırasında tahtırevanda imiş. Sönük gözlerini Mahmuthan'a dikip, zorla dile gelerek şöyle söylemiş: "Oğlum... gündelik işlerle uğraşmaktan ve keyif sürmekten halkı unuttun... O nasıl bir tabiptir ki, hastasını hiç sormuyor... Sen niçin Sultan oldun ki, vatandaşın hâlini sormuyorsun. Yurdu gezmiyorsun, pazara çıkmıyorsun... Cemaat ile ibâdet etmeyi terk ettin, Kur'an'ı tilâvet etmiyorsun... Gözünü aç, balam, sonunda gideceğin bağını düşün..."

Sultan yerinden sıçradı. "Gideceğin bağını düşün..." Babası şafak vakti onu mahşerden haberdar etmekteydi. Bu işaret, onu arşı âlâdan zemine kondurur gibi oldu. Hakikaten

Sultan son zamanlarda gönül arzusuna boyun eğerek etrafta ne tür hadiselerin cereyan ettiğini dikkatinden kaçırdı. Tırmık sürüp tohum saçmakta olan çiftçinin atının izini görmeyeli ne kadar oldu? Karahıtayların baskınından sonra muazzam Semerkand pazarına hiç ayağı vardı mı? Kabristanı en son ziyareti ne zamandı? Hattâ İmam Muhammed el-Buharî Hazretleri'nin kabrini ziyaret etmeyeli de bir yıldan fazla oldu. Aslında o zat-ı şerifin kabirleri de elini uzatsa erişebileceği bir yerde, kadim Suğdıkent'de imiş. "İnsaflı kimsenin yapacağı bir şey değil benim bu işim. Ruhların sözü, yaşayanlara vasiyettir. Farzı ve sünneti, ilâhî vecibeleri unuttum. Biz âsilik ettik, ulu babam, inşallah, ruhunuzu bundan sonra rahatsız etmeyeceğim. Tevbe ve niyaz içinde muztarip hâlde kıvranıyorum, baba!"

Sultan yanmakta olan bilek gibi kalın, yarım arşınlık safran renkli mumları birer birer dikkatle gözden geçirdi, içini yakmakta olan nedamet ve tevbe ateşiyle onların arasında bir benzerlik buldu. İçinden istiğfar edip, "Tevbe" sûresini okudu, avuçlarını yüzüne çaldı. Onu taklit ederek ibrikçi de hayır duâda bulundu.

İpek perdeyi açarak şiddetli bir fırtına gibi Karçıgay bahadır girdi. Boyu yaklaşık üç arşın gelen bu adam, Sultan karargâhındaki muhafızların serdarı idi. Karçıgay'ın beti benzi atmış, Kalmak suratından kanı çekilmiş, elâ gözleri tuhaf, sanki az önce adam öldürüp gelen bir kâtil gibi nefes nefese idi.

Muhafızbaşı iki büklüm olarak tazimde bulundu. Gök gürültüsü gibi sesi hırıldayarak konuşmaya başladı.

– Sultan'ım, bağışlayın... O it oğlu itler uyuya kalmışlar. Şimdi ikisinin de kıçlarına vurup ağaca bağlattım. Emir ve fermanınıza hazırım. Başlarını kes, derseniz kendi elimle

keseceğim, ta ki başkalarına ibret olsun... Haramzade imişler! Hanlar hanı emrederlerse...

Karçıgay ağzındaki sözü tamamlayamadı.

– Onları çırıl çıplak soyup suya batırın, dedi Sultan sakin bir sesle, ondan sonra da sekban[83] yapın.

Muhafızların komutanı evvelâ muhafızların, bilhassa kendisinin bu çok ağır suçunu üzerine alıp tir tir titreyip duruyordu. Sultan'ın niçin merhamet ettiğini anlamadı. Az önce Mahmuthan'ın babasının ruhu önünde tevbe edip, gönlünün mum gibi eridiğini o nereden bilsin?

Karçıgay bahadırın canı boğazına gelmişti, rahat bir nefes aldı. İçinden Hakk tealâya şükredip, pat diye yere kapandı.

– Ömür boyu sadık kulunuzum, Hazretim...

Sultan'ın sesi kulağına hoş geldi:

– Varın, din erkânını uyandırın. Sabah namazını kalede, Cami-i Kebir'de kılmaya niyet ettik.

Karçıgay hızla kalkıp arka arka çıktı. İbrikçi de ayağa kalktı.

– Müstehap, dedi Sultan kısaca. İbrikçi yan yan kapıya yöneldi.

Biraz zaman geçtikten sonra ırmak kenarında Karçıgay'ın yüksek sesle tehditler savurarak bağırdığı işitildi:

– Canlarınızı dileyip aldım, veledizinalar, şimdi benim ayağımı öpseniz bile az! Yüz dirhemden akçe ödeyeceksiniz, ondan sonra isteyenleri sekban tayin edip köpek bakıcısı

83 Sekban: Sarayın av köpeklerine bakan kimse.

yapacağım, istemeyenleri kıçlarına vura vura kovacağım, ey kahpe dölleri!

Han'ın has muhafızını sekban, köpek bakıcısı yapmak, misli görülmemiş bir hakaret idi. Fakat yüz kamçı yiyip yara bere içinde kalmaktansa yüz dirhem ceza ödeyip sekban olmak daha iyi idi. Muhafızlar, Karçıgay'a peş peşe duâlar ederek onun şartına razı olduklarını bildirdiler.

Muhafız komutanının bu riyakârlığı, Sultan'ın eriyen müşfik kalbini buza döndürdü. "İmanı yok bunun, of çekti Mahmuthan, yazık! Ne yazık ki, bu fani dünyada kendisinden başka bir sadık mahremi yoktu! O imansızı ne yapmak gerek? Gafil muhafızlara dâhil ederek onu da sekban mı tayin edeyim? Asıl bu dünyada dost bulmak müşkülmüş, ey büyük rabbim!.."

ZAKKUM AĞACININ MEYVESİ
15. Bölüm

Güneş batarsa üzülme, ertesi sabah
tan vaktiyle beraber tekrar gelir.

"Avesta"dan

Yalan dünyanın işleri bir tuhafmış. Bazen kötü başlayan bir iş mutlu bir şekilde sona erer ve bilâkis, iyilik ve mutluluk vaat eden bir gün de masiyet ve teselli ile sona erer.

Sultan Mahmuthan tan yeri ağarırken din erkânı, ümera ve ulemayı yanına alıp, ak tulparına bindiğinde gönlü sonbahar suyu gibi sakindi. Akşam olunca gönlü viran oldu, bütün gün vücudunu saran zevk ve neşeden hiç eser kalmadı.

...Mahmud Tamgaçhan büyük bir heybet ve tantana ile yola düştü. Önünde müjdeciler, Han Hazretleri'nin "Semerkand-ı Zebâ[84]"ya doğru teşrif buyurmakta olduğunu haber verip, at sürüp gittiler. Siyab sahili henüz uykudan uyanmış. İki tarafı titrek dallı ağaçlarla zînetlenen dar sokaklarda eşekarabalı, katırarabalı köylülere rastlanıyordu. Bu küçük arabalardaki meyve sepetlerinin içinde güz mey-

84 Görkemli Semerkand.

veleri parlıyordu. Köylü pazar için acele ediyor, tan ağarmadan hiç boş yeri olmayan Semerkand arastasından yer kapmak için merkebini haylıyordu.

Şehre yaklaştıkça Sultan Mahmuthan'ın yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. Bunun üstüne babasının ruhunu hatırladı, içinden tekbir getirdi. Cami-i Kebir önünde toplanacak olan ahaliyi gözünün önüne getirdi. "Hakikaten ihmalkâr davrandık, şehrin kalesine girip, cemaat ile namaz eda etmeyeli üç ay oluyor. Cemaatten uzakta kalan mümini taklit ediyoruz."

Sultan Semerkand'ın su serpilerek süpürülen arasta sokaklarına adım attığında renkli tuğlalardan inşa edilmiş, musallâ gibi dik minarelerden müezzinin sesi duyuldu: ...Eşhedüenlâilâhe illâllaaah!

– ... Eşhedüenlâilâhe illâllaaah!

Yakınında yankılanan bu sesleri, uzaktaki boğuk ve nüfuz edici davet tasdikledi:

– Hayyalessalâââh! Hayyalessalâââh!..

Sultan'ın yanındakiler camiye yöneldiler. Sokaklarda insan kalabalığı artmış, "Destur, Destur!" diyerek yol açıp gitmekte olan muhafız komutanının heybetinden korkan ahali duvara yapışıyor, ellerini kavuşturup, ak bidevi üstünde her yana vakar ile bakıp gelmekte olan Sultan Mahmut-Han'a tazimde bulunuyordu. Sultan'ın sırtında yeşil çuha kaftan, başında İmam-ı Azam mezhebindeki şeyhler sarığı ile sarılmış şimşek gibi bir sarık. Sarığın alın tarafında Bedahşan lâ'li parlıyordu. Sultan her defasında iki yanına dönüp ahalinin selâmına karşılık verdiğinde yakut pırıl pırıl yanıyor, insanların içinde heves, kin, kinaye, iftihar, adavet

ve bunlardan başka sebebi ve mânâsı anlaşılamayan duygular uyandırıyordu.

Yol boyunca kurumuş ağaçlar gibi dizilip duran üstü ince, yalın ayak kimseleri görünce, Sultan'ın gönlü eridi. Sadaka vermek istedi. Sol yanına dönüp birine işaret etti. Atını hızlandırarak hazinedar yaklaştı.

– Onlara bizim namımıza sadaka verin, dedi Sultan, bize duâ etsinler.

Hazinedar üzengiye ayak basarak at üstünde yükseldi.

– Ey mümin müslümanlar! Hazret-i Sultan şu kutlu sabahta cennet gibi Semerkand'a doğru attığı mübarek adımlarına hayır ihsanda bulunmakla başladılar! diye haykırdı.

– Duymadık demeyin, Mahmuthan ibn Arslanhan cenapları mürüvvet edip, vatandaşlarına hayır sadaka dağıtıyorlar!

Hazinedar koynundan ağzı burmalı bir kese çıkarıp düğümünü çözdü ve etrafa avuç avuç dirhem saçmaya başladı. Ahali eğilerek ve birbirini basıp çiğneyerek yere yapıştı. Beşinci keseyi Sultan'dan gizlice kendi cebine attı.

Semerkand'ın muhteşem nakışlı camiinde sabah namazını eda eden Sultan Mahmuthan, bundan sonra atına bindi. Etrafında devlet erkânı ve ulema ile şehri dolaştı. Kasapları, arastaları, ustahane ve medreseleri gördü. Kusam ibn Abbas Şeyh türbesini ziyaret etti. Güneş yükseldiğinde pazarın önünde attan indi.

Babası rahmetli bir sözü devamlı takrarlardı: "Kibre kapılırsan mezar gez, balam, gafil olursan pazar gez. Pazar göze rahatlık, mezar gönüle teskin verir."

Bismillâh, deyip iki kanatlı büyük kapıdan içeri geçti. Geçti ve "Ya Allah!" deyip gayri ihtiyari durakladı. Sonbaharın sonu, ha deyinceye kadar Semerkand'ın karakışı gelecek. Fakat Pazar, büyük bir kazan gibi kaynıyordu. Evet, Semerkand pazarı mağripte ve maşrıkta meşhur idi. Burada Rusya'dan gelen kürkçülere, Kaşkarlı kuyumculara, Deşt-i Kıpçak'ın at tüccarlarına, Şam'dan Irak'tan gelen tüccarlara rastlamak mümkündü. Semerkand pazarını yaya olarak gezmek isteyen kişinin bir günlük vakti gider, sıra sıra arastalar ve çeşit çeşit "...satıcılar"ın sayısı binden fazla idi. At pazarı, koyun pazarı, bakkallık, bezzazlık, esir pazarı, attarlık, demircilik, kuşbazlık, sebzevatçılık, meyvecilik, avcılık, marangozluk, zahirecilik, dericilik, sahhaflık… Karma karışık sesler, vur-sür, al-al, ver-ver ile meşgul halkın arasında insan yaratıldığından beri birinin rızkını kıyıp veya birine nasibi ulaşan yüzlerce, ihtimal binlerce meslek ve hüner sahiplerine rastlamak mümkündü. Meslek sahipleri, keskin nişancılar, casuslar, duâhanlar, eşkıyalık edenler, tabipler, divaneler, tellâllar, kerametçiler, bahşılar, hırsızlar, ayyaşlar, içki satanlar, maskarabazlar, ağıt yakan meddahlar, tabut taşıyıcılar, kuş yetiştiriciler, oduncular, yılancılar, cüzzamlılar, çocuklar, süslü kadınlar, kadın satıcıları, hadımağaları... Pazarın dili de çeşit çeşit, bir lâhza ortalıkta durup kulak verecek olsan, herkes sanki kendi dilinde cıvıldaşan kuşları hatırlatır: Çiğil de şurada, Tatar da, Sart da şurada, Fars da, Karahanî Türk de, Karluk da, Acem ve Arabî, Nogay, Yahudi, Kıpçak ve Kongırat, çekik gözlü Çin-Maçinler, koyu kahverengi kalpaklı Kaşkarlı, şirin sözlü Çingene, camgöz Rus, kâğıda "kağaz" diyen şirin dilli Âzeri...

Sultan Mahmuthan gezmeye sebzevat kısmından başladı. Genzine güp diye biraz nemli, hoş bir koku çarptı. Karışık çiçekler, yeşillikler içinden kişniş, reyhan kokusu farkedi-

liyordu. "Semerkand reyhanını koklayan ölü dirilir", diye düşündü o arastaya dikkatle bakıp. Sultan'ı tanıyıp, önceden yerlerinden korku ve ümitle telâşa kapılan taze meyve satıcıları Han'a çubuktan örülmüş sepette acayip yeşillikler ve mis kokulu güllerden hediye ettiler. Mahmuthan arasta arasta geçip, pazarın içine girdikçe gönlü sermest olup, güzel hislerle doluyor, böylesine mamur ve muazzam bir ülkenin yegâne sahibi olmaktan dolayı gururu mavi gök kubbe gibi yükseliyordu. Gayri ihtiyari Sultan'ın hayaline Arap şair Ebulfeth Büstî'nin güzel bir beyti uçup geldi. Büstî demiş ki, "En-nâs fi ecrihim cenne ve cennet ed-dünya Semerkand"[85]. Sultan elindeki bir demet reyhanı koklayıp, etrafına hayranlıkla baktı. "Elhamdülillâh, cennet gibisin, Semerim, Semerkandım! İlâhi, sana göz değmesin, senin güzelliğine göz dikenlerin gözüne çöp batsın, rahatın da, zahmetin de kendi milletine kısmet olsun..."

Kuyumcu ile attar dükkânları arasında Sultan acayip bir manzaraya rastladı. Mezar taşı gibi büyük bir taşın üzerinde eski bir çapan giymiş, beline zünnar bağlamış Habeş gibi kapkara, zenci bir kimse oturuyordu. Saçları darma dağınık. Önünde kapkara bir keşkül, boz sofra bezi. Bu mecnun-sıfat gayridin yiğit zahiren bilinenlere aykırı, manasız sözler söyleyip bağırıyordu:

– Esselâm da, elveda da incast, buradadır! Türk'ü güldüren şey Acem'i ağlatır, bilâkis, Acem güldüğünde Türk giryan eyler! Çiftçi ekip altı ay bekler, benim ektiğim önümde yeşerip çıkar! İnanmıyorsan, önüme gel, önüme!..

Sultan sol yanında titreyip duran muhtesibe döndü:

– Bu gayrıdin kim?

85 O dünyada insanlar için cennet var, bu dünyanın cenneti de Semerkand'dır.

– Keşmirli misafir, Hanlar hanı, dedi memur eğilerek, ona Keşmirli divane de derler. Fal açıp, fal bakar bir parça ekmek ümidiyle...

Mahmuthan hiçbir şey söylemeden iki adım ileri yürüdü, sonra falcının sırlı sözü aklına gelip, durdu. "Esselâm da, elveda da incast, dedi. Niçin hayatın başlangıcı ile sonu bu kâfirin örtüsünde olsun?"

Sultan Keşmirliye yüzünü buruşturarak baktı:

– Ey misafir! Bana fal bak, ondan sonra esselâm ile elvedanın tarifini söyle!

Kâfir Han'ın yüzüne uzun uzun baktı. Kendi kendine bir şeyler mırıldandı. Yan tarafından aldığı avuç içi kadar küçük bir aynaya baktı. Bir sıkım küçük parlak taşları sofra bezine saçtı.

– Seni buraya baban çağırdı, dedi küçük taşlara bakıp, bugün içinde işte bunun gibi (altındaki taşa eliyle vurdu) bir taş vardı, işte şimdi o taş eridi. Fakat akşam olunca o taş tekrar içine girecek. Sözümden kahırlanırsan, başım darağacına gider, bu benim için elvedadır! Önceden bildirdiğim bu haber gerçekleşir de tekrar Keşmirliyi aramaya gelirsen, bu da benim için esselâmdır! Sultan endişeyle sordu:

– Taş ne olacak, misafir, onu... kim eritir?

– Cahiliyetten kalan bir rivayet vardır ki, gün batsa, ağlama, ey gafil, o şafakla beraber dünyayı tekrar aydınlatır... Akşam senin göğsüne konacak olan taşı söz eritecek...

Keşmirli bezin üstündeki küçük taşlarını ve aynasını topladı.

Sultan müteessir bir hâlde kalakaldı. Kesesine el atıp bir dinar aldı ve Keşmirlinin önüne attı. Falcı altına önemsizmiş

gibi şöyle bir göz attı, sonra onu elinde çevirip seyretti. Pis pis sırıttı.

– Az önce ektiğim gözümün önünde yeşerip çıktı...

O sırada bir sepet ekmek taşıyan ekmekçi geçti. Falcı sepetten iki ekmek alıp altın parayı uzattı. Ekmekçinin gözleri yuvalarından fırladı.

– Al, keşkül haram olmasın, dedi Keşmirli, bin altından bir parça ekmek evlâdır. Bu dünyanın çirayı[86] da, çınarı da bir parça ekmek, deyip yürüdü.

Divane misafirin "çınar" sözü Sultan'a neşter gibi battı. Fakat yutkunarak ümera ve ulemanın arkasından pazarın sonuna doğru gitti.

...Sultan Köhek'teki karargâhına döndüğünde ikindi namazının vakti olmuştu. Seferiymiş gibi dört rekât namazı eda etti ve tüy yastığa uzandı. Birden keyfi bozuldu. Gönlüne yanıbaşındaki kadife çiçekli kalın tomruk şeklindeki yastık gibi bir taş çöktü. Aklına birden Keşmirlinin sözü geldi: "Akşam içine taş girecek... bu taşı söz eritecek..." Bu sırlı esrarengiz kerametin mânâsını düşünüp uzun süre yattı. Beklemekten yaman şey yokmuş. Korkunun kendisinden çok onun yarattığı endişe daha yamandır diye âlimler boşuna dememişler. "O nasıl bir taşmış ki, akşam içine girecek?" Mahmuthan hurafeci değildi, dine de mutaassıplar gibi şiddetle bağlanıp, işi daha fazla ileri götürmez, kendisinden din erkânını bezdirmemek için farz ve sünneti samimi olarak eda eden kişi görünümündeydi. Fakat... aynı şekilde, kanlı bir cenkten önce kan kokusunu alan cengâver bir süvari gibi kalbi küt küt atıp, göğsünü yarıp çıkacakmış

86 Çiray: Güzellik.

gibi çarpıyordu. "Divanenin sözü işte, bir avuç taşa bakıp ağzına geleni söyledi", diyerek kendisini avutmaya çalıştı. Olmadı. "Nihayet seni baban çağırdı", demişti. Keramet gösterdi. "Dün akşam sıçrayarak uyandığımı, düş gördüğümü nereden bildi o Keşmirli?" şeklindeki ıztırap daha beter yüreğini burdu.

Yattığı yerden elini şaklattı. Kapıağası girdi.

– Kımız getirin. Macunla[87] birlikte.

Kapıağası ile çeşnicibaşı ikisi altın tepsi içinde kaz eti, süslenmiş tandır ekmeği, bir çini sürahide kımız ve buna uygun macun getirdiler. Sultan macundan çokça katarak bir çini kâse dolusu kımızı içti. Yüreğinin yangını bir saniye söner gibi oldu. Biraz et yedi. Biraz sonra macun kendi gücünü gösterdi. Bedeni coştu, vücudunu saran huzursuzluk geçer gibi oldu, şuuruna yine keskinlik, cesaret ve şeffaflık geldi.

İkinci kâse kımız, Sultan'ı tamamen sarhoş etti. Yan gelip yattı, uyudu.

Uykudan kaygılı bir hâlde uyandı. İkindi namazı geçmişti. "Namaza bile kaldırmamış lânet olasıcalar!" deyip hizmetkârlarına öfkelendi, Sonra macun içtiğini hatırlayıp, huzursuz oldu. Yüreğinde hâlâ kara taş çökmüş yatıyordu.

Kapıağası korka korka kapı aralığından baktı. Sultan'ın yerinden kalkıp oturduğunu görünce yavaşça eşikten içeri girdi.

– Hazretim, bir misafir izin istiyor...

– Kimmiş? dedi Sultan şaşkın vaziyette.

87 Çeşitli baharat ve afyon karıştırılarak hazırlanan macun.

– Yesi'den imiş. Han cenaplarına verilecek emanetim var, diyor.

"Yesi"yi duyunca, Mahmuthan'ın aklı başına geldi. Yesi'de şahin oğlu Kutbiddin var. "Acaba oğlundan bir müjde mi getirdi?".

– Girsin.

Kapıağası arka arka çıktı. Biraz sonra ince yüzlü, molla kıyafetli zayıf bir genci içeri aldı. Bu hafız Mevlüd.

Hafız derhâl yere diz çöktü. Sultan'a duâ etti. Sonra elini koynuna sokup, bir ipek keseye sarılmış bir kâğıt aldı. İki eliyle Sultan'a uzattı.

– Ne bu? dedi Han hoşnutsuz vaziyette.

– Mektup, şahım. Bunu Sabran ulemaları yazmış. Sultan'ımızın kendi eline ver, diye emrettiler.

– Kendileri kim onlar?

Hafızın cevabı hazır değildi, kekeledi. Sonra kadı Eşrefhan'ın nasihatını hatırlayarak süratli bir şekilde konuştu:

– Fakiriniz bir tüccarım. Türkistan diyarından Buhara-yı Şerif'e doğru ticaret için yola çıkmıştım. Muhterem zatlarımızın ricalarına hayır demeye dilim varmadı...

Sultan mektubu kabul edip hafızın yüzüne gizlice baktı. Misafir gencin hâl ve tavrını münafıklığa yormadı, heybetim bastırdı, diye mi düşündü, "Sana ruhsat", deyip izin verdi. Hafız Mevlüd kolay kurtulduğuna sevinip, tıpkı bir gölge gibi derhâl çıkıp gitti.

Sultan, ipek keseyi umursamaz bir tavırla açtı. Mektup iki varaktan ibaretti. Birincisi, iri harflerle ve son derecede çir-

kin bir hat ile yazılmış. Mahmuthan mektubun başındaki geleneksel medhüsenayı atlayıp ortalara göz gezdirdi. "... sonra, siz cenab-ı âlîlerinin Sabran vilâyetinde yaşayan mümin vatandaşlarınızın, Sultan'ımızın şan-şevketlerine gölge düşmesin şeklindeki kutlu niyetiyle mezkûr mektubu yazmaktayız. Sizin Pîr'im diyerek intisap ettiğiniz Şeyh'iniz, saltanatınızın düşmanı olan Harezmşah Atsız'ın veliahtı Ebulfeth'e muhabbet gösterip, onu hayır duâ ile mesrur etmektedir. En yakınınız olan şehzade Kutbiddin evlâdınızdan sağlığında ayırması az şey midir? Şeyh'in bu tarz muhabbetnamesini biz ulema ehli evvelâ yedi iklim sahibi Sultan Sencer-i Mazi[88] ve sizin gibi yüce himmet ve takva sahibi Sultan Mahmuthan hanedanına bühtan diye anlıyoruz. Sözümüzün delili olarak Kul Hoca Ahmet Şeyh'in kendi el yazısı ile yazılmış yazıyı gönderdik. Zira Allah mededkâr, Hak Mustafa yâr olup, siz cenab-ı âlîleri Pîr'inizin münafıkâne gizli faaliyetinden haberdar olunuz. Canınıza duâ edip, taç ve tahtınıza muvaffakiyet ve devletinize bereket dileyip, Sabran kadılarından deyip bilesiniz. Vesselâm bissevab.[89]"

Ulema ehlinin belirttiğine göre, ikinci mektup Şeyhülmeşayih'inki idi. Mahmuthan bu mektubu biraz hayret ederek ve gönlünde biraz öfke ile eline aldı. Önce küçük, akıcı ya-

88 Sencer-i Mazi: Muizzeddin Ahmed Sencer (1086-1157), 1097-1118 tarihleri arasında Horasan Selçuklu Sultan'ı, 1118-1157 tarihleri arasında Büyük Selçuklu Sultan'ı. Selçuklu Sultanı Melikşah'ın oğlu, Sultan Alparslan'ın torunudur. Babasının bir seferi sırasında, 1086 yılında Sincar(Irak)'da doğmuştur. 29 Nisan 1157 tarihinde vefât ederek, Merv'de kendi yaptırdığı türbesine defnedilmiştir. Çok uzun süren hükümdarlığı döneminde ülkenin refah içinde bulunması, adaleti, merhameti, ilim ve sanat erbabına gösterdiği yakınlık ve kendisinin de âlim derecesinde ilim tahsil etmesi sebebiyle kendisine ışığın kaynağı mânâsında olmak üzere Sencer-i Mazi unvanı verilmiştir.

89 Doğru olana teslim oluruz.

zıya dikilip kaldı. Sultanül-ârifinin elyazısını ilk defa görüyordu. Mektuptan Şeyh'in nefesi, ruhiyatı üfürür gibi oldu. Bir şeyden dolayı telâşlandı. Birden güzel biçimli küçücük harfler canlandı, âdeta birbirini takip ederek arkasından sıçramaya başladı. "Nun", gümüş halkacıklara dönüştü, "sin" keskin dişli bir testereye, "elif" uzun dal parçasına dönüştü, ay çekirdeği gibi ince noktalar ise küçük ve kara yıldızlar gibi çadırın içinde uçuşmaya başladı.

Sultan dikkatini toplayıp kâğıda dikildi. O sırada gayri ihtiyari parmaklarının titrediğini hissetti. Vücudunu ateş bastı. Kelime-i şehadet getirdi. Sonra kendisini zorlayarak mektubu okumaya başladı. Mektup kısa idi: "Müridimiz şehzade Ebdulfeth Bahadırhan'a. Din-i İslâm serhadlerini genişletmek yolunda çektiğiniz zahmetlerinizin ecir ve sevabını bir gün yüce Yaradan'ın özü buyuracak. Velâkin unutmayınız ki, kelâm-ı şerifde, dinde zorlama yoktur, denilmiştir. Kâinatın yaratıcısı, insan tabiatının çok zalim ve nankör olduğunu belirtip, sizi ve bizi zulümden sakınmaya çağırmaktadır. Zira her kimin sinesine Allah'ın şefaatli nuru tecelli ederse, o kendi arzusu ile müminliğe kendisine itaat edilen bir önder olur. İllâ kılıç çekip baş kesmeye hacet yokdur. Kan kokusu gelen yerde hayat çiçeği göğermez. Siz Sultan Sencer-i Mazi'nin adamlarından şikâyetler ederek hakkınızda hayır duâ diliyorsunuz. Sencerîlere de, Harezmîlere de bir yaman sözümüz var: Sizler çok gülmeyi arzu ediyorsunuz. Kâinatın yaratıcısı, "fa'l yazhaiku kalilen"[90], diyor. Bu mübarek âyetin mahiyetini gerçek manada kavrayıp tefekkür edin, oğlum. Öz yurdunu parça parça edip yağmalayıp duran vatan evlâtlarına vasiyetim şudur. Beyit:

90 Kâfi, az gülsünler.

Seni koymaz ecel asla ne kadar hükmün revan olsa da,
Hükümet ile âlemi eğer alt üst etsen de.
Size levh-i mahfuz sahibi insaf ve tevfik atâ etsin.
Şeyh Kul Hoca Ahmet Yesevî

Sultan, mektubun sonundaki Şeyh'in mührünü inceledi. Deve yavrusunun gözü gibi güzel, simsiyah mührün ortasındaki dairede "Sultanül-ârifîn Ahmet Yesevî" şeklinde bir yazı oyulmuş, etrafında ise Yesevî'den önce yaşamış on ulu Ahmetlerin isimleri ilâve edilmişti. Sultan, Ahmetlere de perişan hâlde göz gezdirdi, fakat bir Şeyh'in ismindeki hatayı fark etmedi. Eğer tasavvuf ilmini iyi bilseydi ve zekice davransaydı bu hatayı fark eder, sonunda pişmanlık oklarına da giriftar olmazdı. Maalesef Mahmuthan çoğu fatihler gibi kılıç ve yay ilminde mahir, fakat İslâmî ilmihâlde zayıf idi.

Mahmuthan ahşap kâseden nar suyunu içip, biraz dinlendi. Ulemalar "Şeyh, Mekke-i Mükerreme'ye doğru hareket etti, yakın zamanda kafilesi ile Semerkand'a varacak", diye haber veriyorlardı. Sultan'ın yaşlanmakta olan kalbi heyecanla çarpmaya başladı. "Eğer Şeyh bizim tarafı da teşrif buyurursa, ihtimal ki, oğlu Kutbiddin de ona katılıp gelir. Nitekim işte üç yıldır veliahtı Hazret-i Sultan dergâhında müritlik makamında bulunuyor. Sanki şehzade değil, derviş, kalender, cenda[91] giymiş terk-i dünyacı...".

Sultan'ın gözünün önünde ilk ziyareti canlandı. Bundan iki yıl iki ay önce, Mezanın[92] tam ortasında Mahmuthan, Şeyhülmeşayih Hoca Ahmet Yesevî cenaplarını ziyaret etmek için Semerkand'dan Yesi'ye doğru atlandı. Yanında sadık emirleri, has nedimleri, dost ve akrabaları, Semerkand ve

91 Derviş ve kalenderlerin yamalı cübbesi.
92 24 Eylül-23 Ekim arasındaki zaman dilimi.

Buhara vakıf ve din görevlileri, ulema ve fuzala, kadılar... Hayır ihsan için de pek çok hediye aldı. Niyeti, mülk-i Türkistan, Şam ve Irak, Horasan ve Anadolu, hattâ Ak-İdil boylarına kadar şöhreti gitmiş olan evliyalar serveri, kırkların sohbetdaşı, gayip ve şehadet sahibi Sultanülârifini ziyaret etmek, ona el verip mürit olmak ve duâsını alıp, payitahtına revnak ve bereket istemekti. Dayısı, yedi iklim fatihi Sultan Sencer, Yesevî tarikatının muhibbi idi. Hazret ile mektuplaşıyor, Şeyh'in nasihatlerini can kulağı ile dinliyordu. Mahmuthan ziyaret sebebiyle dayısını da razı etmeyi düşündü ve saratan[93] sıcağını geçirip yola çıktı. Sevgili melike Aytuğdı'dan olan yegâne oğlu Kutbiddin'i de yanına aldı. Tahtın vârisi olan Kutbiddin'e evliya atası gelecekte başarılı olması için hayır duâ etsin, diye ümit etti.

Bir aya yakın yol yürüyüp, tam kavun mevsiminde Yesi'ye ulaştılar. Bu, Mahmuthan'ın Hazret-i Sultan'ı ilk defa görüşü idi. Şeyh'in eteğini gözüne sürüp ziyaret etti, Pîr'im deyip intisap etti, hazinesini cömertçe savurdu.

Bir hafta hizmetinde bulundu. Oğlu Kutbiddin'i Hazret'e secde ettirdi, bu delikanlıya irşat verin, ömrüne kemal dileyin, ilâhi Karahanîler saltanatı ebediyyen şevketten, muzafferiyetten mahrum olmasın, deyip yalvardı.

Özellikle Kutbiddin Hazret'e samimiyetle bağlanıp kaldı. Sultan Mahmuthan'ın tasarrufundaki vilâyet ve kasabaları gezip, vali ve ileri gelenleri ile görüşürken, Kutbiddin kaleden bir adım dışarı çıkmaz, devamlı Şeyh'in huzurundaki sema meclislerine iştirak eder, dervişlerin arasına karışır, zikri seyreder, kısacası, hânekâh ehlinden bir adım ayrılmazdı.

---

93 22 Haziran-21 Temmuz arasındaki zaman dilimi.

Seferi sona erip, Sultan geri dönerken, Kutbiddin'in Yesi'de bir müddet daha kalmak istediğini anladı. Fakat henüz çok genç, deyip bırakmadı, kendisi ile beraber Semerkand'a alıp gitti. Kış geçip, kardelenler açınca, Kutbiddin babasından izin istedi: "Pîr dedemi ziyaret etsem..." Sultan, başına buyruk oğlunun bu isteğine razı oldu. Maalesef Kutbiddin Yesi'ye gitti ve ana-baba dergâhına bir daha dönmedi. Yaz geçti, güz geçti. Sultan öfkelendi: "Doğduğu ana ile babasından daha ziyade kimse var mıymış bu âlemde?!" Oğlunun huyunu, tavrını bildiği için meseleyi alttan alan mülayim üslûpta bir mektup yazdı: "Oğlum, siz bizi özlemeseniz bile biz sizi özledik. Valide-i mihribanınızın gözleri hasretle yolda, biz de asâ gibi dayanağımızı muntazır hâlde bekliyoruz. Elinize, mübarek hanedanınıza derhâl dönün."

Fakat Kutbiddin dönmedi. Ondan sonra Sultan öfke atına binip, gazap kamçısını salladı. On bahadır askerini silâhlandırıp Yesi'ye gönderdi: "O kaçak balanın eline zincir vurup acele getirin. Şehzade, tahtın vârisi, deyip sakın merhamet etmeyin!"

Askerler, eskisine nazaran perişan olmuş, kararmış hâldeki Kutbiddin'i bir haftaya kalmadan tutuklayıp Semerkand'a getirdiler. Fakat o vicdansız mel'un, merhametsiz, nankör bala evde bir ay bile durmadan yine Yesi'ye kaçıp gitti. "Eğer sen bizi gözden çıkardıysan, biz de senin gibi bir evlâttan vaz geçtik." dedi kendi kendine Sultan Mahmuthan ve geri dönüp oğlunu takip etmeyi bıraktı. İşte, iki yıldan fazla bir zamandan beri Kutbiddin Şeyh'in kapısında tıpkı bir hizmetkâr gibiymiş. Duyduğuna göre yırtık cenda, buruşuk eski bir kalpak giyip, çarık sürüyüp pasaklı dervişler halkasında "Ya, hû!" diye zikir çekiyormuş...

Sultan, Şeyh'in mühründe perçinlenen "Sultanülârifin" unvanına bakıp mırıldandı: "Şu insaf mı, Pîr'im? Biz ne kö-

tülük ettik? Bir çift tatlı sözünüzü reva görseniz, rütbeniz düşer miydi? Gözümün cevheri, gönlümün canı, tek oğul derdiyle yandığım yetmez miydi? Niçin siz de zakkum ağacının zehirli meyvesini yedirmek istiyorsunuz? Himmet ile vefanın mükâfatı bu mudur?"

İki varak ipek kâğıda gözünü diken Sultan yine uzun süre oturdu. Keşmirli divanenin soğuk haberini hatırladı. Gözünün önüne kalender kılıklı oğlu geldi. Her zaman göz kapağı kapalı olan, mağrur görünüşlü, kısa ve kestirmeden konuşan Hazret-i Sultan canlandı. Kâfir Gorhan ve kendi kavimdaşları Karluklar ile olan cenkten kalan gönül yarası henüz iyileşmekteydi. İşte bu mektup sebebiyle yarası tazelendi. Kendisini hakarete uğramış gibi hissetti. Yine buz gibi nar suyundan içti.

Kâğıdı toplayarak yerinden kalktı. Altın kemerini sıkıca bağladı. Sağlam ve cesur bir görünümde dışarı çıktı. "Bi'l-belây-ı sâbir-aynî" -belâ gelecek olsa sabret- demişler. Elhamdülillâh ki, belâdan Allah saklasın, oğlum gelmekte. Hazret, Sencerîler hanedanı hakkında münasip olmayan bir söz söylemişse, söylemiştir. Zira sultanlar ile zamanın şairleri ezelden kıyamete kadar ihtilâf hâlindedirler. Buna üzülüp kahrolmamak gerekir. Zincire vurularak getirilemeyen oğlum bu defa kendi ayağı ile gelmekte. Elhamdülillâh bundan sonra yanımda kalacak.

Bu güzel haberi verip, validesini hoşnut edeyim. Sonra Köhek'i terk edelim. Şehzadeyi kasr-ı âlîde karşılamamız daha uygun.

Sultan, bu habere karşılık Aytuğdı'dan müjdesini almak için hanımının bulunduğu kızıl çadıra doğru gitti.

ÂSİ EVLÂT
16. Bölüm

Kişiye dert gelmeden bağrı yanıp kebap olmaz
Gönülde derdin yoksa baştaki derdi tutuşturma
Rahmet denizine girip, kıldım vücudumu adem,
Ma'rifetten bîhabersin, defterimi karıştırma.

Meşreb

Kutbiddin bin endişe ile eşikten içeri girdi ve başköşede geniş tahtta oturan babasına gözü ilişince yüreği hızla çarpmaya başladı. Hızlı adımlarla ileri atıldı. Çiçek işlemeli, yumuşak Acem halılarını sessizce adımlayarak, bir anda babasının önüne vardı. Bir köle gibi yeri öptü. Başını halıdan kaldırıp ellerini kavuşturdu. Fakat babasının gözlerine bakmaya cür'et etmedi. Dertli ve titrek bir sesle af diledi:

– Âsi evlâdınızın günahını bağışlayın, babacığım...

Mahmuthan oğlunun gözlerine dikkatle baktı. Gözleri yaşla dolu idi. Sultan'ın da ihtiyarlık çölüne doğru yüz çeviren zayıf kalbi sel oldu. Eğer onun intikam hissi naçar ve izzetinefsi zayıf olsaydı sabretmez, gayri ihtiyari tahttan kalkıp giderdi. Evlât hasreti, onu tahtırevandan koparıp almak istiyor, fakat müstereddit oğlunun yaptığından dolayı

yaralanan baba yüreği ve padişahlık gururu buna izin vermiyordu.

Kutbiddin o sırada yerden gözünü ayırmaksızın başını eğmiş duruyordu. Sultan Mahmud oğlunu bir dakika dikkatle süzdü. Oğlunun sırtındaki yün çapanı, oraya gittiğinde Hazret-i Sultanül-ârifinde görmüştü. Ayağında eski bir çarık, belinde enli bir kayış kemer, başında kalenderî külâh.

Sultan külâhın ön tarafına damgalanan yeşil yaprak şekline merakla bakıp kaldı. Avuç içi kadar yaprağın ortasından yatay olarak uzun-uzun beyaz çizgiler çekilmiş. Bu çizgiler dağın bağrında erimekte olan kar yığınlarını hatırlatıyordu. Sultan'a Kutbiddin'in boynundaki parmak şeklindeki kara taş da gayri tabiî göründü. "Bu kalenderlerin muskası mı acaba, bu ne belâdır?" diye düşündü Sultan ve hafifçe yutkundu. Oğlu babasının tavrını anlamaya çalışıyordu. Hafifçe başını kaldırdı. Sultan yüzüne öfkeli bir tavır takındı, gözü kısık vaziyette parmağının ucunu çengel gibi kıvırarak hiç söz etmeden yanına çağırdı. Kutbiddin dizlerinin üstünde ileri atıldı. Tahtırevanın kenarına varıp, babasının uzun benares[94] kaftanından tuttu, eteğini gözüne sürdü. İki yıldan daha fazla bir zamandan beri derbeder dolaşmıştı. Babasını hakikaten özlemişti. Şimdi ise küçük bir işaretiyle kendisini babasının bağrına atmaya hazırdı. Fakat Sultan Mahmud sessizliğini koruyordu. Sessizlik uzadıkça uzadı ve sanki ebediyen devam edecek gibi oldu.

Kutbiddin başını kaldırıp, sahibinden merhamet, bir çift tatlı söz bekleyen vefalı bir köpek gibi babasının boğuluyormuşcasına kıpkızıl görünen yüzüne, ağarmaya başlayan sakalına, bıyığına baktı.

---

94 Benares: Elde dokunan bir tür ipek kumaş.

– Şefkatinize muhtacım babacığım, kusurumu bağışlayınız...

Sultan sesini çıkarmadı. Elini kılıç gibi sallayarak oğlunun yüzüne bir şamar attı. Kutbiddin bunu beklemiyordu, sağ tarafıma yatıp kalayım dedi. Sultan pişman oldu: "Çok sert oldu, cahillik batsın. Bu yaramaz, fırlayıp kalkıp gitmekten de çekinmez, anasına çekmiş."

Kutbiddin'in yüzünden alev çıktı. Fakat yerinden kalkmadı. Ne tuhaf ki, omuzuna çöken taşınamayacak kadar ağır bir yükün yarısından kurtulur gibi oldu, vücudunda hafiflik sezdi. Şükretti. "Demek babam kusurumu affetti, her nedense dergâhından def edip çıkarmadı, henüz gönlünden çıkmamışız, şükür..."

Nihayet Sultan tarafından bir ses geldi:

– İşte şimdi konuşalım, derbeder emirzade!

Kutbiddin cesaretini toplayıp, babasının yüzüne doğru kırgın gülümsedi. Sultan, oğlunun üstünü başını tekrar dikkatle gözden geçirdi, içinde kaynayan merhametini sezdirmeden nasihat etti:

– Evden çıkıp gittiğinizde şehzade idiniz, şimdi kalender olarak mı dönüyorsunuz? Bizim divane bir oğlumuz yok, işte bu taç ve tahtın sahibi olan bir veliaht vardı, diyoruz. Bu ne kılık kıyafet? Gidin, kokmuş cendalarınızı değiştirin, ondan sonra sohbet ederiz.

Kutbiddin biraz cesaretlendi:

– Maalesef zaman değişti baba, dedi tevazu ile, Allah'ın rasulü buyurmuşlar ki, "en-nezâfetü minel-imân", yani temizlik imandandır. Bu hadis-i şerif buyruğu şu ki, her

mümin-müslümanın bütün her şeyini temiz tutması lâzımdır. Özellikle, evvelâ giydiği elbiselerini. Sofiler elbisesine kokmuş demek caiz değildir, Hazretim.

Sultan'ın canı sıkıldı. Müstehzi güldü.

– Kısacası, bizim üstümüzdeki işte bu altın ipekliden sizin cendanız daha mı temiz, oğlum?

– Asla. İmanı temiz kulunun elbisesi de temizlikte aynıdır. Padişahlar cümle ahalinin manevî babasıdır, onların takvalarına şek getirmek büyük günahtır.

Sultan doğrudan sordu:

– Böyle bakınca, akıl ve idrakiniz yerinde görünüyor. Fakat bir müşkül soru bize huzur vermiyor. Kutlu hanedanınızdan, valide-i mihribanınızdan ve şehzadelik rütbesinden vaz geçtiniz de ne buldunuz? İşte şu çirkin külâh mı? İşte o boynunuzdaki ceviz gibi kara taş ve eski çarık mı? Ne buldunuz?

– Ben kendimi buldum, kutlu babam. Zahiri bozup, bâtını düzelt, diyorlar Pîr-i kâmilim. Şeyh'imin bu inci gibi hikmetlerine artık aklım erdi. Kim ki iç âlemini düzeltmezse, o kimse Hakk cemâlinden nasipsizdir. Bu hakikati şimdi anladım. Yazıklar olsun ki, görür gözüm yumuk imiş, Hazretimin inayeti sayesinde sûret ne, sîret ne, farkına vardım. Önceleri bu garip oğlunuz kendi sûretime hayranmışım, zâhiren kendi üstümü başımı, görünüşümü önemseyip süslenmeye heves ediyordum, fakat şeriatın zâhiri nedir, mahiyeti nedir, bunlardan gafil kaldım. Bu gafletten siz kıblegâhım beni haberdar ettiniz. Pîr'imin dergâhına alıp götürdüğünüz için ta kıyamete kadar canınız için duâcıyım, efendim.

– Hazret'i ziyaret etmek istediğimiz zaman bizim saltanatımıza görkem ve bereket dilesin, diye niyet etmiştik. Fakat tahtın vârisini Hazret hizmetine kabul etsinler, diye bir maksadımız yoktu. Sultan'ıma niçin mürit olup, ne zillet ve hakirliklere maruz kaldığınızı da işittik. Ki sen Semerkand ve Buhara Han'ının veliahdı olarak köylülerle odun toplayıp, sürü bakıp, sokak süpürüp, helâ temizliyormuşsun! Ya cebbâr! Şehzadeyi avam halk ile bir tutup ona sokak süpürtmek hangi mezhepte var?!

"Hepsini biliyor" diye düşündü Kutbiddin. Doğrusu, sofiler sülûkuna katılan genç müridi sınamanın yolları çoktu. Meselâ, ona kırk gün sürü baktırırlar, kırk gün çölden odun toplatır, yine kırk gün hammallık yaptırır, hattâ pazarda dilencilik etmeye mecbur ederlerdi. Dervişliği seçerek hânekâha başvurup gelmek isteyen mürit asilzadeler hanedanından olursa, sınav daha da sert olurdu. Kutbiddin'in başından da karlı kırağılı, aşağılayıcı zamanlar da epeyce geçti. Doğru, onun hanzadelere has gururunu kırmak için Baba Maçin ihtimal, haddinden fazla eziyet etmiştir. Ama Kutbiddin çektiği zahmetlerine pişman değil. Aksine...

– Hazret-i Pîr'ime ettiğim hizmetkârlığımdan memnunum, dedi Kutbiddin, sürü baktım, toprağı işledim, çamur karıp kerpiç yaptım, ağaç kestim, su taşıyıp arık kazdım... İşte, ellerime bakın, efendim, köylünün nasırlı ellerinden farkı yok. Bir parça ekmek bulmanın ne kadar meşakkatli olduğunu başımdan geçirdim. Güneş cehennem ateşi gibi yakar, ılgın yolarken ellerin soyulur, ayaklarına çakırdikenleri batıp tabanını deler, gözyaşların acı tere karışıp boğazını yakar. Bozkırdan ta akşam pazarına kadar omuzunda odun taşıyıp gideyim dersin... bin ölüp, bin dirilirsin. Omuzun yağır olur. Dünyaya geldiğine pişman olursun. Ama odunu satıp, karşılığında alıp yediğin ekmeğin bir tatlı, bir lezzetli

olur ki... Şu yaşa gelip, şunca yıl sofranızdan yemek yedim, bu kadar tatlı ekmek yememiştim, babacığım. Nankörlük ettiysem, küstahlık ettiysem, canım elinizde. Kendi helâl mihnetinle kazanıp yediğin rızkın, yedi âlem mükâfatı ve cennetüs-safâ meyvelerinden de âlâ olurmuş...

Sultan düşünceye dalıp, oğlunun kara şimşek gibi yanıp duran nemli gözlerine, görkemli çehresine dikilip kaldı.

– Bunca cebr ü cefadan sonra da... tevbe etmedin mi? dedi nihayet Sultan.

Kutbiddin başını salladı.

– Bilâkis, efendim, şükrettim. Huzura gark oldum. Pîr'ime duâ ettim. Hazretimle buluşturduğunuz için siz kıblegâhıma gıyabınızda rahmetler diledim. Pîr'im, "Çiftçi değildir, çapa sallayıp ekmeğini kazanmazsa", diye hikmet söylüyorlar. Bu hikmetin mânâsını idrak eder gibi oldum. Nihayet, cemaat ehli biliyor ki, Hazretimin kendileri de her gün birer saat ağaç kaşık ve bel küreği yapar ve onlardan kazandığı ile ailesini geçindirir. Mihnetten gelen lokma helâl olur, diye öğüt veriyorlar.

Kutbiddin'in her sözünde Şeyh'i hatırlatması, Sultan'ı kızdırdı. Aklına dün nefes darlığı çeken tüccarın getirdiği mektup geldi. Yüzünün hararetinden eriyen bağrına soğuk bir esinti çarptı. "Her gün dört tane kaşık yapan bir kimse karnını doyurabilir miydi? Bu halkın gözüne çekilmiş bir perde ise şaşırmamak lâzım."

– Şeyh'imin bu işi bize tuhaf geliyor. Dünyanın dört tarafından deve deve hayır-ihsan geliyorsa... Onlar az mı geliyor, pazara bel kürek çıkarıp sattırmasalar...

– Bu himmet, zatların merhametleri Hakk yoluna giren talebeler ile zâkirlerin masraflarından artmaz, Hazretim.

Pîr'im deve deve hediye ve ihsanlara gözünün ucuyla bile bakmıyorlür. Yetim ve dullara, garip gurebaya bölüp dağıtın, diyorlar. Hânekâhın ihtiyacına sarf edilmesini buyuruyorlar. Tarikat ehli içinde bir "Hû" ile külbe-i ahzânını terk eden, cemaati Hakk yoluna davet edip, gece gündüz taat ibâdet ile meşgul olan bendelerin sayısı binlerce, baba.

– Halkın dilinde bir atasözü var, eşek binen elde köp[95], yol bulmayan yolda köp, demişler. Senin söylediğin biçareler yolunu şaşırmış olan şaşkınlardır, balam. Allah'a şükürler olsun ki, işte doğduğun yurdunu bulup geldin. Şimdi bu tarafını Tanrım bağışlasın.

Kutbiddin ne kastettiğini anladı. Babası onu tevbe edip, tekrar evine itaat etmek için geldi, diye hamhayal kuruyordu.

Sultan yavaşça kalkıp tahttan aşağı indi. Oğlunu dirseğinden tutup, yanına, atlas mindere geçirdi. Omuzundan kucaklayacak oldu. Külâhını alıp, çıplak başını okşadı. "Küçük anahtar büyük kapıyı açar. Tatlı tatlı konuş, vurursan eti sertleşir, söversen yüzü sertleşir, derler. Keşke şu mecnunluk huyunu bıraksa. Henüz kemiği sertleşmemiş. Nasıl bir çare bulmalı? Bu balayı derbederlik sahrasından vaz geçirip, tekrar saraya döndürmek gerekir."

– Biz validen ile seni sabırsızlıkla bekledik. Senin burada bulunduğundan melikenin haberi yok. Bilse, feryat ederek çıkıp gelirdi. Bizim bundan sonra gidecek bağımızı düşünmemiz vaciptir. Dün cennetmekân deden -İlâhi kâinatın yaratıcısı onun âhiretini âbat eylesin- rüyama girdi. "Sen meyvesiz kaldın, diktiğin fidanın hani?" deyip ciğerimi kanattı. Benim fidanım sensin, Kutbiddin. Bunca yıl aç,

95 Köp: Çok

yalınayak, nâçar, figan ederek, merhamete ve bir yudum şerbete muhtaç olarak birilerinin kapısında avare dolaştığın yeter. Eski kitaplarda yazıldığına göre, bazen şehzadeler devasız bir derde düşüp, evden "ya hû!" deyip, çıkıp giderlermiş. O kitaplarda yazılan şeyler ahmaklık. Senin ne derdin, ne eksiğin var? Senin tuttuğun bu yol, asilzadelere yaraşmıyor. Dilencilerin, edepsizliğiyle babasını canından bezdirenlerin ve hanımından vaz geçen merhametsiz nâdanların işi bu! Kıyamet günü koruyucum ile valide-i mihribanım razı olup bedduâ etmesinler dersen, işte bu çürümüş elbiselerinden vaz geç, şehzadelere has kıyafete bürün, kutlu hanedanını ziyaret et. Yanımda kal. Ben hukema ve ulemayı çağırıp, saltanata tellâl çıkarıp mescitlerde adını hutbeye ilâve ederek okuturum. Bugünden başlayarak veliaht Kutbiddin ibn Mahmuthan ibn Arslanhan, Semerkand padişahlığını kendi eline aldı derim.

Sultan konuşuyor ve kılıç kabzasından dolayı çirkinleşen eli ile oğlunun çıplak başını yavaş yavaş okşuyordu. Lâkin Kutbiddin, bu elin sıcaklığını hissetmiyor gibiydi. Sanki başının üstündeki hâmisi olan babasının eli değildi, kendisine tamamen yabancı, henüz giyilmemiş bir elbise yavaşça sıyrılıyormuş gibiydi. Tahminen kırk gün kadar önce de onun başını bir el okşamış, o elin sıcaklığı ruhunu ferahlatıp, vücuduna kuvvet, ilham ve şuuruna aydınlık bağışlamıştı. Çünkü o el mübarek idi, Pîr-i kâmili, Türk tarikatının baş halkası olan ulu evliya Hazret-i Sultanül-ârifinin mübarek elleri idi!

Kutbiddin'in aklına sofi hırkası giydiği gün Pîr'inin alkışlayıp söylediği sözleri geldi: "...bu sâlikin sadakatine, selâhiyetine, niyetine, nüktedanlığına iman getirdik. Onu halife ve nedim mertebesine lâyık gördük. İlâhi, bu müridimizin Hakk yolunda çektiği zahmetlerimizi aklasın, cümle

mümin gönlüne Allah farzını, hak Mustafa sünnetini salsın, insanları iyiliğe, imana davet etsin. İlâhi, Allah tealâ bağışladığı isminiz ta kıyamete kadar yoldaşınız olsun...” Kutbiddin babası ile Pîr’inin sözlerini zihninde karşılaştırdı. Babası nefs-i emmâreye[96], Pîr’i ise nefs-i mülhimeye[97] çağırıyor, babası mal ve dünyayı vaat ederken, Pîr’i kanaat şehrine sahip olmaya davet ediyor, babası hükümdarlık teklif ediyor, Pîr’i ise kırık gönülleri memnun etmeyi makul sayıyor, babası süslü ve güzel, ihtişamlı bir hayatı makbul sayarken, Pîr’i Rasulüllah gibi kara mihnetle tıpkı bir fakir gibi, bir günlük rızık derdi ve hüsn-i mutlak aşkı ile ömür sürmeyi âlâ biliyordu. “Nefsi öldür, nefsi öldür, ey rezil!” dedi içinden Kutbiddin ve boynundaki teslim taşını avuçladı. Muska gibi taşıdığı bu taştan sanki bir ses geldi: “Dünya için gam çekme, Hakk’tan başkasını söyleme, hiç kimsenin malını yeme, doğru yol üzere ol!”

Baba oğlundan cevap bekliyordu.

– Peki, ne diyorsun?

– Yüce efendim, bu garip evlâdınız sekiz nefsin üçünü ele geçirdim. İnşallah, bundan sonra en-nefs er-raddiyye vasıtasıyla safiyyeyi de dizginlemek niyetimdir.[98] Sizin söylediğiniz tedbir, ibadetten önce abdest alıp, tekrar bozmakla aynı şeydir. Ben Kur’an-ı Kerim’i öpüp, alnıma koyup cemaatin huzurunda yemin ettim. Yeminimi çiğneyip Hakk kelâmına ihanet etmektense ölmem daha iyi değil mi?

– Diri olup torda yok, ölü olup gorda yok[99] denilen bir kimseye dönüşerek gelmemenden korkuyorum, Kutbiddin.

---

96 Nefs-i emmâre: İnsanı kötülüğe sürükleyen nefis.

97 Nefs-i mülhime: İlham eden nefis.

98 Rabbinden razı olan benlik vasıtasıyla saflaşmış nefsi de dizginlemek niyetimdir.

99 Diri olup evde, başköşede yok, ölü olup mezarda yok.

– Sofiler tor, düşüncesini kabul etmiyorlar. Bu dünyada bütün hepimiz beş günlük misafiriz. Sanki işte şu eşikten girip, şu kapıdan çıkıp gidiyoruz. Bu sebeple biz geçici şeylere farksız bir gözle bakıp alışıyoruz. Mal-dünya, şan-şevket, mertebe, kadın, gümüş ve altın, taç ve taht, bunların bütün hepsi beyhudedir, bütün hepsi emanettir. Melekül-mevt[100] Hakk hizmetine çağırmak için geldiği zamanda fatih İskender gibi elimiz açık gideriz, bu dünya için gam çekip, vuruşup döğüşüp, ülke talan edip, itibar mertebe yağmalayıp, bir kâse yavan su ile dolan kursağın için yüz yıllık mal ve hediye toplamaya ne gerek? Bunların yerine kanaat, hamiyet, sabır ve mürüvvet daha iyi değil mi? Gururlanarak âyet ve hadislerin hikmetine ihanet ederek, imanından geçip, bir garibi zar zar ağlatıp, günahsız bir kişinin kanını döküp, bu fani dünyanın rahatına muhabbet besleyip, haramın günahın farkına varmayıp, takva ve ibâdeti unutup... sonunda pişman olarak tevbe etmekten ve yalvarmaktan, göz yaşı döküp Allah tealânın rahmetini dilemekten ne fayda? Günah işleyip istiğfar etmektense, âsilikten vaz geçip bir saniye, bir saat önce olsa da, Hakk yolunda eziyet çekmek daha âlâ değil mi? Pîr-i kâmilim boşuna zâhit olma, âbit olma, âşık ol, demiyorlar. İşte o zat diyorlar ki:

Nefsin seni âhir demde gedâ kılsın,
Din evini viran edip edâ kılsın.
Onlar vakitte imanını cüdâ kılsın,
Âkil isen nefs-i bedden ol bîzar!

Mahmuthan uzun bir of çekti. İçini dışını sarmakta olan gazabını güçlükle bastırarak sordu:

– Hey derbeder, sen kendin buraya ne için geldin? Hikmet söylemeye mi? Yahut bana taç ve tahttan vaz geçin, deyip

100 Ölüm meleği, Azrail.

nasihat etmeye mi? Hüdâ'ya bin defa şükür ki, henüz elimde kılıcımı sımsıkı tutuyorum, iki derya[101] arasındaki büyük bir memleket ayağımın altında yatıyor! Ben senin tarikatını beş paraya bile almam!

Kutbiddin bu ağız kavgasının uzun ve acımasızca devam edeceğini sezip, sükût etti. Uzun bir aradan sonra hastalıklı bir sesle cevap verdi: Babacığım, ben sizin gibi yüce efendim ile hasretle gözyaşı döken validemi bir defa görüp, yüzünüze doyup... vedalaşmaya geldim. Allah biliyor, bir daha dönüp görüşür müyüz, görüşmez miyiz... Benden razı olun, âsiyim... Sofranızdan yiyip büyüdüm, âkıbet şüpheye düştüm. Rahmetinizden ümitsiz değilim...

– Peki ya kusurunu bağışlamazsam? Baba razı, Allah razı, derler. Velinimetine karşı çıkıp, ananı ağlatıp, mecnunlar gibi yersiz yurtsuz derbeder yaşamanı Allah tealâ hoş görür mü?

– Siz razı olmayıp bedduâ ederseniz, yalnız Allah'a yalvarırım. Ey kâinatın yaratıcısı, sen yardım et, derim. Ey Tanrım, hattâ sahradaki iğne kadar çöpler bile seni zikredip titrermiş, peki ben, muhterem insan unvanının sahibi olarak niçin sana ibâdet etmeyeyim, niçin levhumahfuzu unutayım, niçin emr-i marufu eda etmeyeyim, niçin senin aşkında yanmak yerine bu dünya rahatlıklarına gönül vereyim, derim. Canım babam, iki yılın karşılığı olarak emanet canından başka bütün her şeyiyle başka bir âlemin şevki, başka bir âlemin endişesi ile nefes almakta olan ve bir vakitler sevgili olan bu oğlunuza bedduâ etmeyin! Artık benim için taht, sabır ve kanaattir, sultan olursam, maneviyat mülküne sultan olmak isterim. İftihar, batinî bir zînettir, cennet mükâfatı ibâdettedir deyip ant içtim, canlı bir gönül

101 Amuderya ve Sırderya.

ile ölmüş olan nefisten başka mukaddes şey yoktur, aralıksız ilm-i hâl ile zikr-i kalbîye devam ederek yalnız ona gayret ediyorum. Baba, şu oğlumun imanı rahmet deryasından nasibini alsın, bu bala da fâni dünyada farz-ı aynı eda edip, sağ olsun derseniz, beni serbest bırakın. Yalvarıyorum, babacığım...

– Ya serbest bırakmayıp, esir edersem? Ne yaparsın?

– Sizin gibi âkil ve bilgi sahibi bir zata bir kap et ne gerek? Esir ederseniz, razıyım. Canım elinizde, fakat cihanım ve gönlüm o tarafta olur.

Bu sefer Sultan düşünceye daldı: "Tatlı konuştum, ikna olmadı, ikaz ve tehditlerden korkmadı. Ey kudretin sahibi! Şeyh Pîr'imin büyüsü bu kadar keskin mi ki, henüz delikanlı olan bir şehzadeyi evinden barkından ayırıp, tuzağa düşen bir kuş gibi elinde tutuyor. Ne yapayım şimdi? Ulemaya akıl fikir sorayım mı? Nefesi keskin bir duâhanı çağırıp büyü yaptırayım mı? Bir de kız alıp evlendireceğim, kethüda[102] olacaksın, deyip denesem mi? Bedeni henüz sıcak döşek görmemiş, bir kız balanın kokusunu hissetmemiş, keşke gönlü yumuşasa? Yahut Şeyh'imin kendilerine yalvarayım mı? Bizi müridiniz olarak kabul ederseniz, bu âsiye nasihat edin, doğduğu mülkünde kalsın, deyip yalvarayım mı? Henüz fırsat var, acele etme, Semerkand'da daha beş-on gün dinlenip dururlar. Şimdi yavaş yavaş konuşup cevabını vereyim."

– Bizim sözümüz kısaca şudur, dedi Sultan nihayet, dergâhımızda kalmayı düşünün, şehzade. Size mühlet verdik, yatıp kalkıp, kendinize bir bakın. Kethüda olarak doğduğunuz elde kalırsanız ne elde edersiniz ve bilâkis, Hakk

102 Kethüda: Saltanat naibi.

dost ya Allah, deyip vatansız bir rüzgâr gibi yurt yurt avare yaşarsanız ne kazanırsınız?..

Kutbiddin minnettarlığını bildirdi.

– Baba, Kur'an-ı Kerim buyuruyor, kaybettiğiniz şeylerinizi düşünüp fazla üzülmeyiniz ve sahip olduğunuz şeylerinizden dolayı da fazla sevinmeyiniz. Ben cebbar sahibimin bu sözlerini tıpkı bir muska gibi gönlüme mühürleyip aldım.

– Peki. Size müsaade, validenizi ziyaret edin. Kutbiddin tazimde bulunup yerinden kalktı ve kalbi hızlı hızlı çarparak anacığının huzuruna doğru gitti.

KADI EŞREFHAN HUZURSUZ
17. Bölüm

Evde güldüren şey, misafirlikte ağlatırmış.

Şark Hikmeti

İki gündür Semerkand'daki Kurbet adlı hânekâha adam sığmıyordu. Hânekâh büyük bir musalla gibi genişti. İç avlusu yüz adım kadar gelir, etrafına daire şeklinde üç-dört kişilik küçük hücreler yapılmış, avlunun ortasında büyük bir havuz, su kenarında karaduttan ayva ve bademe kadar meyve yitişirdi. Bu menzil, eskiden beri "Ya habip!" deyip ellerinde asasiyle dervişlerin indiği bir yerdi. Semerkand'dan Buhara'ya yahut Merv ve Horasan'dan Türkistan'a doğru yel gibi göçüp giden derbeder kalender ve zâkirler için Kurbet hânekâhı, yazın serin, kışın sıcak bir yuva idi. Bu mekânda iki günden beri tuhaf bir ruh hüküm sürüyordu. İki gündür burası halkın ziyaretgâhına dönüşmüştü. Sultanülârifin Şeyh Ahmet Yesevî'nin nasihatini işitip, yüz sürmek ümidiyle gelen cemaat, sabah namazından ta akşam namazına kadar kapıdan öteye gitmiyordu. Ziyaretçiler arasında yetmiş iki hüner sahiplerinin bütün hepsi hazırdı: Tüccarlar, zahireciler, medrese talebeleri, duâ

talep eden gençler, tevbe etmeye hazır günahkârlar, baba bedduâsı alanlar, evini barkını terk eden, hanımından ayrılan olan aklı kısalar, evlât talep eden kadınlar, Şeyh'e mürit olmak için ant içen zâhitler...

Şeyh uzak yoldan yorgun gelmiş, şimdilik halkın huzurunda vaaz etmeye ilhamı da, takati de yok idi. Bu sebeple halkın gözüne bir göründü ve bundan sonra hücresine girdi. Mânâsı anlaşılmayan gürültü ile patırtı eden halka Hakîm Süleyman hitap etti:

– Muhterem Semerkand ehli! Aziz mümin-müslümanlar! Görüyorsunuz ki, Pîr-i kâmil seferde yoruldular. Fakir, sizlerden bir-iki gün sabretmenizi istiyorum. Allah nasip ederse, Hazret bu cennetmekân menzilde bir hafta kalacaktır. Sultanülârifin cenaplarının siz müslim ve müslimelere söyleyecek mübarek nasihatleri sonsuzdur. İnşallah, beraber dinleyeceğiz. İlâhî, Yaradan'ın kendisi bağışlayarak bütün herkesi muradına erdirsin, âmin!

Yüzlerce el "âmin"e açıldı.

İnsanlar yavaş yavaş dağılmaya başladı.

Şeyh'in yol arkadaşları da kalacakları hücrelerine doğru gittiler. Her zaman olduğu gibi Baba Maçin ile Kutbiddin aynı hücreyi sahiplenmişlerdi. Kutbiddin gece babasının huzurundan çıktı ve anacığının bulunduğu yere gitti. Anasını sevindirip ağlattı ve "bugün benim Pîr'imin huzurunda bulunmam gerek, o Hazret'in has nedimiyim", deyip yine ağlattı.

Kadı Eşrefhan da hacca atlanan yüzlerce Yesililerle beraber misafirhaneye inmeyip, hânekâhı seçti. Hazret'in çok yakınında bulunmaya gayret ediyordu. Evvelâ, o gizli mektup

Sultan Mahmud'un eline geçtiyse, Han'ın vaziyeti nasılmış, deyip bilmek istiyordu. Üstelik kadı kendisini Şeyh'e hemderd ve sohbetdaş gibi göstermek istiyordu. Semerkand'a gelmeleri işte, iki gün iki gece oluyor, ama şu tık nefes hafızdan hiç haber yok. "Emaneti sahibine teslim edemedi mi, yoksa Baba Maçin gibi bir zencinin eline düşüp ağzındaki lokmayı kaptırdı mı? Niçin hayırsızın karası görünmüyor?"

Kadı bu düşünceler içinde ikindi namazına kadar biraz uyumak için hücresine doğru yönelirken, yanındaki kendisiyle aynı çanaktan beslenenlerden biri, Sabranlı molla Tacettin takıldı:

– Şeyh'ine bak, kendini aziz sayıp elif gibi dik duruyor! Öyle kibirli ki, sanki başı arş-ı âlâya ermiş! Ya Neuzübillâh! Hey insafsız, halk senden mal mülk istemiyor, bir çift sözünü dinlemek istiyor sadece. Kur'an-ı Kerim'den dört kelime tilâvet edip, sonra yoluna gidemez misin peygamber olsan bile! İşte, bendenize vaaz et deseler, ta yatsıya kadar nehy-i münkerden hiç yorulmadan söz ederdik. Maalesef birine iştah verirsin, birine aş verirsin, ey Perverdigâr[103]!..

Ertesi gün sabah namazından sonra başkadının canını sıkan yeni bir olay cereyan etti.

Şeyh'in hânekâhtaki has hücresinde hac seferinin son merhaleleri, haccın edası ve Rasulüllah'ın son hicretleri hususunda sohbet ediyorlardı. Sohbete katılanlar arasında Sultanülârifin, Süleymanhoca, Baba Maçin, kadı Eşrefhan, Semerkand ulemalarından da üç-dört kişi vardı. Kutbiddin her zamanki gibi kapıya yakın bir köşede, diz çökmüş vaziyette üstatların sözünü dinlemek istiyordu. Onu Üstad'ın yanına çağırıp aldılar. Kapıdan hânekâhın sahibi girdi. Sohbeti bölmeksizin ayakta bekledi. Şeyh ona döndü:

---

103 Rızıklandırıcı olan Allah.

– Ne var, Hacı Ebulkasım?

– Pîr'im, Han Hazretleri'nin has vekili geldi. İzin istiyor. Cenaplarına mektup varmış.

Kadı Eşrefhan "Nihayet başladı, Han öfke atına binmiş görünüyor", deyip oturduğu yerde kımıldadı.

– Girsin, dedi Şeyh. Lâhza geçip, uzun boylu, mavi çuhadan kaftan giymiş, sıradan basit bir sarık sarıp, belini iki yerinden bağlamış mahmur gözlü bahadır yiğit girdi. Şeyh'e tazimde bulundu, "Şehrimize hoş geldiniz, Pîr'im, ayağınıza sağlık!" kabilinden kutladıktan sonra iki eliyle altın işlemeli kese içindeki mektubu uzattı. Şeyh mektubu alıp, özel kâtiplik vazifesini de yapan Süleymanhoca'nın önüne koydu.

– Okusunlar, Hakîmhoca.

Han elçisi görevini tamamlayıp oturdu, duâ edip elini yüzüne çaldı. Süleyman kesenin mührünü dikkatle açıp, bir varak ipek kâğıdı aldı ve alçak sesle okudu:

"Mekke-i Mükerreme yolculuğu sebebiyle kutlu şehrimizi teşrif buyurmanızdan başımız göğe yükseldi. Allah tealâ sevap yolunda hicret eden müminlerin duâsını dileyip, bir-iki parça hediye gönderdik. Merhamet nazarı ile kabul ediniz. Sohbetlerine kabul edilmek ümidi ile canınıza duâ ediyoruz. Tamgaçhan Mahmuthan ibn Arslanhan'ı müridiniz olarak kabul ediniz. Cemaziyelâhirin on üçüncü günü, Çarşamba."

Mektubu duydu ve kadı Eşrefhan'ın yüzü kıpkırmızı oldu. İçinden öfkelenerek hafız Mevlüd'e küfretti. "Mel'un, mektubumuzu Han'a ulaştırmamış. Ulaştırmış olsaydı bu şekilde meth ü senâ gelmezdi. Hangi cehennemde geziyor o ev süpürgesi?!"

Başkadı mesanesinde ağrı olduğunu bahane etti ve homurdanarak çıkıp gitti. Kendi mahremleri vasıtasıyla yerin altında da olsa, hafız Mevlüd'ü buldurmak ve mektubun ulaştırılıp ulaştırılmadığını tahkik etmek istiyordu. Çünkü kadının bundan sonraki amel defteri hafız Mevlüd'ün "evet" veya "hayır" şeklindeki cevabına kalmıştı.

Elçi arkasına dönüp birisine işaret etti. Hizmetkâr delikanlı ağzı bağlı bir kese getirip, iki eliyle elçiye uzattı. Elçi keseyi Şeyh'in önüne koydu.

Hazret, Han için duâ etti. Elçiye izin verdi.

– Allah nasip ederse, yarın öğle namazından sonra Sultan cenab-ı âlîlerinin hizmetlerine hazırız.

Bu cevaptan elçi bir şey anlamadı. Hazret-i Sultan'ın yorgunluk çöken mahzun gözlerine bakıp, şaşırdı kaldı. "Evliya ata ne demek istiyor? Yarın saraya teşrif buyuracağım demek mi istiyor, yoksa Han'ın benim huzuruma gelsin mi diyor?" Elçi hânekâha mahsus mektup ile bin altın alıp gelirken nedense Şeyhülmeşayihi Han'ın köşküne davet etmek için geldim, diye düşünüyordu.

Şeyh, ulemanın da perişan olduğunu görüp, fikrini açıkça beyan etti:

– Bizim kapımız Han Hazretleri için daima açıktır, lûtfetsinler, dedi yüzüne duâ ederek. Elçi hayret içinde ayağa kalktı. Ulemalar birbirlerine mânâlı mânâlı bakıştılar.

Elçi elini göğsüne koyarak minnettarlığını ifade etti ve çıktı. Şeyh Kutbiddin'i çağırdı.

– Şu nafakayı Ebulkasım'a götürüp verin, dedi keseyi işaret edip, hânekâhın masrafları için harcasın.

Kutbiddin altın dolu keseyi eline aldı. Kapıya vardığında Şeyh hatırlattı:

– Sonra elinizi yıkayın.

Kutbiddin boş elini göğsüne bastı:

– Peki, oldu, Pîr'im.

...Sultanülârifinin bir hususiyeti var. Hangi şehre adım atacak olsalar, evvelâ, bu mekânda yaşamış aziz evliyaların türbelerini ziyaret eder. Çarşamba günü, insana ne muradı varsa bahşedildiği tan vaktinde mescitte sabah namazını eda etti. Sonra cemaate kısa bir vaaz verdi, Karahıtaylar ile geçen cenkte şehid-i alâ olan merhumlara duâ etti, yurda amanlık, padişahlara merhamet ve insaf dileyip, yola revan oldu. Hazret'i, muhaddisler serdarı[104] İmam Buharî'nin ruhu çağırıyordu.

Meşhurdur ki, İslâm dünyasında sahih, yani doğru ve muteber sayılan altı hadis mecmuası var. Bu hadisleri toplayıp şer'î hüküm hâline getiren muhaddislerin ekseriyeti, işte şu kadim Türkistan toprağında dünyaya geldi. Din erkânının elinde amellerin nasıl olması gerektiğini belirleyen hadis-i şerifler, Ebu İsa Muhammed et-Termizî, Abdurahman ed-Dârimî es-Semerkandî gibi Türk kavminin temsilcileri ile alâkalıdır. Muhammed ibn İsmail İmam Buharî ise işte şu muhaddislerin serdarıdır. Herhangi bir meselede ihtilâf peyda olsa, ulema veya müftüler, fakihler, "İmam Buharî Hazretleri ne demişler?" deyip evvelâ "El-Câmiüs-Sahih"i karıştırırlar.

İmam Buharî'nin türbeleri Semerkand yakınında, Hartang köyünde idi. Şeyh ile yol arkadaşları köylerde durup, halkın

104 Hadis imamlarının önderi.

hâlini sorup soruşturuncaya kadar parlayan güneşin yüzünü kara bulut kapladı.

Hazret küçük türbeyi görüp, bir kilometre beride attan indi. Dizgini Kutbiddin'in eline tutuşturdu ve halkın önüne düşerek yolu yürümeye başladı. Ta imamın hâk-ı payine varıncaya kadar bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. "Buhara emirinin dökmediği gözyaşını, felek döküyor", diye düşündü Şeyh. Aklına Emir Halid ibn Ahmet Züheli'nin hatası geldi. Bir gün emir İmam'ın huzuruna elçi gönderdi. "Ebu Abdullah'a söyleyin, tarih kitaplarını alıp gelsin, evlâtlarımın önünde okusun." Elçi, emirin farmanını İmam'a ulaştırdı. Ebu Abdullah sözü kısa kesti: "Kuşa tane gerek olsa, boynunu uzatır, ilim isteyen kimse benim huzuruma gelsin. Ben ilmimi hor görerek kapı kapı gezmeyi ar namus sayarım." Bu söz, emir için manevî bir yumruk oldu. Fakat o düşüncesinde ısrar ederek Buhara-yı şerifte kimsesiz, yalnız kalmayı efdal saydı. Ensâf-ı kudsiyye, yani mukaddes nefes sahibi diye şöhret kazanan imam Muhammed ibn İsmail Buhara'dan kovuldu. Peygamber yaşına varmadan kenar bir köyde Allah'ın rahmetine kavuştu.

İmam Buharî'nin tasnif ettiği binlerce hadisi içinden tekrarlarken, Şeyh'in gönlü bir aydınlanıp, bir bulutlanıyordu. Bu mübarek zatın İslâm dünyasında yayılan şöhretiyle iftihar edecek olsa, gariplik ve muhtaçlıkta geçen son günlerini hatırlayıp, gönlü ıztırapla dolardı. "Yüz yetmiş yıldır din ehli 'Ya Sahih Buharî!' deyip bu zat-ı şerife doğru âdeta uçarcasına koşmaktadır. Hartang köyü, hicrete kudreti yetmeyen biçarelerin küçük Makke'sine dönmüştü. Dünya acayip imiş, sağlığında gevher sözünü çekirdek parasına almazlar, öldükten sonra eyvah, deyip gözyaşı dökerler. Pîr'im, deyip, velinimetim, deyip iltica ederler. Kâinatın yaratıcısı yeryüzüne Rasulünü gönderdi ki, kullarıma doğ-

ru yolu göster, iyiliğe davet et, fenalıktan vaz geçir, dedi. Fakat ümmetinden bazıları bu davete kulak asmadı. Hak Mustafa vasiyetlerini sahabelerine söyledi, fakat sahabelerin vaazı da bu âsi halka kâr etmedi. Ondan sonra tâbiinler, sonra fâzıl ve dâniş ehli Âdem Ata'nın evlâtlarına emr-i marufu bildirdi. Maalesef onların da kadir kıymeti bilinmedi. Şahlar malına mağrur, üç yüz altmış damarında harislik, kibir ve hayvanî nefis coşkunca dalgalanmakta. Takvâ ehli şahların sofrasına göz diker, halk ise karnını doyurmanın derdinde. İlim hor görülüyordu, ki hâlâ hor. Yoksa ta mahşer gününe kadar ilim talebesinin alnına yazılan kaderi bu mudur? İrfan, tıpkı karanlık yolu aydınlatıcı bir kandildir. Bu halk ne zaman kandilin kadrini idrak edecek? Ne zaman yoluna kandil tutan kimsenin eteğinden tutacak? İmam Buharî cenaplarının evlâtları nasıl oldular, yoksa onlar da Halid ibn Ahmet'e benzeyerek, bu dünya allâmesini bir kalbur buğdaya satarım, diye mi düşünüyorlar? İlimsiz memleket başkalarına yem olup, dışarıdan gelen kâfirlerin ayakları altında kalmaz mı? Ya Allah, Ebu Abdullah Muhammed ibn İsmail Buharî Hazretleri'nin yüz yıl, bin yıldan sonra dünyaya gelecek olan evlâtlarını sen bağışla, onlara imamın kutlu nefeslerini buyur, zira onların kursağı dolup, gönülleri aydınlık, fikirleri sür'atli, tefekkürleri ziyade olursa. Dileğim şudur senden, bir ve varım, medetkârım..."

Şeyh geri döndü. Yağmur durup, parça parça bulutların arasından Kavs[105] güneşi tebessüm ederek baktı.

Semerkand'a döndüklerinde büyük-küçük minarelerden öğle namazına çağıran müezzinlerin sesi işitiliyordu. Şeyh namazdan sonra muhlis müritlerine izin verdi, en yakın

105 22 Kasım - 21 Aralık arasındaki zaman dilimi.

mahremleri olan Baba Maçin, Süleyman ve Kutbiddin'i peşine takarak şehirdeki dar bir sokağa doğru yollandı. Hazret'in bundan başka ziyaret etmek istediği bir menzili daha vardı, bu menzil ziyaret etmek konusunda ihtimal, İmam Buharî'nin türbesinden geri kalmazdı.

Şehrin doğusundaki eski bir binanın önüne varıp durdu. Tamir edilmeyip ot kaplamış, tuz basmış duvarlar, lânete uğramış bir kimsenin ellerini hatırlatıyor. Binanın saçakları çürümüş, sarkıyordu. Yarık yerlerine parmak sığan iki kanatlı oymakârî kapı, hiç değişmemiş gümüş halkacıklar, yayılıp yere yapışan kapı...

Acıyı tatlıyı, sıcağı soğuğu, ölüm doğumu gören Şeyh'in gözü donup kalsa da kapıdan geçince yüreği yerinden oynadı. Nihayet buraya adım atmayalı yaklaşık otuz yıl oluyordu. Yirmi yaşlarında Yesi'den Buhara-yı şerife, vakıf ve din işlerine bakan Burhaniddin ailesine gelip yüksek tahsile başlamıştı. Üç-dört yıl, zamanın âlimlerinden medresede öğretilen ilimleri, metin şerhini, ilm-i nazar[106], gramer ve sentaks, mantık ve fıkıh eğitimi aldı. Sonra kaderin rüzgârı onu bu yana, Semerkand'dan işte şu Gâtifer medresesine sürükledi. Bu kutlu dergâha Üstad-ı sanî, sofilik tarikatının kutbu olan Hoca Yusuf Hemedanî Hazretleri'nin mukaddes nefesleri hayat veriyordu. O zaman genç olan Ahmet son derecede saygılı, gönlünde heyecan, korku ve ümitle karışık olarak bu kapıdan girmişti.

...Şeyh medresenin avlusuna bir bir basıp girdi. Şaşırdı kaldı. İçerisi, dış avludan da perişan hâldeydi. Soğuk hücreler ıpıssız, ağaçlar kurumuş, havuzun suyu çekilmiş, orta avlu süpürülmemiş, yerler hazan yaprakları ile dolu...

106 İlm-i nazar: Akıl yürütme yoluyla elde edilen bilgi, kelâm ilmi.

Hazret dosdoğru yürüdü. Sütunları çökmüş olan tanıdığı eyvana çıkıp eski hasıra bağdaş kurdu. Eğilip yeri okşadı, medrese toprağını gözüne sürdü. Nihayet çok şaşırmış bulunan Kutbiddin'e döndü ve bunca zamanın karşılığı olarak birkaç cümle söyledi:

– Bu dergâhta biz tarikat ilmini öğrenmiştik. Kuddise sırrahu hocamız, onu Allah ahirette bağışlasın, dördümüzün başımızı okşamışlardı.

Baba Maçin ile Kutbiddin buranın ulu mutasavvıf Yusuf Hemedanî'nin tahsil verdiği medrese olduğunu şimdi anladılar.

Süleyman'ın sesi tatlı ve güçlü idi, gözlerini yumup "Yâsin"i okudu.

Duâdan sonra üç mürit bir tarafta kaldı. Şeyh âdeti üzere hiç konuşmadı, hayal deryasına gark olup, küçük hücreleri dolaştı.

Gençlik çağı tıpkı mermere yazılan bir hatıra imiş, ta ölünceye kadar hatırandan silinmezmiş. Şeyh'in bütün vücudunu, tefekkürünü otuz yıllık hatıralar ordusu istilâ etti. Yavaş yavaş yürüyüp can gibi aziz ve garip hücreleri buldu. Hücre bomboş, içerisi karanlık idi. Kapıda bir an durup kaldı, "Bismillâh" deyip alçak kapıdan başını içeri soktu. Rutubetli kokuya dayanamayıp geri döndü. Bu rutubetli hücre bir zamanlar âbat idi, orada ahretlik dostları Abdullah Barkî, Hasan Andakî, Abdülhâlık Gucdüvanî ile bir ekmeği dörde bölüp yerlerdi. Öğleye kadar kâl ilmini, akşamdan ta sabah namazına kadar hâl ilmini öğrenirlerdi.

Şeyh gözlerini yumdu. Karşısında Hızır gibi Yusuf Hemedanî canlandı. İşte, oraya doğru yepyeni nakışlı kapıdan

girip gelmekte. Uzun kumral sakalı heybetle savruluyordu, sırtında her günkü elbisesi olan sade yün hırka. Ayağında çarık, başında solgun sarı renkte bir sarık. Şeyhin hayalinden Üstad'ının sıfatları birer birer geçiverdi: Pîr'i konuşurken yüzünüze gülerek konuşurdu, halim tabiatlı idi. Tıp ilmi hakkında bilgisi derin, hastalara ilâç yazarak yaşar, ayakkabı dikerek nafakasını çıkarırdı... Boyunun uzun olmasından âdeta utanır gibi daima eğilerek yürür, her zaman bir şeyler mırıldanırdı. Baş ağrısı, migreni vardı. Pazara gitmeyi hoş görmezdi. Şahlar, valiler, beyler sofrasına iltifat etmezdi. Az yer, az konuşurdu... Cennet silâhını sağlığında hazırlayıp koymuştu. Otuz altı kere yaya olarak Mekke'ye vardı, Kur'an-ı Kerim'i bin defa hatmetti, sekiz bin putperesti İslâm'a dâhil etti.

Zikr-i alenîde, cehriyyede Pîr-i kâmil idiler. Sessiz, kalpte coşkunluk yaratan zikirde emsâlsizdi. Güçlü zikir sırasında yorulup, terlerdi. Zikr-i kalbîyi Sultan Bayezid-i Bestamî'den öğrendim, derlerdi.

Abdullah Barkî'yi, Hasan Andakî'yi, Abdülhâlık ile Ahmet'e evlâd-ı âlâ deyip şefkat gösterirdi. Zikr-i hafî sırasında dördünü iki yanına alır, uzun parmakları ile başlarını okşar, sanki fazilet ve mükemmellik dilerlerdi. Kırklar ile sohbet eder, gayipten haberdar idiler. Aklında, eğer yanılmıyorsa bahar mevsimiydi, medresenin damındaki gelincikler solmuştu. Bir gün üstat dört halifesini huzuruna çağırdı. "Biz bin dokuz aydan beri dünyanın tozunu atıyoruz, dedi gülümseyerek, işte şimdi emaneti sormak üzere Allah'ın hükmü geliyor. Hizmetine varalım. Bizden razı olup, şu kımran[107] sakallı ihtiyarın müşkülü açılsın deyip dilekte bulunun." Üstat vasiyetini söyledi: "Abdullah yıkasın,

107 Kımran: Deve sütünden yapılan az ekşitilmiş kımız.

Abdülhâlık yardım etsin, mezarımı Andakî kazsın, Ahmet mezarımda "Ve'n-Nâziât"ı okusun." Halifeler Üstad'ın vasiyetini eda etmeye hazırlandılar. Fakat Pîr'in ömrü uzunmuş, ölümü benimsediği için midir nedir, Allah merhamet etti. Bunun üstüne sekiz yıl daha yaşayıp Merv'de, doğduğu yere yakın bir yerde Allah'ın rahmetine vardı. Radıyallahu anhü!

Şeyh gayri ihtiyari mırıldanarak otuz üç yıl önceki gibi "Ve'n-Nâziât" sûresini tilâvet etti. Sesi boğuldu, göğsü sızladı. O sırada mucize cereyan etti: Dar, karanlık hücreden "Ve aleyküm esselâm ve rahmetullah!" diye ak elbise giymiş Pîr-i kâmilin siması göründü. Üstat her zamanki gibi sırlı gülümseyip duruyordu. Şeyh'in sûreyi hatmedip bitirmesiyle birlikte Yusuf Hemedanî karanlığın içine girip, kaybolup gitti...

Üstad'ın ruhu ile yüzleşen, özellikle Pîr'inin hayır duâsı, Şeyh'in gönlünü aydınlattı: "Pîr-i kâmil acaba biz şâkirtlerinden razı mı, diye şüphe ediyorduk, şükür Allah'a ki, razı olmuş."

Şeyh, yol arkadaşlarının yanına döndü. Dördü bir harabat âbidesine dönüşmüş olan bu medreseye son defa göz atıp dışarı çıktılar. Şeyh hâlâ hayal deryasında, bunu sezen Süleyman ile Kutbiddin yavaş yavaş Hazret'in peşinden gidiyorlardı. Baba Maçin'in dili gevşek, Şeyh'e yanaşarak derhâl sordu:

– Şeyh'im, Pîr-i kâmiliniz kuddise sırrahu Yusuf Hemedanî cenapları bekâr mı yaşdılar? Bendenize benzer şekilde ehl-i ayalden vaz geçmişler miydi?

– Yetmiş beş yaşlarına kadar evlenmemişlerdi, sonra aile yükünü omuzlarına aldılar.

– Yaşlılıkta bir ten mahremi gerek oluyor demekki.

Şeyh, Baba Maçin'e bakmadı, kendi kendine konuşur gibi, düşünceli hâlde cevap verdi:

– Her bir mümin müslümana bir ten mahremi gerek. Genç olsa da, kart olsa da. Bu hak Mustafa'nın sünnetleri.

Hazret'in sözü Süleyman'a makul geldi. Süleyman'ın yaşı kırkı geçti. O, Hazret'in yanından hiç ayrılmıyor, sıcağı soğuğu beraber yaşıyor, gece gündüz Allah'ın zikri ile meşgul, taat ibâdet, Kur'an tilâveti, sofilik mesleği ona Beytülharem gibi mukaddes. Fakat uzun gecelerde hayale dalıyordu: Ne zamana kadar böyle it gibi yatış, mirza gibi kalkış... Ciğerleri kan doluyordu... Gençlik gülşenini terk edip, yaşlılık sahrasına yüz tutmakta olan vücudu bir mülâyim, bir masume ve imanlı bir ten mahremi istiyordu. Şeker gibi tatlı dilli, kırlangıç balası gibi bıcır bıcır eden çocukların başını okşayası geliyor, bebek kokusunu özlüyordu. Fakat bu bala kendinin olsa, balam dese, yavrum dese, şefkatle okşasa ve sevse...

Süleyman'ın derdi tazelendi. Ama o Hazret'in Otrar yolundaki ikazla karışık vedasını hatırlayıp, tevbe etti. Mekke-i Mükerreme'den sağ salim dönüp gelince, kalbini açmayı düşünüp, ümide kapıldı.

Kutbiddin ne zamandan beridir bekâr kalıp dünyadan tek gitmeye ant içmişti. Mutasavvıf olup Hakk yolunu arzu ediyorum, sofiyane bir hayatı seçip, tarikat ummanına girer miyim, ya tamamen batıp giderim, ya da bu ummanda yüzüp hüsn-i mutlaka erişirim", deyip karar vermişti.

Şeyh iki müridinin fikrini basiret gözü ile görüp anlamıştı. Onlara üstat Yusuf Hemedanî'nin hayatından bir ibretli vakayı anlattı.

– Hazret'in ilk halifesi Hasan Andakî, Buhara'nın Andak köyünden idi. Ailesi, evlâtları vardı. Bir gün kaleye gelip, gönlünü açtı. Ben dönüp artık ehl-i ayalimi görmek istemiyorum, dedi. Sebebini söylemedi. Pîr, bu sözü haber aldılar. Hücremize geldiler. Hasan'ı diz çöktürüp, nasihat ettiler: "Şeriat ve akıl penceresinden bakınca sizin evlâtlarınıza da, refikanıza da yakın olmanız gerekir", dediler. Andakî asabî tabiatlı bir kimse idi. "Ne olacağını bir kendim bilirim, bir de Allah bilir. Ben sofilik hırkasını giydim, ehl-i ayalden vaz geçtim, başka sebebim yok", dedi. Efendimiz bu sözden rahatsız oldular. O gün gayb âleminden bir ses geldi: "Ey Yusuf, biz sana besâret[108] gözü ile görmeyi nasip ettik, Hasan Andakî'ye ise, hem besâret, hem basîret[109] nazarını verdik." Pîr Hazret, sabah namazında hücremize gelip Hasan'dan özür dilediler. Andakî ağlayıp Pîr'in elini öptü. Kıssadan hisseyi kendiniz çıkarıp alınız.

Hasan Andakî ile olan vaka üç müride üç ayrı türde tesir etti: Kutbiddin, bu fikri kabul etmedi. Süleyman, Yusuf Hemedanî'nin fikrini benimsedi. Baba Maçin'e ise iki dünya bir adım idi, onun vücudu ten mahremi aşkında değildi. O Allah zikri ve yolun mesafesini ölçüp, uçup konarak yaşama şevkinin endişesi içindeydi.

– Babakul, siz hızlı bir şekilde hânekâha varın, dedi Şeyh, Baba Maçin'in yavaş yürümekten rahatsız olduğunu görüp, – Han Hazretleri teşrif buyurmak istiyorlardı. Bekleyip kalmasınlar.

Baba Maçin dört adımda köşeden kayboldu. Şeyh diğerleri ile geniş sokağa çıktıklarında, Baba Maçin yolu yürüyüp, hânekâh kapısına varmıştı.

---

108 Akıl gözü, tefekkür.
109 Kalp gözü, ilâhî bakış.

Kurbet hânekâhının içi dışı insanla dolu. Aralarında askerden dilenciye, Şeyhürreisten[110] falcıya, tüccardan hâlini arz etmek isteyen kimselere kadar her sınıftan insan bulunuyor, herkes sabırsız, biri derdini söyleyip çare için Sultan Mahmuthan'ı beklerken, bir başkası Şeyhülmeşayih Hoca Ahmet Yesevî'nin yüzüne müştak idi.

110 Şeyhürreis: Başmüftü.

BİR "AHMET" NASİHAT VERDİ
18. Bölüm

İnsanların yamanı, onların içindeki âlimlerin yamanıdır.

Hadis

Sultan Mahmuthan hânekâh önünde attan indi. Din ve devlet erkânı arasında "Bismillâh!" deyip avluya girdi. Etrafa biraz şaşırarak bakındı. "Şeyh, hiç olmazsa istibâlime çıkar", diye ümit etmişti. Hazret görünmedi. Sultan'ı el kavuşturup Semerkand Şeyhürreisi, şehir valisi, muhtesipler, müderrisler, Şeyh ile beraber hacca gitmekte olan sevap talipleri, zenginler ve halk bekleyip duruyordu. Mahmuthan küçük adımlarla hızlı hızlı yürüyerek yolu gösteren şehir valisinin peşinden başköşedeki hasodaya doğru yürüdü. Sultan şerefine hânekâhtaki yegâne meclishane, özel olarak hazırlanmıştı. Oraya kırk-elli kadar insan sığardı.

Meclishane kapısında Sultan arkasına döndü. "Mektup!" diyerek has mülâzımına elini uzattı. Mülâzım hızla elini koynuna attı ve altın işlemeli ipek keseyi alıp tevazu ile uzattı. Mahmuthan keseyi iç cebine koyup kapıdan girdi. Meclishane iyi aydınlatılmış, köşelerde bir arşınlık büyük şamdanlar parıldayarak yanıyor, içeride üç-dört yaşlı, devre kurmuşlardı.

Sultan'ın sarığına kondurulan başparmak gibi yakutu görüp, Şeyh yavaşça kalktı. Han'a doğru yürüdü. Sultan adımını hızlandırdı. Meclishanenin ortasında yüz yüze geldiler.

– Esselâmualeyküm, Pîr'im! dedi Sultan, Şeyh'in buğday renkli, yolculuk sırasında rüzgârdan kararan çehresine bakıp. Önce Hazret elini uzattı. Yüzünde mülâyim bir ifade parladı.

– Vealeykümüsselâm ve rahmetüllahi ve berekâtühü. Hoş gördük. Sultan eğilip Şeyh'in ellerini öptü.

– Binlerce şükür ki, Allah tealâ yüzünüzü nasip etti. Ayağınıza sağlık, Pîr'im!

Başköşeye geçtiler. Şeyh, Sultan'ı sağ tarafına buyur etti. Onlardan sonra herkes rütbesine göre yerleşti. Kadı Eşrefhan yukarıda duruyordu, aziz misafirler için gerekli olurum deyip, gayri ihtiyari kendisi kapıya yakın oturdu.

Şeyh duâya el açtı:

– Âmin! İlâhi, kâinatın yaratıcısı, ömrünüzü uzun eylesin, elinizin altındaki garip gurebalar duâsından nasipsiz bırakmasın, bundan sonra Semerkand-ı azimde haksız yere kan dökülmesin, din-i İslâm yolunda bir defa eziyet çekerseniz, Allah tarafından bin defa şefaat yağsın, kutlu menziliniz âbat olup, daima senin tasarrufunda bulunmasını buyursun, Allahüekber!

Kadı Eşrefhan ellerini yüzüne çaldı ve bir lâhza Şeyh ile Sultan'ın birbirlerine karşı duydukları bu merhametlerini görüp, içinden güldü: "Şimdilik birbirlerinizi yalayın bakalım, mektup açığa çıksın, ondan sonra görürüz muameleyi." Başkadı, gece hızlı hareket ederek hafız Mevlüd'ü buldurmuş, ondan "Mektubu Han Hazretleri'nin kendi ellerine teslim ettim" şeklindeki yeminini işitip, sakinleşmişti.

Basit boz renkli sofraya aşçılar çini kaplarda kokulu şerbetler, nadir yemekler getirmeye başladılar. Şeyh, Karahıtaylar ile olan cenkte Semerkand ehlinin başına gelen külfetleri hatırlatıp, Sultan'dan vaziyet hakkında bilgi sordu:

– Sabah tan vakti İmam Buharî Hazretleri'nin kabirlerini ziyaret etmeye müyesser olduk. Yol üstünde Katavan mevkiine geçip, o bigünah şehitler için duâ okumak niyetimiz vardı. İman çekiyor, velâkin ayak yürümüyor. Varsak, âdeta, "Ne günahımız vardı bizim?" deyip otuz bin şehit kefenlerini sürüyerek çıkmış geliyor. Geri döndük. Müslüman evlâdının yapacağı iş olmadı, maalesef!

Şeyh'in sözü, Sultan'ın içine işledi. Bir çift "Maalesef!" sözü, Sultan'ın iyileşmekte olan yarasını tazeler gibi oldu. Katavan... Bu sözü hatırlayınca, Sultan'ın bütün vücuduna ağrılar giriyor, gece uykusu kaçıyor, gündüz huzuru. Katavan... Gorhan... Karluklar... Bunun üstüne o kanlı savaş, rezil mağlûbiyet, gurur kırıcı hadiseler gözünün önünden geçti.

Bundan beş yıl kadar önce Kulan, Marka taraflarında, Seyhun boyunda yaşayan Karluklar Mahmuthan'a karşı başkaldırdı. Mahmuthan onların isyanını hiç acımasızca bastırdı. Fakat Karluklar sakinleşmedi. Gizlice yardım istemek üzere Harezmşahî Alâeddin Atsız'a adam gönderdiler. Atsız vaatte bulundu, Sultan Sencer'e nankörlük edip, araya Karahıtay Han'ı Gorhan'ı saldı. Lânetli Gorhan, kendine denk olamayan o kâfir, başkasıyla boy ölçüşeceğim diyerek Mahmuthan'ın hem dayısı, hem de eniştesi olan Sencer'e bir mektup yolladı.

"Sen kâfirin biz müminlerle ne işi var? dedi cevabî mektubunda Sencer, Elin başka, dinin başka, kendi öküzünü sür git! Benimle beraber olmak istiyorsan, İslâm'ı kabul et,

ondan sonra seninle görüşürüm. Teklifime razı olmazsan kılıcımın ağzını tadarsın, kâfir!" Gorhan, Atsız'ın askerî yardımına ve Karlukların imdadına güvenip, Semerkand'a bastırıp gelmeye başladı. Hâlâ Mahmuthan'ın aklında. Sonbahar girmişti. Hocend ile Semerkand arasında, Katavan çölünde iki ordu karşı karşıya geldi. Gorhan'ın askeri çok kalabalık olmasa da Mahmuthan'dan memnun olmayan avam halkın sayısı yüz binlerce idi. Sultan Sencer'in gönderdiği asker ile birleşen Mahmuthan'ın ordusu da yüz bine ulaşıyordu. Savaş, savaş olup, bu kadar şiddetli bir muharebe olamazdı. Diriden ölü, ölüden diri çoğalıp gitti. İçindeki düşman daha yamandır dedikleri gerçekmiş. Karluklar vahşi hayvan gibi kudurup cenk ettiler. Onlar silâhları kalmayınca, elleriyle, dişleriyle, ayaklarıyla savaşıyor, canlarını teslim edip atları urgan ile bağlayıp yere yıkıyor, merhum Sencerîlerin karnını yarıp, kuzgunlara yem edip, gidiyorlardı.

O cenkte ulu Sultan Sencer'in ordusu kırk yıl içinde ilk defa mağlûbiyete uğradı. Eğer kaçmasaydı Sultan'ın kendisi de esir düşüp ecelinden önce ölmesi muhakkaktı. Allah'ın himayesine şükür ki, muhafızı Emir Ebulfazl vardı. O, Şahın has çadırına girip, sanki Sultan Sencer'in kendisiymiş gibi tahta oturdu. Kendisini Gorhan'ın eline teslim edip emirülmüsliminin canını kurtardı...

Mahmuthan, esir düşmenin acısını çeken ablası Sultan Sencer'in hanımı Türkân hatunu hatırladı. Kâfir Gorhan'ın şartını yerine getirip, ablasını beş yüz bin dinar karşılığında geri aldılar. Ama nice nice emirleri, bahadırları şehit gitti. Şimdi o cenk meydanı ulu bir kabristan. İnsanlar, kâfir ve müslüman üstüne toprak atıp, taş taşıyıp dümdüz bozkırda yüksek bir tepelik kurdular. Nedense avam halk bu mezarlığa "Kâfiristan" diyor, yanından el-ulus korkudan yüreği titreyerek geçiyor. Fatihaya açılan eller titriyor...

...Birkaç dakika odaya ağır bir sessizlik çöktü. Sanki herkes başını eğmiş, o Kâfiristan'da yatan şehitlerin ruhunu yâd ediyor gibiydi.

Nihayet, Sultan Mahmuthan sofradan başını kaldırdı.

– Musibette kaldık, Pîr'im, dedi uzun bir of çekip, bunda herkesin günahı var. Sadece kendi yurduyla yetinmeyip, başka yurda göz diken kâfir Gorhan'ın değil...

– Toprağın altına verilen merhumlar ile yerin üstünde feryat eden yetim ve dulların ne günahı var?! dedi Şeyh keskin bir sesle. Günah evvelâ, sizde, cenap Mahmuthan, sonra emirülmüsliminde. Siz Karlukların feryadına kulak verseydiniz, onlar imdat için Karahıtay'ın huzuruna varmazdı. Bu ne bahtsızlıktır ki, evlât öz babasından şefkat diliyor, velâkin aradığı şefkati bulamayınca kendisiyle hiçbir münasebeti bulunmayan tamamen yabancı birine başvuruyor?! Akıl ve idrakin hâlledeceği bir işi zorlukla bitirmek, sizin gibi bir kimseye zinet değildi. Siz tıpkı bir tabipsiniz, vatandaşınız ise hasta. O vatandaş, derdim var hâzık tabibim, işit, diyor. Siz ise sesini çıkarma ey biçare, deyip hasta kişinin üstüne ordu gönderiyorsunuz. Mertlik, mertlerin işi, hatayı kabul edip tevbe etmek lâzımdır. Şimdi şah-ı cihan Sultan Sencer cenaplarının tedbirini görün. Sır değil ki, işte şu büyük hânekâh gibi bir harmanı ateşe vermek için misvak gibi bir çöp kâfi gelir. Sultan'ın bir çift kibirli sözü, tıpkı bir kibrit olup savaş ateşini yaktı. Bizim sözümüz yanlışsa, söyleyin, Han Hazretleri...

Mahmuthan Sultan Sencer'in tarafını aldı:

– Dayımız... emirülmüslimin kâfir Gorhan'a "Sen bizim hayatımıza burnunu sokma", mânâsında bir mektup gönderdiler. Fakat Gorhan ile o imansız Harezmli Atsız ihanet ettiler...

– Mektubun kuyruğu heybede kaldı, dedi Şeyh hafif istihza ile, eğer siz iyi değerlendirecek olursanız, kendimiz anlatırız. Sultan Sencer Gorhan'a "İslâmı kabul et, yoksa benden şefkat dileme!" kabilinden şart koştu. Sultan'ın hatası şudur. Bir hikmetli sözde, kendini er bilirsen, başkasını şer[111] bil, demişler. Kelâm-ı şerifte, dinde zorlama yoktur, denilmektedir. Yine cahil ve takvasız kimseleri imana getirmek istiyorsan, mülâyim söz ile, akıl ve idrak ile muamele et, denilmektedir. Bu ne zulümdür ki, kendi dini ve kendi mezhebinde sabit olan bir bendeni kılıç gücüne inanıp Hakk yoluna mecburen sokmak istiyorsun? Bu âlemin belâsı kâfir, Yahudi, Hıtay, Hristiyan, Putperest deyip ırk ayrımında, din ve millet ayrımında. Rasulüllah vasiyet ettiler ki, ümmetlerim bir gün Tanrı'nın belâsına uğrayacaklardır. "Belâ nedir?" diye sordular. Hak Mustafa cevap verdiler: "Belâ, bu kibir, mağrurluk, insanlar arasında rekabet, mal ve dünya kavgası, düşmanlık ve hasettir. Bu illetler sebebiyle, evvelâ halkın ahlâkı bozulacak, ondan sonra dünyada huzursuzluk olacak." Sultan Sencer-i Mazi ulu bir zattır, fakat o zat gururu yüzünden Allah'ın gazabına uğradı. Şehit olan masumların ruhunun Sultan cenaplarını o dünyada da, bu dünyada da rahatsız edeceği muhakkaktır. Çünkü imanı selâmet olan kişi kendi yaptığına pişman olur. Ümit şudur ki, Sultan Sencer'in insaf ve vicdanı henüz zedelenmemiş görünmektedir. İnşallah.

Okun kudreti yalnız keman-yayın gücüne değil, oku atana da bağlıdır. Tıpkı bunun gibi, övgü veya alkış da kimin ağzından ifade edildiğine göre tesir edermiş. Şeyh'in, sözün başında dayı-yeğen sultanları yargılayıp kınayıp, sözün sonunda Sultan Sencer'in itibarını o kadar alçaltmaması, gittikçe vahamet kazanan vaziyeti biraz yumuşattı. Şeyh'in

111 Aslan.

memnuniyetsizliklerinden Mahmuthan'ın canı sıkılmaya başladı. Bir-iki defa elini göğsüne bastırdı. İçini kemiren o mektubu alıp Hazret'in önüne koymak istiyor, "Pîr'im, biz size intisap edip mürit olduk, siz ise rakibimizin başını okşayıp ona böyle mektuplar yolluyorsunuz, bu insaftan mı?" deyip minnetini döküp bildirmek istiyordu. Fakat Şeyh'in acı kinayesinin sonunda dayısının faydasına döndüğünü görüp, kızmaktan vaz geçti. Şeyh gözünün ucu ile Sultan'ın yanında bir şeyin varlığını epey zamandan beri hissetmişti, belli belirsiz dilinin ucuyla söyledi.

– Emanetinizi verip, davanızı söyleyin, Han cenapları, dert içinizde kalmasın. Siz de, biz de gönlümüzdekini ortaya koyalım.

Sultan şaşkın vaziyette cemaate baktı. O Şeyh ile teke tek, hiç değilse küçük bir mekânda sohbet etmek niyetinde idi.

– Bu cemaatten neyi gizliyorsunuz, Sultan? Yarısı sizden, yarısı bizden. Hüdâ'dan saklamadığın şeyi bendesinden gizlemek yanlış bir iştir.

Odada on kadar kişi vardı. Sultan onlara memnun olmadığını ifade eden bir bakış fırlattıktan sonra koynundan keseyi çıkarıp Hazret'in önüne koydu.

– Bu mektubu aldıktan sonra huzurum kalmadı. Siz, Pîr'im deyip intisap ettiğimiz evliyamız, velinimetimiz, bizim gibi sadık müritlerinin adını karalamayı reva gördüler, acaba kabahatimiz ne idi, ihlâsımız mı, biricik evlâdımızı hizmetlerine vermiş olmamız mı, hayır duâmız mı, deyip şüphe ve ıztırap içinde kıvranıyorum...

Sultan'ın sözü, kadı Eşrefhan'ı keyiflendirdi: "Önce sen huzursuz olduysan, bu mektup şimdi okununca, Pîr'in de rahatsız olacak. Bu çok iyi oldu."

– Haydi, okuyalım bakalım, o nasıl bir mektupmuş ki, sizi bu kadar eziyete salmış, dedi Şeyh ve keseyi Süleyman'a uzattı, başkadıya uzatın, okumaları güzel.

Kadı Eşrefhan bunu beklemiyordu, şaşırıp kaldı.

– Şeyh'im, bizim gözümüz biraz âcizce, mazur görünüz...

– Sizin zihniniz keskin, dedi Şeyh itiraz ederek, sekte yerini de düzeltip gidersiniz, okuyun!

Şeyh'in sözündeki kinayeyi Baba Maçin ile Süleyman'dan başka kimse anlamadı.

Başkadı çaresiz kaldı, çünkü kese eline tutuşturulmuştu. Diz çöküp okumaya başladı. Bir sayfadan daha fazla olan yazıyı heceleyerek okudu ve herkesten önce konuştu:

– Bühtan bu! Şeyh'imizin fevkalâde ulu rütbesini göremeyenler yazmış bunu! O mektubu getiren mel'unu derhâl bulmak lâzımdır!

– Bu tarafa verin! dedi Şeyh kızgınlıkla. Mektubu eline aldı. Sofranın üzerine yaydı. Bir saniye göz attı ve mahzun gülümsedi.

– Bu yazıda fakirin sözleri de var. Fakat el yazısı bizim değil. Mühür de sahte, nâdan, beceriksiz bir ustaya yazdırmışlar.

Odayı hafif bir uğultu kapladı. Sultan Mahmuthan bembeyaz ipek kâğıda basılan büyük daire şeklindeki mühüre dikilip kaldı. Süleyman mektuba elini uzattı, Semerkand ulemaları birbirlerine mânâlı baktı. Kadı Eşrefhan şaşkına döndü, rengi bozarıp bir an Şeyh'e, bir an Sultan'a ne yapacağını bilemez hâlde bakakaldı. Baba Maçin, Kadı Eşrefhan'ın kösele gibi suratına uzun süre gözünü ayırmadan baktı.

Sultan güpegündüz, el içinde bir masuma töhmette bulunup ele geçen rezil bir kimse gibi ateş rengini aldı. Bu duruma tepki göstermek üzere ağzını açtı:

– Pîr'im, işte bu mühür sizinki olmalı. Yoksa dünyada Hazret-i Sultan Hoca Ahmet Yesevî'nin başka mühürleri de mi var?

Şeyh, Sultan Mahmuthan'a itham edercesine baktı.

– Sizin kaftanınızı giyip, başına taç kondurup, beline altın kemer, gümüş kılıç bağlayan kimse size benzemez mi? Benzer. Fakat o imansız hiçbir zaman Sultan Mahmuthan olamaz. Sultan, sizsiniz. Siret başka, sûret başkadır. Asıl ile nüshayı fark etmek için çok akıl gerekmez, biraz feraset, fesahat olsa, kâfi. Haydi, mühürdeki yazıyı da bir okuyunuz.

Sultanül-ârifinin has mührünü Mahmuthan sadece iki üç defa görmüştü. Mırıldanarak okudu:

– Bismillâhi hayrul-esmâ... Bismillâhi rabbil-arzı semâ...

Mührün etrafındaki yazıyı hatasız okudu.

– Doğru! İşte şimdi ortadaki daireyi okusunlar.

Yesevî'nin mührü daire şeklinde olup, iç içe üç daireden ibaretti. En dıştaki dairede âyetler yazılmış, küçük dairede Şeyh'in unvanı dercolunmuştu. Orta dairede ise, Hoca Ahmet Yesevî'den önce yaşayan on ulu zat, yani on Ahmet'in ism-i şerifi zikredilmiş. Onlar Ahmed-i mürsel sallallahü aleyhi vesselâm (Muhammed Peygamber), Şeyh Ahmet Hanbel, Şeyh Ahmet Hayrun-Nessâc, Şeyh Ahmet Hazraviye, Şeyh Ahmet Raviya, Şeyh Ahmet Muhtar, Şeyh Ahmet Hâmî, Şeyh Ahmet Kebir, Şeyh Ahmet Sagiriye. Yazıda ilk dört Şeyh Ahmet doğru yazılmış, beşinci Ahmet

Hazraviye'yi nakkaş nâdanlık mı etti, şaşırdı mı, "Hazriye" diye yazmıştı. Sultan Mahmuthan da nakkaşın hatasını aynen tekrarladı, nasıl yazılmışsa, öyle okudu.

– Durun! diyerek Hazret el kaldırdı ve cemaate döndü, burada Semerkand ulemaları cem olmuşlar. Haydi, söyleyin, bu âlemde Hazriye diye mübarek bir zatın yaşadığından haberiniz var mı?

Her kafadan çıkan seslerle uğultu başladı. Semerkand Şeyhür-reisi Hoca Abdürezzak cevap verdi:

– İslâm âleminde biz Hazriye diye kimseyi bilmiyoruz. Şeyh Ahmet-i Hazraviye'yi biliyoruz. Bu zat-ı şerif Kusam ibn Abbas radiyallahü anhü cenaplarının Üstad'ı olurlar.

Mahmuthan mahçup oldu. Koyu esmer yüzü kızarıverdi. Elindeki mührü döndürüp bir daha baktı. Güya bu bahane ile ulemaların kınamasından kurtulmak istiyordu. İçinden kendisine kızdı: "Acaba Rasul-i aleyhisselâmın dostları olan Kusam ibn Abbas'a Pîr-i mürşitlik eden Şeyh Hazraviye'yi bilmiyor muyum? Bilmiyoruz da... Maalesef, bir 'vav'ın kurbanı oldun, Sultan!"

Sessizlik uzadı. Semerkand ulemaları mahçubiyetten önlerine bakıyorlardı. Onlar yüce Hazret'in mührünü yanlış okumaktan dolayı çaresizdiler. Kadı Eşrefhan, "Bu çok iyi oldu" dercesine ulemalar tarafına memnun bir hâlde gülümseyerek baktı. Sonra gözü Şeyhülmeşayih'e ilişti ve huzuru kaçtı. Sultanülârifin kadıya keskin bir bakış fırlatıp, "Atların ölümü itlerin bayramı mı imiş, cenap başkadı?" demek istercesine bakıyordu. Kadı kendini toparladı, sonra nerede ve kimin huzurunda oturduğunu unutmuş gibi yavaşça kalktı. O, henüz hayattayken canını kurtarmak için kaçmaya niyetlenmişti. "Allah göstermesin, söz uzayıp sırrı

ifşa olursa, bu kibirli Han ile o zalim Şeyh, o tıknefes hafızı da buldururlar. O zaman sakala elveda deyip... eşeğe ters binip, pazarı dolaşmaya hazır olmak gerekir..."

Kadı kapıya yakın oturuyordu, yavaşça kalkıp gitmek istedi. Fakat onun bu kötü niyetini hisseden Şeyh emretti:

– Kadı, yerinize oturun!

Bütün herkes birden kapı tarafına baktı. Cemaate arkası dönük, boz renkli yün bir çuval gibi dikilen başkadı güm diye devrildi. Derhâl kirpi gibi büzüldü. Şeyh, Süleyman'a baktı.

– Hakîmhoca, Han cenaplarına bizim mührümüzü verin.

Süleyman koynundan çam ağacından yapılmış kutu içindeki has mührü çıkardı, iki eliyle Mahmuthan'ın önüne getirip koydu. Han hâlâ mahçubiyet ve melâmet yükünden kurtulamayıp diş bileyip duruyorsa da sabırsızlıkla Şeyh'in mührüne göz gezdirdi. "Şeyh Ahmet Hazraviye" unvanını üç kere heceleyip okudu. Alnını buruşturdu... Of çekti ve ... kısa bir süre sessiz kaldı. Şeyh ona "Şimdi farkına vardınız mı?" der gibi müstehzi baktı.

– Mel'unlar! Han'ın sesi gök gürlemesi gibi yankılandı. Bu öfkeli naradan sadece kadı Eşrefhan değil, ulemalar da korkuyla ürperdiler.

Han sol yanına, Şeyh tarafına dönüp elini göğsüne bastırdı.

– Biz âsilik ettik, Pîr'im, affedin...

Şeyh, sesini çıkarmadı.

Kadı Eşrefhan'ın takati kesilen vücudu yeniden canlanır gibi oldu: "Şükür, Allah bir felâketten sakladı, sakal-bıyık kurtuldu, şükür..."

O sırada Semerkand Şeyhürreisi Hoca Abdürezzak izin isteyip söze karıştı:

– Yüce Hazret, hadis-i şerifte buyurulmuştur ki, halkın içindeki en yaman olanı, cahil ulemadır. Ahali görüp tevbe etsin diyerek hırsızın elini keserler. Riya cezasız kalırsa, o riyakârlık devam eder. Fakir kulunuzun bir arzusu var. O imansız rezil adamı buldurup cezalandırmak gerekir, ta ki mümin-müslümanların başına bundan sonra töhmet taşları yağmasın.

Mahmuthan "makul" der gibi baş salladı. Kadı Eşrefhan kapı eşiğinden ince sesiyle destekledi:

– Cenab-ı Şeyhürreis hakikaten doğru dediler. O nasıl bir imansız yol gösterici ki, elinde tesbihle şevketli hanımız ile muhterem Pîr'imize töhmette bulunuyor! Biz Sabran ulema-yı kirâm adına talep ediyoruz ki, o yalancı iftiracı bulunup şer'î hüküm ile cezalandırılsın!

Kadı böyle söyledi ve sevinçten içi içine sığmadı: "Mektubu getiren hafız Mevlüd'ü bulsunlar. O şimdi Buhara neredesin, deyip eşeğini dehlemiş gidiyor olmalı."

Kadı Eşrefhan dün gece yatsı namazında hafız Mevlüd'ü gizli bir yere çağırıp, "Gözlerden uzak dur şimdi, ok nişana değdi, kendini gösterme", deyip şehirden çıkıp gitmesini emretmişti. Kadının kendi kendine sevinmesi bundandı. Fakat insanoğlunun bin kusurundan biri de şu ki, o kendisinin kusurundan ziyade başkasının kusurunu saymayı makbul görür. Dikkatsizlik ise, genellikle mahçubiyetle sona erer.

Bu sefer kadı işte bu dikkatsizliğinin kurbanı oldu.

Mahmuthan bir hizmetkârına işaret etti.

– O tüccarı çağırın.

Hizmetkâr hızlı adımlarla çıkıp gitti. Biraz sonra yüzünün rengi atmış vaziyette hafız Mevlüd girdi. Kapıdan girer girmez ayağına kapanarak Han'a tazimde bulundu. Meclistekiler köse kılıklı, basit giyimli ve bu zayıf bedenli gence bakıp, kendi aralarında manalı bakışırken kadı Eşrefhan fırsattan faydalandı. Âdeta yuvarlanırcasına askerlerin arasından geçti ve kendini avluya attı. Fakat canını kurtaramadı. Baba Maçin bir an bile kadıdan gözünü ayırmadan oturuyordu, sıçrayarak yerinden kalktı.

Büyük havuzun kenarında kadıyı dirseğinden tuttu. Alay edercesine güldü:

– Affedersin, yolun açık olsun ama Pîr'imin dergâhından izinsiz çıkmanız edepsizlik olmadı mı?

– A? E, sen misin, kardeşim? Şu, biliyorsunuz, molla Babakul, mesanemi tutamıyorum... abdest alayım diyerek...

– Hacethane bu tarafta. Siz cümle kapısına doğru gitmektesiniz. Yoksa bir duvar muvar dibinde, ha?

– Defol, ağzına küydirgi[112]! Var, Pîr'imin huzuruna gir, ben şimdi...

Baba Maçin onun peşini bırakmadı.

– Affedersiniz, biz sizi ne yere, ne göğe emanet edemeyiz, güvenliğinizden endişe ederiz. Kendim bizzat oraya götürüp, boşaltacağınızı görüp geleceğim.

Kadı incecik sesiyle bağırdı:

112 İnsana hayvanlardan bulaşan, deri, mide, bağırsak ve ciğerlere zarar veren ve tedavi edilemeyen yara şektlinde bulaşıcı bir hastalık.

– Ka-aç, imansız! Hey, müslümanlar, işte bu albastının zulmünden beni kurtarın, şimdi imanımı yakacak bu!

– Kendisi olmayan şeyin nesi yansın, efendi? Haydi, bu tarafa yürüyor musunuz?

Kadı uçkurunu kavradığı gibi avlunun dibindeki hacethane tarafına doğru koştu. Baba Maçin, gerçi endişesiz olsa da kadının peşinden birkaç adım atıp, biraz beriden gözetlemeye başladı.

Nihayet, kadı çıktı. Kaderine razı olup, Baba Maçin'in önüne düştü ve meclis odasına doğru gitti.

Kapıda hafız Mevlüd dikilmiş, şahit olarak ifade veriyordu. Dalımdan kopayım mı, kopmayayım mı diye sallanan sararmış bir yaprak gibi titriyor, dili dönmüyor, kendi kendine konuşuyor gibiydi.

Kadı kapıdan geçerken, hafız Mevlüd'ün koltuk altına sert bir şekilde dürttü. "Bu ağzına sahip ol, sırrı açarsan, kötü ederim", demek istiyordu. Hafız utandı.

– Niçin dürtüyorsunuz? dedi kendisini güçlü hissederek, vurmandan dürtmen daha betermiş. Dürtseniz de, vurup öldürseniz de, sözün gerçeğini apaçık söyleyeceğim şimdi. İşte bu mektubu Semerkand'a ulaştırıp Han'ımızın ellerine verirsen, hacca götüreceğim, diyen kimdi? Siz! Şeyhülmeşayih son derecede kibirli, o Han'ımızı dikkate almıyor, diyen kimdi? Siz! Şehabiddin hacı vasıtasıyla sahte mühür yaptırıp... o suçlayıcı mektubu sol eliyle birisine yazdırıp... Harezmşah oğluna yazılan mektubu yolda açtırıp okuyan kimdi? Kendiniz! Yazık, size sarık ve ilim, yazık size Kur'an-ı Kerim! Hafız Mevlüd ağladı, siz benim... ahiretimi yaktınız, mahşer günü iki elim yakanızda olacak, imansız... hey-y...

Başkadı ümitsizliğe kapıldı. Şimdi yerinden birden kalkıp, "Yalan, bu mektubu ben yazdırmadım!" diyecek olsa, o kibirli Şeyh'in eline mushafı tutturması mümkün. Kur'an'ı eline alarak yemin etmeye korkuyordu. O zaman kadının başına da Şehabiddin'in başına gelenlerin gelmesi muhakkaktı. Bilâkis, suçunu kabul etse mi? Kadının vücudu uyuştu. Hayalinden muazzam Semerkand pazarı, yağır eşek, saçını-sakalını kıracak olan ustura çekmiş bir berber geçti. Kavimdaşları, esnaf ve tüccarlar, Sabranlı müritlerinin gözü önünde cezalandırılmaktansa ölmek daha iyi değil mi? Düşüne düşüne sonunda ikinci yolu seçti. "Hay, bir ömür ağzın burnun çarpılıp, yaralanmaktansa bir gün cezalandırılmak daha iyi. Kaldı ki, henüz böyle cezalandırılmaktan dolayı da hiç kimse ölmedi. Burası yabancı yurt, Sabran değil, beş-altı ay içinde sakal da uzayıp eski hâline döner. Tevekkelallah..."

Eşrefhan inleyerek yerinden kalktı. Üç-dört adım attı ve Han'a doğru gümbürdeyerek yıkıldı.

– Bir kaşık kanımdan geçin[113], yüce Hazret... Köpeklik ettim. Beni mel'un şeytan yoldan çıkardı. O Sabran müderrisi Muhammedrasul'ün sözüne kapılıp, küstahlık ettim. Fakat mektubu ben yazmadım. Biz Şeyh'imizin rütbesini iyi biliriz. Bu zatın siz zat-ı âlilerinin iyiliğinizi istediğini de gayet takdir ederiz. Han Hazretleri izin verirlerse...

Kadının boğazındaki ağzında kaldı.

– İşte bu tüccar kıyafetindeki rezile elli değnek vurulsun! dedi Han yüzü asılarak, imanını satan başkadı cezalandırılsın!

---

113 Canımı bağışlayın.

Kadı Eşrefhan emekleyerek odanın ortasına vardı.

– Kurbanınız olayım, hanım, elli değil, yüz değneğe de razıyım. Tanrım hayrınızı versin, âleme rezil rüsvay etmesinler. Bu ihtiyar yaşımda böyle cezalandırılmaktansa ölmem daha iyi.

Han gazaba geldi:

– Katilde bir günah varsa, onun eline hançer tutturan kimsenin günahı iki kattır. Muhtesip, kadıya da elli sopa vurup Semerkand'dan sürgün edin! Eşeğe ters bindirin bu imansızı!

Muhtesip askerlerine işaret etti. Göz açıp kapayıncaya kadar kadı Eşrefhan ile hafız Mevlüd'ü alıp çıktılar.

Sultanülârifinin hayır duâsından sonra cemaat birden ayaklandı. Odada Han'ın has adamları ile Şeyh'in mahremleri kaldı. Mahmuthan Şeyh'e hürmetle baktı:

– Pîr'imize bir çift arzımız vardı.

Şeyh, Süleyman ile Baba Maçin'e dönüp başını kımıldattı. Pîr'in işaretini anlayarak onlar yavaşça kalktılar.

– Sizlere de ruhsat, dedi Han Şeyhürreis başkanlığındaki ulema ehline.

Şimdi geniş odada Mahmuthan ile Sultanülârifin başbaşa kaldılar. Sofiler şartına göre boz sofra yayıldı, Semerkand'ın polatî ekmeği[114] ile meyveler konuldu. Han'ın önüne şerbet dolu çini sürahi konuldu. Hazret-i Sultan sıcak su içerdi, onun önünde büyük bir kâse dolusu hoş kokulu su peyda oldu.

---

114 Sarı buğday unundan hazırlanan büyük ekmek.

Bu yakında cereyan eden macerayı hatırlayan Mahmuthan kederlendi. Fakat gönül yarasını tekrar kanatmak istemedi. Hemen gönlünden geçeni söyledi.

– Pîr'im, iki yıldır gözbebeğimiz şehzade Kutbiddin, cenaplarının dergâhında hizmete devam ediyor. Biz şehzade ile söyleştik. Sizin gibi musaffa bir zatın ism-i şeriflerini dilinden düşürmüyor. Onun için iyi eğitim alıp, fazilet ve kemal sahibi olmuşlar. Konuşmasından ve tavırlarından malûm oldu. Fakat... bu beş günlük dünya, hepimize emanettir. Gençlik saltanatının sonunu gösterip, ömür kervanı yaşlılık çölüne doğru akıyor. Yani saltanatı gözü keskin, zekâsı keskin, pençesi kuvvetli bir şehzadeye teslim etmek ümidi, gönlümüze ışık saçıyor. Velâkin, sohbet sırasında anlaşıldı ki, şehzade bizim muradımızı idrak etmiyor veya taç-taht hevesinden uzaktır. Pîr'imden rica ve ümidim şu ki, şehzadeye icazet verseler de o oğul saraya dönüp veliahtlık hizmetini eda etse.

Şeyh anladı ki, baba-oğul arasında müşkül bir tartışma cereyan etmiş. Kutbiddin sofilik hırkasını çıkarıp, şehzadelik elbisesini giymeye razı olmamış görünüyor. Hazret içinden şükretti: "Baba ile ana rızası, firdevsülâlâdan ziyade, demişler. Ailesinin cemali için hırka ile teslim taşını değişmezse, Kutbiddin'den yana gönlümüz rahat. Ey Rabbimiz, iki yıllık zahmetlerimiz zayi olmadı, sen mağfiret eyle. Bizden sonra tarikat ışığını yakacak olan müritlerimizden biri şu bala olursa şaşırmamalı."

Sultanülârifin kâseden şirin su yudumlayıp sakince dedi:

– Mantığa göre Kutbiddin'in muhterem babası ile valide-i mihribanı karşısında teslim olması lâzımdı, Han cenapları.

– Maalesef o hânekâha doğru meylediyor. Hakikaten doğru söylediniz, affedersiniz, doğduğu vatan toprağından, dost

ve akraba muhabbetinden hânekâh daha mı ulu, Pîr'im? Nihayet kuşlar da, yem yiyip, su içtiği mekânına meyleder, bu ne hâldir, aklım durdu.

Şeyh, Han'ı ikaz edercesine baktı.

– Han cenapları, siz nefs-i ruhanî ile nefs-i hayvanî farkını dikkatten kaçırdınız. İşte şu sofradaki nimetler, bizdeki nefs-i hayvanîyi kandırmak için yeterlidir. Fakat Allah'ın yarattığı mahlûkat, sadece kursak endişesi çekmez. Onlara nefs-i ruhanî için de azık lâzımdır. Fakat insan, mahlûkatlar içinde en mükerrem zat imiş, ona nefs-i hayvanîden evvel ruhî ihtiyaç farzdır. Kulunun gözü de tok, gönlü de tok olmalı. Karnı tok, velâkin gönlü aç olan kimse imanınıza halel getirir. Şimdi Kutbiddin meselesine gelince... O delikanlının marifetten tarikata, tarikattan hakikate doğru meyletmesi, sizin sözünü ettiğiniz kuş nefsinden farklıdır. Kuşun derdi tanede, suda. Kutbiddin'in derdi, siretini tamamen düzene sokup, vücudunu bütün hayvanî nefislerden tamamen âzat etmektir. Salih evlât, baba ile ananın gönül kıvancı, iftiharı değil mi?

– İftiharı, Pîr'im. Fakat o evlâdın pederim ile validem huzurunda yaşayıp, onları şad edeyim, duâsını alayım diye düşünmesi de farz değil mi? Baba razı olursa, Allah da razı olur, demişler.

– Doğru. Allah'ın iradesi babanın muhabbetinden daha uludur. Yaradan Rabbim, Kutbiddin'in gönlüne nur-ı tecelliden bir parça bahşetmiş. Bu nur, şehzadelik hevesinden, bu dünya zevklerinden ve zenginlik yığmak sevincinden üstün geliyorsa, ne yapabilirsiniz? İbrahim Ethem'i hatırlayın. Allah'ın hükmüne baş eğmekten başka çareniz var mı?

Sizin yapmanız gereken, hayır duâ ile Kutbiddin'i kendi hâline bırakmaktır. Fakir, üstat olarak bu genci tarikattan geri döndürürsek, siz muhterem babası olarak onu rûhen esir ederseniz, oğlunuza zulmetmiş olmaz mısınız? Gönül işi nazik, gönüle bir Rabbimden başkasının cebir gösterip yoldan çıkarması şüphelidir...

Han'ın inancı kalmadı. O her ne kadar tereddüt etse de Şeyh'ten bir imdat bekliyor, hiç değilse, peki, biz Kutbiddin'e bir çift nasihatte bulunup görelim, şeklinde bir vaatte bulunmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Oğlunu kendi hâline bırakın, diyor. On sekiz yaşında, aksi, güçlü ve kanı devamlı köpüren bir genci kendi hâline bırakmak... ondan sağlığında ayrılmak demek değil mi? Hayır, Mahmuthan o âsi oğul ile teke tek konuşacak, anasını karşısına oturtup, nasihat edecek. Yalvaracak, ikna edecek, gerekirse tehdit edecek. Ne yapıp edip, Kutbiddin'i Semerkand'da yanında alıkoyacaktı!

Han uzun süre sessiz kaldı. Sonra sohbete nokta koymak maksadıyla konuşmaya başladı:

– Ne çare, Pîr'im, zürriyetimize sahip çıkmak arzusunda idik. Kaderin yazdığı böyle imiş. Allah'ın hükmüne baş eğmekten başka çare yok...

– Hepimizin sahibi yalnız Cebbardır, levh-i mahfuzun sahibidir, Han Hazretleri, dedi Şeyh de sohbetin tamamlandığını bildirir tarzda.

İkindi namazı yaklaşıyor, uzak yakın minarelerden ezan sesi yankılanıyordu. Şeyh, sofra duâsı etti ve birden yerinden kalktı. Mahmuthan da onu takip etti.

Mahmuthan, Şeyh'in peşinden avluya çıktı ve elinde gümüş güğüm ile Pîr'ini bekleyen Kutbiddin'e gözü ilişip, bir an durakladı. Kutbiddin kenara çekilip iki Sultan'a yol verdi. Mahmuthan oğluna sorgulayıcı bir nazar atıp, taş döşenmiş yolu geçip cümle kapısına doğru yürüdü. Kutbiddin de babasının ardından gözünü ayırmadan meyus bir hâlde baktı.

ŞEHZADE ZİNDANDA
19. Bölüm

Gözüm açtım, seni gördüm,
kul gönülü sana verdim,
uruglarım hep terk ettim,
bana sadece sen gereksin.
Söylesem sen dilimdesin,
gözlesem sen gözümdesin,
gönlümde hem canımdasın,
bana sadece sen gereksin.

Ahmet Yesevî

Hapishanenin kapısı şırak diye kapatıldı. Kutbiddin karanlığa alışamadığı için bir an korkuya kapıldı. Hapishaneden işlenmemiş deri kokusu geliyordu. Rutubet ve pis koku nefesini boğdu. İki adım ilerledi. Tepeye baktı. Tepsi gibi küçük pencereden iki damla ışık geliyordu. Gözleri biraz karanlığa alıştı. Yine üç-dört adım ilerledi. Ortaya gelip, bulunduğu yeri anlamak için elleriyle yokladı. Bir insanın sığabileceği çamur sıvalı nişi görüp, yavaşça çöktü. "Bu güne de şükür, Tanrım", dedi içinden. Dervişler makamında başını eğip, gözlerini yumarak uzun süre oturdu.

Demir kapı çalındı. Kilidin asıldığı halkanın sesi duyuldu. Bir karış mum ile bir kâse su getiren zindan görevlisi girdi. Hiçbir şey söylemeden köşeye geçti, mum ile kâseyi duvardaki oyuğa koydu, aynı şekilde sessizce geri çıktı. Kapıya varınca geriye döndü:

– Hacetiniz olursa, kapıya vurun, beyim, dedi. Kutbiddin başını salladı:

– Teşekkür ederim.

Ağır kapı tekrar kapatıldı.

Kutbiddin'in içi yanıyor, susamış hâlde oturuyordu. Kâsedeki suyu başına dikti. Fakat tamamını içmedi. Onun nefsi dizginli idi. Kutbiddin takvayı nice zamandır kalbine muska edinmişti. Bu sebeple, bedeni yanıp, su içmek istese de, kendini dizginledi, iki yudum alıp, kâseyi yanına koydu.

Kollarını yastık yapıp geniş nişe uzandı. Yaklaşık üç yıldır Kutbiddin böyle yatmaya alışmıştı. Dervişlerin yastığı taş, döşeği yumuşak toprak, şeklindeki hikmet boşuna söylenmemişti. Ne tuhaftır ki, Kutbiddin rutubetli, ıslak zindanda değil, sâlikler âşiyanında yatıyor gibi hissetti kendini. Onun gönlü rahattı. Zâkirlerin âdetine uygun olarak birkaç dakika nefs-i rûhiyye ile meşgul oldu. Sonra gözlerini yumdu. Gözünün önünde yine kıblegâhı canlandı...

Bir saat önce Sultan Mahmuthan oğlunu saraya çağırttı. Kutbiddin'den henüz ümidini kesmemişti. "Üç gündür validesi ile birbirlerine sırlarını anlatıyorlar. Ananın sözü tıpkı bir merhemmiş. Keşke o âsi balanın göğsündeki taş erise, taç ve tahtımın sahibi olup huzurumda kalsa. Ey Tanrım, biricik oğluma insaf versen, onu doğru yola salsan." Kutbiddin girdi. O dervişlerin giydiği cüppesini çıkarmış, fakat

gösterişli bir elbise giymemişti. Sırtında sade açık mavi bir gömlek, aynı şekilde mavi şalvar, başında küçük sarık sarılmış işlemesiz doppı[115]. Kutbiddin'in çehresi açıktı. Kabul salonunun ortasına kadar kolları göğsünde, tazimde geldi, sonra diz çöküp babasının eteğini gözüne sürdü. Sonra doğruldu. Babasının emrine hazır hâlde, kollarını göğsünde kavuşturarak başını eğip beklemeye başladı.

Sultan Mahmuthan bir müddet oğlunu seyretti. Ona göre Kutbiddin'in görünüşü düzelmiş gibiydi. "Velâkin doğduğun evinde ipek yorgan-döşekte yatmak ne rahat ve köylüler arasında mirza olarak tıpkı bir it gibi yatmak ne azap?!" Fakat Han bilmiyordu ki, Kutbiddin gündüzleri ahalinin gözü önünde ana baba dergâhında bulunuyor, ikindi namazından sonra ise elbiselerini değiştirip, Kurbet hânekâhına gidiyor ve dervişler halkasında zikir ve senâ ile meşgul oluyordu.

Mahmuthan oğlunun boyuna bosuna bakıp, içinden iftihar etti. "Bu başa sarık değil, miğfer tolga yaraşır, bu ellere safayil[116] değil, kılıç zinet olur, şehzade! Adamlarımı tarumar edip, mahzun gönlümü arşa ulaştıracak olan sensin nihayet, nâdan!"

Nihayet, babadan emir geldi:

– Otursunlar, şehzade.

Kutbiddin kıyamdan ka'deye giden bir âbid gibi tazim ile diz çöktü. İki elini dizlerine koyup, kor gibi kıpkızıl halıya gözlerini dikip oturuverdi.

---

115 Doppı: Özbeklere mahsus çiçek işlemeli veya işlemesiz, yuvarlak baş giyimi.

116 Safayil: Kalenderlerin, ucunda halkalar bulunan zilli maşaya benzer müzik âleti, çıngırak.

– Gözüme bak!

Kutbiddin yavaşça başını kaldırıp babasına itaatkârane baktı. Onun gözleri munis, gözleri mahzun, ama anasından geçen bu kapkara, iri gözlerinde kat'i bir karar görülüyordu.

– Son defa soruyorum senden. Kethüda olup, mülkü memleketi eline alıp dergâhımızda kalıyor musun veya o bağırıp duran dervişler topluluğu içinde lânetli kavminde gidiyor musun?

Kutbiddin sessiz kaldı. Babasının kahırla parlamaya başlayan gözlerinden gözünü kaçırdı.

– Söyle! Baba ile ana cemali işte burandaki, Mahmuthan şehadet parmağını göğsüne dürttü, o taşı eritmekten aciz mi?

Oğlu sağ elini göğsüne bastırdı.

– Âsi bir kulunuzum. Beni affedin, ulu babam. Aklım başımda değil. Şükür ki, tenperestlikten kurtuldum. Bundan sonra bu fakir aşkperestim. Bu yoldan artık oğlunuzu Yaradan'ın kendisinden başka hiç kimse döndüremez.

"Kararından dönmüyor, yaramaz! dedi içinden Mahmuthan, o nasıl bir aşktır ki, dünyanın rahat ve huzurundan, saltanat sevincinden, dost ve akraba, ana baba muhabbetinden de üstün duruyor? Peki, ben de Mahmuthan isem, senin gibi bir fidanı ya gövertirim veya kırıp, kuru bir çöpe döndürürüm!"

– Sen nasıl anlayışsız bir mahlûksun ki, hadis-i şerife boyun eğmiyorsun? Rasulüllah buyurmuş ki, "Ente ve mâlüke lî ebîke", senin mal ve mülkün de, kendin de babaya tâbisin. Aklında bulunsun, bala!

– Malım, canım elinizde, baba. Bu âsiyi dünyaya getirip, güzel isim, güzel cisim reva gören ulu babama bin canım feda olsun. Gerçekten de devletin sahibi olup birilerine hükmetmektense, Allah'a boyun eğmeyi makbul saydım, babacığım.

Mahmuthan bir lâhza düşünceye daldı. Sonra güya oğlunu destekler görünüp, mülâyim bir sesle dedi:

– Makul. Devletin sahibi olmaya meylin, isteğin yokmuş. O zaman bizi ata, işte o müşfik kadını da ana deyip ziyaret edersen, bir sözümüze de evet de, balam. Kethüdalığa razı ol. Babalık farzını eda edip, bir kızı helâlin olarak alıp vereyim.

Kutbiddin ümitsizce gülümsedi:

– Bu fakiriniz Allah'a yönelip bekâr kalmayı seçtim, baba. Bizleri Yaradan Allah yalnız, Tanrım deyip çarpan kalp de yalnız. Bir gönüle iki aşk sığmaz. Fakir kulunuz kendimi tamamen ilâhî aşka bağışladım.

– Kibirli davranıyorsun, Kutbiddin, dedi Mahmuthan, gittikçe artmakta olan öfkesine hâkim olarak, bekâr kalıp, dünyadan isimsiz, esersiz gitmek şeriatımıza aykırı bir iştir. İşte, Pîr-i mürşidin Hazret-i Sultan'ı gör. Pîr'imiz de hayat kurmuşlar, ehl-i ayali, nur-ı dîdeleri ile ömür sürüyorlar.

– Pîr'im fenafillâh makamına erişmişler. Hazret'im tıpkı bir sema ve biz o semanın eteğiyiz. Fakirinizdeki iman nuru, Pîr'imin makamlarından bir toz, bir zerre gibidir. Biz kemalât mertebesinden son derecede uzağız.

Kutbiddin'in hatırına tuhaf bir manzara geldi. "Söylesem mi, söyemesem mi?" der gibi müsaade istercesine babasına baktı. Sultan Mahmuthan "Mütekebbir olsan da, dânâ

mütekebbir ol", diye düşünerek oğluna heves ve elemle bakıyordu. Onun niyetini sezdi:

– Ağzında bir bakla var, çıkar, bala! dedi, nedense huzursuzlanarak. Kutbiddin minnettar bir ifadeyle söze başladı:

– Bozkırda odun topluyordum. Tepemden bir sürü kuş uçup geçti. Onlar Allah tealâyı zikrederek kanat çırpıyordu. Hayret ve hayranlıkla durup seyrettim. Yüreğim hızlı hızlı çarptı. Hissettim ki, vücudumdan yumruk gibi bir şey ayrılıp çıktı. O gökteki kuşlara katıldı. Hep beraber uçup gittiler. Bir zaman sonra o, kuşlardan arkada kalmaya başladı. Sonunda emanetim göğsüme dönüp geldi. Bildim ki, o can kuşum imiş. "Ne oldu ey ruh-ı revanım?" dedim. Gayipten bir ses geldi ki, "...gökteki kuşlar cennet yolunu tuttular, sen henüz kemalât mertebesine ermedin, bu sebeple can kuşun tekrar kendi kafesine yerleşti..."

– O kafes şimdi benim elimde, dedi Mahmuthan keskin bir sesle, zinhar elimden çıkarmam. Senin için iki yol var: Ya kethüda olup, veliahtlık makamında kalırsın yahut ömrünü zindanda çürütürüm. Hangisini tercih ediyorsan, söyle!

Kutbiddin başını eğip sessizliğe gömüldü. Mahmuthan hırıltılı ve hızlı hızlı nefes almaya başladı. Kutbiddin başını kaldırdı. Babasının gözlerine suçlu gibi uzun süre bakakaldı.

– Âsi evlâdınızdan razı olun, baba. Fakiriniz şahane saraya nazaran garibane hânekâhı daha makbul görüyorum.

Han ellerini çırptı. Kapıağası girdi.

– Bu şaşkını derhâl zindana götürüp atın! diye bağırdı Mahmuthan, Şehzadeymiş deyip, merhamet edilmesin. Tek başına kendisini has hücreye kapatın.

Han hızla yerinden kalktı. Tahtın arkasındaki hususi kapıdan çıkıp gitti. İki asker girip Kutbiddin'i alıp götürdüler.

Zaviyenin dar hücresi gibi bu zindan artık Kutbiddin için hayal meskenine dönüştü.

...Kâsedeki sudan yudumladı. Gözlerini yumdu. Sofilerin kadim bir hikmeti cilvelendi. Kutbiddin'in kırık gönlü keskin bir göze dönüştü. Gözünün önünden tesbihe dizilen sedef taneleri gibi eski hayatı geçmeye başladı. Heyhat, bu garip başına ne sevdalar gelmedi. Kırk gün at baktı, kırk gün yer süpürdü, şunca gün bozkırda ayaklarına çakır dikenleri batarak, elleri soyularak odun topladı. Halifelere abdest suyu hazırladı, odun yardı, külhancılık etti, hattâ helâ temizledi. Müritliğin ilk aylarını hatırlayınca, Kutbiddin'in bedenini ateş basıyor, yetmiş iki damarı birden zonklamaya başlıyordu.

...Pîr'in hizmetine ilk girdiği zamanları. Tarikat hükümlerine göre, sâlikin özündeki bencilliği öldürmesi, böylece sülûktaki dervişler topluluğu ile denk hâle gelmesi gerekiyordu! Kutbiddin, yani dünkü şehzade, Semerkand tahtının vârisi. Ondaki gururu söndürmek görevi Baba Maçin'e verildi. Baba Maçin aslında gönlü yumuşak, şefkatli bir kimse idi. Ama onun tabiplik görevini yerine getirmesi lâzım. Tabip şefkat gösterip, yaraya bıçak vurmazsa, yaranın iltihaplanması mümkün. Bunun gibi Baba Maçin dost tabip olmak yolunu tuttu. Kutbiddin'i peşine takıp Yesi'deki büyük pazara götürdü. Sabah namazından ta akşama kadar dilencilik etmesini buyurdu. Kutbiddin seherde kalkıyordu. Oda arkadaşları gibi ocağa selâm verip, içinden Allah'tan rızık diliyor ve pazara doğru gidiyordu. Sırtında eski bir cüppe, boynunda keşkül, ayağında yedi yamalı çarık. Dilinde zikir ve sena. Baş kapıdan giriyor. "Hakk dost, ya Allah!" diyor sesi titreyerek. Gözleri yaşla doluyordu.

İzzeti nefsi kırılıyordu. Kendi dengi, emsali olan müritlere minnet etmeksizin hizmet başka ve el gözünde münafıkâne dilencilik başka imiş. Kalbinin derinliklerinden isyankâr bir haykırış geliyordu: "Ya Rabbî! Cennetül-me'vâ gibi Semerkand padişahının biricik evlâdı ahalinin önünde el açıp, dilencilik ediyor... Bu ne vaziyet?!" Ama ne çare. Pîr emri, vacip. Kutbiddin buna rağmen yine ayağını sürüyerek yoluna devam etti. "Bir biçareye Allah yolunda hayır ihsanda bulununuz... Hakk dost, ya Allah! Hakk dost, ya Allah!" Keşküle şıngırdayarak bir-iki gümüş tenge[117] düşüyordu. Bu sanki bir şaplak olup Kutbiddin'in kulağına iner gibi oluyordu. Terliyordu. Duruyordu. Şaşkınlıkla etrafına bakıyordu. Tanıdık bir ses duyar gibi oluyordu. "Semerkand'dan gelen tüccarlar mı ki? Şivesi de cana yakın. Hüdâ'ya şükür ki, bu farklı insanların meydana getirdiği kalabalık pazarda kimse kendisini tanımıyordu..." O sırada karşısından samur telpek[118] giyip, beline altın hançer bağlamış iri yarı kuvvetli bir delikanlı geldi ve... istihza ile sırıttı. "Bu boyunla dilencilik edene kadar, eline gürz alıp asker olsan olmaz mı?" dedi. Ve keşküle öfke ile gümüş tenge attı. Böyle horlanmanın zorundan Kutbiddin'in feryat edesi, yakasını paramparça edip... o kendini beğenmişin üstüne atılası geldi. Onun elindeki hançeri çekip alsa ve önce delikanlıya, sonra da kendisine vursa ne kadar iyi olurdu! Maalesef çaresi yok. Kutbiddin sesini çıkarmadan için için ağladı. O sırada süslü delikanlı gözden kayboldu...

Bir hafta sonra Kutbiddin'in "yüzi katılaştı". Artık onda şehzadelik gururundan eser de kalmamıştı.

Derin duygular devamlı yüreğini sızlatıyordu. Yine bir yudum su içti. Şimdi gözünün önünde güzel manzaralar açıldı.

117 Tenge: Türkistan hanlıklarında kullanılan gümüş para.
118 Telpek: Kalpak gibi kürklü baş giyimi.

Nevruzun ilk demleri. Bozkır. Nehir boyu. Gece. Cennetten çıkan Seyhun'un yüzünden cennet kokusu geliyordu. Bu ezelî ve ebedî âlem, hoş kokular içinde mestane sallanıp duruyor gibi. Gökte yakut gibi iri yıldızlar parlıyordu. Yeni ayın orağı nehirde bata çıka yüzüyordu. Tıpkı altın beşik. Zâkirler halka kurmuş. Ortada ateş. Saksavul[119] çıtır çıtır yanıyordu. Alevin kızıl dilleri dervişlerin hırkasını yalayıp geçiyordu. Pîr'in emri ile zikr-i aleniyye başlıyordu. Ah, bu zikrin kudreti, azameti, ölü ruhlara can bağışlayıcı sihir ve mahareti! Pîr-i kâmil, zikir, canın rahatıdır, diye boşuna demiyorlar. O saâdetli günlerin zevkini unutmak olur mu? Ta ki kemikleri çürüyünceye kadar yâdından çıkmaz. Kutbiddin iki buçuk yıl boyunca böyle ferahlık bahşeden seyahatler ve sohbetlerin lezzetini tattı. Karadağ'ın ürkek ceylanları gözü sevindirirken, taşkın çaylardaki mübarek sular bedene rahatlık verirdi. Dünyadan vaz geçen ehl-i dillerin gönül sırrı gözünü yaşla doldurup, bağrını yağ gibi eritir, Pîr'in sohbeti ve uzak maziden anlattığı hikâyeleri imanına kuvvet bağışlar, kerametleri belindeki himmet kemerini sımsıkı bağlardı. Şimdi Kutbiddin'in yalnız bir isteği var: Zâhiren bu şalvar, kemer, yeşil damga basılmış başlık, kızılcık asâ, çıngırak, teslim taşı ve mukaddes hırka. Ve zikr-i aleniyye. Yüreğinin şadlığı yalnız Allah'ın yâdı ile olsun. İlâhî aşk, gece gündüz vücudunu nura gark edip, beline kuvvet, gözlerine nur, dizlerine mecal, hür gönlüne aydınlık bahşetsin. Önceleri o meyin tesirini işiten tâlib-i mey gibi idi. Şimdi ise vahdet şarabını içti ve kendisi sarhoşa dönüştü. Bu fani dünyanın rahatlıklarından, bu insanlık âleminin huzuru, mal ve zenginliğinden gelen sarhoşluktan ehl-i hâl içinde bulduğu sarhoşluk daha makbul imiş. Kutbiddin bunu gayibane bir sezgi vasıtasıyla hissetti. Fakat

119 Saksavul: Orta-Asya, İran, Afganistan, Çin ve Moğgolistan'da çölde çalı şeklinde yetişen, gövdesi sert, kökleri çok derine giden bir ağaç türü.

babasının huyunu da, kahrını da biliyordu. Babanın isteğinden Allah tealânın hükmü daha üstün olursa, ne yapabilir? "Rabbenâ, sen beni himaye eden babama merhamet ve şefkat, bu bendene da sabır ve sükût bağışla!" diyerek Kutbiddin toprak sofaya uzandı.

Akşam oldu. Yakut bir tepsi gibi pencerenin ardında karanlık çöktü. Kutbiddin bağdaş kurmuş, zikr-i kalbîye ile, sözsüz ibâdet ile meşguldü. O sırada kapı gürültüyle açıldı. Elinde kalın bir mum ile zindan görevlisi girdi. Onun arkasından aklar giyip, aklara bürünmüş bir kadın göründü. Zindancı kenara çekilip, kadına yol verdi. Kadın eşikten girdi ve "Balam, nur-ı didem!" diye feryat etti. Kutbiddin anasını karşılamak üzere davrandı. Aytuğdı, telâşla gelip oğlunu bağrına bastı, yüzünü gözünü okşadı, alnından öptü.

Zindancı mumu bıraktı, çıkıp gitti. Aytuğdı, Kutbiddin'i hasta gibi elinden tutup sofaya geçirdi ve diz çöküp oğlunun ayaklarını kucakladı. Göz yaşları içinde inledi:

– Bir tanem... Yıldızlardan yaptığım ayparçam... Şahin gibi kanadım, salıncak gibi uçanım... Tabutumun çivisi, kalbimin sahibi. Sana ne oldu, ha? Ben zavallıya bunca olanlar az mıydı, dilediğim, altın beşiğim?..

Aytuğdı sesini yükselterek hüngür hüngür ağladı. Kutbiddin sesini çıkarmadı. Her zaman anasının misk ü anber saçan güzel saçını okşadı. Canı acıyıp, vücudu kavruldu. Bir şey demek için dili davranacak olsa ağzı kuruyor, başı zonkluyordu. Boğazına ceviz gibi bir taş tıkanıyordu.

– Ana... anacığım... dedi ve anasının mübarek saçlarını koklayıp, sıcak gözyaşları döktü. Aytuğdı çöktüğü yerden doğrulup oğlunun yanaklarından öptü. Ana ile balanın gözyaşları birbirine karıştı.

Aytuğdı biraz sakinleşip oğlunun yanına oturdu. Kutbiddin'in sırtını sıvazlayıp başını okşayarak uzun süre oturdu. Nihayet, mahzun, kaygılı bir sesle dedi:

– Şimdi ben ne yapayım, balam? Bu bedbaht ananı zarı zarı ağlatarak bırakıp gitmeye mi kastettin, kuzucağım?

Kutbiddin cevap vermedi, uzun bir of çekti.

– Beni de alıp git, canım. Dilenci olursan, dilenci olurum, ölürsen senin yolunda ölürüm. Bu dünyanın sevinci ne ki, iki âlemin rahatlığını senin bir tek teline değişmem! Melikelik makamına tükürdüm, sarayını ateşe veririm! Senden başka benim kimim var?

Kutbiddin yavaşça söze karıştı:

– Devletli babam...

– Evlât muhabbeti bana er muhabbetinden yüce. Babanın benden başka iki hanımı daha var!

Kutbiddin anasının saçından elini çekti.

– Verdiğiniz sütünüzü helâl edin, anacan. Sizi alıp gidemem. Benim yolum uzak. Artık bu fakir oğlunuz Hakk yolcusuyum.

Aytuğdı "Ne de olsa kanı kaynak bir yiğit, henüz kız kokusu almamış, keşke bedeni hareketlense" şeklindeki düşünce ile hileye başvurdu:

– Sana bir güzel kız buldum, balam... Henüz on altı yaşına girdi. Cennet hurilerinden de ziyade. Bir kaşık su ile yutulacak gibi. Anam razı olsun dersen, evlenip yüzümüzü aydınlat. Ondan sonra zaviyene git. İstersen kendim Semerkand'da büyük bir hânekâh kurdurayım. Allah yoluna giren kalender ve miskinleri toplayıp, zikr ü senâ ile meşgul olun. Kabul mü?

– Anacan, elhamdülillâh, hepimiz bir Yaradan'ın kuluyuz. Hadis-i kudside yüce Allah demiş ki, verdiğim rızkıma kanaat eden, benim rızam için şehevî hırslarını terk eden genç kullarım nezdimde birer melek olacak. O hâlde niçin ben asilik edip de Tanrı'mın sözlerine karşı geleyim, anacan?

İlâhî hadis sözleri Aytuğdı'yı biraz sakinleştirdi, şimdi uzun uzun of çekme sırası ona geldi.

Aytuğdı yanındaki bohçasını açtı. Kadife bir sofra bezi serdi. Üstüne türlü türlü yiyecekler koydu. Ekmek kopardı.

– Eğil balam, etten al. Kuvvet verir. Babanın öfkesi geçinceye kadar acıkırsın.

– Et yemiyorum. Bizim yediğimiz meyve ve sebze. Dervişlerde bir uygulama var, buna göre kursağın aç, gönlün tok olsun. Anacan, kendi ellerinizden son defa bir lokma ekmek yedirin. Süt veren ellerinizin güzel kokusunu yâdımda muhafaza edeyim.

Aytuğdı ekmek doğrayıp oğlunun ağzına verirken, Kutbiddin anasının ellerini tekrar tekrar koklayıp öptü. Aytuğdı'nın hayalinden bir fikir geçti: "Büyük evliyanın cazibesi ana-baba muhabbetinden bu kadar mı yüce? Allah şahit, bu sırra aklım ermiyor!"

Aytuğdı, "Ben babandan gizli geldim, gideyim" dedi ve aceleyle kalktı gitti.

Biraz sonra zindancı eski bir pösteki, yün yastık ve alaca bir ton getirip bıraktı. Kutbiddin kollarını yastık yapıp pöstekiye uzandı.

HAKK YOLCUSU
20. Bölüm

Kitabım, mushafım, dersim,
Hadisim, ebcedim, levhim,
Salâtım, tâatim, zühdüm,
Sevabım, hacc u erkânım.

Nesimî

Mahkûmiyetin üçüncü günü geçiyordu. Kutbiddin üç gündür bu havası fena, yarı karanlık hücrede babasının ve değirmen taşı gibi ağır hayallerin esiri olarak yatıyordu. Sabah oluyor, gün batıyor, yine sabah oluyor. Ama Kutbiddin'in gönlü aydınlanmıyordu. Hakk'tan hidayet bekliyordu. "Celle celâlühû yoluna girip Hakk yolcusuna dönüştüm. İnşallah, kadir mevlâm merhametinden nasipsiz bırakmaz", diye ümit ediyordu.

Ruhundan azâzili[120] kovmak niyetiyle durmadan zikr-i kalbiye ile meşgul oluyordu. Bedenim sarhoşluğa meyletmesin, deyip her gün üç defa zikr-i nefsiyeye gayret ediyordu. Sonra yırtık pösteki üstüne uzanıp, uzun uzun hayale dalıyordu. Mübarek hânekâhı, halkadaki sâlik biraderlerini ha-

120 Azâzil: Şeytan.

tırlıyordu. Gözünün önüne Şeyhülmeşayih geliyordu: "Has nediminin hiç habersiz gitmesinden Hazret rencide olmadı mı ki? Peki, ya hücre arkadaşı Babakul ağabey?" "Hımm, şehzadem, yün çakman ağır geldi mi? Kuş tüyü döşeğe kim yatsın?" deyip gök gürlemesi gibi sesini yükselterek gülüyor mu?

Kutbiddin gerçi bu karanlık yere başka birinin kararı ile gelmiş olsa bile yine de meslektaşları nazarında kendini suçlu hissetti. İsyankâr düşüncelerini kovmak maksadıyla Hazret'in alevli bir hikmetini mırıldanarak okudu:

Nice yıllık mihribanım can söyler, dostlarım,
Bu vücudum şehrini fâni kılar, dostlarım.
Bu kafesin tûtîsi pervâz eder uçmaya
Bir karanlık, ışıksız yere varır, dostlarım,
Ey, benim yâranlarım, himmet tutun imanıma
Düşmanım imanıma zahmet verir, dostlarım...

Dışarıda kapı vuruldu. At kişnedi. Boğuk sesler işitildi. Pencere tarafından tellâlın uzun, yankılı haykırığı geldi: "İnsanlar-ey, insanla-ar! Dağda biten bademle-er-ey! Firdevsül-a'lâ-â, Semerkand Sultan'ı kâşifül-hakâyık... Mahmuthan ibn Arslanhan cenapları..." Tellâlın sesi uzaklaştı. Babasının nasıl bir işe kalkıştığı Kutbiddin için meçhûl kaldı. Gözlerini yumup, gönlüne hikmet incilerini dermeye başladı:

İrade yâdı ulu yâddır, söyleyecek olsam,
Bal gibi tatlı olur dilim benim.
Özüm fakir, kıldım münkir, oldum hakir,
Kanat çırpar uçar kuş gibi gönlüm benim.
Türlü huzurum, türlü işim, dertli başım,
Eridi canım, gitti aklım, aktı yaşım,

Pişmanlık ile doldu tamamen içim-dışım,
Allahım açıversin yolum benim.
Gözüm düştü, gönlüm uçtu, arşa ulaştı.
Ömrüm geçti, nefsim kaçtı, bağrım taştı,
Kervan göçtü, menzil aştı, yorgun düştü,
Sır ulaştı, nice ola hâlim benim...

Kutbiddin can kuşundan ayrılan bir kimse gibi bir lâhza nefes almadan kaldı. Sonra kendinden geçmiş bir hâlde zorla mırıldandı: "Sır ulaştı, nice ola hâlim benim... nice ola hâlim benim... hâlim benim..."

Padişah sarayı ile tarikat halkasından başka bir dünya görmemiş, kendi küçük dünyasını alt üst edip müşkülüne çare arıyordu: "Ey, kadıyül-hâcât[121], sen imdadıma yetiş, senden başka dayanağım yok" diye dilinde duâ ile gözünün gördüğünü fark etmedi.

Kutbiddin düş görüyordu. Şarıldayarak akan çaya bitişik güzel bir bağ imiş. Her taraf güllük, gül bahçesi. Muazzam bir ziyafetin en coşkun ânı. İnsanlar top-top olup bağa giriyor. Bütün herkes süs püs içinde. Uzaktan zurna sesi geliyor. Kutbiddin çay kenarında düşünceli bekliyor. Yanında sudan da güzel bir kız. Saçları yeri öpüyor, kendisi beyazlar içinde. Kız kıkırdayarak gülüyor, Kutbiddin'e cilve yapıyor. Delikanlı mahmurluğunu bozmuyor, gözünü kırpmadan çaya bakıyor. O sırada çayın etrafında Hazret göründü. Pîr'in canı sıkkın. Kutbiddin'e o hâlde baktı ve birden dönüp gitti. Delikanlı o sırada kendini suya attı...

Kutbiddin terleyerek uyandı. Etrafına şaşkın şaşkın baktı. Akşam, Pîr-i mürşit de yok, kulakları çınlıyor, başı ağırlaşmış gibiydi. Yastıktan başını zorla kaldırdı. İstiğfar getirdi.

121 Herkesin dileklerini yerine getiren Allah.

"Bu gayipten gelen bir işaret, gözlerini uğuşturdu, Pîr'imin rencide olduğu gerçekmiş. Özür dilemek gerek, ne yapıp edip, bu pis kokulu yeri terk etmek lâzım. Velâkin nasıl bir çare bulabilirim, ey cebbâr?"

Birden Kutbiddin'in şuuru berraklaştı. Kalbine hiç tanımadığı mavi lâtif bir nur girip yerleşti. Gönlü coşarak "Pîr'im! Pîr'im!" diye yöneldi. Dünyası aydınlandı, diline Sultanülârifinin mısraları ilham gibi akıp geldi:

Er olanı görsem peşinden gittim, istediğimi sordum,
Bütün hepsi sende dedi, kaldım hayran içinde.

Kutbiddin yerinden sıçradı. Hızla varıp kapıya iki eliyle vurmaya başladı. Zindancı girdi. "Hizmetinize âmadeyim, beyim" der gibi, kapı aralığından baktı.

– Acele hükümdara arzımı yetiştirin. Biz yüce Hazret'in şartlarına razıyız.

– Baş üstüne beyim, dedi zindancı ve bu defa kapıyı bir karşılık beklemeden kapattı.

Üç gün sonra Kutbiddin damat elbisesini giydi.

Sultan Mahmuthan Aytuğdı'dan doğan biricik oğlunun düğününü sonsuz bir ihtişam ile yapmaya karar verdi. Siyab sahiline yüzlerce ipek çadır diktirdi. Şehristandan ta nehir boyuna kadar sokaklara sakalar su serpti, müjdeciler at koşturup köy köy gezdi, bütün ahaliyi bu şahane düğüne davet etti. Müezzinler, Semer şehir minarelerini tellâl ve meddahlara bıraktı. Onlar cömertlikte Hatem gibi, adalette Nuşirevan, bahadırlıkta Rüstem-i Zal... miskinler hâmisi, din-i İslâm kılıcı Sultan Mahmuthan ibn Arslanhan cenab-ı âlilerinin yedi yaşından yetmiş yaşına kadar olan bütün halkı lûtfen Bağ-ı Dilküşâ'ya davet ettiğini yüksek sesle haykırarak ilân ettiler.

Bir taraftan İsficab'a, diğer taraftan ulu Sultan, Selçukîler saltanatının direği olan Sultan Sencer ibn Malikşah'a özel ulaklar atlandırıldı.

Dört-beş gün içinde Siyab boyları yeryüzünün cennetine dönüştü. Bir yanda muganniler nağme çalıp gönülleri coşturuyor, bir yanda ağaç ayaklı mukallitler oyunlar sergiliyordu. Nehir üstünde ise ip canbazları denge için ellerinde taşıdıkları ağaç parçasıyla uçuyordu. Gürül gürül ateşlerin yandığı devrelerin etrafında yılancılar, sihirbazlar, ayı oynatıcıları, maskarabazlar halkın gönlünü hoş ediyordu.

Onlarca büyük kazan fokur fokur kaynıyordu. Kırk çeşit kavun, yüz çeşit meyve yüklü arabaları sürükleyerek gelmekte olan atlar ve katırlar, yorgunluktan körük gibi nefes alıyordu. Aylardan beri rutubetli bodrumlarda yatan heybetli küplerin ağzı açılmış. Gülkâseler elden ele, çehreler gül rengi. Bugün her meyhaneci bir meyperest, her meyperest bir meyhaneciye dönüşmüştü.

Sultan Mahmuthan'ın elinde de ağaçtan oyulmuş altın çemberli bir kadeh. Bağın tam ortasına yerleştirilen on iki kanatlı yüksek çadırın önünde, altın tahtta oturmuş, düğün hazırlıklarını gözetiyordu. Gözlerinde mestane bir hoşnutluk göze çarpıyordu. Göğsünde zâhirî bir şükrane ile batinî bir kanaat birbiriyle mücadele hâlindeydi. Şükranesi şu ki, evvelâ veliahtını hükmüne baş eğdirmişti. Hakk tealâya sonsuz hamdlar olsun ki, Kutbiddin dervişlik cüppesini çıkarıp attı. "İnşallah, dergâhımda kalır, nasip olursa devlet erkânını toplayıp, saltanat dizginini ona teslim ederim. Artık hânekâhı terk edip, saraya doğru gelmek çağıdır."

"Hânekâh" sözü, Mahmuthan'a Sultanülârifini hatırlattı. Düğün arefesinde Mahmuthan Pîr-i kâmil huzuruna Semerkand Şeyhürreisi Hoca Abdürrezzak'ı elçi olarak gön-

dermişti. Elçinin eline uzun bir mektup yazıp verdi. "Hakk sübhânehü ve tealâya hamdü senâlardan sonra gönül arzımız şudur ki, sizin gibi zat-ı şerif Hazretimin kutlu nefeslerinden istifade edip, fazilet ve kemâlât kesbetmiş olan evlâdımız şehzadeyi kethüdalık mertebesine nail etmek arzusundayız. Bizim gibi ehl-i irâdenin fakir sofrası sizin gibi Pîr-i kâmilin emrine âmadedir. Mübarek nazarları ile onu bereketlendirirlerse, hanedanımız nurla dolar. Canınızın sağlığına duâ edip, kulluk makamında müridiniz Mahmuthan Tamgaçhan. Allahümme seyyirnâ ehlül-imtiyâzi"[122].

Hoca Abdürrezzak, Şeyh'ten iki cümlelik bir cevap getirdi. "Merhametleri için teşekkür, diyordu Hazret, teessüf ki, vaktimiz buna müsait değildir. Yol hazırlığı görüyoruz."

Hazret'in kervanı o gün Buhara-yı Şerif'e doğru atlandı. Şeyhülmeşayihin teklifine dönüp bakmadan gitmesi, Mahmuthan'ın sermest gönlünü yaraladı. Bu durum ona sadece itibarsızlık olarak değil, aynı zamanda faydasız bir alâmet olarak göründü. "Ne çare, dedi içinden Mahmuthan, o Hazret evliya-yı kebir, biz ise Sultan Sencer'e tâbiyiz, küçük bir hanız."

Sülûk serdarının Semerkand'ı terk ettiğini öğrenince, Kutbiddin'in gönlü paramparça oldu. Onun içi dışı yanıp, düğünün sonunu bekliyor, o zaman periruhsar gelinin yüzüne bir bakıp... Sonra gönlünde bir düğüm hâline gelen muradına ermek istiyordu. Nitekim zikre katılmayalı kaç gün olmuştu!.. Hânekâhın kokusunu hissedip, şâkirtler ve âbitler halkasında ekmek yemeyeli nice zaman olmuştu… Pîr sohbetini özledi. İşte, dokuz gündür, Kutbiddin kısrak

122 Ya ilâhî, bizleri imtiyazlı kişilerden eyle.

sürüsünden ayrılan soylu bir at gibi ne gözünü, ne de gönlünü teselli edecek bir menzilde gittikçe uzaklaşıyordu.

Büyük tantana ve debdebenin beşinci günü, düğünün en coşkun anında, 'gelin indi' merasimi başladı. Gelin hanım, Mahmuthan'ı o meş'um Katavan bozkırındaki cenkte ölümden kurtaran Emir Fazliddin'in kızı Zülfizer idi. Kızı babasının evinden getirmek üzere Han kendisinin en yavaş, karaağaç gibi gayet heybetli filini göndermişti. Yüzlerce çocuk, kadın, onlarca muhafızın arasında altın sırmalı kumaşlarla bezenmiş heybetli fil bir-bir adım atarak, düğün evine geldi. Filin sürücüsü, filini doğruca Han'ın oturduğu tahta doğru yedekledi. Gelini, hanın yanındaki altın işlemeli kadife ve diğer kumaşlarla sarılı merdivenden yavaşça yere indirdiler. Gelinin başından altın paralar saçıldı. Önüne, nazardan korumak maksadıyla birkaç aylık bir bebeği koydular. Hatunlar yâr-yâr[123] söyleyerek, Zülfizer'i özel misafirhanenin başköşesindeki çimildik denilen ipekli beyaz zifaf çadırına doğru götürdüler.

Bu sırlı ve sihirli manzarayı seyreden Kutbiddin bir kenarda güveyi arkadaşlarının (aslında muhafızlarının) arasında sıkıntıdan dudağını dişliyordu. Bir Müslüman evlâdının günahsız, bakire kızına karşı içinde samimi bir merhamet hissi uyandı.

Bağ-ı Dilküşâ'ya akşam indi. Mutfak görevlileri eşyalarını toplamaya başladılar. Her yerde göğe duman savurup sönmeye yüz tutan ateşlere su serpildi. Yavaş yavaş misafirler de bağ seyrini terk etmeye başladılar. Düğün dağılmış, artık nikâh gecesine hazırlık başlamıştı.

Kutbiddin mavi ipek tonda. Başında ceviz gibi yakut kakılmış kurşunî bir sarık. Ayaklarında altın renginde çizme.

123 Gelin alınırken okunan ve her beyti "yâr-yâr" ibaresi ile biten şarkı.

Yenge nezaretinde has odasından gelinin huzuruna doğru yol aldı. Çimildik önünde kadın Kutbiddin'i bir an yalnız bırakıp, kendisi içeri girdi. Az sonra içeriden onun neşeli sesi işitildi:

– Yiğitlerin Sultan'ı, memleketin hâmisi, kızıl gülün ıldızı[124], damatların yıldızı Kutbiddin şehzadem teşrif buyuruyorlar! Bize bağışlanan hoş biçim yüzüğünüze elmas göz olmaya geldik!

Gelinin iki yanında oturan iki yengesi yerlerinden kalktılar. Zülfizer'i ayağa kaldırıp, güveyi ile görüşmeye hazır hâle geldiler. Kadın çimildikten çıktı. Kutbiddin'i içeri alıp girdi. Gelin başı yere değecek gibi eğilerek selâm verdi. Delikanlı ne yapacağını bilemeyip âdeta donup kaldı. Yengelerden biri kaşını oynatarak güldü:

– Selâm hakkını versinler, güvey şehzade!

Kutbiddin yan cebinden birkaç parça altın para çıkarıp yengenin avucuna attı. Âdete göre şimdi ikinci yenge, kızın yüzündeki bembeyaz ipek perdeyi biraz kaldırdı. Kız yerden gözünü ayırmıyor, onun heyecanı sinelerinin belli belirsiz titremesinden belli oluyordu. Kutbiddin kızın ak-kırmızı çehresine hayran olup kaldı.

– Yeter artık, damat bey, bu kadar bakarsanız, kızımıza gözünüz değecek, diye takıldı birinci yenge, böyle bakmak yerine yüz görümlüğü verin!

Bunun üzerine Kutbiddin yengelerin avuçlarına altın para atarken, hâlâ Zülfizer'den gözünü ayıramıyordu. Kızın kadife mindere dikilen badem gözü... hafiften titreyen gül yaprağı gibi kırmızı dudakları... servi gibi boyu ve iki

124 Kökü.

dünyanın kokusu savuran gelinlik elbiseleri, Kutbiddin'in dizginlenmiş duygularını zincirinden âzat edip, o zamana kadar kendisine yabancı, gayri şuurî ve gayri insanî bir heyecan girdabına sürükledi. Nihayet o zamana kadar saraydaki hizmetkâr kadınlar ve akrabaları arasındaki hanımlar ve kız gelinlerden başka hiçbir namahremin yüzüne gözünün ucuyla bile bakmamış, yetişkin bir kızın elini tutmak şöyle dursun, onların nefesine bile tesadüf etmemişti. "Hayır, bu insanoğlundan değil, gökten inen bir melek, insan kıyafetine girmiş karşımda duruyor!" diye düşündü Kutbiddin ve şimdi ne yapayım, dercesine yüzünü saç tarayıcı kadına çevirdi.

Kurala göre, artık yengelerin gelini özel vuslat odasına götürüp çıkmaları lâzımdı. Saç tarayıcı kadın Kutbiddin'i küçük bir çocuk gibi yanına alıp çimildikten çıktı. Damat yandaki odalardan birine girip, kadife mindere bağdaş kurdu. Saç tarayıcı kadın onun önüne sofra kurdu, şirin şeker meyvelerin âlâsını getirdi. Büyük Çin işi bir çaydanlıktan çay koyup uzattı. Kendince gülerek akıl verecek oldu.

– Gelinin karşısında utanmayın, beyim. Siz yiğitlerin laçinisiniz, şehzadem, bembeyaz güvercini gören laçin gibi olun, güldü, fakat beyim, bir günde bütün yiğitlik kuvvetini sarf edip, ertesi kızımızı buruşuk bir güle benzetip koyma ha? Güzellik her gün gerek.

Saç tarayıcı kadının bu diydiyesi[125] Kutbiddin'in kulağına girmiyor, o dört gözle bu altın kafesten âzat olacağı dakikaları bekliyordu.

Ve nihayet, vuslat odasının kapısı da açıldı. Yengeler kızı kendi elleriyle saç tarayıcı kadına teslim edip, kendileri bir

125 Kadınlar arasında okunan "diydiye" redifli şiir.

yere kayboldular. Saç tarayıcı kadın Kutbiddin'i çağırdı. İkisi geniş, yüksek tavanlı, aydınlık vuslat odasına girdiler. Zülfizer odanın ortasında ellerini kavuşturmuş duruyordu. Kutbiddin'i görünce, eğilerek selâm verdi. Saç tarayıcı kadın gelinle damadı karşı karşıya getirdi. Dışarıya çıkıp, gümüş bir tepside üzerlik tütsü alıp girdi, gelinle güveyin başının üstünden döndürdü. Sonra odadaki dört kat serilmiş pamuk döşekleri gözden geçirdi. Bembeyaz tüy yastığı kaldırdı, "Hay Allah, yokmuş!" dedi kendince ve nişten küçük bir Kur'an alıp, yastığın altına koydu. Sonra nişlerde parıldayarak yanıp duran kalın mumlardan ikisini bıraktı ve diğerini üfleyip söndürdü. El açıp duâ etti:

– İlâhi, Yaradan perverdigâr ikinizin yüzünü aydın etsin, âmin! Allahüekber!

Saç tarayıcı kadın ayak ucunda çıkıp gitti. Vuslat odasında şimdi on beşini doldurup, on altıya adım atan kız ile on sekiz yaşını süren gelişkin, bütün vücudundan etrafa güç saçılan delikanlı kaldı.

Kutbiddin şaşkın vaziyette etrafı seyre daldı. Pencere perdeleri koyu kızıl renkte, döşek üstündeki örtüler kırmızı, yere serilmiş olan Horasanî halılar kor gibi, hattâ tavandaki kubbe de altın gibi parlıyordu... Bütün bunlar, Kutbiddin'in kanını coşturup, şehevî hırsını uyandırmak için kasten yapılmış gibiydi. Delikanlı kıza göz ucuyla baktı. Şimdi ne diyecekti? Onunla bir yastığa baş koymayı istemiyorsa, onunla evlenmeyi kendine reva görmüyorsa, ne yapsın? Biraz oturup, herşeyi açık açık söylesin mi? Kapı önünde, bağ eteğinde Kutbiddin'e göz-kulak olmak için bekleyen muhafızları def etib, kaçıp gitsin mi? Tanrı'ya şükür, bileğinde gücü var, dört değil, sekiz muhafızın üstesinden gelmeye de kudreti yeter...

Kız, küçük piyaleye hoş kokulu çay koydu. Yerinden kalkıp saygı ile uzattı. Kutbiddin çayı alırken:

– Artık kalkmayın, kardeşim, dedi, oturduğunuz yerden uzatıverin.

"Kardeşim" sözü Zülfizer'in bağrını deler gibi oldu. Fakat ümitsizce tebessüm etti:

– Beyim, nikâh ile mühürlenip zevcelik eşiğinde bulunan kimseler birbirlerine ağabey-kardeş olur mu?

Kutbiddin kızın ferasetini takdir etti. Ona karşı kendinde acıma hissi uyandı. "Böyle dânâ, güzel bir acizenin bahtına sebep oldun, nâdan yiğit! En başından hayır deyip kestirip atamıyor musun, ahmak?"

Birkaç saniye ikisi de sessiz kaldılar. Kız Kutbiddin'in yüzüne ilk defa dikkatlice baktı ve yavaşça dedi:

– Beyim, bir şey söyleyin...

Kutbiddin'in canı sıkıldı. Dün anasının eteğinden tutarak yürüyen bu saçı örgülü küçük kıza şimdi ne desin? Zikir ve semâdan anlamıyorsa, çıngırağı bilmiyorsa, teslim taşına aklı yetmiyorsa?

– Ne diyeyim size, Zülfizer?

Kızın gözü parladı. Zevci ilk defa onun ismini ağzına aldı. "Demek gönlü varmış" şeklindeki düşünce, kızın gönül telini titretti.

– Beyim, genç bir delikanlı olarak acayip sırları biliyormuşsunuz. Seyahat edip, dağ ve taşlar, çöl ve sahraları geziyor diye işittik.

– Bunlar size ne lâzım. Benim gördüklerimi hiçbir kul görmesin, dedi Kutbiddin düşünceli ve gözünün önüne hırka giyip, keşkül tutup uzak Sabran pazarlarında dilencilik ettiği günler geldi. Kız üzüldü. Kutbiddin şefkat sebebiyle teselli etmek için onun yüzüne mülâyimce baktı.

– Üzülme, güzel. Ben size beyit okuyup vereyim.

Kız delikanlıya doğru yaklaştı. Sevinçten kaşları kanatlanıp, yüzü aydınlandı.

– Okuyun, beyim... Can kulağım sizdedir...

Kutbiddin pencereye doğru dönüp, hikmet okumaya başladı:

Aşkın kıldı şeyda beni,
Cümle âlem bildi beni,
Kaygım sensin gece gündüz,
Bana sen, bir tek sen gereksin.
Gözüm açtım, seni gördüm,
Kul gönülü sana verdim,
Hep çevremi terk eyledim,
Bana sen, bir tek sen gereksin.
Sözlesem sen dilimdesin,
Gözlesem sen gözümdesin,
Gönlümde hem canımdasın,
Bana sen, bir tek sen gereksin...

Zülfizer gayri ihtiyari çenesini iki avucunun arasına alıp, gözünü Kutbiddin'den ayırmadan bakakaldı. Bu, delikanlıyı ömründe ilk görüşü. Bir saat kadar önce çimildikte göz ucuyla baktı. O andan itibaren gönlünü heyecan sardı. Bu güçlü delikanlının simsiyah, mahzun gözleri, akı ak, kızılı

kızıl yüzü, koyu kaşları, geniş omuzları, kararlı duruşu... birden hoşuna gitmişti. Zülfizer Allah tealâ lûtfedip, böyle bir aslanı gönderdiği için şükrediyor, koşup kendisini delikanlının kucağına atası geliyor, fakat aile terbiyesi ve genç kızlık gururu buna müsaade etmiyordu.

– Bu beyitleri... kendiniz mi yazdınız, beyim? dedi Zülfizer Kutbiddin'e teklifsiz bir samimiyetle bakıp.

– Hayır, bunları bir evliya-yı kebir, Sultanülârifin yazmışlar.

– Doğru yazmış, dedi Zülfizer, ikimizin gönül şerhimizi ne güzel anlatıyor. O Pîr'ime Allah merhamet etsin.

Kız arkasına dönüp esnedi.

– Siz yatıp dinlenin, dedi Kutbiddin, yorgun görünüyorsunuz.

Kız işve ile gülümsedi.

– Ben yalnız yatmaya korkuyorum. Evde kız kardeşim koynumda yatardı.

"Bu hileniz tutmadı, güzel" dedi içinden Kutbiddin ve divanı işaret etti:

– Dinlenme yeri sizi bekliyor.

Kız çaresiz duâ edip yerinden kalktı. Bir-bir basarak köşeye geçti. Onun mahzun bir hâlde üst elbiselerini ister istemez çıkarıp attığını görünce, Kutbiddin içinden kaçıncı defa kendisini lânetledi: "Bir iffetli ve büyüleyici güzellikteki kızcağıza sebep oldun, akılsız nâdan!"

Zülfizer delikanlıya doğru ümitle bakıp, altın iplikle dikilmiş tüy yatağa gömüldü. Kutbiddin düşünceye dalarak

uzun, çok uzun süre oturdu. Bir ara kız inledi, of çekti. "Beyim, üşüdüm" sesi işitildi. Delikanlı insaf ederek yerinden kalktı. Hafif ipek kaftanını üstünden çıkardı, çizmelerini sıyırdı. Yavaşça varıp kızın yanına uzandı. Zülfizer elini uzattı.

– Elimden tutup yatın, beyim. Gözüme acayip şekiller... gölgeler görünüp, beni korkutuyor...

Kutbiddin kızın bileğinden tuttu. Çifter çifter altın bilezik takılan bembeyaz, nazik bilek buz gibiydi. Yavaş yavaş kızın eli ısınmaya başladı. Sonra damarları genişleyip, nabzı hızlandı. Kızdaki meyil ve ihtiras Kutbiddin'e de geçti. Onun vücuduna ılık bir şey yürüdü, beynine kan hücum etti, her canlıyı dünyada baki kalmaya davet eden arzu-istek uyandı. Kutbiddin derhâl boynuna elini uzatıp teslim taşını avuçladı. O anda isyankâr bedeninde hücuma geçmeye başlayan hayvanî hırs tekrar söndü. Kız gözlerini yumdu. Delikanlı ise, bu meleği nasıl avutacağını bilemeden, pencere tarafına bakıp yatıverdi. O sırada pencerede dev gibi bir mahlûk peyda oldu. Saçları darmadağın, başı iri, gözleri koca koca açılmış, çehresi... tıpkı Baba Maçin'e benziyordu. Mahlûk sapsarı, çirkin dişlerini göstererek konuştu:

– Bu dünyanın rahatını, keyfini sürüp kalmak istemiyor musun, akılsız! İçersen kımızı iç, seversen kızı sev! Altının da, kadının da koynunda yatıyor, nankör! Erkek misin sen? Bu yalan dünya geçer gider. İşte, biz de yaşıyoruz, Hazret'in emr-i marufuna mest olup... Senin gibi şehzadelere odun toplatıp, yer süpürttürüp... devrin geldi, sür beyim, oh-ho-ho-ho-o...

Kutbiddin sevki tabiîsi ile sezdi ki, bu Baba Maçin değil, mel'un şeytan! Babakul ağa Pîr-i kâmil hakkında böyle kü-

für sözleri söylemez, sözünü de böyle edepsizce kelâm ile kirletmez... Şeytan bu, ezazil bu!

Pîr'in nasihatı aklına geldi. Hazret derlerdi ki, "Lâ-havle, cennet eşiğinin bir tabakasıdır". Kutbiddin "Lâ-havle ve lâ kuvvete illâ billâh" deyip kırk defa mırıldandı. Çirkin yüzlü mahlûkun gölgesi biraz kaybolur gibi oldu. Kutbiddin şimdi dilinde esma-yı hüsnâ, Allah tealâ ve tebârekin doksan dokuz ismini hızla tekrarlamaya başladı. Baba Maçin kıyafetindeki lânet olasıcanın çirkin yüzü pencereden tamamen kayboldu. Delikanlı istiğfar etti.

Zülfizer ise, rahat bir şekilde uyuyordu. Kutbiddin dikkatlice yerinden kalktı. Çizmesini de, kaftanını da giymeden, ayak ucunda kapıya yöneldi. Yavaşça koridora çıktı. Saç tarayıcı kadın bir köşede kıvrılmış uyuyordu. Kutbiddin onun önüne iki altın pul attı: "Yapılmayan hizmet için". Sonra avluya yöneldi. Muhafız görünmüyordu. Telpeği, çapanı, kılıcı bir tarafa yuvarlanmıştı. Muhafızın telpeğine de bir avuç gümüş para saçtı: "Dayak pulu".

Düğün arefesinde Kutbiddin bağ eteğine eski elbiselerini gizleyip koymuştu. Kolayca buldu. Hırkasını, külâhını giydi, ayağına eski çarığını geçirdi. Asâ ile sefâyil-çıngırağını alıp, duvardan sıçrayıp kervansaraya geçti. Gece karanlığında nehir boyunca gitmeye başladı. Geç güz mevsiminin şiddetli ayazı kavuruyor, gökte yıldızlar göz kırpıyor, uzakta köpek uluyor, nehir üstünde su dolapları gıcırdıyordu. Kutbiddin çirkin bir binek, zayıfça bir at mı, katır mı takip ediyordu. Nihayet, bahtı gülüp, nehir kenarında sırtından keçesi alınmamış bir eşek tesadüf etti. Derhâl varıp yularından tuttu. "Bismillâh!" deyip bir sıçrayışta bindi. Asâ darbesinden eşek dörtnala gitti.

Kutbiddin ashab-ı kehf arkasından giden o Kıtmir it gibi, Buhara-yı Şerif'i gözleyerek uçarcasına gidiyordu.

MÜBAREK TESBİH

21. Bölüm

Dâr-ı hilvet bend ü dârı suhbetrâ kuşay

Dâr-ı şeyhirâ bend ü dârı yârirâ kuşay[126].

Abdülhâlık Gucdüvanî

Kaç gündür Kurbet hânekâhı uzak Türkistan'dan gelen misafirler ve bu meskeni mekân tutan miskin ve dervişlerin nefesi ile mamur idi. Kaç gündür bu muazzam dergâh Semerkandlıların meskeni hâline gelmişti. Buradan sabah namazından ta yatsıya kadar insan ayağı eksilmiyordu. Seyisten leşkerbaşına kadar bütün herkes kendisini pervane gibi hânekâha atıyordu, Evliya-yı kebirin sohbetine nail olmayı, hiç değilse boyunu bir görüp duâsını almayı ümit ediyordu.

Hazret Semerkand'da on gün kaldı. On birinci gün kervanın hareket etmesine izin verdi. "Akan deryanın akması makul, bir yerde duran suyun kirlenip birikinti suya dönüşmesi muhakkak." Hânekâhın idarecisi Ebülkasım'ı çağırıp, zikire hazırlık görmesini buyurdu. Şeyh, bu tedbir ile kış ocağı dardır, deyip bir yerde sıkılmaya başlayan dervişleri

126 Halvet kapısını kapat, sohbet kapısını aç,
Şeyhlik kapısın kapat, dostluk kapısını aç!

gaflet uykusundan uyandırmak ve meşakkatli sefere hazırlamak istiyordu. Tarikat âdabına göre, her bir şehir veya vilâyet hânekâhında konaklayan dervişler, sülûk serhalkasını o menzilden bu menzile gözetirler, sonra asıl kendi mekânlarına dönerlerdi.

Cuma günü sabah namazından sonra zikr-i sultaniyeye icazet verildi. Zikir sırasında Şeyh "Hakk-hû!", "Hakk-hû!" diyerek sağa sola sallanan zâkirlere bakıp gönlü buruldu. Halka içinde gümüş bir zil gibi tanıdık bir ses işitilmiyordu. Kutbiddin'i hatırladı, Sultan Mahmuthan'ın kıt anlayışlılığından rencide oldu. "Yazık, şunca nasihate! Akıl, zekâvet ile yapılmayan bir işi, zulüm ve cebir vasıtasıyla yapmak olur mu? Bülbülün altın kafeste ötmesini arzu ediyor o nâdan. Bülbül ilhamı nereden alır, bunu ehl-i dil bilir. Eli kılıç tutmaktan nasırlaşan süvari bunu ne bilsin?"

Pîr, Kutbiddin'in isteği dışında tutulduğundan haberdardı. Onun zorla evlendirildiğini de duydu. Bu sebeple Han'ın zengin sofrasına gitmedi, bilâkis onu ümera ve ulemanın gözü önünde küçük düşürüp, şehri terk edip gidiyor. Ama gönlünün bir köşesinde Kutbiddin'den de şüphesi var. "Yoksa bu genç adamdaki şeytanî vesvese, rahmanî tefekkürü mağlûp etmiş olabilir mi? Rasulüllah lûtfetmiş ki, eş-şeytânu yecrî fî ibni âdeme mecrâ eddemi, insanoğlunun içinde şeytan, damarlarında tıpkı kan gibi gezip dolaşır. Sabık şehzadenin, ezazilin tahrikine tahammülü yetmemişse, biz ona yeterli terbiyeyi verememişiz demektir."

Zikr-i sultaniye sona doğru ilerliyor, fakat Şeyh'in gözünün önünden Kutbiddin gitmiyordu. Hazret zikrin sonunda bu halifesinin tek olarak hikmet söyleyip, ateşi tekrar alevlendirmesine alışmıştı. Maalesef, Allah'ın hükmü böyleymiş.

Güneş yükseldiğinde zikir de sona erdi. Kan ter içinde kalan dervişler top-top olup, avluyu terk etmeye başladılar. Dışarıda ulu bir kalabalık toplanmıştı. Kalabalığın içinde Şeyh'in uzaktan müritleri, din erkânı, saray görevlileri ve medrese talebeleri, müderrisler, uzak-yakın köylerden gelen kara çapanlı köylüler, eli nasırlı, dizi yamalı meslek erbabı, hasta yakınlarını sırtına alıp duâ talep edenler, çocuğunun elinden tutup gelen kadınlar, pazarcılar, muhtesipler, yakın çevrede ikamet edenler, velhâsıl yetmiş iki ayrı millete mensup kimseler toplanmıştı.

Yesi'den çıkıp, Otrar, İsficab, Şaş üzerinden Semerkand'a girip gelinceye kadar Şeyh'in kervanına yüzlerce kişi katıldı. İnsanlar, büyük nehre doğru koşan birer ırmak gibi, Türkistanlı talep ehlinin safını gittikçe dolduruyordu. Kervan, Semerkand'da büyük bir deryaya dönüştü. Şimdi bu taşkın derya, hânekâhın önünde Sultanülârifinin birkaç cümlelik fermanını sabırsızlıkla bekleyip dalgalanıyordu.

Nihayet Şeyh kapıda göründü. O, kalabalığı kılıç gibi yarıp, şiddetle çıkıp geldi. "Bismillâh!" deyip cümle kapısı önündeki yüksek toprak sofaya çıktı. Kalabalıktan bir uğultu yükseldi. Ömründe Şeyh'i ilk defa gören müslim ve müslimeler, âdeta "Şeyh'im! Şeyh'im!" diye inledi. Hazret kalabalığa göz gezdirdi. Taşmaya hazır çehreler, mağrur yüzler, ümitvar bakışlar, ince elbiseleri içinde tortop olmuş biçareler... Kavs[127] sona ermişti. Kışın başı. Acı rüzgâr kavuruyor. Şeyh, miskin-mazlum kara gözlere uzun uzun baktı ve dudağını ısırdı. Vaaz ederek onlara bu soğuk havada eziyet etmek istemedi. Derhâl kısa bir duâya el açtı:

127 Kavs: 22 Kasım-21 Aralık arasındaki zaman dilimi.

– Lâ ilâhe illâllahü rabbüs-semâvâti ve rabbül-arzı ve rabbül-arşil kerîm[128]! Muhterem cemaat! Hakk tealâ hidayeti ile tez fırsatta yola çıkacağız. Bize yol açıklığı dileyip geliyorsunuz, Yaradan ömrünüzü ziyade etsin. Verdiğiniz tuzlarınızı helâl ediniz. Âmin, sübhanallah, sen halkın rızkını bütün eyle, onları zalimin zulmünden esirgeyip, hastalarına şifa ver, muhtaçların hacetini gider, müşkülünü kolaylaştır! Ya Rabbim, padişahlık tahtını payidar eyle, Han Hazretleri'nin imanına zahmet ermesin, onun sinesinde mürüvvet, adalet ve diyanet nuru daim olsun, Allahüekber!

Cemaat uğultu hâlinde Şeyh ile beraber duâ etti. Şeyh sofadan indi. Kalabalık ikiye ayrılıp yolu boşalttı. Hazret, âdeti üzere yere bakarak halkın arasından geçmeye başladı. Biraz ileride Baba Maçin Şeyh'in doru atını dizgininden tutmuş duruyordu. Hazret "Bismillâhirrahmanirrahim!" deyip üzengiye ayağını bastı. Süleyman koltuğuna girdi. Şeyh hafif bir hareketle eyere oturdu. Kendisine doğru yönelip, hayretle bakan halka doğru yavaşça başını salladı ve atını mahmuzladı.

Kervan Semerkand'ı terk etti. Önünde çarık giyip asâ taşıyan fedayi can dervişler. Onlardan sonra yaya olarak ilerleyen ziyaretçiler yürüyordu. Baba Maçin atın sol tarafında, sağ eli ile yuları sıkıca tutmuş, içine sığmayan hislerini güçlükle dizginleyip, âheste adım atıyordu. Şeyh'in sağ tarafında, yorga at üstünde Süleyman gitmekte. Hazret'in kervanını uğurlamak üzere gelen gönül ehli, ilerledikçe yavaş yavaş arkada kalmaya başladı.

Kervansaraya çıktılar. Hazret arkasına döndü. Semerkand'ın kısa minareleri, Cuma mescidinin kubbesi, yem-

128 Arşın, arzın ve semâvâtin rabbi olan Allah'tan başka ilâh yoktur.

yeşil gücümler[129] göze çarpıyordu. "Tekrar görüşemezsek, elveda" deyip, Şeyh elini yüzüne çaldı. Süleyman da onu taklit etti. Sonra zihninden bir fikir geçti. Pîr, rabıta-yı kalbiye vasıtası ile onu anlayıp, halifesine baktı:

Hımm, Süleyman, bir şey mi söyleyecektiniz?

Pîr'den sırrını gizlemenin bir faydası olmadığını hissedip, Süleyman içi sızlayarak dedi:

– Safımız... bir kişi azaldı, Pîr'im. Bu noksanlık bendenizi rahatsız ediyor.

Süleyman Kutbiddin'i kast ediyordu. Genel olarak, Şeyh'in bu iki halifesi arasında gizli bir ihtilâf vardı. Doğrusu şu ki, Süleyman nedense Kutbiddin'den hoşlanmıyordu. Şehzadeliğini mi hoş görmüyordu, yoksa Pîr'in bu balaya ayrıca muhabbet göstermesini mi... Her neyse, Süleyman, Kutbiddin'i mürşitten kıskanıyordu.

Hazret, Süleyman'ın yüzüne bakarak bıyık altından güldü:

– Harezm'de de bir mahremden ayrılmasak keşke, diye korkuyoruz. Herkes kendi vatanında safımızı terk ediverirse...

Süleyman'a bu söz tokat gibi çarptı. Pîr, Kutbiddin bahanesiyle Süleyman'ı ima etmişti.

– Tevbe ettim, Pîr'im, dedi Süleyman irkilerek, biz o nediminiz ile tıpkı ağabey-kardeş gibiyiz.

Hazret yola dikildi. Düşünceli bir sesle nasihat etti:

Gönülü genişletin, Süleymankul. Bir çuvala bir çuval saman sığar, velâkin gönüle Ceyhun yerleşse olur, Pîr'in se-

129 Gücüm: Kuraklığa dayanabilen, dalları sık, yaprakları küçük, koyu gölgeli, alçak boylu, Harezm bölgesinde yetişen sert gövdeli, çalı cinsi bir ağaç.

sinde istihza âhengi sezildi, sizin o kardeşiniz şu anda nefis ile cenk ediyor. Bu da bir imtihandır. Haydi, sabredelim. Kim galip, kim mağlûp olurmuş.

Süleyman kendini aklamak için bir şey söylemek istedi ve dilini ısırdı. Eğer ağzını açacak olsa, Pîr'den acı bir söz işiteceği âşikârdı.

Soğuk daha da arttı. Zikir sebebiyle kanları kaynayan dervişler, uzun kızılcık asâlarını yere şiddetle vurup, acı rüzgâra göğüs gerip ilerlediler. Günde on-on beş fersah yol yürümezse, canı tenine sığmayan Baba Maçin sakin. At toynağı gibi bir-bir adım atıyordu. Kervan, harap köyleri, virane bağları, kimsesiz tarlaları arkada bırakıp, hâne-i mübâreke gittikçe yaklaşıyordu.

Şeyh'in bir hikmeti var. Arkada kalan dağını değil, ileride varacak bağını düşün, derlerdi. Henüz Buhara-yı Şerif uzak, en az altı günlük yol. Dargam suyundan artık geçtiler. İleride Miyankale, Karmana, Tavsis, Gıcdüvan duruyordu. Aynı şekilde Hazret doruda hafifçe sallanarak giderken, zihni Buhara ile meşguldü. Maşrıktaki bu muazzam şehrin düzenli sokakları, hikmet hazinesiyle dolu medreseleri, cihana meşhur olan pazarları, gündüz güneşi, gece ayı aks ettiren zülâl havuzları birer birer gözünün önünden geçmeye başladı. Buhara'yı terk edeli on yılı geçti. Şehir Sâmânîler devrinde âbat idi. Karahanîler tahtı ele geçirince, onun güzelliğine güzellik katıldı. Kapalı çarşılar, kubbeler, fıskiyeler, arıklar, mescit ve medreseler kuruldu. Bereke dağından toprak künklerle su getirildi. Zîr-i rud denilen yer altı arıkları genişletildi. İşte, nice zamandan beri şehir Selçukîler Sultan'ı Muizzeddin Sencer-i Mazi eline geçti. Sencer ne keramet gösterdi ki? Kubbetül-İslâm'a güzellik kattı mı veya onun güzelliğine hayran mı oldu? Şeyh dünyanın o köşesinde, Deşt-i Kıpçak'da bazen nahoş haberler işiti-

yordu. Buhara-yı Şerif'teki garip dokumacıların altın ipliklerle dokudukları duvar halıları, kilimcilerin dokudukları fundukî seccadeler, altın sırmalı çapanlar ve kapı perdeleri Bağdad halifesinin sarayına gönderiliyormuş. Halkın deve deve malı-mülkü bir hayır duâ karşılığında talan ediliyormuş. Halife için heybetli bir altın işlemeli kapı perdesi dokumuşlar ki, onun kıymeti Buhara'nın bir yıllık vergisine denk imiş! Allah esirgesin! Bu nasıl bir zulümdür ki, bir vilâyet ehlinin yıl on iki ay ağlaya ağlaya ettiği mihnetine karşılık Müslümanların halifesi şahane kasrını bezetip, söyleniyor?! Emirül-müsliminin yapacağı iş mi bu! Hani insaf, hani diyanet?!

Şeyh'in göğsü taştı. Bu durumu, fikren dostu olan Şeyh Abdülhâlık Gıcdüvanî'nin yüzüne karşı söyledi: "Rütbeniz yüksek, dostum. Makamınız Hâce-yi cihan. Sülûk serdarısınız. Naibler valilerin yolunu kesip, halkın kendi kazandığı nasibini kendisine reva görmenin bir çaresini bulması lâzımdır." Hazret'in gözünün önü aydınlandı. Karşısında mavi, parlak bir nur peyda oldu. Nur kubbeye dönüştü. Kubbe içinden Abdülhâlık süzülüp çıktı. Dostuna simsiyah gözlerini dikerek cevap verdi: "Siteminiz caiz, Şeyh'im, velâkin hikmetli bir söz var, buna göre, Türk'ün ağladığı söze Acem gülermiş. Halkın önde gelenleri birini bin, bini on bin yapmak ümidiyle Buhara'nın altınını da, eşeğini de halifeye bağışlıyorsa, ne çare? Su başından bulanık, dostum."

Biraz önceki mavi ışık söndü. Gıcdüvanî'nin tanıdık siması kayboldu. Bunun üzerine Şeyh, basiret gözü ile gördüklerini müşahede edip, gözünü yola dikti.

Yol, yürüyene yakınmış. Şeyh'in kervanı durmadan yol alıp, üçüncü gün Karmana'ya vardı. Buhara'ya kadar iki menzil kalmıştı. Bunun üzerine dervişler "Ya hû!" deyip geri

döndüler. Şeyh, misafir yoldaşlarına bir gün istirahat verdi. Perşembe sabahı oldu. Süleyman hânekâhtaki bir hastanın hâlinden haber alıp gelmekteydi. O tabiplik de yapıyordu. Şeyhülmeşayihin has odasına yaklaştı ve hayretten donakaldı. Karşısında bir kucak odun kucaklamış... Kutbiddin duruyordu! Süleyman sırrı ifşa olan kimse gibi bir an ne yapacağını şaşırdı. Sonra, çaresiz gülümsedi.

– Hey, nasıl bir çare buldunuz da buraya geldiniz, şehz... kardeşim?!

– Esselâmualeyküm, ağabey, dedi Kutbiddin, iki eli dolu olduğu için başını eğerek, Allah'a şükür, nasibime ulaştım.

– Süleyman, Kutbiddin'in Hazret'in huzuruna girerek onunla yüz yüze gelmesini istemedi.

– Bana verin odunları, dedi ve genç halifenin elinden odunları alıp içeri girdi.

– Süleyman, Şeyh'in odasındaki bacalı ocağa odun yerleştirip, ateş koyarken, Hazret mânâlı şekilde homurdandı. Süleyman gayri ihtiyari döndü. Şeyh'in keyfi yerindeydi.

– Süleymankul, safımız biraz genişliyor gibi görünüyor mu? deyip gülümsedi. Süleyman derhâl saygısını izhar etti. Ama özür dilemedi, başını eğerek oturuverdi.

– Ateşi yakın, soğuk oldu, dedi Şeyh. Süleyman dev gibi gövdesinden beklenmeyen bir tezlikle ayağa kalktı. Şeyh gözlerini yumdu, gideceği bağını seyretti. Hayalinden âhiretlik dostu, keramet sahibi Abdülhâlık Gucdüvanî gitmedi.

Sultanülârifin Ahmet Yesevî'nin Hicaz seferine atlandığından Abdülhâlık Gıcdüvanî'nin haberi vardı. Şeyh, birkaç ay önce Hoca'ya kısa bir mektup yazıp göndermiş, mektupta,

Allah nasip ederse, Cemaziyelâhirin sonlarında Buhara-yı Şerif'de yüz yüze görüşmeyi ümit etmişti. Hoca, şehirler arasında hava akımı gibi dolaşan tüccarların ağzından Şeyh'in Semerkand'da bulunduğunu da duymuştu. Cemaziyelâhirin yirmi altıncı günü geçiyor, velâkin aziz misafirden henüz iyi bir haber yoktu.

Nihayet müjde geldi ki, bir zamanlar bir parça ekmeği bölüşerek yedikleri can dostu Şeyh Ahmet Yesevî Karmana'da imiş. Hoca'nın ruh kuşu uçup Karmana'ya doğru gider gibi oldu. Derhâl genç halifesi Ârif Revgarî'yi huzuruna çağırttı.

– Dolunayım Şeyhülmeşayih Karmana'ya gelmiş. Karşılamak üzere atlanın. Yüzüne hasret olduğumuzu bildirin.

Ârif Revgarî, Baba Maçin gibi yelayaklardan[130] biri idi. Hocası yol hazırlığını düşünürken o kaleden çıkıp, kervansaraya vardı.

Hoca yanına halifelerinden Ahmet Sadakî, Evliya Kebir, Süleyman Karmanî'yi aldı. Buhara'nın kırk ulemasını toplayıp, sabah namazında Gıcdüvan'a doğru yola çıktı. Türkistan velisini kendi doğup büyüdüğü aziz yurdunda bekleyip karşılamaya karar vermişti.

Ârif Revgarî en az on fersah gelen yolu üç saatte geçip, Karmana'ya ulaştı. Şeyh'in seyisi oldu. Hazret'in sağ tarafında Baba Maçin, sol tarafında Ârif Revgarî. Hoca Abdülhâlık, ulema-yı kiram ile dostunu karşılamak üzere yola çıktığı sırada Şeyh'in kervanı da Gıcdüvan neredesin, diyerek yola düştü. Gittikçe yol kısalıyor, iki evliya, iki kutbül-aktab[131] birbirlerine yaklaşıyor, sanki semada iki dolunay, yerde iki

130 Yelayak: Çok hızlı yürüyen, çok hızlı hareket eden.

131 Kutbül-aktâb: Kutupların kutbu; Allah'ın, kendisine tasarruf kudreti vermiş olduğu veli.

azim derya, Seyhun ile Ceyhun birbirlerine yaklaşıyorlar gibiydi.

Hoca Abdülhâlık, sofilikte âli makam olan fenafillâha erişen bir nâdir-i devran idi. Geçen bölümlerde zikrettiğimiz gibi, böyle zatlar için zaman ile mekânın farkı kalmıyordu. Onların kendilerinde tecelli eden nur, yani ruhî kuvvet vasıtasıyla geçmiş manzaraları göz önüne getirmeleri ve olacakları önceden haber vermeleri mümkündü. Gucdüvanî atının dizginini serbest bırakmış, kulanın kamış gibi dikilen kulaklarına bakarak giderken, gözlerini yumdu. Dostunu düşündü, gençlik günlerini hatırladı. Gözünün önünde yirmi yıl önceki Buhara-yı Şerif, sadr-ı cihan Yusuf Hemedanî'nin açtığı zaviye, hânekâh canlandı.

Abdülhâlık zaviyeye başvurmak üzere geldiğinde burada üç sofi vardı: Abdullah Barkî, Hasan Andakî, Ahmet Yesevî. Onlar Pîr-i mürşit Yusuf Hemedanî'den ilmihâl tahsil ediyorlardı ve yedi makamın dördünden geçmişlerdi. Dört salih mürit birbirleriyle kardeş olup Üstad'ın eteğinden tuttular. Pîr de onların üzerinden mübarek elini eksik etmedi. Gece gündüz safalı sohbetinden nasipsiz bırakmadı. Ah, o günlerin feyiz ve bereketi! Zikr-i semanın şiddeti, zikr-i hufiyenin lezzeti, yol gösterici imdadı ile âlem-i lâhut, âlem-i nâsut arasında seyir ve arş ü kürsîyi, levh u kalemi seyahat etmek, tenâsüh olup, her şeyden ve herkesten vaz geçip unutmak, fena olup Hakk cemaline kavuşmak aşkı! Bunları zihinden çıkarmak olur mu? Damarlarında sıcak kan dolaştıkça, göğsünü emanet nefes doldurup-boşalttıkça hatırdan çıkarmak müşküldür, müşkül...

Pîr ömür kervanının son menzile erişmekte olduğunu hissettikleri için doğduğu yurdu olan Merv'e gittiler. Giderken Yesevî'yi üçüncü, Abdülhâlık'ı dördüncü halife olarak

tayin ettiler. Böylece hânekâh iki dostun idaresinde kaldı. Yesevî, burada on yıl kadar halka serdarı olarak kaldı. Sonra Hızır aleyhisselâmın işareti ile Türkistan'a atlandı. Pîr-i kâmilden kalan mübarek tesbihi dostu Abdülhâlık'ın eline teslim etti. Bu, artık sülûkbaşı sizsiniz, Buhara sofilerinin reisliği size geçti, demekti. İşte, o hadisenin üzerinden de on yıl geçmişti. Abdülhâlık o mübarek tesbihi Mushaf gibi hürmet edip saklıyordu, her defasında eline aldığında tesbih tanesi gibi Barkî, Andakî, Yesevî birer birer dizilip hayalinden geçiyordu, tanelerden tekbir sesi gelir gibi oluyordu...

İşte şimdi o dostu, mukaddes Hacerül-esved'i ziyaret maksadıyla Buhara'yı teşrif etmekte! "Be seri mâ huş âmeded[132], Sultan'ım!" dedi içinden Gucdüvanî ve atına kamçıyı bastı.

Hazret ertesi gün, ikindi vakti geldi. Hoca, onu karşılamak için sokağın ağzına kadar çıktı. Yolu tozatıp gelmekte olan dervişleri geçirdi. Ahalinin ortasında, doru at üstünde Şeyh göründü. Hoca'nın kalp atışı hızlandı, ileri atıldı. Şeyh, Ârif Revgarî'nin yardımıyla atından indi. Belindeki çifte kuşağını düzeltip, Hoca'nın istikbaline yürüdü. Saf yarılıp, insanlar iki evliya-yı kebire yolu boşalttılar. Hoca Abdülhâlık, kollarını açarak gelen dostuna kucak açtı. Şeyh'in sağ omzuna başını koyarken, "Âb eger sadpâre gerded...[133]" deyip sakinleşti. Şeyh de Hoca'nın sağ omzuna başını koyarken: "Bâz bâhem me-şeved[134]" dedi mırıldanarak. İki kutbül-aktab, aynı kabuk içindeki ikiz yemiş gibi birleşti.

---

132 Başım üzre hoş geldin.

133 Eğer su döner yüz parça olursa…

134 Sonra tekrar birleşir. Su, dönen dolaptan dökülürken yüz parçaya ayrılmış gibi görünse de biraz sonra tekrar birleşir.

KUTBİDDİN'İN HEVESİ KAÇTI
22. Bölüm

Meslek sahibi, Allah'ın dostudur.

Hadis

Köylü değildir, çapa sallayıp ekmeğini kazanıp yemezse.

Yesevî

Hoca Abdülhâlık Gıcdüvanî'nin babası aslen Anadolulu idi. Kendisine Mevlânâ Abdülcemil diye hürmet ederlerdi. Zâhirî ve bâtinî ilimlerde zamanın allâmesi idi. Mescitte imamlık eder, talebelere medrese ve tekkede anlatılan dersleri öğretirdi. Kendisi İmam Mâlik mezhebine mensuptu. Bir gün o mübarek zatın rüyalarına Hızır aleyhisselâm girdi ve müjdeledi ki, "Ey, Abdülcemil, sen vakit kaybetmeden Buhara-yı Şerif'e varacaksın, Gıcdüvan denilen mevkide gelişeceksin. Senden aziz bir evlât dünyaya gelecek, onun ismini Abdülhâlık koyup, ahiret sevabını kazanacaksın." Abdülcemil bu gizli işaret ile Gıcdüvan'a göçüp geldi, evlât sahibi oldu. Ona Abdülhâlık diye kutlu bir isim verdiler.

Hakk sübhanehû ve tealâ, Abdülhâlık adı verilmiş olan bu sevgili kuluna ilm-i ledünnîden bir katre lûtfetmişti. Genel olarak ilm-i ledünnî, yani ilâhî ilim üç kısma ayrılıyordu.

Bunlar: vahiy, ilham ve feraset. Vahiy, peygamberlere, ilham evliyalara, feraset sofi- dervişlere bahşedilir. Abdülhâlık'ın göğsüne henüz çocukluğunda iken feraset tohumu saçıldı. Dokuz yaşında Kur'an'ı ezberledi, on yaşında Buhara'da yol gösterici olarak tefsir ilminin sultanı olan imam Sadriddin'in eteğini tuttu. Üstad'ın dergâhında birkaç yıl zahmet çekip tefsiri mükemmel şekilde öğrendi. Sonra dervişler halkasına karışarak zikre katıldı.

Şark sofilerinin yegânesi olan Şeyh Ebu Yakup Yusuf Hemedanî Buhara'yı teşrif buyurduklarında o Zat-ı pâkin huzurlarına varıp müracaat etti. Gâh Semerkand, gâh Buhara'da Pîr hizmetini eda etti. Ahmet, Şeyh Yusuf'un mübarek ellerinden sofilik hırkasını giydi. Dostu, Türk tarikatının serhalkası Şeyh Ahmet Yesevî Türkistan'a gittikten sonra Buhara ve onun etrafındaki zaviyeler, hânekâhlar Abdülhâlık'ın idaresine geçti. Hoca karar verip, doğduğu Gıcdüvan mahallesinde küçükçe bir hânekâh bina etti. Vakıf kurdu. Zaviyenin yanına medrese, mescit yaptırdı. Bu mekân, bugün, gönlünde Allah zikri ile Hakk yoluna giren dervişlerle devamlı surette mağripten maşrıka, maşrıktan mağribe giden misafir yolcular için bir konaklama yeri, kışın dondurucu soğuğunda ve yazın kavurucu sıcağında bir sığınak görevi görüyordu. Şeyhülmeşayih'in kervanı da gece gündüz yol alarak işte bu menzile gelip indi. Önceden de tertipli, âbat ve kalabalık olan bu menzil, Türkistan valisinin kutlu adımları sebebiyle güzel bir kervansaraya dönüşmüştü.

Kutbiddin de iki gündür işte bu hânekâhın batı tarafındaki küçük hücrede kalıyordu. Daimî hücredaşı olan Baba Maçin çoğu zaman bulunmuyordu. O, kendisi gibi "ayağına kanat bağlamış olan" Ârif Revgarî ile tanışmıştı. İkisi beraber iki Pîr'e hizmet ediyorlar veya sohbet sofrasını kurup, birbirlerinin ne söyleyeceğini bekliyorlardı. Kışın dondurucu soğuğunda ayaklarının uyuşukluğunu açmak için bir

saat boyunca Gıcdüvan'ı dört dönüp geldiler. Kutbiddin ise canı sıkıldığı için zaviyedeki dervişlerle sohbet ediyor, Bağdad'dan Balasagun'a kadar gezip dolaşan tüccarların macerasını dinliyordu. Dünyanın sıcağını-soğuğunu, acısını-tatlısını yaşayıp gören bu ticaret ehlinin her bir sözünü, her bir hengâme veya hasretini gönül defterine yazıp koyası geliyordu. Onların gâh gülünç, gâh acıklı, gâh yalan katılmış olan mübalâğalı hikâyeleri, Kutbiddin'in Semerkand ve Yesi'den başka yol tanımayan kalbini hayret kıvılcımı saçıp, alevlendiriyordu. Eğer seyyahların mübalâğa ve palavraları haddini aşacak olursa, Kutbiddin sakince devreden sıyrılıp çıkıyor ve sevdiği işlerle meşgul oluyordu. Gündelik taat ibâdet ve zikirden sonra onun canına yapışmış olan işi, ağaç yontmaktı. İki eli boş zamanlarda derhâl ağaç yontmaya başlıyor, kaşık, faraş veya kepçe yapmaya başlıyordu. Bu, Kutbiddin'in Pîr-i kâmilin hizmetinde iken öğrendiği birinci hüneri idi. Dikkatli okuyucunun hatırlayacağı gibi, biz yukarıdaki bölümlerde Şeyhülmeşayih'in muntazam şekilde ağaç kaşık ve kepçe yaptığını zikretmiştik. Şeyh el emeğinden kazandığı geliri, helâl lokmaya sarf ediyorlardı. Hazret'in bu işini Kutbiddin büyük bir dikkatle takip ediyordu. Bir gün kendisi de bu işe gizlice el attı. Küçük bir çakı ve keski buldu. Yumuşakça bir ağaç alıp yontmaya başladı. Fakat beceremedi. Kaşığın sapını yontmak kolay, fakat meğer karnını uygun şekilde çıkarmak kolay değilmiş. Tırmık yapmaya geçti. Bu kısa ve aynı boyda olduğu için iş kolay oldu. Eğri büğrü beş-on kaşık ve faraş yapıncaya kadar Kutbiddin defalarca elini kesti, arkadaşlarına eğlence oldu. Bu delikanlı inatçı idi, gerçi dervişler akidesine zıt olsa da, ya atın çıksın, ya otın[135] kabilinden geceleri durmadan ağaç yonttu.

135 Ya adın çıksın, ya ateşin, yanıp kül olasın.

Bir gün çağırıldığı için Şeyh'in huzuruna girdi. Ve gördü ki, nişte yarım yamalak yapılmış kepçe ve kaşıklar toplanmıştı. Kutbiddin diz çöküp Pîr'den izin istedi:

– Muhterem Pîr'im izin verirlerse, o eşyaları devam ettirip, yeniden şekillendirip tamamlasam...

Şeyh ona sınayıcı gözle baktı. Kutbiddin bakışlarını önüne dikti. Hazret hikmetli bir kıssa anlattı:

– Bir kadının kocası çalışıyormuş. "Sabah namazından ta akşam karanlığına kadar çapa sallamaktan yoruldum. Sen evde oturuyorsun. Bütün yaptığın dört ekmek" diyormuş. Kadın da zavallı, "Çapa sallamak sırayla, Allah Allah, bir de hamur yoğurup, onu mayalayıp, odun kırıp, ateş yakıp, tandırı kızdırıp, beze yapıp, ekmeği tandıra yapıştırıp, onu akıtmadan, damlatmadan pişirip alan hanımın adı anılsa ya!" diyormuş. Bu iş de zikr-i avkat[136]. Buna devam etmek, meşk ve mihnet ile olursa olur. Eğer gönlünüzde heves varsa, izin verdik. Sahabe-i kiramlar da hüner sahibi idi. Yiğit kişinin zîneti hüneridir. Alın, velâkin elinize dikkat edin.

Kutbiddin, ustasını bekleyen eşyaları aldı, bağrına basıp çıkıp gitti.

Dört-beş gün sonra bir güzel yontulmuş parlak kaşıkları alıp heyecan içinde Pîr'in huzuruna girdi. Şeyh onları birer birer eline alıp baktı. Kutbiddin heyecan içinde emeğinin değerini bekliyordu. Nihayet, Hazret ağzını açtı:

– Herkesten gizli surette ağaç yontmaya nasıl fırsat buldun, oğlum?

---

136 Zikr-i avkât: Gündelik zikir türlerinden biri.

Kutbiddin dili damağına yapışır gibi oldu. "Evliyadan sır saklamakla şüphecicilik ediyorum. İşte sakladığım saman ortaya çıktı."

– Tevbe ettim, Pîr'im. Altı aydır geceleri bu hünerle uğraşıyordum. Üstesinden gelemezsem, ele mahçup olmayayım diye...

– Âferin! Şeyh Kutbiddin'i takdir etti, bundan sonra kaşığın karnını daha küçük yapın. Yemeğin yarısı kaşıkta kalmasın. Lokmayı tamamen yutmak sünnettir.

– Anladım, Pîr'im, dedi Kutbiddin terleyerek. O zamandan beri, ustazâde olarak Şeyh'in koltuğuna girdi. Zikirden, taat-ibâdetten âzat zamanlarında iş âletlerini hazırlayarak Pîr'inin karşısına oturuyordu. Şeyh, sert ağaçlardan kap kacak numunesini yontup, kalan işi müridine havale ediyordu. Kutbiddin onlara cilâlayıp son şeklini veriyordu. Kepçe ve kaşık, faraş ve süzgeçler bir deste olunca, onları bir torbaya doldurup, pazara koşuyordu. Pazarda da herkesin gözünden uzak, tenha bir yere çöküyordu. Ala heybe üstüne eşyalarını koyup, sessizce oturuyordu. Tanrı'nın kudreti ile kısa bir zaman içinde tepesinde müşteri toplanıyordu. Pazarda ne çok, ağaçtan yapılmış çeşitli eşya ne kadar çok. Ama ne tuhaf ki, bütün ahali kalender kıyafetindeki bu boylu poslu genç yiğidin önünden gitmiyordu. Sanki evliya-yı kebirin mübarek ellerinin değdiği kaşıkları tanımış gibi, bir anda Kutbiddin'in mallarını talep ediyor ve kapış kapış alıp gidiyordu. Kutbiddin'in içi doluyor, "Bu satış, Pîr-i mürşidin kerametinden ise şaşmamalı", diye Allah'a şükrediyordu. Pazardan dönüyor ve yine sevgili meşguliyetine baş eğiyordu.

Bugün de Kutbiddin dışarı çıktı. Altına eski bir kütük bulup çekti. Dizine kuşağını yaydı. At torbasına benzeyen

küçük yün torbadan çakı, keski, kazıyıcı çıkardı. Dervişler sefâyili olan çıngırak gibi kabaca yontulmuş olan kaşığı çıkarıp karnını oymaya girişti. Onunla hiç kimsenin işi yok, Kutbiddin'in de kimse ile işi yoktu. Aslında hânekâh ehlinin uygulaması, tarikat âdabı böyleydi. Kimisi gönül zikri ile meşgul, avlunun köşesinde başını eğip murakabeye dalardı. Kimisi elbisesini tamir ederdi, kimisi çarığını yamardı. Yine birisi kazana, ocağa bakar, kazanda abdest için su ısıtırdı. Dervişler bir ailenin kardeşleri gibiydi sanki. Müşkül bir iş olursa, derhâl yardıma geliyor, aksi hâlde birbirinin şahsiyetine ilişmiyordu. Herkesin derdi gönlünde, kendi çektiğini herkes kendi biliyordu.

Kutbiddin de şevkle kendinden geçmiş, karşısına gelip çöken kimseyi farketmemişti. Bir zaman "Hımm!" diye zayıfça bir hırıltı üzerine kendine gelip başını kaldırdı. Yakınında keçi sakallı, bıyığı da seyrek, cüssesi küçükçe bir kişi çökmüş oturuyordu. Sırtındaki basit, pamuklu çapana göre, uzak yola atlanan bir tüccara benziyordu.

– İlâhi, eliniz dert görmesin, dedi yabancı kişi.

Kutbiddin "teşekkür" manasında başını salladı ve işini devam ettirdi. Bu şekilde birkaç dakika geçti. Sonra Kutbiddin'in tepesinde şimşek çakıp gök gürler gibi oldu:

– Şehzadelere yaraşmayan bir iş yapıyorsunuz, beyim...

Kutbiddin'in dünyası kardı. Yüreği hızlandı. O anda kendisine huzur veren sonsuz hevesten eser kalmadı. Bedenini şüphe, endişe ve korku ile karışık müphem bir duygu zaptetti. Birden yanına kara karga gibi konup oturan kimseye baktı. Karşısında kirli kara bir çapana bürünmüş keçi sakal bir hafiye değil, tıpkı o nikâh gecesi zifaf odasının penceresinden bakan ve mel'un şeytana benzeyen mahlûk oturuyordu.

Kaç yıldır dervişler halkasında bulunan Kutbiddin, duygularını dizginlemesini öğrenmişti. Önce gençlik ihtirasına kapılarak bu yabancı kişinin karnına yumruk atmayı düşündü. Sonra istiğfar etti ve kendine hâkim olarak sordu:

– Affedersiniz, siz kimsiniz? Tanıyamadık...

– Allah nasip ederse, size halis hizmetkâr olsak, diye düşünüyoruz, beyim... Size sevgili melikemizden mektup getirdim...

Yabancı kişi elini koynuna soktu. Kutbiddin'in dili tutuldu. Boğazına bir şey tıkanır gibi oldu, içi sızladı.

Hafiye mektubu çok ciddi şekilde saklamış gibi uzun süre arandı. Nihayet, kaşığın sapı gibi sarılmış bir kâğıt alıp, Kutbiddin'e gururla gösterdi.

– İşte, emanetiniz, beyim. Melikem sizi özlüyor... gece gündüz mübarek gözlerinden yaş değil, kan döküyorlar...

Kutbiddin mektubu alayım mı, almayayım mı diye, tereddüt edip dururken pat diye Baba Maçin geldi. Kutbiddin gizli bir cinayeti âşikâr olan bir kimse gibi telâşlandı.

– Bu, efendim Semerkand'dan geliyorlar. Beni takip edip... dedi hafiyeyi ima ederek. İz takipçisi adam, tepesinde dev gibi dikilip duran heybetli Baba Maçin'e korka korka bakarak yavaşça yerinden kalkmaya çalıştı. Baba Maçin onu başından bastırarak yerine çöktürdü.

– İz takipçisisin demek, rezil?! dedi gözlerini iri iri açarak.

– Hayır... ben... mek...tup getirdim. Meli-ke-mizden...

Baba Maçin Kutbiddin ile hücredaş değil mi, eski şehzadenin başına gelenlerden haberdardı. "Sultan Mahmuthan'ın

adamları bu çocuğu mezara kadar rahat bırakmayacak gibi görünüyor", diye düşündü ve Kutbiddin'in elindeki keskin kazıyıcıyı alıp, hafiyenin sakalını tutamladı.

– Şimdi seni sokağa çıkamayacak hâle getireceğim! Kadın gibi örtüye bürünüp öyle dolaşacaksın, it oğlu!

Baba Maçin kazıyıcı ile hafiyenin sakalının yarısını kesti. Hafiye dünyayı ayağa kaldırıp feryat etti:

– Müslümanla-ar! İmanımdan ayırdıla-ar! Zalimin zulmünden im-da-at!

Baba Maçin yakasından tuttu:

– Neuzübillâh! İmanın olsaydı, para ile satılıp, başkasını takip eder miydin, vicdansız?! Git, şimdi o yem yediğin ahırında anır!

Baba Maçin hafiyenin elinden tutup sarstı. Sahte tüccarın parmağı çıt edip kırıldı. O can havliyle bir eli ile kısa sakalını gizleyerek, feryat ederek hânekâhtan çıkıp gitti.

Bir karış gelen, sarı parlak bir kâğıda sarılmış olan mektup, Kutbiddin'in elinde kaldı. Mektubu okşayarak koynuna koydu.

– Pîr'im seni çağırıyor, dedi Baba Maçin ve bir anda yel gibi kayboldu.

Kutbiddin hücresine doğru giderken, sol göğsünü okşadı. Ana mektubu, müşfik ana sözü sinesini kor gibi yakıyordu.

ŞERİATA AYKIRI VERGİ

23. Bölüm

Kanaat bir korugandır ki, eğer ona girersen,
nefsin tahrikinden kurtulursun.

Ali Şir Nevâî

İzzetli misafirler, nihayet, Buhara'ya vardılar. Hoca Abdülhâlık, aziz dostu ve onun mahremleri için bir zamanlar Hoca Ahmet Yesevî'nin reislik ettiği, şimdi ise, kendisinin idare ettiği hânekâhtan güzel bir yer hazırlatmıştı. Kapıdan girerken, Sultanül-ârifinin vücudunu tuhaf bir ateş bastı. İlk gençlik gülşeninin çiçeklendiği, delikanlılık mevsiminin geçtiği, olgunluk bağının en güzel meyvelerinin yetiştiği bu aziz meskeni gönül defterinden silmek olur mu?

Hazret, has odanın kapısı önünde bir an durakladı. Sonra, "Elhamdülillâh!" deyip eşikten atlarken, yere eğildi, avuçlarını keçeye vurdu. Hânekâh tozunu gözüne sürdü.

Tarikat ahkâmına göre, mütevazı bir sofra kuruldu. Küçük toprak testilerde çeşitli şerbetler. Avuç içi kadar küçük çini tabaklarda Buhara'nın meşhur tatlıları; lavzina, dânegi, sarı çobın, çârmağız, pistegi...

Şeyh dört tane kişmiş[137], dört tane hanedanî fıstık, bir lokma ekmek ile yetindi. Bir-iki yudum zerdali şerbetinden tattı. Hoca Abdülhâlık elini göğsüne koyup, hafifçe başını eğdi:

– Gözümüz üstüne hoş geldiniz, Şeyh'im. Bu beytül-ahzân mübarek adımlarınızdan nurla doldu. Cenaplarının sohbetini candan özlemiştik.

Bu saygıya cevaben, Şeyh de başını eğerek tazimde bulundu. Hoca Abdülhâlık niş tarafına bakıp, Ârif Revgarî'ye işaret etti. Revgarî edeplice ayağa kalktı. Perdenin arkasındaki nişten küçük bir siyah kutu aldı. Kutudan bir tesbih çıkarıp, Hazret'e uzattı:

– Pîr-i mürşit, Şeyhü'l-Rabbânî hocamızdan siz cenaplarına, sizden sonra da bize kalan mübarek nişan...

Şeyh, siyah mücevher gibi tesbihi tanıdı. Bu, emsalsiz üstat Yusuf Hemedanî'den kalan bir yadigâr idi. Bir defasında eşyasını toplayıp Buhara'dan giderken, bu tesbihi, size emanet, diyerek üçüncü halifesi olan Ahmet Yesevî'ye vermişti. Mecaz ile vasiyet ettiler: "İki halkayı size bıraktık, oğlum. Bu halka ile o halkayı mamur edeceksiniz." Şeyh, Üstad'ın sözlerinin sırrını anladı: "Bu halka, ism-i a'zam, Allah isminin derildiği tesbih, o halka ise dervişler sülûku." Şeyhülmeşayih Türkistan'a doğru atlanırken, tesbihi Üstad'ın dördüncü halifesi ve zikr-i kalbî taraftarı olan Hoca Abdülhâlık'a vasiyet etti. Şimdi o şeref tesbihi, onun elinde parlıyordu. Hazret tesbihi öpüp, gözüne sürdü. Sonra Pîr-i kâmilin ruhlarına duâ edip, emaneti Hoca Abdülhâlık'a geri verdi.

137 Kişmiş: Çekirdeksiz siyah üzüm.

Yatsı vakti misafirler dağıldı. Has odada iki veli yalnız kaldılar. İkisi yan yana, gözlerini yumup, her şeyden ve herkesten geçmiş, yalnız Allah'ı düşünerek oturuyorlardı. Hoca Abdülhâlık râbita-i kalbiye vasıtasıyla sezdi ki, dostu Buhara'nın hayali ile meşguldü. Onu rahatsız etmek istemedi. Şeyh de basiret gözü ile gördü ki, efendinin vücudu zikr-i mahfîye mâyildir. Sohbet penceresini yavaşça kapadı. Gönül gözünü Buhara'ya dikti: "Buhara! Bu kadar güzel bu şehir, bu kadar görkemli bu şehir! Onun taşı da, leşi de altın ile yoğurulmuş. Bu sebeple, altın yüzük gibi elden ele geçer mi? Kemâli zâhir[138], kelâmı tâhir[139], ilm ü irfanı sâhir[140]... Buhara!"

Şeyh'in hayali uzadı. Hatırına Selmân-ı Fârisî'den kalan bir hadis geldi. Rivayet eder ki, bir gün Cebrail aleyhisselâm hak Mustafa'ya şöyle dediler: "Ya Muhammed! Kün çıkar tarafta, doğuda bir memleket vardır, oraya Horasan derler. Bu memleketin üç şehrini mahşer günü yakutlarla, incilerle zinetleyip arasata alıp getirecekler. O şehirlerin etrafında melekler dolaşır. Şehirlerin üzerine iman nuru yağar." Hazret-i Peygamber, "O şehirlerin isimlerini söyle!" dediler. Cebrail aleyhisselâm söylediler ki, bu cennet-i me'vâların ismi şudur: Birisi Kâsımî, birisi Semeriye, ona Farsçada Semerkand derler. Diğeri, Fâhire'dir, Farslar ona Buhara derler. Rasulüllah sordular: "Niye Fâhire derler?" Cebrail aleyhisselâm cevap verdiler ki, "O şehir, Hakk yolunda şehit olan kulların çokluğu ile iftihar eder, İslâm nurunun devamlılığı ve ulema-yı kiramların sonsuzluğu ile iftihar eder, bu sebeple ona Fâhire derler." Rasul-i ekrem, ilâhî Buhara

138 Âşikâr
139 Temiz
140 Büyüleyici

ehlinin gönüllerini takva ile pâk eyle, onları mağfiretine al, ta kıyamete kadar bereketinden ayırma, diye duâ ettiler.

...Hazret duâ ile yastığa baş koydular. Tan yerinin ağarmasına yakın duâ ile başını kaldırdı. Şeyh az uyur, az konuşur, az yemek yer ve azdan da az gülerdi. Koluna havlu atmış, sağ elinde güğüm tutan Kutbiddin'i gören Şeyh, hızla yerinden kalktı. Buhara'nın ilk şafağı sökmekteydi.

Salât ve salavattan sonra sofilerin eski âdetine uygun olarak Şeyh Ahmet Yesevî ile Hoca-i cihan Abdülhâlık Gucdüvanî birbirleri ile kucaklaşıp görüştüler. Şeyh'in kuvvetli, tombul ellerini yumuşak ve büyük avucunda tutarken, Hoca Abdülhâlık dostuna muhabbetle baktı. Görünüşe göre, Şeyh'in sağlığı biraz sarsılmış ve aslında buğdayrenk olan çehresi de daha da kararmış gibiydi. "Deşt-i Kıpçak rüzgârları tesirini gösteriyor ve ayrıca bozkırlı bir milletin İslâm dinine geçip, biat etmesi de kolay olmuyor. Şeyh'in daha önce ak düşmüş olan sakalı, bunların zahmetinden dolayı tamamen beyazlamış." Şeyh'in elâ gözleri, Hoca Abdulhâlık'ın hoşuna gidiyordu. İnsana mahzun, me'yus bakan, bu siyaha mâyil, düşünceli ve derin bir sırrın gizli olduğu bu keskin gözlere uzun süre dikkatle bakmak kolay değildi.

Şeyhülmeşayih'in nazarında ise Hoca Abdülhâlık cismen kemâlat kesbetmiş gibiydi. O geniş omuzlu beden, büyük sakal, geniş alın, kapkara şehlâ gözler ve pürüzsüz, kızıl yüz... Koyu kaşlarına biraz kırağı düşmüştü. Nihayet dostu, dördüncü müçeli[141] bitirip, beşinci müçelin eşiğinde bulunuyordu.

141 Müçel: Türkistan'da eski on iki hayvanlı Türk takvimini esas alan yaş sayımının adı. Eskiden bir kişinin yaşı, "müçel"lere göre hesaplanırdı. Buna göre bir "müçel", 12 yaş (yıl) olarak değerlendirilir ve birinci "müçel" 13 yaş olarak kabul edilir. Yine buna göre "müçel"ler sırasıyla 13, 25, 37, 49, 61, 73, 85, 97'dir. Her "müçel", insan hayatının önemli dönemleri olarak kabul edilir. Günümüzde hâlen Türkistan'da "müçel"ler aile içersinde de olsa kutlanmakta ve "müçel"lerde kişiye hediyeler verilmektedir.

Hafif bir kahvaltıdan sonra Buhara'yı gezmek üzere atlandılar. Avluda büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bunlar, Hazret'in hâne-i mübareke gitmekte olan yol arkadaşları, hânekâhta ikamet eden dervişler, Türkistan'dan gelip, herhangi bir sebeple Buhara'da yerleşip kalanlar, Yesevî sülûkuna intisap eden sofiler, tüccarlar, şehirdeki onlarca mescitlerin imam ve hatipleri, medrese talebeleri, hacc-ı bedel bağışlayan ihtiyaç sahipleri. Bunlar, sadece Türkistan değil, bir taraftan Horasan Mâveraünnehir, diğer taraftan Rum eline kadar Ahmet Yesevî hikmetlerini yüksek sesle bağırarak okuyan gezgin bakırak meddahlar top top olup, hânekâh avlusuna başını sokuyor, büyük evliyanın nasıl bir zat olduğunu bir defa olsun görebilmek ümidiyle halkın arasından boynunu uzatıp, geniş eyvana doğru sokuluyor, "Alla-ah! Ya Alla-ah!" diye yüksek sesle haykırıyorlardı.

Şeyhülmeşayih kalabalığa gözünü kırpmadan bakıyordu. Sağ tarafında Hoca Abdülhâlık, Süleyman Bakırganî, Üstad-ı evvel Arslanbab'ın evlâdı Şeyh Mansur, Hoca'nın evvelki halifesi Ahmet Sadakî. Sol tarafında Ârif Revgarî, Baba Maçin, Kutbiddin, Buhara sadr-ı cihanı Abdülaziz ibn Burhaniddin, şehir valisi Fazlullah Kıran, Semerkand Şeyhürreisi Abdürrezzak, bunlardan başka Buharalı fıkıh ve ilim ehli.

Kısa bir nasihat ve hayır duâdan sonra Şeyh eyvandan inmeye niyetlendi. O sırada halkın arasından bir gürültü koptu. Ahali ikiye ayrıldı. İnsanlar geriye döndü. İki köylü görünümlü genç üç arşın kadar gelen bakır bir kafesi iki yandan tutup, eyvana doğru getirmeye çalışıyordu. Kafeste güzel bir tavus kuşu parlıyor. Arkalarından kara samur telpek, mavi çuhadan parlak bir ton giymiş iri gözlü bir kişi gidiyordu.

Gençler kafesi eyvana çıkarıp, Şeyh'in ayağının dibine koydular. Samur telpekli kişi de "Bismillâh!" deyip eyvana çıktı. Şeyh'e tazimde bulundu, hırkasının eteğini alıp, gözüne bastırdı. Sonra durumunu anlattı:

– Pîr'im, bu aciz kulunuz tavus yetiştiricisi mülk sahiplerinin neslindeniz. Hazretimiz Mekke-i Mükerreme'ye gidiyorlarmış... Uzak yolda gözlerini aydınlatsın düşüncesiyle cennet kuşlarından birisini cenabımıza hediye olarak sunmaya cüret ettik.

Tavusçu asilzade, Şeyh'ten duâ bekleyerek başını eğdi. Şeyh yüzünü buruşturdu.

– Neredesiniz, Fazlullah Kıran? deyip etrafına bakındı. Vali elini göğsüne koyup, bir adım ileri çıktı. Şeyh tavus sahibine döndü, bu hayvanı valiye bağışlayın. Vali cenapları rengârenk görünmeyi işte şu tavustan öğrensinler.

Hazret'in sözündeki acı kinayeyi Hoca Abdülhâlık ile Buhara valisi Kıran'dan başka kimse anlamadı. Şeyh fikrini bir perde açıklamak istedi.

– Türk'te bir hikmetli söz var ki, tavus kanadına bakıp renkten renge bürünüp kibirlenir, ayağına bakıp eksiklenir üzülürmüş. Biz Allah tealâ ve tebârekten iman nuru inen Buhara-yı Şerif vatandaşıyız, diye iftihar ediyoruz. Velâkin halkın eli şişerek, gözünden yaş değil, kan dökerek kazandığı helâl malını Abbasiler hanedanına hediye etmekten utanmıyoruz! Vali cenapları, Halife El-Muktefî'nin gönlünü almaktan dolayı mağrur, Sadr-ı cihan sükûtta. Başkadı fetva ile meşgul. Deveci, kervanıyla Buhara'nın gümüş ve altınını Bağdad'a ulaştırmakla meşgul! Bu ulusun sahibi var mı? Kim sahibi? Söyleyin, ey ehl-i sünnet! O kâfir Gorhan mı? Harezmşah Atsız mı, Sencer-i Mazi Melikşah mı?

Veya Ceyhun'a doğru kucak açıp lokma bekleyip oturan emirelmüslimin El-Muktefî mi?

Avluya fevkalâde bir felâketten sonra zuhur eden müthiş bir sessizlik çöktü. O zamana kadar Buhara minberlerinden emirel-müslimin hakkında böyle bir söz söylenmemişti. Halifeyi rüşvet almakla suçlamak şöyle dursun, onun adına gölge düşürecek nazik ve tehlikeli bir söz söylemek, ne ümeranın, ne de ulemanın aklına gelmiş değildi. Buhara ulemalarının önderi olan sadr-ı cihan, din ve şeriat delili unvanına da sahipti. Şeyh'in sözü, onun yüzünde tokat gibi patladı. Yüzünün rengi değişti, dudağını ısırdı, Türk'ün bu allâmesine kısa bir cevap vermek istedi, sonra fikrinden vaz geçti. "Söyleyenden söylemeyen daha iyi. Yarayı azdırmamalı. Buhara'nın değerli mallarının bir kısmının halifeliğe hediye edildiği de gerçekti. Bil-belâ-yı sâbir-ayn. Suçlanmaktan kurtulmanın çaresi, sabır ve sükûn.

Darbenin asıl büyüğü valiye isabet etmişti. Huzuru kaçtı. Utancından ne diyeceğini bilemedi. Şeytan yoldan çıkarıp, bugün süslenerek gelmişti. Şeyh'in tavusa kıyas etmesi, onu rahatsız etti. "Şeyh, sırrımı biliyor olmalı, yoksa niçin beni tavusa benzetti?" sorusu geçti aklından. Kıran aslında Harezmşah Alâiddin Atsız'ın mahremlerinden biriydi. Dört yıl evvel Atsız Buhara'yı zaptettiğinde onu vali tayin edip gitmişti. Sonra Sultan Sencer ordusuyla geldi. Harezmlileri sürüp, Buhara'yı ele geçirdi. Atsız'ın adamlarını kılıçtan geçirdi. Fazlullah, Kur'an'ı eline alıp yemin etti, "ebediyyen kulunuzum, Sultan'ım", diyerek yalvardı. Makamını muhafaza etti. Sencer gönlü açık, bağışlayıcı bir kimse idi. Kıran'a inandı. Vali ise görünüşte halifenin gönlünü hoş ediyor ve aslında gizlice Atsız'a hizmete devam ediyordu. O biliyordu ki, Bağdat halifesi ile Alâiddin Atsız manevî baba-oğul gibiler, Sultan Sencer'e karşı işbirli-

ği içindeler. Kıran'ın nezdinde Hoca Ahmet Yesevî uzun kamçısı ile herkesi halifeyi, Atsız'ı, onun sadık casusu valiyi beraber kamçılıyor gibiydi. "Hoca Yesevî hicretine gidecek, nasip olursa, Atsız yine buraya dönecek. Buhara'nın dizgini yine elimize geçecek, inşallah!" dedi içinden vali.

Şeyh, halkın arasından yükselen uğultunun kesilmesini bekleyip biraz nefeslendi. Sonra o keskin, mutlak emredici âhenkte devam etti.

– Buhara valilerinin böyle işlerini rüşvet vermek şeklinde değerlendirmek gerekir. Halife cenapları ise, bu haram lokmayı iki eliyle kabul etmekte! Buna, dilde duâ ile, gönülde dünya ile derler! Biz bu hususta halifenin kendilerine de bir mektup yazmak niyetindeyiz. Elhamdülillâhi rabbil-âlemin!

Sadr-ı cihan Abdülaziz ibn Burhaniddin, muhtesibin böğrünü dürttü:

– Emirelmüslimin Hazretleri'ne böylesine... mektup yazmak Şeyh'in haddi mi yoksa bu da... halka hoş görünmek maksadıyla söylenmiş bir söz mü? dedi alçak sesle. Muhtesip, Şeyhülmeşayih'i on beş yıldan beri, Buhara sofilerine reislik ettiği zamanlarından beri biliyordu.

– Bu Türk Pîr'inin karakteri bendenize âşikâr, dedi fısıldayarak, eğer Rasul-i ekrem dirilip gelecek olsalar, onları da akrabanıza[142] insaf ve itikat dileyin, deyip azarlamaktan geri durmaz.

Hoca Abdülhâlık sezdi ki, kavmi onun iki çift sözüne bakıyor. Sultanülârifin'in tarizlerine cevaben Hâce-yi cihan ne der acaba, diyerek ak sarıklı, mavi sarıklı, külâhlı ve ast-

142 Abbasi halifeleri peygamber Muhammed (s.a.v.)'in soyundandı.

ragan telpekli karagözler ona dikilmiş duruyordu. Hoca kalabalığa bakıp sükût etti ve kısa bir yutkunmadan sonra ağzını açtı:

– Şeyhülmeşayih cenapları ne dedi, Buhara'nın halkının hakkını gözetti. Gönülleri mahzun olmasınlar. Emirelmüslimine gönderilen zekât ile vergi vacip bir şeydir. Velâkin, bu miktar Buhara'da bir miktar fazlaca oldu ki, bu da sır değildir. Buhara-yı Şerif'in yıllık vergisiyle beraber mal ve para da hâlâ halifenin sarayına gitmeye devam etmektedir. Binlerce yazık! Adalet ve diyanet terazisinde böyle bir iş, şeriata aykırıdır. Zira odunun kesenin, ekmeğin yapanın olması lâzımdır. Esselâmualeyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!

Hoca Abdülhâlık duâ mânâsında elini yüzüne çalıp eyvandan indi. Kalabalık, Şeyh heyetine yolu boşalttı. Ziyaretçiler, hânekâh avlusunu terk edip, Buhara sokaklarını sel gibi doldurdu.

DİYANETE HIYANET
24. Bölüm

Güreşde rakibini yenen kişi bahadır değildir,

bilâkis bahadır öfkelendiği zaman kendine hâkim olandır.

Hadis

Selçukîler saltanatının son Sultan'ı Sencer Melikşah yatsı vakti huzursuz olarak çadırından çıktı. Kapı önünde kılıç-kalkan ile silâhlanmış iki muhafız heykel gibi duruyorlardı. Sultan'ın geldiğini fark edince, ayaklarını yere vurdular. Sencer nehre doğru yürüdü. Hükümdarın uzun boyunu, başındaki börkünü görüp, bilinmeyen bir köşeden muhafızbaşı Tekeş Bahadır yetişip geldi. "Ne vardı, Hazretim?" der gibi, Sultan'ın yüzüne soran gözlerle baktı. Sonra yanına dört muhafız alıp, hükümdarın peşine düştü. Etrafı sis kaplamıştı. Gökte yıldız görünmüyordu. Sisin yoğunluğundan on adımlık mesafedeki şeyin insan mı, yoksa ağaç mı olduğunu anlamak mümkün değildi. Tekeş Bahadır, Sultan'ın güvendiği adamlarındandı. Nice zamandır efendisine sadakatle hizmet ediyordu. İşte, şimdi de Sultan'ın siluetini gözden kaçırmayıp adım adım takip etti.

Sultan nehir kenarına varıp durdu. Muhafızlar onu arka tarafından çevirip durdular. Tekeş Bahadır Sultan'ın önüne

geçti, geniş göğsü ile onu ani bir oktan himaye etmek istedi. Sencer bunu fark edip Bahadır'ın omuzundan yavaşça dürttü:

– Çekilin, Bahadır. Rakibin okundan aman kalmak mümkündür, velâkin Allah'ın okundan kurtulmak olmaz.

– Doğru buyurdunuz, efendim, dedi muhafızbaşı biraz kenara çekilip, bu yeminine ihanet eden Atsız'dan her ne yamanlık beklense olur. Bir tilki yedi kurtu burnundan tutup sürüklermiş.

– Takdir, ezelde ne yazılmışsa, şüphesiz meydana gelecektir, dedi sönük bir sesle Sultan, benim, sizin, cümle müminlerin bu fani dünyadan ne zaman gideceğimiz ana karnında iken ayan olurmuş. Kaderden kaçıp nereye gideceksiniz, bahadır? Biz mi önce gideceğiz dârülbekâya, yoksa o yalancı Atsız mı, bunu yalnız Yaradan'ın kendisi bilir[143]!

– Doğru, dedi muhafızbaşı, bu yalan dünyaya bütün hepimiz misafiriz, âlempenah. Her ne olursa olsun, ahirette Allah şefaatinden mahrum etmesin.

– Bahadır, ağaç getirip ateş yakınız, dedi Sencer nehre me'yus bakıp, alevin sıcaklığını özledim.

Tekeş Bahadır bir muhafıza işaret etti. Muhafız yel gibi gitti. Biraz sonra askerler kucak kucak saksavul getirdiler. Sultan'ın has mülâzımı yumuşak bir sandalye alıp geldi. Sencer itiraz etti:

– Burası saraydaki selâmhane mi, kabak kafa! Alçak bir kütük kâfi.

143 Hakikaten önce Harezmşah Alâiddin Atsız felç olup dünyadan göçmüş, bir yıl sonra da Sultan Sencer vefat etmiştir.

Hizmetkâr sandalyeyi alıp geri gitti. Askerler saksavul yığıp ateşe verdiler. Hava soğuk, ağaçlar ıslaktı, çısırdayıp, mavimsi bir duman çıkararak zorla yandı.

Hizmetkârın bulup getirdiği kütüğü muhafızbaşı ateşin önüne koydu. Sultan, kurt derisinden dikilmiş uzun postunun eteklerini toplayıp kütüğün üzerine çöktü. Eline bir arşın kadar gelen bir dayak aldı. Bin bir türlü burulup, etrafa gümüş kıvılcımlar saçarak yanmakta olan ateşi yavaş yavaş karıştırıp canlandırırken, canına ateş düşmüş gibi oldu. Türk'ün kadim bir nüktesi aklına geldi: "Isınmadım alevine, kor oldum dumanına. Ne acayip, bu aşağılık dünyada her ne hadise sadır olursa, arkasından bir hikmet doğarmış. Tıpkı Atsız hakkında söylendiği gibi..."

Karşıdan, kale tarafından ezan sesi işitildi. Yatsı geçmiş, sabah namazının vakti henüz gelmemişti. Sultan önce başını çevirip kulak kabarttı. Âdet olduğu üzere, herhangi bir felâket meydana geldiğinde yahut savaştan önce zamansız ezan okunurdu. Sencer, "O imansız gece baskınına mı hazırlanıyor?" dercesine, dağ gibi yükselen büyük kaleye dikilip kaldı. Tekeş Bahadır, hükümdarın önüne yaklaştı, eğilip alçak sesle dedi:

– Gönlünüz rahat olsun, Hazretim. O hayırsızlar, biz henüz ölmedik, diye ses vermekte. Fakat duvardan başlarını çıkarmalarının da imkânı yoktur. Okçularınız oku kemana yerleştirip onların alnını nişan almış bekliyorlar.

Sultan sıkıntısından pofurdandı.

– El ağzında bir hikmetli söz var, diri olup torda[144] yok, ölü olup gorda[145] yok, demişler.

144 Şeref makamı
145 Mezar

Muhafızbaşı bunun üstüne saygı ile taşı gediğine koydu:

– Eziyet çekmesinler, devletlim. Halkın ağzında başka bir hikmetli söz daha var, serçe eceli gelince, kartal ile oynaşırmış. Yiyecek-içecekleri azalınca, çiçek gibi boyun eğib karşınıza çıkıp gelecek, inşallah.

Ezan sesi dindi. Kale tarafındaki uğultu da kesildi. Sultan kaleden gözünü ayırmadan dikilip kaldı. Hayal kervanı elinden tutarak onu uzak geçmişe alıp gitti.

...Alâiddin Atsız'ın soyu aşağı tabakaya dayanıyordu. Babası Anuştekin, Selçukîler sarayında ibrikçibaşılık ederdi. Gerçi görünüş itibariyle o bir hizmetkâr ise de saltanata üstün bir gayretle hizmet etti. Sultan Melikşah da onun sadakatini takdir etti. Has mahremleri arasına dâhil etti, ona mutasarrıf unvanı verdi. Mutasarrıflık, divandaki nüfuzlu makamlardan biriydi. Bu makam sahibinin kendi başına iş yapma yetkisi ve hattâ vaziyete göre, Sultan adına da iş görmeye hakkı vardı.

Anuştekin, Harezm diyarının valisi rütbesine erişemeden dünyadan göçtü. Fakat bu mertebe onun oğlu Kutbiddin Muhammed'e nasip oldu. Sultan Sencer ibn Melikşah ağabeyi Berkyarug'un yardımıyla Horasan'ı tamamen zabtedince, Kutbiddin'e yakın çevresinde görev verdi. Ona Harezm valiliğini hediye etti. Kutbiddin babasının yolundan gitti, yeni hükümdarına sadakat ve vefa örneği gösterdi. Yaklaşık otuz yıl fazilet ehli insanlara iyilik etti, halka eziyet etmedi, Sultan'ın hazinesini artırdı, onun dostunu dost, rakibini rakip diye bildi.

Kutbiddin de bu fani dünyadan iyi bir isimle göç etti. Ondan Alâiddin adlı bir oğul kalmıştı. Sultan Sencer bu genci daima göz altında tutuyor, Alâiddin'in feraseti, cömertliği,

zekâsı, onu kendisine hayran ediyordu. Oğlan, Sultan Sencer sarayında kalem ehli ve kılıç ehli arasında büyüdü, iri cüsseli bir yiğit oldu. Attığı oku nişana hiç hatasız isabet eder, söylediği sözü gönüllere kıvanç verirdi. Sencer Alâiddin'i sevabına evlât diye bağrına bastı ve Harezm tahtına geçirdi. "Temiz arıktan temiz su akar", diye ümit etti: yoksa ak buğday başağında yabani ot tohumu ne arasın?" O sırada Alâiddin ibn Kutbiddin Atsız henüz otuzuna girmemiş, kuvvetli ve cüsseli bir bahadırdı. O ekmek-tuz veren efendisinin ayağını öptü, ta kıyamete kadar sadık kulunuzum, pederim yerine muhterem pederim sizsiniz, deyip yemin etti. Sultan'ın savaşlarında üzengidaş oldu. Sencer ondan razı idi. Bir yetimin başını okşayıp Allah'ın hükmünü yerine getirdiği için şükretti.

Sencer bunun üstüne hayal ummanına gark oldu. Gözünün önünde on yıl önceki uğursuz hadise canlandı.

...Büyük Seyhun'un aşağısındaki Cend, Yengikent, Sığnak, Sabran gibi şehirler, eskiden Selçukîler'in tasarrufunda idi. O tarafın toprağı hafif, hayvanları semiz, halkı bozkırlı olsa da Müslümandı. Alâiddin Atsız'a Hazar etrafı dar gelmiş olmalı ki, efendisinin mülküne göz dikti. Bir akşam kumandanlarını toplayıp, meşveret etti. Bundan sonra müstakillik ilân edeceğini, yani Sultan Sencer'in tâbiliğinden çıkacağını bildirdi. Bunu duyunca, Sencer'in eli yakasına gitti: "Ahmaklık bu, ahmaklık. Acaba... elinden ekmek-tuz yiyen o it oğlu yine elini ısırır mı? Allah korusun!"

Ne tuhaftır ki, bu uğursuz haber doğru idi. Alâiddin Atsız gizlice Cend'e doğru atlandı. Seyhun arazisini talan etti, kaleleri ateşe verdi, insanları öldürdü, kadınları esir aldı, Sencer'in tayin ettiği adamların yerine kendi vekillerini tayin etti.

Sultan, ordusuyla Deşt-i Kıpçak üzerine yürüdü. Alâiddin kaçtı. Ilgın ve saksavullar içinde saklanarak Gürgenç'e geldi ve kaleye gizlendi. Sultan kaleyi kuşattı.

Şiddetli cenk bir ay kadar devam etti. Harezmşah'ın on bine yakın askeri şehit oldu. Onlar arasında Alâiddin'in sevgili evlâdı Muhammed Atlık da vardı. Bundan sonra Atsız teslim bayrağını çekip kaleden çıktı. Sultan onun kanlı yüzüne, nâçar hâline uzun uzun baktı. Gayri ihtiyari eli kılıcının kabzasına gitti. Atsız derhâl diz çöktü. Tevbe etti. Sultan elini kılıçtan çekti. Sadece "İmansız!" dedi. Mel'unun kanını dökmekten vaz geçti. "Allah karşılığını verdi, kâfi. Evlât acısından öte daha başka ne ceza gerek bu ite?"

Atsız, bir grup askeri ile baş eğip nehirden geçip gitti. Bir ay sonra bir savgandname yazıp gönderdi. Savgand, bu Allah'ı ileri sürerek yemin etmek demekti. Sencer eli titreyerek savgandnameyi okudu: "Küstahlık ettim, lânetlendim, velinimetim. Yüz defa eğilip, bin defa boynumu büküp sizin büyüklüğünüzü ikrar edeceğim. Âsi kulunuzu affedin! Yaradan'ın huzurunda yemin ederim ki, bundan sonra yolunuzu kesip geçmeyi hayal edersem, o anda öleyim... Düğme kadar mülkünüze göz dikersem, gözüm akıp düşsün, kulağım sağır, ayağım kötürüm, dilim lal olsun... Vallahü a'lem bis-sevab."

Sultan'ın yaradılışında iyilik ve yumuşak huyluluk güçlü idi. Atsız'ın yeminine inandı, günahını bağışladı. Velâkin Sultan, "Yeminini bozan adamda vefa olmaz", hikmetinin sırrını iyi kavrayamamıştı. Üç yıl geçer geçmez Atsız kendisine taht ve baht veren efendisinin arkasından yine kılıç çekti.

...Karahıtaylar Semerkand'a hücum etti. Sencer derhâl büyük bir ordu ile cenge atlandı. Bunu bekleyen Atsız Buha-

ra'yı basıp aldı. Şehrin hisar korganlarını bozup yerle bir etti. Eline geçen şeyleri Gürgenç'e taşıttırdı. Sonra Selçukîler'in payitahtı Merv'i işgal etti. Sultan'ın hazinesini talan etti. Ehl-i dâniş sayılan birçok ulemayı katlettirdi.

Sencer, Karahıtay Han'ı Gorhan'a mağlûp olup döndüğünde Buhara da, Merv de viran idi. Bunu görünce, bir derdi bin oldu: "Yabancının darbesi tenini ağrıtır, kendininki, canını. Bin lânet olsun sana, haramizâde! Tanrı'ya havale ettim seni, Tanrı'ya."

Sencer, Karahıtaylar ile olan cenkte pek çok telefat vermiş, yorulmuş, sadece ten yarası değil, gönül yarası da geçmemişti. Sultan dişini sıktı, sabretti. Ordu topladı, silâh hazırladı, sabırla Allah'ın inayet edeceği günleri bekledi. Ve nihayet gayb işareti ile nankör riyakârın gözünü açmasına karar verdi.

Bu defa da cenk uzun süre devam etmedi. Sencer'in demir işkencesinden kurtuluş yolunu bulamayınca, Atsız teslim olmaya geldi. Ulemalarını ileri sürüp aman diledi, ayrıca bir kasemname[146] yazıp çıkardı. Kur'an ile, yediği ekmek ve tuz ile, merhum anne ve babasının ruhları üzerine yemin etti. Sencer'in bütün hazinesini geri verdi.

Sencer yine safdillik etti. İkinci defa bu mel'unun günahını bağışladı. Atsız nehrin sağ sahiline geçip attan indi, yeri öptü ve arkasına bakmadan gitti. Kadı Hüseyin Muhammed Sultan'a döndü:

– Sultan'ım, yeminini bozan adamın yemini tıpkı su kabarcığı demiş, meşayihler. O hilekâr, bir yılan. Başını ezmek vaciptir. Bu vahşi yine bir gün savaş çıkarır diye korkuyorum.

146 Yemin mektubu

Sultan razı olmadı.

– Biz onu, ehl-i cemaat huzurunda âyet okuyup, sevaplık evlât deyip kabul etmiştik. Niçin öz evlâdımızı katledelim. İt, itmiş, bilsek, itin cezası dayaktır.

Maalesef başkadı haklı çıktı. İşte, şimdi o evlât denilen ve yeminine ihanet eden kişi, üçüncü defa sahibini ısırmakta.

Sultan Sencer'in bir âdeti vardı. Kışın doksanı[147] başlamadan önce ordusunu terhis ederdi. Yanında has askerleri veya bir-iki tümen şehir muhafızları kalırdı. Askerler, kış boyunca ailesiyle vakit geçirir, eksik silâhını tamamlar, gelecek cenklere hazırlanırlardı. Bunu iyi bilen Atsız, karlı günler başlar başlamaz atını kamçıladı. Yine Seyhun boyundaki halkın üstüne baskınlar yaptı. Sultan, evlerinde istirahat eden terhis olmuş askerini toplayıncaya kadar kolayca ganimet elde ederek dönmeye karar vermişti.

Sencer yandı, kavruldu. Allah esirgesin, diyerek pişman oldu, bu dünyanın binasını vefa sütunları ayakta tutuyormuş, velâkin damı hıyanetten yapılmış. Ne çare, koyunu da kendi ayağından asarlar."

Bir haftaya kalmadan otuz bin asker toplandı. Son defa diyanete hıyanet eden bu isyankâr ile cenge hazırlandı. Atsız sonsuz, uçsuz bucaksız Karakum'da barınacak bir yer bulamayınca, Hazârasp kalesine gelip saklandı. Kale, iki aydır kuşatma altında. Bazen en seçkin askerleri ile çıkıp düzensiz cenk ediyor ve tekrar kaleye saklanıyordu. Sencer her tarafa tuzaklar kurup, geri çekilme yollarını kesmişti. Atsız da bunu biliyordu. Fakat mağlûp oldum deyip teslim bayrağını çekmiyor, çakal gibi ulumaktan da vaz geçmiyordu.

147 Aralık-1 Mart arasındaki zaman dilimi.

Nihayet, Sultan Atsız'a mektup yazıp gönderdi: "Eğer sen bize muhalefete devam edersen, muharebe endişesi de ortadan kalkmaz. Bilâkis bize tâbi olursan, barış ve emniyet anlaşması yaparız. Vesselâm". Hükümdarının mektubuna cevap vermeyi Atsız uygun görmedi, aksine, saray şairi Reşididdin Vatvat'a hiciv beyitleri yazdırıp kale duvarından attırdı. Sencer'in hafızası güçlü idi. Vatvat'ın son bir beytini hatırladı:

Ger hasmı tu, ey şah, buved Rüstemi gurd

Yak her zî Hazarash netavaned bud[148].

Sultan, bu hicvin Vatvat'a ait olduğunu biliyordu. İçinden çok kızdı: "O şair elime geçerse, yedi parça edeceğim!"

...Soğuğun şiddeti arttı. Sis dağıldı, nehrin yüzü çok açık bir şekilde göze çalındı. Tan yerinin ağarması yakındı. Sencer, karmaşık düşüncelerine bir çözüm ararcasına akar suya baktı, uzun süre öylece kaldı. Nehrin ortasında ceviz gibi kabarcıklar peyda oldu. Bir ara oğlak kadar bir yayın balığı sudan sıçradı, kuyruğunu oynatarak tekrar suya gömüldü. Sencer yanındakine baktı:

– Kemanınızı verin! dedi muhafızbaşına. Tekeş Bahadır derhâl ok ile kemanı uzattı. Sencer kemana ok yerleştirip, suya bakıp durdu. O sırada biraz önceki yayın balığı yine uçarak sudan çıktı. Sencer içinden "Bismillâh!" dedi ve balığın başını nişan alıp ok attı. Balık bir sıçradı ve suyun yüzünde boylu boyunca uzanıp kaldı. Ok onun gözüne isabet etmişti.

– Maşallah, Hazretim! diyerek elini göğsüne koyup tazimde bulundu muhafızbaşı, boyu devrilesicenin tam gözün-

148 Ey şah, eğer senin hasmın Rüstem gibi olsaydı, her biri bin attan daha güçlü olamazdı.

den vurdunuz. Emsâlsizsiniz, emsâlsiz. O yarasa Atsız da bir atışınıza muhtaçtır, devletşah...

– Ordu kumandanına söyleyin, çekilmek için hazırlık yapsın, dedi Sultan. Tekeş Bahadır "Peki niçin, Hazretim?" diyerek gözleri fal taşı gibi açılıp kaldı. Sonra sol yanında asılı olan kılıcını kavrayıp ordu kumandanının karargâhına doğru hızlı adımlarla gitti. Sultan Sencer yerinden kalkıp çadıra doğru yürüdü. Kuşatmadan sıkıldı. Biliyordu, erzak ve suyu bitince, Atsız çaresiz meydana çıkıp teslim bayrağını çekecekti. Ama zaman ganimet idi. Sultan, Pîr-i kâmilden mektup almıştı. Şeyhülmeşayih Semerkand'dan yola çıkmış, şimdi Harezm yolunda olmalıydı. Sencer, Ahmet Yesevî gibi bir Pîr-i mürşidi işte böyle savaş içinde beklemeyi kendisine uygun görmedi. Bu sebeple suya bakarak bir hile düşündü. Sanki geri çekilerek cenk meydanını Atsız'a boşaltıp vermek lâzımdı. Rakip askerleri kaleden çıkıp tedbiri elden bırakınca, aniden hücum etmek gerekiyordu.

Sultan çadırına girip silâhını kuşandı, o zamana kadar ordu kumandanı da yetişti.

– Orduyu nehrin öbür tarafına geçirin, dedi Sultan memnuniyetsizliğini belirtip, bir-iki gün gözden uzak duralım. Sonra ortalığı kan gölüne çevirириz.

Ordu kumandanı hükümdarın niyetini anladı, derhâl tazimde bulunup geri döndü.

Sabah ezanı okunup, salât ve salâvat eda edilince, ordu nehrin öbür tarafına göçtü. Öğle olduğunda kale etrafında Selçukîler'den bir canlı kalmadı. Nehrin kenarında on-on beş kadar at ile bir sürü koyun otluyor, onların peşinde yırtık pırtık elbiseler içindeki iki delikanlı ellerinde sopalarıyla duruyorlardı. Bunlar Sultan Sencer'in has askerleri idi.

Kalenin mazgallarından manzarayı gözetleyen Harezmîler nağara çalıp tantana ettiler. Artık kapıları açmak mümkün, artık Gürgenç'e doğru atlanılsa olur, diye düşünüldü. Atsız, her ihtimale karşı dışarıya önce casuslarını çıkardı. Casuslar kalenin etrafını dört dönüp incelediler, tuzaklardan hiç eser bulamayınca, Atsız'ın huzuruna gelip diz çöktüler:

– Yok olmuş, gitmiş o Oğuzlar, Hazretim. Rahat bir nefes alıp nehir boyuna bir varalım şimdi.

Kapılar açıldı. Askerler at sürüp dışarıya çıkmaya başladılar. İki aydan beri kirli su içip, yemekten eziyet çeken askerler temiz havadan mest olup kendilerinden geçtiler. Atların eyeri alınmış, her yere çadırlar dikilmiş, ateşler yakılmış, büyük kazanlar asılmış...

Atsız iki koyun çobanını huzuruna çağırttı.

– Sencerîler nereye gittiler? Bildiklerinizi anlatın!

Askerler başları yere değecek şekilde tazimde bulundular.

– Bildiğimiz şu, şahım, söze başladı birinci asker çoban, Selçukî paşanın Pîr'i geliyormuş. Hoca Ahmet Yesevî denilen...

İkinci asker söze karıştı:

– O Pîr'ini karşılamak için Buhara taraflarına yol aldı.

Atsız "Hım-m" diye sakalını sıvazladı. Sencer ile Pîr-i Türkistan arasında samimi bir münasebet bulunduğunu biliyordu, fakat Şeyh'in bu tarafa geldiğinden habersizdi.

– Pîr'i ne zaman geliyormuş, kulağına çalınmadı mı?

– Çalındı, şahım. Buhara'dan nehre kadar en azından üç haftalık yol. Sonra Merv üzerinden Mekke'ye doğru gidecekmiş...

Atsız yemi yuttu. Ensesini kaşıdı. Sonra askerlere cevap verip gönderdi. İki askerin dizleri titriyordu. Canlarının sağ kaldığına şükredip bir anda kayboldular.

Harezmîlerin keyfi üç gün devam etti. Birinci gün onlar etrafa göz kulak olup, endişe duyuyorlardı. Sencerîler'den bir iz, bir nişan olmadığını görünce, askerler arzu ve heveslerini tamamen serbest bıraktılar. Çevre köylerden tulumlar dolusu kımız, küpler dolusu şarap bulup getirdiler. Genel bir içkili eğlence, pervasızlık, rahatlık, gülüp eğlenme başladı. Atsız'ın adamları kuşatmadan henüz çıkmış esirleri değil, dünyadan bihaber esrarkeş divaneleri hatırlatıyordu.

Bu arada Sultan Sencer ordusunu doğudan batıya alıp geçmişti. Dördüncü gün yatsı namazından sonra ulema-yı kiramlardan hayır duâ alıp aniden hücuma geçti. Kalenin etrafında kıyamet koptu. Gecenin karanlığında Atsız'ın askerleri çadırlardan don-gömlek çıkıp her yana koşuşuyor, çayırda otlayan atlarını arıyor, üstlerine bastırıp gelmekte olan Sencerîlerin kılıcından kaçacak yer bulamayıp hüngür hüngür ağlıyorlardı.

Nihayet, sabah olup, dost ile düşman birbirini tanır gibi oldu. Artık Harezmîler de fark edilecek derecede cengâver görünüşü almış, mertçe durup savaşıyorlardı.

Savaş, ta akşama kadar devam etti. Atsız'ın nice binlerce askeri helâk oldu. Mızrak yiyip yıkılan atların kanı ile şehitlerin kanı birbirine karıştı. Kalede feryat çoktu. Gece etrafa karanlık perdesini yaydığında cümle kapısından eski elbiseli kambur bir kişi çıktı. Elinde beyaz bir bayrak, ardında üç-dört atlı, yanında mavi sarıklı yaşlılar vardı.

Sencer badem donlu bidevide uzaktan muharebeyi gözetiyordu. Nişancılara "Ok atmayın!" der gibi işaret etti.

Elçiler yetişip geldi. Posta bürünmüş beyaz bayraklı kişi, Hazârasp'daki itibar sahibi zâhid Âhupoş ata idi. Doğruca Sencer'in huzuruna gelip, bayrağını yavaşça bidevinin ayaklarının dibine koydu. Alâiddin'in süvarileri de attan indi ve Harezmîler'in kapkara, dört köşe tuğunu Sencer'in önüne attılar. Âhupoş ata Tanrı adına "o rezil ve kötü karakterli azgının" günahının bağışlanmasını istedi. Onun arkasında saf tutan ulemalar, Sultan adına medh ü senada bulunup, intikam lezzetinin Sencer-i Mazi gibi bir cihan şehinşahının rütbesine yakışmayan bir şey olduğunu söyleyerek, aman dilediler.

Sultan atının başını çevirip, karargâhına doğru yöneldi.

Tan attı. Güneş, muzafferiyetini kutlarcasına nurunu saçarak doğdu. Sencer şahane elbiseler içinde çadırını terk etti. Muhafızların arasında nehre doğru yürüdü. Nehir boyuna varınca durdu. Ceyhun köpürerek akıyordu. Hırçın dalgalar, sanki Sultan'ı alkışlar gibiydi. Sencer etrafına bakındı. Dünya genişlemiş gibiydi. Büyük çöl havası, nehrin azameti, masmavi gökteki ipek gibi yumuşak güneş birden ruhunu coşturdu. Arkasına döndü. On iki kanatlı mavi renkli ipek çadır üstünde koyu lâcivert tuğu parlıyordu. Tuğun ortasında iki başlı kartal, sanki maşrık ve mağribe doğru başını çevirip uçmaya hazırlanıyor gibi, kartalın önünde kemana yerleştirilmiş ok ise rakibi nişan almış gibi.

Sencer, deve hörgücü gibi dikilen dalgalara düşünceli bakarken, içi sızladı, bugünkü galibiyet ve Pîr-i kâmili aydınlık bir yüz ile karşılayacağı için Allah'a şükretti.

Kâtip mektup getirdi. Atsız'dan imiş. Sultan, "yeminine ihanet edenin söyleyecek sözü olmaz" deyip onu okumak istemedi. Kâtip hızlıca sözünü söyledi.

– Şehinşah izin verip kabul ederse, o akılsız başvurup kulluğunu arz etmek için gelmek istiyormuş.

– Buraya gelsin! deyip ayağını öfkeyle yere vurdu Sultan. Kâtip ağzına geleni söyledi.

– Huzurunuza gelmeye... yüzü yokmuş. Nehrin öbür tarafında durup teslim olmak istiyormuş.

Sultan müstehzi gülümsedi.

– Yüzi ile arkasının bir farkı kalmadıktan sonra... niçin geliyor...

Muhafızbaşı söze karıştı:

– Hazretim, buyurursalar o yalancıyı tutup getirelim.

Sencer tereddüt etti. Cenk öncesinde "Atsız elime geçerse, kellesinden ayıracağım", diye kast etmişti. Fakat Pîr-i mürşidin teşrifi arefesinde elini kana bulamaya lüzum görmedi.

– Son defa kanını bağışladık, mel'una söyleyiniz, dedi Sultan.

Biraz sonra Ceyhun'un sağ kenarında bir grup atlı peyda oldu. Onların arasından aktulpara binmiş Alâiddin çıkıp geldi. Nehir kenarına gelip atından indi. Secdeye baş koyar gibi üç defa yere eğildi. Sonra hızla atına bindi ve askerleri ile kum içine girip gitti.

"Vesselâm!" dedi içinden Sultan. - "İnşallah, onun yüzünü dönüp bir daha görmem."[149]

149 Hakikaten Sultan Sencer ile Alâiddin Atsız bir daha görüşmediler. On yıl içinde iki hükümdar da dünyadan göçtüler.

Sultan çadırına döndü. Kapı önünde toplanan ahali kendi aralarında konuşuyor, lânetleyici sözler, gülüşmeler ve birtakım talep sözleri duyuluyordu. Şahı görünce ahali yol verdi. Sencer içeri girip altın tahtına çöktü. O sırada küçük köse görünüşlü birini sürükleyerek getirdiler.

– Efendim, Reşididdin Vatvat denilen şair-i zaman bu imiş, deyip tazimde bulundu baş vezir Muntabiddin.

Sultan şairi baştan aşağı süzdü. Vatvat'ın boyu iki arşın kadar, çenesinde seyrek sakal, başında mavi sarık, külçe gibi sarı yüzünde nokta benler. Buz gibi sudan çıkmış kedi yavrusu gibi tir tir titriyordu.

Sultan mülâyim bir sesle sordu:

– Mevlânâ, kale duvarından atılan şiirleri cenapları mı yazdı?

– Evet, Şehinşahım, dedi zoraki başını kaldırarak Vatvat.

– Niçin böyle bir küstahlık ettiniz? Kaza kader, bir gün onun hesabını veririm diye endişe etmediniz mi?

Vatvat Sultan'ın yüzüne dikkatle baktı.

– Biraderiniz Enverî'nin selâmına karşılık vermeyi farz diye biliyoruz, Şahım...

Sultan'ın canı sıkıldı.

– Katlinizden önce söyleyin bakalım, mevlânâ, Hazârasp'dan bir eşek bile alamazsınız diye kehanette bulunmuştunuz. İşte şükür ki, eşek yerine bir sıpaya sahip olduk. Şimdi ne diyeceksiniz?

– Doğru, devletlim, dedi Reşididdin ve kendi göğsüne dürttü, bu sıpa bir gün eşek olacaktır, velâkin iki dünyada da at olamaz.

Vatvat'ın bu zarif sözüne Sultan kahkaha ile güldü. Reşididdin bir taraftan kendisini eşeğe denk tutuyor, ikincisi sözüm söz, at alamazsınız diye karşılık veriyordu. Sultan dudağını dişleyip birkaç saniye sessiz kaldı, sonra muhafız-başına öfkeyle seslendi.

– Bu ahmağı yedi parçaya ayırın!

Vatvat'ın aklı başından gitti. Güm diye yüz üstü kapandı. Uzun süre başını kaldırmadan yattı. Sonra, inleyerek gövdesini kaldırdı. Onun düğme gibi küçük gözleri yaşla dolu idi. Ne diyeceğini bilemeyip, yalvardı.

– Şehinşahım... ölmeden önce katile bile söz verirler...

– Söyle!

– Katlime razıyım, Şehinşah... bakın serçe kadar cüssem var... Bana boşuna vatvat[150] demiyorlar. Ben garibin neresini yedi parçaya ayıracaklar. Buyurun Şahcihanım, beni iki parça etsinler.

– Can tatlı imiş, değil mi şair? Kaleden atılan beyitlerinizi okuyup hoşlanmıştık, şimdi sen de arasata gitmiş gibi mi oldun?

Vatvat devamlı yantak[151] yaprağı gibi titriyordu. Sultan'ın yine canı sıkıldı.

---

150 Vatvat: Kırlangıç

151 Lâtince adı "Alhagi" olan bir ot. (Genellikle "devedikeni" olarak tercüme edilir. Ancak bu ot, Türkiye'deki "devedikeni" adıyla bilinen bitkiden farklıdır.)

– Bu sıpayı eşeğe bindirip, ülkeden çıkarınız. Dört tarafı kıble.

Vatvat hüngür hüngür ağladı. Bir ölüp tekrar dirilmişti.

Sultan çadırında yalnız oturuyordu. Düşünceye daldı. Harezmşah ile olan iki aylık kavgayı, Atsız'ın nehrin öbür tarafında durup aman dilemesini, az önce çadırda şairin hüngür hüngür ağlamasını... gençlik günlerini, velhasıl geçen ömrünü bir bir elekten geçirdi. İçi ezildi. Sol göğsü sızladı. Kendisini kötü hissetti. "Garibiz... sefa bağları hazana yüz tutuyor."

ADALET ÇINGIRAĞI

25. Bölüm

Dânâ padişah şairin kapısını,
nâdan şair şahlar kapısını çalar.

Kadim Hikmet

Sultanülârifin'in Ablak[152] adlı rüzgârla yarışan bir atı vardı. Hazret onu tamamen Baba Maçin'in eline teslim etmişti. Babakul taat ibâdetten boş kaldığı zamanlarda Ablak'ın yanından ayrılmıyordu: Çeşmeye götürüp suluyor, yıkayıp tarıyor, yem torbasını boş bırakmamaya gayret ediyordu. Ablak da Babakul gibi yelayak, bir an durmak bilmiyor, bir yerde uzun süre duracak olsa kişneyip, huzursuz oluyordu. Babakul, "Ben de uçkur[153], sen de uçkur" deyip bazen Ablak'ı yedeğine alıp bozkırı gezip geliyordu.

Bir gün Şeyh seyishaneye girdi. Gördü ki, atı olduğu yerde tepinip dizginini koparmaya çalışıyordu. "Bu da sıkıldı herhâlde, Babakul, dedi Hazret, yol hazırlığını görün. Allah nasip ederse, cuma namazından sonra yola çıkarız.."

152 Ablak: Ak ve kara karışık, ala-bula at.
153 Uçkur: Ayağı hızlı, hızlı giden.

Yesevî tarikatına göre, uzun yolculuktan önce bir defa zikir düzenlemek vacip idi. Şeyh, Üstad-ı evvel Arslanbab'ın evlâdı ve yakın mahremi olan Mansurhoca'yı çağırıp cuma gününe zikir buyurdu. Mansurhoca sezdi ki, Buhara seferi yakındı. Tazimde bulundu:

– Pîr'im, Buharîler bizim cehriyede zikre katılmak istiyorlardı. Cenabımızdan izin olursa, onları da safımıza alsak...

Hazret tesbih çekip, tekbir getirip oturuyordu. Bir süre hayale daldı. Zikir hususunda Gucdüvanî tarikatına mensup dervişler ile Yesevîler arasında biraz ihtilâf vardı. Gucdüvanîler zikr-i hafî taraftarları idi. Onlar Allah adını gönülden hissedip, sessiz, kalben zikretmeyi efdal sayıyorlardı. Yesevî sülûkundaki dervişler ise Allah yâdını zâhiren ve bâtınen, dilde de, gönülde de aynı şekilde tebcil etmeyi farz sayıyorlardı.

Şeyh'in gönlünden bu mukayese geçti ve başını kaldırıp halifesine baktı:

– Allah tealâ onların göğsüne zikr-i aleniyye zevkini salmış, izin verin, cehriyeye gelsinler.

Mansurhoca elini göğsüne basarak geri döndü.

Biraz sonra hânekâh avlusunda yankılanan bir ses işitildi. Sülûkbaşı, talep edenleri zikre çağırıyordu:

Hû halkası kuruldu,

Ey, dervişler, geliniz!

Hak sofrası yayıldı,

Ondan ülüş alınız!

Kal ilmini[154] *okuyup,*
Hâl ilmine[155] *erişip,*
Yokluk içine batıp
Varlıklardan alınız!

Kavs[156] soğuğunda dar hücrelerde büzülüp kalan dervişler birer birer çıkıp gelmeye başladılar. Yarım saat kadar vakit geçti. Hânekâhın geniş, dört köşe avlusu zâkirlerle doldu. Mansurhoca iki elini şaklatarak, Türkistan'dan gelen dervişleri halkaya toplayınca, kalabalık ikiye ayrıldı. Hazret-i Yesevî müritleri sülûk âdetine göre daire kurup, birbirlerinin omuzlarına ellerini koydular. Mansurhoca tekbir getirdi, sonra Sultanülârifin'in ateşli bir hikmetini okudu. O sırada Şeyhülmeşayih ile Abdülhâlık göründü. İki Pîr, halkanın karşısındaki toprak sofaya serilen halıya çöktüler. Şeyh zikre icazet verip, duâ etti. Yesevî sülûkundaki zâkirler gâh sol, gâh sağ tarafa yavaş yavaş sallanarak zikre başladılar. Onları hayret ve merakla seyreden Hâcegân tarikatının dervişleri olan zikr-i hafîciler de durdukları yerde gayri ihtiyari sema âhenginde sallanmaya başladılar. Zikir şiddetli bir hâl almaya başladı. Artık Buharîler de Türkistanlıları takliden birbirlerinin omzuna el atmış, onlar da farkında olmadan "Ya hû! Ya Hakk!" diye yüksek sesle zikre katıldılar.

Bu tuhaf manzaradan etkilenen iki veli, iki dost göz göze geldiler. Şeyhülmeşayih, zikr-i cehriye ile zikr-i hafî arasında ihtilâf görüp itham edenlere hayalen müracaat etti: "Hakk tealâ cemaline ulaşmanın yolu sonsuzmuş. Biri şâkir olup erişir, biri sadık olup, bir başkası da âşık olup. Onla-

154 Kal ilmi: Medresede öğrenilen ilim.
155 Hâl ilmi: Tekkede öğrenilen bilgiler.
156 Kavs: 22 Kasım-21 Aralık arasındaki zaman dilimi.

rın bütün hepsi zâkirlerdir. Peki, bu müminler arasına nifak sokmaktan maksat nedir? Ahretlik biraderim, mevlânâ Abdülhâlık cenaplarının lûtfunu hatırlayın: Der-i şeyh-râ bend ü der-i yâr-râ koşay[157]. Bu hikmetin sırrını idrak etsinler. Şeyhlik mesnedi kendi hâline, dostluk bağı kendi hâline. Biz de diyoruz ki, inkâr nemi kûnem, velî inkâr nemikûnem[158]."

Şeyh'in gönlünden geçen sözleri velilik rütbesi ve sevki tabiî ile gören Abdülhâlık gülümseyerek başını salladı ve Türkçe tasdik etti:

– Doğru söylediniz, Şeyh'im. Biz onu yapmıyoruz, velâkin bu işi de inkâr etmiyoruz. Kalb yegânedir, ikiye bölünen kalb iki parça etten ibarettir, vallahi a'lem bis-sevab.

Bu sırada zikir gittikçe doruk noktasına ulaşıyordu. Zâkirler tere gark oluyor, Yaradan'a hamd ü senada bulunup, münâcat eden dervişlerin yankılanan sesinden sanki hânekâh hücreleri de titriyor, hû çekip hayalî olarak lâmekânda gezmekte olan şâkirlerin hangisi Yesevî, hangisi Gucdüvanî, anlamak mümkün değildi. Aslında onlar bir ağacın hayranlık uyandıran dallarıydı, ehlisünnet vel-cemaat idiler.

Zikir nihayete erdi. Yorulup güçten düşen zâkirler, bundan sonra hücrelerine dağıldılar.

Ertesi sabah namazını eda ettikten sonra Şeyh'in kervanı Merv'e doğru yola düştü. Abdülhâlık Gucdüvanî kula atta, Sultanül-ârifin yağız yorga atında. İki Pîr'in bidevileri yanyana yavaşça adımlıyordu. İki dizgindar Baba Maçin ile Ârif Revgarî omuz omuza yürüyor, aralarında hararetle

157 Şeyhin kapısını kapatın, yârin kapısını açın.
158 Reddetmiyorum, inkâr da etmiyorum.

sohbet ediyorlardı. Arkada bin kişiye yakın talep ehli ve Buhara valisinin özel muhafızları. Abdülhâlık Gucdüvanî, Şeyh'i şehirden yedi fersah öteden yolcu etmek niyetindeydi. Eyerde dik oturan dostuna yan gözle baktı, Şeyh'in derdini ve hâlini bilmek istedi. Nihayet gözlerini yumdu, nur-ı basîr ile gördü ki, Şeyh Buhara ehli ile, medreseden talebelik arkadaşı Abdülhâlık Gucdüvanî ile vedalaşmakta. Abdülhâlık derhâl dostunun gönlüne gönül bağını bağladı. İki kalb arasında bâtınî, bir gönül sohbeti başladı:

Yesevî: Yüz yüze görüşmek kıyamete kaldı. Bizden razı olun, hakkınızı helâl edin dostum. Sizi rencide ettiysem, mazur görün.

Abdülhâlık: Bin defa razıyız, Şeyh'im. Zaman oldu, bir parça ekmeği ikiye bölüp yedik. Bir seccade ikimize kâfi geldi. Buhara-yı Şerif'de aşk dükkânını bina ettiysek, cenapları sayesindedir. Siz de razı olun, hakkınızı helâl edin Şeyh'im.

Yesevî: Tâliblere aşk dükkânını kurmayı Pîr-i kâmil Hemedanî Hazretleri ikimize buyurmuş idi. Allah Üstad'ın kabirlerini nurla doldursun. O Pîr-i mürşit sebebiyle yolunuz kuruldu. Bu makamlar, sülûk ehlinin iki dünyasını âbat etsin. Nazar ber kadem, sefer der vatan[159]. İman nuruna götürecek olan yol şudur, dostum.

Abdülhâlık: Siz âriflerin tacısınız, dostum. Türk kavmi var ki, Yesevî hikmetlerini ezbere biliyor. O nazmül-cevahirleri, "Defter-i Sânî" diye hadis-i şerife kıyas etmek vaciptir. Rasulüllah sallallahü aleyhi vesellem lûtf ettiler ki, eş-şeyhu fî kavimihî, en-nebî fî ümmetî. Kendi kavmi içinden yetişip çıkan şeyhler, ümmetim arasındaki nebiler gibidir, demişler.

159 Gözü ayakkabısında olanın niyeti, vatandan ayrılmaktır.

O sırada sanki gayipten bir işaret almış gibi Şeyh atının başını kastı. Abdülhâlık lâhut âleminden nâsut âlemine dönmüş gibi oldu. Dostuna döndü:

– Minnetiniz baş üstüne, mevlânâ. Artık geri dönsünler. Bizim varacak bağımız uzak. Vedalaşalım.

İki veli attan indiler. Birbirlerine, "Emanet olun!" diyerek üç kere kucaklaştılar. Abdülhâlık, biraz sulu gözlü idi, gözlerinde yaş parladı. Şeyh kendi duygularını dizginlemesini öğrenmişti, bağrı sızlasa da kendine hâkim oldu, yüzünü ters çevirdi. Duâ edip atına bindi.

Abdülhâlık dostunun ardından uzun süre bakıp durdu. Dervişlerin son neferi de yanından geçip gidince, Ârif Revgarî'ye bakarak dedi:

– Şeyh Mekke-i Mükerreme'ye varamayacak... Göreceğiz. İşaret-i gayb sebebiyle yine Türkistan eline dönecek... Yolunuz aydın olsun, Şeyh'im...

Abdülhâlık Gucdüvanî fenafillâh makamına müşerref olan zat-ı şeriflerden idi. Onun bu kehaneti doğru çıktı.

* *

Sultan Sencer muazzam ordusunu ikiye ayırdı. Büyük kısmını Merv'e gönderdi. Onun ağzı yanmıştı. Alâiddin Atsız yine kasemnameyi bozup payitahta hücum edip gelmesin, diye endişeliydi.

Şur-ı şutur çölünü tozutup gitmekte olan büyük ordunun çıkardığı toz dağılınca, yanına birkaç bin kişilik seçkin askerini alıp, Pîr-i kâmili karşılamaya gitti. Şeyhülmeşayih'ten zaman zaman müjde gelip duruyordu. Pîr gece gündüz yü-

rüyerek Buhara'dan çıkmışlardı. Allah yollarını açık ederse, bir hafta içinde Çarcoy'a gelmeleri gerek. Sultan, Pîr'i nehir boyunda, Yargâh geçidinde karşılamak niyetindeydi. Geçide kadar yol henüz uzak, en az kırk, kırk beş fersah var. Yani, atını kamçılaması gerek.

Sencer ak bidevide, kürklü tonuna sarınmış, atını hızla sürüp gidiyordu. Kavsın sonu, çille[160] girmek üzereydi. Gün soğuk, nehir tarafından ayazlı bir rüzgâr esiyordu. Ceyhun'un yüzünü ince ipek gibi bir buz tabakası kaplamıştı. Tekeş Bahadır nehre bakıp birşeyler söyledi. Fakat Sencer'in kulağına söz girmiyordu. Onun aklı Pîr-i mürşitte. Hızla geçide varsa ve evliyalar serveri ile yüz yüze görüşse.

"Evliyalar serveri..." Bu ibare, sanki kanat olup Sencer'in hayalini uzak Yesi'ye alıp uçtu. Gözünün önünde Pîr-i Türkistanî canlandı. Orta boylu, sağlam cüsseli, dik duruşlu, simsiyah şehlâ gözlerinde sonsuz bir hüzün görülen allâme-i devran... Bu hadisenin üzerinden yaklaşık on yıl geçti. O sırada Sultanülârifin Buhara'dan hicret etmiş, Yesi'de ikamet ediyorlardı. Sencer üç gün boyunca Pîr-i kâmil dergâhını ziyaret etti. Üç gün veli sohbetinden istifade etti. Ve kendisinde tuhaf bir değişme hisseder gibi oldu. Sencer'in de besâret[161] ve basiret gözü açılır gibi olmuştu. Mizacı daha da keskinleşti, bu fâni dünyanın işlerinde mânâ yok gibi, hepsi emanet nefes gibi geçici göründü. Sencer hânekâh ehline pek çok ihsanlarda bulundu, halka binlerce deve mal dağıttı. Medrese ve mescide vakıf ayırdı. Sabran'dan Balasagun, Taraz'a kadar olan yerleri kendi himayesine almaya ant içti.

160 Çille: 25 Aralık-5 Şubat arasındaki en soğuk zaman dilimi.
161 Besâret: Göz açıklığı, derin görüşlülük.

Sencer Yesi'den Şeyhülmeşayih'in pîrlik irşadını boynuna muska yapmış olarak karargâhı Merv-i Şah-ı Cihan'a döndü. On yıldır imkân nispetinde Pîr'ini ziyaret ediyordu, gidemediği zamanlarda mektup yazıyordu, müşkül vaziyete düştüğünde fikrini soruyordu, Selçukîler devletine emniyet, ümeraya sadakat, ulemaya diyanet, halka huzur dileyip duâ etmelerini istiyordu.

Fakat... İşte birkaç yıldır Sencer'in gönlüne çok ağır bir taş çökmüş yatıyordu. Kaç yıldır Pîr'inin elini tutamadı. O zatın dergâhlarına varacak yüzü olmadı. O Katavan çölünde lânet Karahıtay Gorhan'a mağlûp olduktan sonra... İşte şimdi Pîr'in kendileri teşrif buyuruyorlar. "Talepte bulunma, iltica ve bahtiyarlık anları yaklaşıyor, inşallah!" Sultan Sencer "inşallah"ı yüksek sesle söyledi ve hemen Pîr'in cemaline kavuşup, kendisini huzursuz eden bu taştan kurtulmak ister gibi, atını hızla sürdü.

Sencer hızla yürüyüp, en az dört yüz kilometre gelen yolu üç günde basıp geçti ve Çarcoy sahilindeki Yargâh geçidine gelip atından indi. Şeyh'in kervanından haber yoktu. "İyi ki, erken geldik", dedi Sencer ve nehirden uzak bir yerde aziz misafir için konaklama yeri hazırlanması için ferman verdi. Yüzlerce sipahi, Evliya-yı kebiri sabırsızlıkla beklemekte olan yerli halk, büyük bir gayretle işe koyuldular. İki Sultan için yanyana otağlar dikildi. İki katlı keçelerle sarılmış sekiz kanatlı otağların dışını lâcivert ipek kumaşlarla kapladılar. Bir otağın tepesinde Yesevî tarikatının bayrağı, ikincisinde Selçukîler'in mavi tuğu parlıyordu.

Büyük kazanlar asılmış, koyunlar soyulmuş, testilerle çeşit çeşit şerbetler getirilmiş, taze meyveler ve Harezm'in meşhur kavunları misafirleri bekliyordu.

Nihayet iki gün sonra geçit tarafından müjdeciler geldiler:

– Ufukta Şeyh'in kervanı göründü!

Sencer atlanıp geçide doğru yürüdü. Nehir boyuna varınca attan indi. Ceyhun'un o yüzüne, hafif bir toz kaldırarak gelmekte olan kimi atlı, kimi piyade kervana bakıp, düşündü. Kalbi hızla çarpıyor, babasının huzuruna sanki bir kusur işlemiş de şimdi tevbe etmeye gelmiş âsi bir evlât gibi hissediyordu kendisini. Birden gönlü aydınlandı: "Kusur işlemek evlâda has, affetmekse velinimete."

Sultanülârifin, Süleyman, Mansurhoca, Baba Maçin, Kutbiddin ve bunlardan başka birkaç ulema özel bir gemi ile nehirden geçip, sağ salim sahile indiler. Sencer hızla yürüyüp, Pîr ile yüz yüze geldi. Diz çöktü. Şeyh'in eteklerini gözüne sürdü. Sonra doğrulup, veli ile üç defa kucaklaştı. Birkaç saniye Pîr'in göğsünden başını ayırmadı, âdeta kendinden geçti. Nihayet büyük elleri ile Şeyh'in küçük, sert ellerini okşarken, derdi erir gibi olup gülümsedi:

– Allah'a kurban olayım, böyle güzel günler de varmış. Sizi candan özledik, kıblegâhım...

Pîr'in çehresinde yarı tebessüm belirdi:

– Biz de cenaplarının sohbetini özlemiştik. Seyhun suyu bin derde deva imiş.

Şeyh kendine has bir iltifatla, "Bizim taraflarda görünmez oldunuz", diyerek sitem ediyordu. Sultan Sencer utancından terleyerek dedi.

– Gönül kuşu Pîr dergâhına uçmak istiyor, dedi kızararak, velâkin pişmanlık endişesi ayağımdan çekiyor. Hazretimin huzurunda yüzü kara olduk.

Şeyh, Sencer'in ellerini bırakıp ileri yürüdü.

– En-nedemü tevbetün[162], demiş Rasulüllah. Üşüdük, yol gösterin, ısınalım, Şehinşah cenapları.

Şeyhülmeşayih'in teskin edici sözü, Sencer'in göğsündeki baskı kuran kara taşı eritir gibi oldu. Pîr-i kâmil ile yanyana has otağa doğru yürüdü. Otağın önünde Süleyman birden saygı ile eğildi. "Allah'a şükür, doğduğum yurduma eriştirdin!" diyerek ellerini pat pat yere vurup yüzüne sürdü. Onunla peş peşe gelmekte olan Kutbiddin, Süleyman ağa düştü, diye düşünüp, koltuğundan tutup kaldırmak istedi. O sırada Pîr-i mürşidin emredici sesi işitildi:

– İlişmeyin, Kutbiddin, yurt kokusuna doysun.

Kutbiddin dondu kaldı. Hazret, kendisinden iki adım geride gelmekte olan Süleyman'ın diz çöktüğünü görmüştü! Kutbiddin Üstad-ı evvelin keramet sahibi olduğuna bir daha iman etti.

Şeyh'in huyunu Sencer iyi biliyordu. Hazret fazla ihtişamı hoş görmezdi. Bunun için o otağı mütevazı şekilde kurdurdu: Baş köşede ağaç sandık. Askıda yün çakman, tilki derisinden dikilmiş bir kürk. Büyük rahlede Kur'an-ı Kerim. Ortaya tandır gibi büyük mangallar konulmuş. Mangallarda kıpkızıl olmuş saksavul koru parlıyordu. Otağın içi sıcak, tertipli ve cezbedici idi. Şeyh baş köşeye geçti. Ardından Sultan Sencer, Semerkand kadısı Abdürrezzak, Süleyman, Mansurhoca, Baba Maçin, Kutbiddin, Şeyh'in yol arkadaşları ve nihayet, Mervli ümera ve ulema girdi. Hazret elini duâya açtı:

– Elhamdülillâhi Rabbil-âlemin! Âmin! İlâhî, sevap niyetiyle hane-i mübareke doğru yol alanların müşkülünü ko-

162 Günahlara tevbe, pişmanlık ve istiğfardır.

lay eyle. İlâhî, mülk sahibi öz tahtında dâim olsun, halkın rızkı daralıp berbat olmasın! İlâhî, bendelerine faydalı ilm ve keskin feraset bahşet. Allahümme seyyirnâ ehlül imtiyazi[163], Allahüekber!

Sultan Sencer elini göğsüne bastırıp baş eğdi:

– Hoş gördük, Pîr'im, kademiniz kulübemizi nurla doldurdu.

Ziyafet, ikindi namazına kadar devam etti. Sonra cemaat ibâdete durdu. Sencer'in yetmiş arşınlık ipek bir çadırı vardı. Ondan yağmurda yaşta yahut soğuk günlerde mescit yerine faydalanılıyordu. Misafirler o çadıra doğru yöneldiler. İmam olarak Sultanülârifine uyarak namazı eda ettiler.

Zeki okuyucumuza malûmdur ki, Şeyhülmeşayih'in nice yıllar ruhuna eş bir âdetleri vardı. Her namazdan sonra bir-iki saat yalnız kalıp murakabeye dalıyorlardı. Kendi tabirleri ile Arş Kürsisini, Levhukalemi seyrediyorlardı. Vücut şehrini gezip, iç muhasebesi yapıyorlardı. Pîr'in bu sıfatını iyi bilen Sultan, namazdan sonra tazime geldi.

– Kıblegâh, şimdi istirahat etsinler. Uzak yolda eziyet çektiniz.

Şeyh olumlu manada başını salladı. Sencer, Pîr-i kâmili has otağına yerleştirip, karargâhına doğru gitti.

Aziz okuyucu, nihayet, Selçukîler denilen muazzam ve uçsuz bucaksız bir saltanatın yegâne hükümdarı olan Sultan Sencer ibn Melikşah hakkında birkaç cümle söz söylemenin yeri gelmiş olmalıdır.

---

163 Allahım, sen bizi imtiyazlı kişilerden eyle.

İşte otuz yıldır Sencer, ata mirası mülkün sultanı. Muhterem babası Melikşah Alp Arslan sağlığında şehzadelerin münasip şekilde ilim ve hikmet sahibi olmaları için gayret etmişti. Sencer hâfız-ı Kur'ân idi. Kur'an-ı Kerim'i yedi yaşından beri biliyordu. Aslında kılıç ehli olsa da, kalben ehl-i dillerden idi. Sık sık tekkeleri ziyaret eder, zikri sever, devlet işlerinden, savaşlardan fırsat buldukça dervişler halkasında dinlenmekten hoşlanırdı.

Şiire kabiliyeti vardı. İrticalen şiir söylerdi. Şiirde Sâbir Termizî, Enverî seviyesine erişememiş olsa da, beyitleri bazen hedefini vururdu. Sohbet arkadaşları ulema, fuzala, fıkıh ehli ve muhaddislerden idi. Savaşlarda birkaç deveye yüklenen seyyar kütüphanesini de yanında götürürdü. Kâl ilmini de, hâl ilmini de iyi bilirdi. Pîr-i Türkistanî Hoca Ahmet Yesevî hikmetlerini ezberinden okurken gök gürlemesi gibi güçlü ve tatlı sesini dinleyenler baş eğip dikkatle dinlerdi.

İşte bu Sencer-i Mazi ibn Melikşah, şimdi Türk elinin Şeyhülmeşayih'i, sultanlar sultanının sohbetine hazır olup, Ceyhun boyunda düşünceli oturuyordu.

Bir ara Pîr-i kâmilin sesini duymuş gibi arkasına döndü. Kimse yoktu. Anladı ki, Pîr onu beklemekte. "Bismillâh" deyip yerinden kalktı. Şeyh'in otağına doğru yürüdü. Sultanülârifin, Şâhı kapıda görünce bıyık altından güldü.

– Devletpenah, buraya gelin, diye çağırıyoruz, dönüp bakmıyorsunuz.

Has oda ile derya arası uzak idi. Sencer anladı ki, Pîr'i onu sevki tabiî ile huzuruna çağırıyor. Hükümdar kadife mindere, Şeyh'in karşısına geçip oturdu. Bir süre iki Sultan'dan hiç ses çıkmadı. Şeyh "Peki, Şah derdini söylesin" diye bekliyordu. Sencer ise tabibe hâlini arz etmek için gelen bir

hastaya benziyor, lâkin söze nereden başlayacağını bilmiyordu. Nihayet, gönlünü açtı:

– Hazretim, içim acı yağ ile dolu testi gibi kaynayıp taşıyor. Dünya usandırdı. Her zaman şiddetli bir tufan gibi düşünceler bastırıp geliyor. İbrahim Edhem gibi bütün hepsinden vaz geçip başını alıp çöle git veya dervişler halkasına katıl, diyor.

– Bu hayal, dedi Şeyhülmeşayih, İbrahim Edhem'in makamı başka, sizinki başka. Halka yolu, gayet uzak yol. Bunun için nefs-i emmareyi zabt edip, nefs-i safiyeye erişmek lâzımdır.

– Eğer Allah'tan emir olursa.

– Allah sübhanehü ve tealâ, şah ve sultanlar benim yerdeki gölgemdir diye merhamet ediyor. Hak Mustafa el-adlü izzü dinü ve kuvvetüs-sultani ve fîhi salâdülhâseti vel-âmeti, deyip müjdelediler. Dinin izzetli adaleti, hâkimiyetin gücü ve fertlerin dostane ilişkilerini müjdelediler. Bu hadis-i şerif adalet çıngırağını aklınıza getirmiyor mu? Rivayeti hatırlayın, devletli.

Sultan Sencer, yüzünü buruşturup düşünceye daldı, fakat adalet çıngırağı hakkındaki rivayet hatırına gelmedi, ya işitmemiş veya hatırından çıkmış olmalı.

– Özür dilerim, Pîr'im...

Şeyhülmeşayih'in çöl rüzgârından esmerleşen çehresinde yarı tebessüm cilvelendi.

– Gençlikte okuduğun mermere yazıldı, yaşlılıkta okuduğun kuma yazıldı. Bu eski rivayete bir bakın, Sultan. Yer yüzünde size benzeyen, ihtimal size benzemeyen bir büyük

padişah vardı. O padişah halkın sözünü özlüyor ve halkın derdini dinlemeyi arzu ediyordu. Velâkin saraya bir Müslüman derdini arz etmek ve yardım istemek üzere gelmiyordu. Sanki bu memleketin padişahı dünyadan göçmüş gibiydi. Şehinşah bu hâlden rahatsız oldu. Has mülâzımı çağırıp sordu ki, niçin saraya hiç kimse şikâyet ile adımını atmaz? Vali ve beylerden, başkadıdan herkes memnun mu? Mülâzımı cevap verdi ki, halkın derdi çoktur ve siz Hazret'e söyleyecek sözü deredeki taşlardan fazladır. Velâkin vüzera ile ümera onları sarayınıza yaklaştırmıyor. Arz ile gelen kişiyi yalan vaatlerle kandırıp, geri gönderiyorlar. Padişah emir verdi ki, selâmhaneye bir çıngırak asılsın, ipi kapıya bağlansın. İpin ucu o kadar aşağıda olsun ki, küçük bir çocuğun eli bile yetişsin. Her kimin şaha söyleyecek sözü olursa, o ipi çeksin. İster sabah namazı vaktinde, ister ikindi, ister akşam vakti demeden, çıngırağı çalsınlar.

Elkıssa, bir gün yatsı vakti çıngırak durmaksızın çalınıyor. Çıkıp baktılar, uyuz ve zayıf bir eşek ağzına ipi almış çekiştiriyormuş. Şaha arz ettiler. Şahtan hüküm oldu ki, eşeğin sahibini bulup getirin. Sabahleyin perişan eşeğin sahibini getirdiler. Soru-cevaptan sonra malûm oldu ki, bu adam eşeği satın alalı yirmi yıl olmuş. Eşek yaşlanıp arabayı çekemez hâle gelince, sokağa atmış. Şah buyurdu ki, ta eceli gelip ölünceye kadar yemini otunu verip eşeğe bakınız, aksi hâlde malınız talan olur, kendiniz de cezalandırılırsınız.

– Tuhaf bir hikmetmiş, dedi Sencer çaresiz kalıp. Eşek çıngırağı çaldığında bile kulak ver! Biz elimizden ekmek yiyen itlere de adaletle hükmettik, velâkin vefa görmedik.

– Haberimiz var.

– O imansız Atsız'ın işine bakın. Sizin gibi bir nefes sahibinin emr-i marufu ile İslâm'a tabi bir ulusa kâfir deyip

baskın yaptı. Niyeti din-i Mustafa'ya rağbet değil, nefs-i hayvaniyi razı etmekti. Üç defa âyet okuyup, yemin etti. Bundan sonra Seyhun boyuna ayak basarsam çarpılayım, kör olayım diye yalvardı. Şeytan, Atsız'ı boynuna taş bağlayıp nehire at dedi. Sevabına evlât demiştik, günahını bağışladık.

Pîr başını salladı.

– Affetmenin lezzeti intikamda yok. Endişe Rahman'dan, acelecilik şeytandan. Harezmşahın canına kastettiğinizde siz de nefsinizin kulu hâline gelmiş olurdunuz.

– Birinin mülküne göz koyan nabekâr da nefis kurbanı değil mi, Hazret?

– Kurbanı. Şeddad yer yüzünde cennet yaratacağım diyerek küfre saptı. Firavun tanrılık davası güdüp kendinden geçti. Karun dünya ile dünyayı satın almak istedi. Âkıbet ne oldu? Kün-fe-yekün! Bu vefasız dünyadaki faciaların bütün hepsi nefs-i emmare sebebiyledir. Kibir, bencillik, garez, zenginlik hırsı, zina, makam mevki zevki, zulüm, tamah, nankörlük... İnsanoğlu bu kabahatlerden kendini kurtaramazsa, insanlar arasında ne iman, ne şefkat, ne adalet ve ne de insaf bulunur. Hakk tealâ sizi ve bizi topraktan yarattı, onun için devamlı yere bakarak yürü, aslını unutma, sultan olsan da, ultan[164] olsan da, bu dünyada misafirsin, diye buyurmuş.

Sencer sofra bezinin saçağını elinde ezerek düşünceye daldı. Sanki Pîr-i kâmil onun bazı günahlarını yüzüne vurur gibiydi. İçi ezildi. Fakat kendini aklamaktan vaz geçti. Sencer, Şeyh'in huzuruna bin endişe ile girmişti, acı sözler işit-

164 Ultan: Kösele, ayakkabının taban kısmı.

meye de hazır hâldeydi. Allah'a şükür, Pîr merhamet etti, şefkat gösterdi.

Sultanülârifin yanındaki keseden bir kâğıt çıkarıp Sencer'e uzattı.

– Haberleri var, Buhara'da emr-i maruf vakti biz halife hakkında ağır sözler söyledik. Bir biçare halkın alın teriyle kazandığı ekmeğini yiyip yatmak, emirülmüslimin mertebesine zinet değildir. Bu düşünce yol boyu huzur vermedi. Gönlümüzde kısa bir hikmet doğdu. Onu size bağışladık. Bizden vasiyet yerine hatıra olsun.

Sencer Pîr-i kâmilin şiirini gözüne sürüp aldı. Ve okumak için izin istedi.

– Peki, okuyun, Sultan. Başkasının ağzından biz de işitelim, ne yazmışız.

Sencer âheste, yanık bir dert ile şiiri okudu:

Şeksiz bilin, bu dünya bütün halktan geçecektir,
İnanma malına, bir gün elden gidecektir.
Ata-ana, karındaş, nereye gitti fikreyle,
Dört ayaklı alelade at bir gün sana erişecektir.
Dünya için gam çekme, Hak'tan başkasını deme,
Kişi malını yeme, sırat üzre tutacaktır.
Ehl-i ayal, karındaş, hiç kimse olmaz yoldaş,
Merdane ol, garib baş, ömrün yel gibi geçecektir.
Kul Hoca Ahmet taat kıl, ömrün bilmem nice yıl,
Aslın bilirsen, âbî kıl[165]*, yine toprağa gidecektir.*

165 Su gibi mütevazı ol.

Sencer son derece müteessir oldu, hikmetin son mısraını heceleyerek ezberinden okudu.

– Aslını bilirsen, su gibi mütevazı ol, yine toprağa gidecektir... Hazretim, bu cevahirül-hikmet olmuş. Biz bunu boynumuza muska gibi asacağız. Duâ edin, Pîr'im.

Şeyhülmeşayih duâya el açtı.

MANSUR HALLAC'IN TOPRAĞI

26. Bölüm

Bilmediler mollalar "Enel-hakk"ın mânâsını.
Kâl ilmine hâl ilmini hak görmedi münasip.
Rivayetler söylendi, hâlin onun bilmedi,
Mansur gibi evliyayı koydular dâra asıp.

Ahmet Yesevî

Karakışın şiddetli bir şekilde girdiği sırada, Şeyh'in kervanı sağ salim Merv'e gelip indi. Merv... Râviler bu şehri İskender Zülkarneyn kurdu derler. Şaşırtıcı değil. Her ne ise, Merv kadim ve mübarek kasabalardan biri idi. Eğer Semerkand Medinetüttüccar, Buhara Medinetülislâm ise, Merv'e de Medinetülfuzalâ derler. Merv'in hikmet dolu kütüphanelerine Şam ve Irak ulemaları da muhtaç idi. Fakihleri, dânişleri, müctehid ve müderrislerinin şöhreti Bağdad halifesinin sarayına kadar ulaşmıştı. Bunun için ehl-i İslâm Merv'in adını tek başına söylemez, Merv-i Şâh-ı Cihan diye yücelterek ağızlarına alırdı.

Zerdüştîlerin bir hikmeti var: Ekmeği bol olan memlekette nasihat de kulağa daha iyi yerleşirmiş. Merv mamur, âbat bir vilâyet idi. Murgab nehrinden kazılıp getirilen arıklarda yaz boyu şakır şakır su akar, otlağı gümrah, hayvanları se-

miz, köylüsü Merv-i Cihan pazarını canlandırırdı. Selçukîler saltanatı devrinde Merv'in bir güzelliğine on güzellik katıldı. Sultan Sencer için Merv göz kıvancı, gururu, sanki ulu babası, mihriban validesi, hadis-i şerifte buyurulduğu gibi âhiretin ekinzarı idi.

Sultan Sencer, Pîr-i kâmil için sarayda has odalar tahsis etmişti. Şeyh, "Ruhu tenden ayırmak olmaz, ten nerede olursa, ruhun da orada olması makul" diyerek rıza göstermedi. Ziyaretçiler ile beraber şehir kalesindeki muazzam hânekâha gelip indi. Bu tekkenin planını Sultan Sencer'in kendisi çizip vermiş, bu sebeple Sencerî diye adlandırılırdı. Hânekâh avlusu büyüktü, her tarafı yüz adım kadar gelir, etrafına güzel hücreler kurulmuştu. Avluda dut, erik, hurma ağaçları bulunurdu. Hânekâhın dört köşesinde dört büyük havuz. Namaz kılanlar için geniş ve uzunca eyvanlar, aynı anda yüz kişinin namaz kılabildiği bir mescit, ekmek fırını, yemekhane, abdesthane... Büyük kazanlarda yaz-kış Sultan'ın emri ile hayır için yemek kaynardı.

Şûr-ı Şutur çölünde bir hafta yol yürüyüp üşüyen dervişler, sıcak hücrelerden başlarını çıkarmadan uzlete çekildiler. Şeyhülmeşayih ise iki gün sonra farz-ı ayın diyerek Üstad-ı sânî Yusuf Hemedanî ziyaretine atlandı. Yanına Süleyman'ı ve Mansurhoca ile Kutbiddin'i de aldı. Üstad'ın kabri şehir dışında, Şeyhali denilen eski mezarlıkta imiş. Tekke yakınında ikamet eden bir kişi rehberlik etti. Eski bir gücümün dibine varıp durdular.

– Mevlânâ Hemedanî Hazretleri, dedi rehber ve gözü ile üstünü kuru ot sarmış olan tepeliği işaret etti. Üstat, "Tabutumun başında Ahmet En-nâziât"ı okusun", diye vasiyet etmişlerdi. Kader; Pîr-i mürşidi toprağa vermek Ahmet'e nasip olmadı. Üstat Buhara'dan Merv'e hicret ederken yolda Allah'ın rahmetine vardılar.

Pîr'in vasiyetini edâ etme sırası gelmişti. "En-nâziât" sûresini okuyup duâya el açtı:

– İlâhî, âmin! Aleyhirrahme ve Rahman, Hakk sübhaneke ve tealâ ondan razı olsun ve rahmetine alsın, vallahi a'lem bis-sevab!

Hakîm Süleyman da Hazret'e uydu:

– Attarallahü merkadehü![166] Yüce Yaradan, sen Şeyhürreisin yattığı yerini nurla doldurup, onun ruhunu aziz eyle, Allahüekber!

Ziyaretçiler kuşluk vaktine yakın Merv'in tertipli, sakin sokaklarından hânekâha dönüp gelmekteler. Gönüllerine sanki nur-ı rahmet yağıyor gibiydi. Zira Rasulüllah buyurmuşlar ki, amellerin en güzeli, merhumları ziyaret etmektir.

Sultanül-ârifin kale kapısından geçip, konaklama yerine doğru yöneldi. Yüz adım kadar ötede çirkin görünümlü eski bir mescit duruyordu. Dar eyvanda, güneşlenmekte olan dört-beş kişi oturuyordu. Şeyh onlara bir defa dikkatle baktı ve yere bakarak dedi:

– Süleymankul, eyvanın önüne vardığınızda keçi sakallı, bir gözü şaşı olan kimseye dikkatle bakın. Bununla yine karşılaşacağız.

– Peki, Pîr'im, dedi ve başını salladı Süleyman. Eyvanla karşı karşıya geldiler. Şeyh daima yere bakarak yürüyor, selâma da kişinin yüzüne bakmadan karşılık vermek âdeti vardı. Eyvandaki kişiler üç ihtiyarı görüp selâma durdular.

166 Allah onun kabrini ıtırlandırsın, onun kabri güzel koksun.

Süleyman bir an durup, Şeyh'in söylediği kişinin yüzüne baktı. Neuzübillâh! Bu kişi gerçekten de keçi sakallı, gerçekten de şaşı idi!

Süleyman hızlı adım atıp yol arkadaşlarına yetişti.

– Görünüşü dikkatinizi çekti mi? diye yarı tebessüm ederek sordu Şeyh.

– Bin adamın içinden bul, deseniz hiç şaşırmadan bulurum, Pîr'im.

" Doğru", dedi Şeyh.

Misafirler geçip gidince, sohbet devam etti. Keçi sakallı, ulema müderris Abdülkerim Sofi idi. Henüz peygamber yaşına varmamış olsa da, kendisini Hakk'a erişmiş sayar, bu sebeple kendisindeki fazileti artırmak yerine başkalarında eksiklik aramayı efdal görüyordu. Onun yanında arkadaşları, mescit imamı Hacı Yartaş ve yine iki-üç iptidaî mektep hocaları.

– Türkistanlılar, dedi Sofi Abdülkerim, ziyaretçilerin ardından bakarak, Pîr'leri Hoca Ahmet Yesevî'yi ziyarete gidiyorlar.

– Siz nereden biliyorsunuz, mevlânâ, ihtimal bunlar Semerkandlıdır? diye Hacı Yartaş itiraz etti.

Sofi, imama istihzada bulundu:

– Hacı olarak sarığın ucunu fark edemiyorsunuz! Türkistanlı bozkırlılar gibi sarığın ucunu, kedinin kuyruğu gibi sarkıtıyor.

Bir molla söze karıştı:

– Yaşlı olanı çifte kuşak bağlamış. Tuhaf, bir tane kuşak az mı geliyor?

Sofi kana kana güldü:

– Onların lâkabı da şu çifte kuşak! Birisi seccade, birisi sofra bezi yerine.

– Bu âdetleri iyiymiş. Seccadeye ekmek doğrayıp yemek câiz değildir aslında, diye endişelenerek söze karıştı imam. O yarı molla idi, mescitte emr-i marufu beyan etmeden önce Sofi Abdülkerim'den akıl sorardı. Kur'an tefsirini de ondan öğrenmişti.

Sofi, imamı talebe yerine koyup azarladı:

– Ne kadar ilim öğrendiniz? Müçtehitlik taslamayın...

İmam teslim oldu:

–Tevbe ettik, hacı ata...

Sofi, âlimlik taslayıp kendi kendine övündü:

– O Türkistanlı evliyaya bir çift mesele hazırlayacağım. Cuma günü büyük tartışma oluyormuş. Cemaatin huzurunda onu zorda bırakıp mahçup etsem mi?

Genç molla dedi:

– Oynaşma ilim ehliyle, demiş büyükler. Sizin tüyleriniz yolunmasın da, affedersiniz.

– Evet, Türkistan Pîr'inin dilleri keskince imiş. Ulema ehli nezdinde kimsin sen, Sofi Abdülkerim hacı, müderris, şair Mervezî diye unvanlarınız var...

Sofi sanki münazarada galip geleceğinden şüphesi yokmuş gibi sakalını tutamlayıp güldü:

– Müşkülümüzü izah ederlerse biz razıyız, velâkin cevap veremeyip aciz kalırlarsa, ayıbı evliyanın olur, inşallah.

Sofi sağ gözünü kısıp güneşe baktı ve eteğini topladı:

– Biz şimdi gidelim. Talebeler nasihatımıza göz dikmiş bekliyorlardır.

Müderris daha gözden kaybolmadan oturanlar gıybet etti:

– Tevbesini tutamadı bu şaşı. İşte o bir yıl önce Hirili bir müçtehitten dayak yemişti. Molla, daha olmamış!

– Tüyü yolunmuş kart horoz gibi çıkar mı camiden...

– Doğru, evliya ile tartışıp sanki itibar mı kazanacaksın, nâdan?!

Cuma günü Merv'in Cuma mescidine insan sığmadı. Cuma namazından sonra grup grup ahali toplanmaya başladı. Her gönülde bir hayal: Kimisi Pîr-i Türkistanî'nin nasıl bir zat olduğunu görmek istiyor, kimisi onun lütfuna ve kelâmına nail olmak istiyor, medrese talebeleri vaaz dinlemek ümidinde, ulema ise müşkül bir mesele hakkında büyük müçtehidin fikrini öğrenmek istiyor. Fakihler, müftüler, âdet olduğu üzere herhangi bir münazaralı mesele hakkında iddialaşacak olsa, evvelâ, Kur'an-ı Kerim'e müracaat ederler. Eğer Kur'an tefsiri vasıtasıyla mesele hâllolmazsa, cevabı hadiste ararlar. Hadis de tam ikna etmezse, kıyas ile icmaya itibar etmekten başka çare kalmazdı. Kıyas, şeriat ilmini su gibi içmiş olan dâniş müçtehitlerin mukayese yoluyla mantıklı bir hülâsa çıkarması, icma ise birkaç müçtehidin fikir birliği, iradesi idi.

Sultanülârifin, minber yanındaki yüksek sofada bağdaş kurmuş oturuyordu. Yanında Semerkand Şeyhürreisi, Mansurhoca, Merv başkadısı, Süleyman, mescidin imam-hatibi. Başkadı Kur'an tilâvet etti. Hep birden duâ ettikten sonra birkaç cümle vaaz etti:

– Türkistan elinin kıblesi, Yesevîye tarikatının başhalkası, devletli hükümdarımız Sultan-ı azam Sencer cenaplarının Pîr-i mürşidi Hoca Ahmet Yesevî Şeyhülmeşayih zat-ı şeriflerinin Merv-i Cihanı teşrifleriyle başımız göğe yükseldi. Biz sizi müçtehid-i zaman diye biliyoruz. Ulu nehirlerden arıklar su içer. Cenaplarının irfan hazinesinden burada cem olmuş ulema ve medrese talebeleri nasibimizi alsak, diye ümit ediyoruz. Allahümme abbidil İslâme ve revvici'l-ahkâme, ey kerem sahibi Tanrım, İslâm'ı ebedî kıl ve onun hükmünü cazip hâle getir ve güç kuvvet ver, Allahüekber! Sultanülârifin, "Kimin söyleyecek sözü var?" der gibi cemaate baktı. "Bismillâh!" diyerek görünüşünden gönül ehlini hatırlatan yaşlıca bir kişi yerinden kalktı.

– Esselâmualeyküm ve rahmetüllahi ve berekâtüh! Şeyh cenapları, eğer sualimiz caiz görülmezse, affediniz. Konu, bekâr yaşamak hakkında. Bazı zat-ı şerifler yazmışlar ki, dervişlik hırkasını giyip, tarikat sülûkuna giren sofinin bekâr yaşaması şarttır. Zira Allah'a kavuşmak ümidi olan dervişin emeli zikir, taat ve ibâdettir, içini eksiklik ve kusurlardan temizlemesi lâzımdır. Aile, geçim derdi ve bu fani dünyanın dertleri, sâlikin imanına zahmet getirmez mi? Fena yolundaki gayretlerine mani olmaz mı? Nitekim bir kalbe iki aşkı sığdırmak olmaz. Eğer sofi gerçek sofi ise, bu dünyanın rahatlıklarından vaz geçip, yalnız ilâhî aşk ile yaşasın. Yoksa kendisini ben müridim demesin. Bu akide hakkında cenaplarının mübarek sözlerini işitmeye müştakız.

Şeyhülmeşayih hissetti ki, bu arz sahibinin Abdülhâlık Gucdüvanî tarikatına meyli var. Aynı şekilde zikir âdabı gibi bekâr yaşama ve tekfin meselesinde de Yesevîye hükümleri ile Hacegân hükümleri arasında uyumsuzluk, biraz ihtilâf mevcut idi. Hâce-i Cihan Gucdüvanî makamâtına göre, tarikata giren sâlikin bekâr yaşaması, yani çoluk çocuk sahibi olmadan dünyadan tek gitmesi, gece gündüz Allah tealânın zikri, Hakk hayali ile nefes alması lâzımdı. Yesevîlik talimatına göre ise, müride biraz serbestlik verilmiştir: Ey derviş, Hakk cemaline doyayım dersen, zikir ve sema gönlünü terk etmesin, velâkin Allah'ın yarattığı nimetlerden de nasipsiz kalma!

Sultanül-ârifin bir an düşünceye daldı. Bazıları müçtehit düşünüp kaldı, mesele müşkül mü acaba diye şüpheye düştü. Şeyh kendine has hızlı ve keskin bir âhenkte söze başladı:

– İslâm'da rahiplik yoktur. Allah tealâ yeryüzündeki bütün canlıları çift yaratmıştır. Ta ki birbirleri ile kavuşsun. Server-i kâinat "Müşfik ve nesli gür kadınlar ile aile kurunuz, zira ben ümmetlerimin çokluğu ile iftihar ederim" diye buyurmuşlardır. Dünyayı terk etmek, bizim tarikata göre değil. İnsan dünyaya niçin gelir? İyi amel için ve salih zürriyet yetiştirip iyi bir isim bırakmak için. Hakk tealâ iyilik etmekte acele ediniz, buyuruyor. Peki, halka kim iyilik edebilir? Ben Allah'ın hizmetine gittim diyerek zaviyeden çıkmayıp yatan ve dünyadan bihaber olan mı? Seni yoktan var eden anan-baban gözünü dikmiş bekliyor! Onların hâlinden kim haber alacak, onların ihtiyacını kim karşılayacak? Ana-babadan geçerek zahitlik hırkasını giymiş olan kibirli kimseyi Hakk tealâ da affetmez. Allah'ım gayretli kişileri hoş görür. Gayret, evvelâ Yaradan'ın medhü senası için, ondan sonra bu aydınlık âlemin kıvancı için olsun.

Kunduracı çuvaldız ile kalıbını toplayıp hânekâhı mekân tutarsa, koyun sahibi sürüsünü, köylü at izini unutup, haydi deyip dünyayı terk ederse, biliyor musunuz ne olur? Dünyada kıyamet kopmaz mı? Esnaf, Allah'ın dostudur, diyor Rasulüllah. Âcizane fikrimize göre, sadece esnaf değil, zahmet çekip, ailesine ve başkalarına ekmek kazanıp yediren herkes Allah'ın dostudur. Siz bekâr yaşayıp, uzlete çekilirseniz, helâl lokmanızı kim verecek? Dilenecek misiniz? Birinin sadakasına göz mü dikeceksiniz? Dilenenden dilim dilim doğranan yaman. İlâhî aşk ile Allah'ı zikretmenin mânâsını dânâ bilir, nâdan bilmez. Sözümüz kısaca şudur: İnsan mükerrem, insan bütün mahlûkatın, bütün mevcudatın baş tacı. İnsan olacaksan, insan gibi ol.

Şeyh vaazını bitirip duâ etti:

– Allahümme âtinâ ilmen nâfi'an ve fehmen sâtı'an. Kerem sahibi Allah, bizlere faydalı ilim ve keskin feraset bahşet, vallahi a'lem bis-sevab.

Bu şekilde yine üç-dört kişi ile soru-cevap cereyan etti. Bir ara arkalardan ince bir ses ses işitildi.

– Bir tane sorumuz vardı, eğer izin verilirse...

Bu, o müderris, Abdülkerim A'mâk idi.

– Buraya gelin, dedi başkadı.

Müderris minbere doğru yürüdü. Şeyh'in yanına dört adım kadar kalınca durdu, her nedense mânâlı şekilde gülümsedi ve tavana bakarak söze başladı:

– Şeyh Hazretleri, cenaplarının yazmış olduğu hikmetleri rahatlık deryasına gömülüp okuyoruz. Biz onlara manzum dürdane diyoruz. Fakiriniz talebelere ders versek de ara sıra

gönül meyli sebebiyle beyit de yazıyoruz. Şiirle uğraşanlar bizi A'mâk Mervezî diye bilirler. Bu basit bir mukaddime idi, affedersiniz. Şeyh'im bir hikmetlerinde "Bilmediler mollalar 'Enel-hakk'ın manasını, kâl ilmine hâl ilmini Hak görmedi münasip" diyorlar. "Enel-hakk"ın manasını anlamaya aklımız kâfi gelmiyor. Nedir o "Enel-hakk?"

Şeyh kaş altından Süleyman'a baktı. Süleyman Pîr'inin "Yine bu kişiyle karşılaşacaksınız", sözünü hatırlayıp, başını salladı. Hazret keramet ile anladı ki, müderrisin niyeti masum değil. O Merv ulemaları önünde kendisinin ilmini öne çıkarmak istiyor, çaresi olsa Türkistan evliyasını müşkül duruma düşürüp, kendisi takdire nail olmak istiyor. Şeyh müderrisin bu uğursuz niyetine münasip cevap verdi:

– "Enel-hakk"ın mânâsını size anlatmak zor. Derdin ne olduğunu sadece dert çeken kişi bilir. Siz kâl ilminin adamısınız. "Enel-hakk"ın mânâsını bilmek için hâl ilmini bilmek lâzım. Müderris cenapları, siz âyet-i kerimeden bildiklerinizi okuyup yetinin. Sarf ve nahvi ve muhaddislerin mirasını talebelerinize okutup, onları razı ederseniz, kâfi, size basit nasihatimiz budur.

Müderris burada teşekkür edip devreden çıkıp gitse olacaktı. Lâkin o koyu bir mutaassıp olarak eski tarihi karıştırıp dilini tutamadı:

– Affedersiniz, Mansur Hallac nihayet bir kâfir idi. Şeriatımıza gölge düşürdü. Firavun gibi tanrılık davası güttü. Hayret ediyorum, sizin gibi bir zat-ı şerif niçin ona rağbet ediyorlar? Nihayet halife, Mansur'u boşuna mı katletti?

Meclisi sessizlik kapladı. Sanki mescit bomboş gibi ve dinleyenler de uyuyup kalmış gibiydi. Birisi uzun bir of çekti.

Bu tehlikeli sessizliği Sultanülârifin'in kılıç gibi keskin ve etkileyici sesi bozdu:

– Eğer Mansur Hallac kâfir ise, o zaman sizinle biz de Müslüman değiliz.

"Estağfirullah!", "Sen esirge, ya Rabbî!" şeklinde hitaplar işitildi. Cemaat birden uğuldadı. Şeyh devam etti:

– Şöyle. Allah'a Mansur gibi yakın kimse yoktu. Halife Muktedir de hâl ilmine yabancı idi. Bu sebeple cahil mollaların sözüne uyup hatâ etti. Sonra tevbesine güvendi. Hatırlayınız, müderris cenapları. Halifenin buyruğu ile Mansur'u ateşe verdiler, doğru mu? Külünü nehre attılar, bu da doğru. Ondan sonra ne oldu, bir hatırlayın, utanmayın, müderris.

A'mak Mervezî başını eğip sustu. Ne olduğunu ya bilmiyor veya bilse de söylemekten utanıyordu.

– Ne oldu, ey cemaat? Şeyh ahaliye döndü.

– Nehir taştı!

– Şehre hamle etti...

– Bârekallah! Nehir taşıp yatağından çıktı. Şehri su bastı.

– Halife telâş içinde Şeyh Zünnun Mısrî'ye yalvardı. Zünnun, Mansur'un temiz toprağından bir tutam almıştı, derhâl nehre attı. Su yatağına döndü. Halifenin de, evliyanın katline fetva veren nâdan ulemaların da canı sağ kaldı. Bu keramete ne buyururlar? Kâfirin toprağından nehir taşar mı? tekrar yatağına döner mi? Allah tealâ Mansur için has bendem dedi, kudretini gösterdi. Siz ise Hakk dergâhında aziz olan bir veliye ağzınız köpürerek kâfir deyip duruyor-

sunuz. Terazi, ecir ve mükâfat sizinle bizim elimizde değil, öbür tarafta, bâkî dünya eşiğinde, müderris cenapları.

Müderris hemşehrilerinin gözü önünde yerle bir oldu.

Cemaat kendi arasında fısıldaşarak dağıldı. Avluya çıktıklarında Baba Maçin, Hakîm Süleyman'ın dirseğinden tuttu.

– O şak şak öten müderris konuşurken dudaklarınız bir şeyler mırıldanıp durdu. Kul Süleyman yine bir şeyler düşünüyor, dedim.

Süleyman mânâlı gülümsedi:

– Evet, düşündük. Müderrise yeni bir lâkap bulup koyduk. Dinleyin: "Sana kötektir azlık, onun üstüne taş gerek.[167]"

Babakul ilm-i kelâmda Süleyman kadar zeki olmasa da, feraseti keskin idi. Yüksek alnını buruşturup beytin altına gizlenen sözün sırrını kavradı.

– Doğru bulmuşsunuz. Aslında ahmak biriymiş. Kafası olsa, aklının ermediği bir meseleye burnunu sokar mı?

– Bin nasihatten bir musibet evlâ derler. Keşke yediği darbeden gözü çılmış olsa.

– Keşke, dedi Baba Maçin. Lâkin zihninde, "Böyleleri Münker ve Nekirin tokmağıyla da kendine gelmez", düşüncesi dolaşıyordu.

167 Söz oyunu. Arab yazısında "A'mâk"taki "ayın" harfinin üstüne "taş", yani ağırlık konulacak olursa, ayın harfinin ağzı birleşir "ha"ya döner, "ahmak" olur.

"BİATIN KABUL OLDU"
27. Bölüm

Belâların en şiddetlisi evvelâ paygamberlere,
ondan sonra evliyalara gelir.

Hadis

Semerkand'dan uzaklaştıkça Kutbiddin'in şevki de artıyordu. Hem niçin sevinmesin? Evvelâ, babasının takibinden kurtuldu, üstelik kıbleden şiddetle esen rüzgâr, ihram giyeceği günlerin yaklaşmakta olduğunu haber veriyordu! Kutbiddin'in gönlündeki zevk deryasını taşıran başka bir şey de onun iyi bir usta olup çıkmasıydı. Eline keski alıp ağaç yontmaya başlayalı sadece üç-dört ay olmuştu. Yaptığı eşyaları Pîr gördü, Hazret'ten rağbet ve duâ aldı. Önceleri Kutbiddin yumuşak ağaçlardan mahallî kepçe ve kaşık yapıyordu. Zamanla o zereng, ceviz gibi sert ağaçlardan da eşya yontmaya geçti. Kur'an-ı Kerim için üst üste güzel rahleler sıralıyor, zereng kâse oyuyordu, ayraç yapıyordu, askı hazırlıyordu. Yaptığı mallar müşterileri hayrete düşürüyor, eşyalarını yere kondurmadan satın alıyorlardı.

Sultan Sencer, Sultan Mahmuthan'ın oğlu, kendisinin yeğeni olan Kutbiddin'i seviyordu. Ona kaliteli Şam çeliğinden yapılmış bir torba dolusu âlet hediye etti. Bu âletlerle Kut-

biddin artık sadece yonukçuluk değil, demircilik de yapsa olurdu. Kutbiddin gündelik zikir, taat ibâdet ve hânekâh işlerinden kalan serbest zamanlarında Pîr-i mürşidin huzuruna giriyordu. Üstat ve talebesi bir miktar kesilmiş ağacı önlerine döküp, onları eşya şekline getirmeye başlıyorlardı.

Bugün çarşamba. Merv'de istirahat için durmalarının üstünden on dört gün geçti. Bu iki hafta içinde Kutbiddin bir torba dolusu kaşık yonttu. Onları pazar günü pazara çıkarmak istiyordu. Kaşık torbasını açıp Pîr'ine gösterdi:

– Hazretim duâ ederlerse, akşam pazarına götürmek niyetimiz vardı.

Şeyh, merakla yontulan kaşıkları eline alıp birer birer inceledi.

– Bârekallah! dedi talebesini takdir ederek. Sonra akıl verdi: Kaşığın sapını kısa kesmeyin, kısa kaşık yemeğe batıp yiyenlerin elini bulaştırır. Talaş olup ufalanıveren yumuşak ağaçtan da kaşık yapmayın. Bizim Babakul gibiler kendinden geçip kaşığı dişleyecek olursa, sonu kötü olmasın.

Kutbiddin "Anladım, Pîr'im" deyip tazimde bulundu.

– Torbada ne kadar var? sordu Pîr.

– Şimdilik yirmi tane. Pazar gününe kadar bunun üstüne on tane daha yapmaya niyet ettik, Pîr'im.

– Güzel. Bu sefer pazar için hazırladıklarınızı hânekâha hediye edin, oğlum. Dün gördük ki, iki derviş bir kaşıkla çorba içmekteymiş.

Sevaba dâhil olacağını düşünerek Kutbiddin'in gönlü dağ gibi kabardı.

O sırada Cuma mescidi tarafından ezan sesi geldi. Şeyh yağlı kağıt yapıştırılmış pencereye endişe ile baktı. Öğle namazı vaktine henüz çok vardı. Vakitsiz ezan okunduğuna göre, demek bir felâket zuhur etmişti.

– Akşam pazarına gidin, oğlum, dedi Hazret, ahaliden soruşturun ki, şehre ne belâ yapışmış.

Kutbiddin eşyalarını çabucak toplayıp, hızlı adımlarla çıkıp gitti.

Mansurhoca ile Süleyman girdiler. İkisi de endişeli, başlarına ağır bir iş gelmiş olan kişileri hatırlatıyordu. Süleyman kapıya yakın bir yere çöktü, hayır duâ mânâsında elini yüzüne çaldı.

– Merv-i Cihan'a belâ yağıyor, Pîr'im, dedi, şehirde veba yayılıyor. Ya Allah!

Pîr, bir şey söylemedi. Canı sıkılarak yere baktı. Süleyman'ın getirdiği bu uğursuz haber, onun yaşlı kalbini neşter gibi doğramıştı. Düşünceye daldı. Ezelden beri biliniyordu ki, taun, yani âfet yayılan şehre giriş-çıkış mümkün değildi.

Yani, yolculuk bilinmeyen bir zamana tehir oldu. Veba sebebiyle, Mervlilere karışarak nice yol arkadaşlarının da helâk olması mümkündü. En kötüsü, bu devasız derdi Türkistanlılar getirdi, şeklindeki suçlama idi. Şeyh'i, bilhassa işte bu şüphe endişelendiriyordu.

Hazret başını kaldırdı. Mansurhoca ile Süleyman "Şimdi ne yapacağız, üstat?" der gibi Şeyh'e kurtuluş gözünü dikmiş oturuyorlardı.

– Mansurhoca, siz misafirhaneye gidin, bizim söylediğimizi deyin, hiç kimse sokağa çıkmasın. Dışarıdan da hiç kimse

girmesin. Kapıya Baba Maçin gibi dev yiğitlerden nöbetçi konulsun. Aralıksız üzerlik otu ile tütsü yapsınlar. Suyunu kaynatıp içsinler. Anladınız mı? Süleymankul, siz yoldaşlarınız arasındaki tabipleri toplayıp meşveret kılın. Buldukları ilâçları ortaya koysunlar. Siz de tabipsiniz, şimdi hünerinizi gösterin.

Süleymankul ile Mansurhoca yerlerinden kalkarken Kutbiddin hızla içeri girdi. Onun sözleri dehşet vericiydi.

– Pîr'im, akşam pazarında insanlar dört bir yana kaçışmakta. Muhtesip arastaları kapatıp, tüccarları çıkarmakta. Ahali aklını kaçırmış...

– Estağfirullah, İlâhî sen esirge, deyip yakasına üfledi Mansurhoca.

O esnada vakitsiz esen bir rüzgâr gibi gürültü ile Baba Maçin göründü. Eşikten girer girmez, "Ey-vah!" diye haykırdı. Şeyh ona azarlayıcı gözle baktı.

– Şimdi nara atmanın sırası değil, Babakul! dedi nasihat edip, siz yanınıza silâhlı gençleri alıp eşikağalığı ediniz. Hânekâha kimse girip çıkmasın.

Semerkand kadısı hacı Abdürrezzak ve üç-dört Mervli ulema girdi. Onlar da donup kalmış, yolunu şaşırmış bir yolcu gibi perişandılar. İşte bu mübarek zaviyeyi mekân tutan zat-ı şerif sanki şimdi tabib ve onlar derman sahibini aramaya gelen hastalar gibi Şeyhülmeşayih'in ağzına bakıp oturdular. Sultanülârifin söze başladı:

– Bil-belâyı sâbir ayn. Belâya sabırdan başka çare yoktur. Derdi veren Mevlâm, şifasını da esirgemez, inşallah.

Şeyh birden yerinden kalktı. Kutbiddin askıdan sarık ve tonu alıp Pîr'e uzattı.

– Şahın sarayına gidelim, dedi Şeyh giyinip, belini sıkıca bağlarken, toplanıp bu âfete karşı bir tedbir düşünüp bulalım.

Süleyman'ın izzetinefsi sanki rencide oldu. Pîr-i kâmil hiçbir zaman hanlar, sultanlar sarayına adım atmaz, bilâkis, hükmedenler duâ için Şeyhülmeşayih'in eşiğine gelirlerdi. Evliyalar serverinin teklifsizce Sultan Sencer sarayına atlanması, Pîr-i mürşidin rütbesine uygun değil gibi anlaşıldı. Süleyman:

– Pîr'im, biz saraya varacağımıza... deyip ağzını açmıştı, Şeyh onun sözünü kesti:

– Şimdi kimin taşı ağır deyip teraziye düşecek vakit değil, Süleymankul, dedi kinaye ile, Şâhı buraya davet etmek aklımızda vardı. Velâkin Sultan cenapları devlet erkânını toplayıp hânekâha gelinceye kadar birçok Müslümanın helâkına sebep olabiliriz. Fırsat ganimettir. Haydi, kadı cenapları, önümüze düşün.

Süleyman aynı şekilde fikrinden dönmedi. Avluya çıktıkları sırada Babakul'u dürterek fısıldadı:

– Saraya uçun, Hazret teşrif buyurmaktalar, diye Sultan'a haber yetiştirin.

Baba Maçin başını sallayarak hızla yola düştü. Şeyhülmeşayih'in başkanlığındaki heyet sokağa çıktığında, Babakul saraya varmış, has mülâzımın kolundan çekiştiriyordu.

Sultan Sencer, büyük mangalın karşısında yalnız oturmuş, düşünüyordu. Dârüssaltanata, sevgili Merv'ine vebanın hücüm etmesi, onun canını sıkıyordu. Mangaldaki ceviz gibi şu kıpkızıl közler, sanki demir kafes içinde değil, sinesinde yanıyor gibiydi. Zihnini birbirinden meçhul ve can sıkıcı

sorular burgu gibi deliyordu: "Merv-i Cihan'a bu belâ nereden bulaştı? Sudan mı, topraktan mı? Veya dünyayı gezen tüccarların mallarından mı? Ya Rabbî! Bizi bu dünyaya imtihan için getirdin, sınavlarına canımızı feda ediyoruz. Senin verdiğin derde yalnız senden necat diliyoruz. Sen necat vericisin."

"Şimdi ne çare kılmak lâzım?" diye Sultan murakabeye geçtiğinde kapı çalındı. Has mülâzım girdi. Pîr-i kâmilin teşrif buyurmakta olduğunu haber verdi. Hayretten Sencer'in yüreği yerinden oynadı. "Acaba ne olmuştu? Yoksa ölüm, Pîr-i mürşidin adamlarına da mı uğradı? Allah göstermesin... Yahut Üstat seferlerini devam ettirmek mi istiyorlar? Bunun imkânı yok. Hadis-i şerifte zikredilmiş ki, bir yerde veba yayılmışsa, oraya girmeyin, oradan başınızı alıp çıkmayın... Ya Pîr kervanı göçürmek isterlerse? Ne olacak? Bu muhterem atanın arzusunu geri çevirmek olmaz..."

Sultan Sencer mahremlerini yanına alıp derhâl Pîr'i karşılamaya koştu.

Veliyyullah yün çakmanının eteğini savurarak yol arkadaşları ile köşkün avlusuna adım attıkları sırada Sultan Sencer de muhteşem eyvandan inmiş geliyordu. Pîr'i görünce gönlüne nur indi, yarı tebessümle ileri atıldı. Hızla varıp Hazret'in eteğini öptü. Şeyhülmeşayih'in şehlâ gözlerinde mahzun bir ifade görünce kalbine yine bir korku düştü. Fakat gönlünden geçeni söylemekten başka çare bulamadı:

– Özür dilerim, Pîr'im zahmet ettiniz. Bize bir çift sözünüz kâfi idi, dergâhınıza kuş gibi uçar gelirdik. Hoş gördük...

Şeyh hafifçe itiraz etti:

– Nefes-i karbun[168] ganimet, Şehinşah. Ecel gelince, şah da, gedâ da berabermiş. Haydi, kısa bir toplantı yapalım.

Selâmlığa girdiler. Başköşede Şeyhülmeşayih ile Sencer, dört bir tarafta ulema ve vüzera, Merv müftüsü, başkadı, muhtesip, muhafızbaşı, başkâtip, Türkistanlı önde gelen din adamları.

Evliya-yı kebirin bir âdetleri vardı, meşveret veya meclis sırasında kimsenin yüzüne bakarak konuşmazlardı. Bu sefer de önündeki kalın ipek halıya gözünü dikerek doğrudan söze girdi:

– Bu âfet gibi felâketi kuşlar da, diğer hayvanlar da, yel de, insanlar da getirmiş olabilir. Şimdi suçlu arayarak fırsatı elden kaçırmayalım. Dilsiz düşmanın çaresini düşünmemiz lâzım.

Sultan hafifçe başını eğdi:

– Buyursunlar, Pîr'im, buyrukları bizim için yol göstericidir.

– Evvelâ, ülkedeki tabiplerin hepsini kaleye toplasınlar. Buhara'dan, Belh'den, Herat'tan. İlâçlarını alıp gelsinler. Şah cenapları, ferman verin, bozkırdan çokça üzerlik otu getirsinler, ta ki her ailede, her mescit ve medresede üzerlik yakılıp tütsü yapılsın. Fakirin aklına biraz farklı bir fikir geldi. Halkın başına gelen bu belâ def olmadıkça cemaatle namaz kılmayı yasaklasak...

Kâtip, Şeyh'in sözünün mânâsını anlayamayıp yazmaktan vaz geçti. Bir saniyelik sessizlikten sonra şehir baş imam-hatibi korkarak ağzını açtı:

168 Nefes-i karbun: İnsanın nefes alıp, vermesi. Burada vakit, ganimet manasında kullanılmıştır.

– Affediniz, Şeyh'im, ehl-i sünnet bu işe razı olmaz, diye korkuyorum. Her cuma gidilen mescidi kapatacak olursak, günaha batar mıyız, diye düşünüyorum...

İmam-hatibi müftü destekledi:

– Doğru, Hazretim, rasul-i ekrem cenaplarının sünnetlerinde de cemaatle kılınan namazın sevabı çoktur denilmiştir. Halk kötü bir fikre kapılmasın da, inşallah...

Bu iki din adamının böyle facia günlerini taassupla değerlendirmesi, Sultanülârifin'in canını sıktı. Muhtesibe döndü:

– Pazarı niye kapattınız?

– Şehinşahtan ferman oldu, dedi muhtesip, biraz yerinden kalkarak, tâ ki insanlar birbirleri ile görüşmesin, birbirlerine hastalığı bulaştırmasın...

– Bârekallah! dedi Şeyh, yani, pazarda halk toplanırsa, hastalık bulaşır, mescitte bulaşmaz, öyle mi?

Şeyh'in sözündeki mantık ve Şâhın fermanını duyunca, müftü ile muhtesip biraz irkildiler. Hazret devam etti:

– Müftü cenapları, siz hadis-i şerifi iyi okuyorsunuz ve fakat mânâsını idrak etmiyorsunuz. Server-i kâinat her ne vasiyet ettilerse, sizi ve bizi, insanoğlunu düşündüler, dünyaya gelecek zürriyetimizin endişesini taşıdılar. "Vebadan kaçınız!" diyerek merhamet eden Hak Mustafa'nın, başınıza salgın ölüm felâketi geldiğinde cemaat namazından geri kalmayınız, demiş olduklarına inanasım gelmiyor. Vallahi a'lam!

Şeyhülmeşayih "Şâhımızın endişeleri nedir?" der gibi Sultan Sencer'e döndü. Sencer ise çoktan bir karara varmış, zihnen Pîr-i kâmili destekliyordu. Muazzam memleketin büyük Sultan'ına yakışır şekilde kat'i kararını söyledi.

– Pîr-i kâmilin mübarek nefeslerini Şah fermanına dibace diye kabul ediyoruz. Kâtip, yazın! Saltanatımızdaki bütün işinin ehli uzman tabipler tez zamanda Merv'e gelsinler. Vezir-i ekber, bizim adımızdan ferman-ı âli hazırlayın, kimin elinde üzerlik varsa, buraya getirsin. Müftü cenapları, siz de fetva verin ki, ta âfet def olmadıkça cemaatle namaz kılmak yasaklansın. Muhafızbaşı, kulağınızı açıp dinleyin, tabibler ile ölen kişinin yakınlarından başka kimse kaleye yaklaşmasın. Vesselâm, sizlere müsaade.

Evvelâ din erkânı, sonra devlet erkânı birer birer selâmhaneyi terk ettiler. Sultan Sencer yüzüne hasret idi. Kaç gündür Pîr-i mürşidin sohbetlerine nail olamadı. Gönülde arzusu kat kat artıyordu. Şükür ki, Hazret kendi ayakları ile geldiler. Sencer, Pîr-i kâmil ile yalnız sohbet etmeyi çok arzu ediyor, lâkin bu niyetini Üstad'a söyleyemiyor ve çaresizce bekliyordu. Başkalarının gönlünde zuhur eden iyi-kötü işleri gönül gözüyle derhâl gören Sultanülârifin başını çevirip, yol arkadaşlarına izin verdi:

– Şah cenaplarının bize söyleyecek sözleri vara benziyor. Hânekâhda olun, inşallah, ikindiye kadar geliriz.

Selâmhane boşaldı.

Sofra kuruldu. Nar suyu, elma şerbeti, Belh pekmezi, buğday ekmeği konuldu. Şeyh ekmekten bir lokma kırıp yedi, pekmezden biraz yedi. Sonra ekmeği eline aldı, uzun uzun baktı, kokladı ve mırıldanarak dedi:

– İlâhi, hiç kimseyi ekmekten ayırmasın. Herkesin ekmeği bütün olsun. Ekmeği helâl olsun. Bir parçası, bir zaman gelecek, insanlar bir parça ekmeğe imanlarını satacaklar. Baba-oğul, ağabey-kardeş arasından muhabbet-dostluk kalkacak. Can dostunuz selâmı için sizden akça isteyecek.

Kızı anasına borç verecek olursa, borcu için sıkıştıracak. Bu zamanın, kıyamet gününü haber veren gün olmasına şaşırmamalı.

Pîr-i kâmil ekmeği sofraya koydu, Sencer'in bir kurtuluş yolu arayan düşünceli gözlerine bakarak devam etti:

– Şehinşah, börkümüzü önümüze koyup bir düşünelim. Bakın, halkın muhabbetinde de kahrında da bir hikmet var. Buğday ekmeğin olmazsa, buğday sözün olsun, demişler. İyilik edecek pulun yoksa, gönlünü hoş edecek dilin de mi yok, ey dost? Sizde akçe de, buğday ekmeği de son derecede. Halktan buğday sözünüzü eksik etmeyin, Sultan. Buğday ekmeğinizi esirgemeyin. Bilin ki, insanların karnı tok olursa, nasihat da kulaklarına daha iyi yerleşir.

Hazret elma şerbetinden bir yudum aldı. Mendili ile sakalını-bıyığını güzelce sildi.

– Size söyleyecek sözümüz kısaca şudur, Sultan. Bunu ister nasihat sayın, ister vasiyet. Cahiliye denilen uzun bir devirde insanlar konuşan bir hayvan gibi yaşadı. Diri diri gömüldü, zina ayıp sayılmadı, haramdan sakınmadılar. Allah'a şükür, İslâm dini nâzil oldu. Artık Kur'an-ı mecid var, hadis-i şerif var. Velâkin benim de endişem var.

Sencer hayretle sordu:

– Neden endişeleri var, Pîr'im?

– Âyet okuyup, tefsirini idrak etmeyen, fakat güzel konuşanlardan. Sarığından atın ürktüğü imamlardan. Avamı Allah sözü ile korkutup lokma yediren ulemadan, hadisi değnek yapıp halkın canına zarar veren muhaddislerden endişem var. Allah tealâ ve tebârek İslâm'ı azap için değil, rahat etmek için yaratmış. Din diye halk cefa çekmesin,

bilâkis gönlü rahat olsun, ömrü ziyade olsun. Bakın, Sultan. Tiryak zehri katil, içkinin damlası ise nankörlüktür. Velâkin yaman bir derde uğrayan kişinin derman yerine kullanması büyük günah değildir. Cahil ulema bu hakikati duyacak olsa, sakalını yolup isyan çıkarır. Onlar için avamın sağlığından, sarığın itibarını kollamak daha evlâdır.

Yine bir tuhaf zamanlar gelecek, Sultan, mutaassıp mollaların fetvası ile İslâmiyet'e bid'at ve hurâfe unsurları karışacak. Sonunda münevver İslâm dinine melâmet ve zahmet bulaşacak. Bu tür endişeler geceleri uykunuzu kaçırmıyor mu, Şah cenapları?

Sultan Sencer, Pîr-i kâmilin sözlerine teslim olup, kendini tamamen unutmuş, hayal ummanına gark olmuştu.

Hazret birkaç saniyelik sessizlikten sonra kendi kendine dedi:

– Benim uykum kaçıyor...

...O gün Sencer'in de uykusu kaçtı. Karmakarışık düşler görerek uyandı. Düşünde bir grup ulema, mescidin sütunlarını at yapıp binmişler... Başkadı sarığını doldurup, kara koyunun kellesini almış gitmekteymiş... Muhtesibin elinde değnek, bağırarak insanları kovuyormuş. Değneği nedense elife benziyormuş...

Sencer uyanıp tekbir getirdi. Vezir-i ekberi çağırıp ıskat[169] dağıtılmasını emretti.

Üç gün sonra şehirde cenaze namazı çoğaldı. Sokaklarda ara sıra tabutlar görünüyordu: Açık sarı renkte örtü seril-

169 Iskat: Kaza ve belâyı defetmek için verilen hayır-ihsan.

miş olanlar kadınlarınki, seccadeye sarılmış çocuklar, yastığa yatırılmış olan bebekler...

Saltanatın çeşitli yerlerinden gelen tabipler ev ev dolaşıp ilâçlıyorlardı.

Minarelerde müezzinlerin daveti susmuş, herkes kendi yağı ile kavruluyor, başlarına gelen dert ve belâ ile mücadele ediyordu.

Kale kapılarından sürüler hâlinde deve kervanları giriyordu. Bütün hepsine üzerlik yüklenmiş. Şehrin sokaklarında, evlerde, kervansaray ve misafirhanelerde aralıksız üzerlik tütsüsü yakılıyordu. Merv-i Cihan, sanki hasret ateşinde tutuşmuş yanıyor gibiydi.

Tanrı'nın günü evlerde ağlama sesi işitiliyordu. "Vay balam! Vay anacığım! Vay babacığım!" şeklindeki feryat ve figanlardan yürekler paça parça oluyordu.

Gün geçiyor, git gide şehrin nüfusu seyrekleşiyor, kabirler çoğalıyordu. Şeyhülmeşayih hücresinden bir adım dışarı çıkmıyor, devamlı oturuyordu. Namaz da, salâvat da burada. Kutbiddin ile kaşık yontuyor, peygamber ve sahabelerden naklolunan tesirli duâları okuyor, ansızın halkın üstüne yağan bu felâketi sen sona erdir, diye Allah'tan şefaat diliyordu.

Bir gün Süleyman girdi. Başını eğip, uzun süre oturdu ve of çekip ağzını açtı:

– Safımızı şaşırdık, Pîr'im.

Şeyh ağaçtan başını kaldırdı:

– Kimlermiş, bildiniz mi?

– Evet. Birisi İsficab'dan, ikincisi Semerkand'dan, yine ikisi Sabran'danmış.

Şeyh duâ niyetiyle elini yüzüne çaldı.

– Onların bedel haccını üzerinize alın, dedi sonra, sabredelim, Süleyman. Ayın on beşi karanlık, on beşi aydınlık. Kadıyül-hâcât'dan[170] elbette bir kurtuluş gelecektir.

O gün yatsıya kadar Hazret'in gözüne uyku girmedi. Esmâ-yı hüsnâyı[171] kırk defa takrarlayıp Yaradan'a münâcâtta bulundu: "Bir ve var olanım, bendelerinin derdini toplayıp bana ver. Ana sütüne doymamış bebeklere merhamet et. Henüz evlilik rahatını görmemiş olan gençlere şefkat göster. Her ne azabın varsa, Ahmet kuluna ver, ben âhiret silâhını hazırlayıp koydum. Rabbenâ, bir ismin Rahman, bir ismin Kahhar, merhamet et, merhamet et, merhamet et..."

Tan yeri ağarırken yastığa başını emaneten koydu. Gözü daldı-dalmadı derken gayipten bir ses geldi: "Ey Ahmet! Ayağa kalk! Seni çiltanlar[172] sorup duruyor..."

Gözünü açtı. Tavanda sini gibi mavi bir nur oynuyordu. Şeyh "Bismillâh!" diyerek yerinden kalktı. Abdest aldı. Tekbir getirip giyindi. Tavandaki nur duvar boyunca süzülüp kapıya vardı, sanki velinin yolunu gözleyip durmuş gibiydi.

Sultanülârifin heyecanla dışarı çıktı. Gün soğuk, hava karanlık, gökte belli belirsiz yıldızlar parlıyordu. Şeyh ne tarafa yürüyeceğini bilemeyip tereddüt etti. Çiltanlar umumi

170 Kadîyü'l-hâcât: İstekleri, dilekleri yerine getiren Allah.
171 Esmâ-yı hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.
172 Çiltanlar: Kırklar meclisi. Allah'ın seçtiği veliler topluluğu. Onlara erenler, ricâlü'l-gayb derler. Çiltanlar nesli, insana manevî olarak rehberlik ederler.

olarak herhangi bir harabe imarette, kabristan civarında, yahut çilehanelerde toplanıp, fenâ ile bekâ âlemi hakkında sohbet ederlerdi. "Hangi menzildeymiş bizi çağıran biraderler?"

O esnada peşinden nur yetişip geldi. Evliyanın önüne geçti, karanlık patikada gümüşten küçük bir kilim gibi sekerek kale kapısına doğru yol gösterdi.

Kapı nöbetçisi kapıyı vakitsizce vurup duran yolcuyu hiç hoş karşılamadı.

– Uykumuzu haram ettiniz, birader, dedi esneyerek, ne dileğiniz var?

– Kapıyı açın!dedi Şeyh emredici bir sesle. Nöbetçi gözlerini uğuştururken homurdandı:

– Ta sabah namazına kadar muhtesibe bile açmam. Kale kumandanı boynumu koparır.

– Açın! Yoksa kendimiz açıp çıkarız.

Yün çakman giyip, basit bir mavi sarık saran küçük cüsseli bu ihtiyarın tehdidi nöbetçiye tesir etti. Birden "A-a! Estağfirullah!" dedi. Çünkü Şeyh'in yolunu aydınlatıp gelen nur, şimdi yerden kapının halkasına sıçrıyor, Hazret'in ayaklarına dolanıp, kapıyı işaret ediyordu. Eşikağasının eli titredi, heyecan içinde anahtarı kilide sokmaya başladı. Kilit açılır açılmaz, kapı gıcırdayarak ardına kadar açıldı. Şeyh hareketli nurun peşinden acele ile kaleden çıkıp gitti. Nöbetçinin eli yakasında, ağzı açık kalakaldı.

Şeyhülmeşayih mukaddes nuru takip ederek kervansaraya vardı. Şehrin batı tarafında bulunan eski bir mezarlığın kapısına varınca durdu. Tan yeri ağarıyordu. Rehberlik eden

nur, kayboldu. Şeyh gayri ihtiyari ileri adım attı. Kabristan içindeki tekke göze göründü. Hazret o tarafa yürüdü.

Tekkenin kapısı sımsıkı kapalıydı. Şeyh üç kere kapıyı vurdu. İçeriden "Kim?" diye bir ses geldi. Şeyh'in zihninde rivayet canlandı. Derler ki, Rasulüllah suffa[173] sohbetini arzu edip, çiltanlar halkasına yol aldılar. "Ben Rasulüllahım", dedi, kapı açılmadı, peygamberim, dedi, kapı açılmadı.

Sonra "Seyyidül-kavim, hâdimül-fukarayım" dediler. Hak Mustafa'yı suffa sohbetine kabul ettiler.

Sultanülârifin dördüncü defa kapıyı vurup, "Biz şeyhü'l-kavim, hakîrler hâdimi, fakirler çaresi kul Hoca Ahmet'iz" dedi. Kapının iki kanadı beraber açıldı. Şeyh doğruca gidip devreye katıldı. Baş taraftan ses geldi:

– Bir eksik idik, kırk olduk.

Şeyh, sesin sahibini tanıdı. O Pîr-i mürşit, Üstad-ı sânî Yusuf Hemedanî Hazretleri idi. Erenlerin diğerleri de Şeyh Ahmet Yesevî'ye sorgulayıcı gözlerle bakıp duruyorlardı. Onlar Sultanülârifin'in selefleri Abdülkadir Geylânî, Bayezid Bestamî, Hasan Basrî, Ebubekir Şiblî, Mansur Hallac, Hakîm Termizî idi. Devrede çıt çıkmıyor, çiltanlar râbıta-yı kalbiye vasıtasıyla sohbet ediyorlardı. Kırk veli, yani çiltanların başları da, sanki kendi hayalleri ile meşgul, velâkin birbirlerinin gönlünden geçen tefekkürü yüzlerinden anlayıp, ruhî bakış vasıtasıyla hissediyorlardı.

Toplantı bitti. Gavs-i a'zam[174] mertebesindeki Abdülkadir Geylânî birkaç cümle söyleyip duâ etti:

---

173 Ehl-i suffa: Hz. Peygamber'in Medine'de mescide bitişik yaptırdığı odalarda barınan ve buradaki toplantılara katılan kimseler.

174 En yüksek dereceli velî, ermiş.

– Şeyh Ahmet Yesevî'nin müşkülüne Allah tealâ ve tabârekten şefaat ve mağfiret diliyoruz. Ya Rabbel-âlemin, sen Cabbâr, sen Settâr! Biraderimizin müşkülünü açıklığa kavuştur.

Çilehane usûlüne göre en son giren erenin tekkeyi birinci olarak terk etmesi gerekiyordu. Şeyhülmeşayih hızlıca yerinden kalkıp dışarıya yöneldi.

Sabah namazından beri Pîr-i mürşidi kaybederek telâşa kapılan halife ve has hâdimler, sülûk serdarını sağ-selâmet görünce sakinleşir gibi oldular. Hazret hızla yürüyüp doğru hücresine girdi, sakince soyundu, sarığını-tonunu Kutbiddin'n eline verip, yerine varıp oturdu. Mansurhoca, Süleyman, Baba Maçin, Kutbiddin dördü birden Pîr'in ağzına dikildiler. Şeyhülmeşayih'ten nerede olduğunu sormak tarikat âdabına aykırı idi. Hangi menzilden geldiğini söylemek ise, veliyullaha vacip değil, bu da çiltanların hükmüne aykırı. Bunun için Sultanülârifin halifelerinin sorgulayan bakışlarını cevapsız bıraktı.

– Yerinize gidin, oğlum, dedi Kutbiddin'e, bir müddet dinlenmem lâzım.

Müritler ayak ucunda çıkıp gittiler. Şeyh tonunu başına sarıp ince mindere uzandı. Gözlerini yumdu. Bir saat, ihtimal, iki saat vakit geçti. Uykusu gelmedi. Düşünceye daldı. Çiltanlar sohbetini hatırladı, ülkeyi dev gibi yiyip yutan âfeti, ihram giymeyi arzu edip, dert çeken müritlerini düşündü... Ezgin düşüncelerinden yoruldu. Allah'a tekrar tekrar münacaatta bulunup, yan tarafına döndü. O sırada gözünün önü aydınlanır gibi oldu. Gözlerini açtı. Kapıda tepeden tırnağa ak elbiseli, bembeyaz sakallı ulu bir ihtiyar duruyordu. Şeyh yerinden kalkıp oturmaya fırsat bulamadan ihtiyar bir çift söz söyledi ve gözden kayboldu.

– Başına müşkül bir iş geldi, ey Ahmet! Sen kaleyi terk edip çöle çık! Âfetin padişahı eteğine yapışacak. Kum içinde kuruyan tek bir gücüm var. Tonunu çıkarıp o ağaca ört, sonra Yaradan'ın keremini göreceksin...

Şeyh anladı ki, bu Hazret-i Hızır aleyhisselâm. Kaç zamandır Hızır atası yoklamamıştı; çaresiz kaldığı günlerinde imdadına geliyordu. Allah'a şükür, Allah'a şükür...

Şeyh çıngırağı çaldı. Süleyman, Pîr'in istirahatini kollayarak dışarıda oturuyordu, içeri girdi.

– Kâğıt getirin, dedi Şeyh, Şehinşâha mektup yazacağız.

Süleyman kalem, kâğıt aldı, yere çökerek dizine koydu. Şeyh, Sultan Sencer'e dört kelimelik bir mektup yazdırdı.

– Mührümüzü basın. Babakul'a söyleyin, Şâha götürüp versin.

Süleyman bir elindeki mektuba, bir de Hazret'in sevinçle parlayan gözlerine bakıp söze karıştı:

– Pîr'im, gündüz nereye gittiniz, deyip sormak haddimiz değildir. Bendeniz Süleyman kulunuzum, dedi "kul"u vurgulu söyleyerek, velâkin... bu mektubun mânâsını anlayamadım...

Pîr'in çehresi yavaş yavaş aydınlanıyordu. Bıyık altından güldü:

– Bu gayipten gelen bir işaret. Mektubun mânâsını yarın çölde gözünüzle göreceksiniz, Süleyman kulumuz.

...Pîr-i mürşidin bu kısacık mektubunu okuyunca, Sultan Sencer'in aklı başından gidecekti. Hazret yakın mahremleri ile birkaç gün şehir dışına göçüp, çölde kalmak istiyorlardı!

Kışın her şeyi dondurup taşa çevirdiği bir dönemde... Veba denilen devasız felâketin yüzlerce kişiyi alıp götürdüğü bir zamanda hem de.. Sultan nasıl razı olsun bu isteğe? Fakat Pîr-i kâmilin bu kararına mani olmak da mümkün değil..

Sultan iki ateş arasında kaldı. Sonunda Şeyh'in huzuruna atlanmaya karar verdi. Zira Pîr-i mürşit hükümdarın ricasına kulak verirse, belâ-kaza defoluncaya kadar kalede mukim kalsalar...

Eyvah! Sultan Sencer gibi cihan şâhının hükmü bir defa vacip sayılırsa, Hoca Ahmet Yesevî gibi evliyalar serverinin kararı on defa vacip idi!

Ertesi günü sipahiler Merv'den on kilometrelik mesafede, çölde sıcak otağlar, çadırlar dikmeye başladılar. Sultan Sencer, Pîr-i kâmili ıpıssız ve kupkuru çölde yalnız bırakmak istemedi ve Hazret'in otağı ile yanyana kendine de bir otağ kurdurdu. Bu çarşamba günkü bir hadiseydi. Perşembe sabah namazından sonra Şeyhülmeşayih mahremleri ile çöle doğru atlandı. Sultan Sencer ak bidevide, Sultanülârifin yorga atında. İki sultan yanyana gitmekteler. İkisi de kendi hayalleriyle meşgul. "Acaba ne oldu, Pîr'im? diye düşünüyordu Sencer; Sizi kışın bu kahredici soğuğunda sıcak yerinizi terk etmeye ne mecbur etti?" Bu türlü gönül yakıcı sorular hükümdarın huzurunu kaçırıyor, fakat sormaya da müritlik endişesi müsaade etmiyordu.

Üç-dört fersah gittikten sonra seyrek saksavullar, ılgınlar rastladı. Gayipten atın başını sağa çevir, diye bir nida geldi. Hazret sağ tarafa doğru yürüdü. Yine biraz yol aldılar. Bir ara uzakta dalları her yana yayılan bir ağaç göründü. Hızır atanın haber verdiği gücüm bu idi. Şeyh, Baba Maçin'in yardımıyla attan indi. Sencer de ayaklandı. O, Pîr-i kâmil ne yapacak, der gibi Üstad'a hayretle gözünü dikmiş bakı-

yordu. Sultanülârifin kurumuş ağaca doğru yürüdü. Gücümün önüne varıp durdu. İçinden mırıldanarak bir duâ okudu. Sonra yavaşça tonunu çıkarmaya başladı. Tonunu çıkarıp dörde katladı ve ilerleyerek gücüme yaklaştı ve... onu ağaca doğru attı. Yirmi kadar adam merak, heyecan ve hayret içinde kocaman açılmış gözlerle bakıp duruyorlardı. O sırada bir mucize meydana geldi. Gücüm önce ağır ağır gıcırdadı. Sanki sırlı bir güçten dolayı çalkalanır gibi oldu. Birden tonun eteği ateş aldı. Sonra o... alev alev yanmaya başladı. İnsanların elleri yakalarına gitti, birisi "Ey kudretinden!" deyip kelime-i şehadet getirdi. Baba Maçin kaç defa Pîr'den tenbih işitmesine aldırmayarak gayri ihtiyari haykırdı.

Şeyhülmeşayih dünyayı unutmuş, içinden tekbir getiriyor, gittikçe alevlenip dumanı göğe yükselen gücüme bakışlarını dikmiş sessizce duruyordu.

Kuru ağaç tamamen yanıp bitince, Şeyh sol yanında dili tutulmuş bir hâlde dona kalmış olan Sencer'e döndü:

– Vesselâm... Merv'den belâ def oldu, inşallah...

Hakikaten o günden itibaren yüzlerce insanın hayatını bitiren veba birden çekildi.

İki gün sonra Şeyhülmeşayih, sabahleyin rahatlamış olarak uyandı. Tepesinde Hızır atası duruyordu.

– Ey Ahmet! Biraderim Cebrail müjde getirdi. Miskinleri belâdan kurtarıp hac sevabını aldın. Biatın kabul olundu. Şimdi Türkistan'a dön. Türkistan'da seni Allah'ın sevabı bekliyor...

Sultan Sencer, Hazret'in Türkistan'a dönmeye ahd ettiğini duyunca şaşırmadı. Onun gözünün önünden hâlâ alev alev yanan gücüm gitmiyordu.

– Ne çare, Pîr'im, dedi Sencer, hepimiz Allah'ın hükmüne boyun eğiyoruz.

– Bârekallah! deyip başını salladı Şeyh.

Hazret kırk kadar müridini ayırıp aldı. Diğer ziyaretçiler Mansurhoca'nın önderliğinde hac seferini devam ettirdiler.

Aradan dört gün geçti. Sultan Sencer'in iyi silâhlanmış has muhafızları eşliğinde Şeyh'in kervanı Türkistan'a doğru yola çıktı. Hazret deve üstüne yerleştirilen çadırlı tahtırevanda âheste sallanarak giderken, gönül kuşu Seyhun boylarına uçtu. Yarım yıllık ayrılık hasreti gönlünü coşturdu. Dünyadaki en yakın yol, Vatana doğru giden yoldur, derler. Şeyh Vatana doğru uçuyordu. Şirin suyunu içip, buğday ekmeğini yiyip büyüdüğü Vatan için sabırsızlanıyordu. Onu ata mekânın serin rüzgârları, hanımının sıcak yüzü, sadık müritlerinin sabırsızca bekleyen gözleri ile beraber töhmet, melâmet, olaylar ve... ayrılık azabı bekliyordu…

İKİNCİ KİTAP

ANAYURT RÜZGÂRLARI

ANA YURT RÜZGÂRLARI

28. Bölüm

Kul Hoca Ahmet, söylediği Hakk'ın yâdı,

İşitmeyen dostlarına kalsın pendi,

Gurbetlenip, öz şehrine tekrar yandı,

Türkistan'da mezar olup kaldım işte.

Ahmet Yesevî

Şeyh'in kervanı Karakum'un karakışında kırk günden fazla yol alıp, nihayet Seyhun boylarına ulaştı. Gemiciler, özel bir sal hazırlamış, Pîr-i mürşidi sahilde bekliyorlardı. Hazret "Bismillâh!" deyip sala adımını attı.

Nehir, hafiften dalgalanıyordu. Şeyh, elma gibi bembeyaz baloncuklar oluşturup, bir âhenkte akıp giden suya bakıp kaldı. "İnsanoğlunun ömrü de tıpkı işte şu su gibiymiş. Akarsu gibi son menziline doğru akarmış. Biz de menzile yaklaştık. Yine bir menzil, ondan sonra..."

Hazret'in iki yanında iki gönül mahremi, Süleyman ile Baba Maçin birşeyler fısıldaşıyorlardı. Sal nehrin ortasına varınca, Şeyh sağ tarafına döndü.

– Babakul, sudan alın, dedi. Baba Maçin hızla davrandı.

Askıdan ahşap bir kova alıp, nehre eğildi. Ağaç kovayı su ile doldurup, Şeyh'e tuttu. Şeyh kovadan bir yudum içti, sonra üç defa yüzünü yıkadı. "Allah'a şükür!" diyerek kovayı Babakul'a geri verdi. Geçen yıl, seher vakti mescidin damında oturup, cennet nehri Seyhun ile vedalaşması aklına geldi. Hakk tealânın şerafeti ile bunun üstüne ata yurt rüzgârlarına yüzünü tuttuğu için Yaradan'a şükretti. Hayali İsficab'a uçtu. Biricik oğlu İbrahim'i, Rukiye bibiyi, kızlarını düşündü. Hayalini Süleyman ile Baba Maçin'in sohbeti bozdu.

Babakul kovadaki suyu nehre dökmedi. "Mübarek", diyerek başına kaldırdı. Nefes almadan boşalttı. Oh çekti, fakat nara atmak hususunda Şeyh'ten çekindi. Süleyman lâtife etti:

– Ateş söndü mü, molla Babakul?

– Söndü, dedi Baba Maçin lâfı ağzında geveleyerek, Seyhun suyu tatlı, ağa! Kavuşturana şükür!

"Seyhun", Süleyman'ın göğsünde "Ceyhun" diye yankılandı. O Pîr-i mürşidin vedasını hatırladı: "Harem-i Şerif'ten dönünce, sizin de müşkülünüzü hâllederiz, Süleymankul". İçi sızladı. Ceyhun'a döneceği günlerin yaklaştığını düşünüp, kalbinin atışı hızlandı.

Sal öbür sahile varıp durdu. Sahilde Şeyh'i yüz kişilik bir kalabalık karşılamak için bekleşiyordu. Kalabalığın başında Sabran valisi Semeriddin Kavçın. Yanında Sabran'ın ulema ve ümeraları. Şeyh, Babakul'un yardımıyla saldan indi. Ahali uğuldadı. "Pîr'im! Doğduğunuz yurdunuzda hoş gördük! Adımlarına hasenat!" şeklindeki iyi dilekler

yankılandı. Semeriddin hızla yaklaşıp, Pîr'in eteğini tuttu, gözlerine sürdü:

– Pîr'im! Kaşımızın, gözümüzün üstüne hoş geldiniz! Sizi sabırsızlıkla bekledik. Adımlarınız mübarek, mübarek!

Onun bu telâşlı saygısına cevaben Şeyh sadece başını salladı. Semeriddin Pîr'in dirseğinden tuttu.

– Şeyh'im, siz velinimetimiz için özel bir yer hazırlamıştık. Merhametinizden ümitvarız. Sohbetlerinizi özledik, Pîr'im...

Hazret yüzünü buruşturdu. O çok yıllar önce Sabran'da büyük bir hânekâh kurdurmuştu. Deşt-i Kıpçak'ın dört bir yanından gelen tarikat ehli için bu hânekâh bir konaklama, miskin misafirler için bir sığınak idi. Sabran'a ulaşınca, bu ibâdethanede birkaç gün kalmayı düşünmüştü.

Süleyman valinin yanına yaklaştı:

– Kıblegâh, hânekâh bakımsız bir hâlde imiş. Hücreleri nemliymiş. Üşüyüp hastalanmanızdan Allah esirgesin.

Şeyh, Semeriddin'in yalvarmaktan kızarmış yüzüne dikkatle baktı. Henüz kırkına bile girmemiş olan bu yiğit, Sultan Sencer'in yakın akrabasından biriydi. Boyu posu yerinde, bakışları canlı ve zeki, bu ısrarcı ve cesur valinin bir şeyi Şeyh'in hoşuna gidiyordu. İnsafı mı, feraseti mi yahut hâl ilmini kâl ilminden aşağı görmemesi mi... Her ne ise, Semeriddin henüz Şeyhülmeşayih'ten acı bir söz işitmemişti. Onun çehresinde çocuklarda bulunan bir sıcaklık, bir masumiyet parlıyordu. Şeyh uzak yolda gerçekten yorulmuştu, vücudu dinlenmek istiyordu. Valiye hafiften gülümsedi:

– Gönlünüz kırılmasın, yol gösterin!

Semeriddin biliyordu ki, Şeyh hukema ve ümera sofrasını hoş görmüyordu. Bu sebeple, o, bizim ricamız da yerde kalır, diye endişe ediyordu. Pîr-i kâmilin teklifi kabul edip iltifatını duyunca, son derecede memnun oldu.

– Minnettarız, Hazretim! İlâhi, zâhitlerin Kâ'be'si olup...

Şeyh baktı ki, vali medh ü senayı durmadan artırıyor, onun sözünü kesti:

– At getirin, oğlum.

Derhâl Şeyh'in önüne yumuşak eyer vurulmuş kula yorgayı çektiler. Babakul "Bismillâh!" deyip Pîr'in koltuğuna girdi. Şeyh ile vali, arkalarından Hazret'in has mahremleri, müritler Sabran ulemaları kasabaya doğru hızlandılar.

Semeriddin Pîr-i mürşid için on iki kanatlı bir ak otağ diktirmişti. Otağın etrafında onlarca adam ufak tefek işlerle meşgul oluyor, büyük kazanlar fokur fokur kaynıyor, bir arşınlık gümüş güğümlerden havaya beyaz dumanlar yükseliyor, bütün her şey ve herkes evliyalar serverini sabırsızlıkla bekliyordu.

Şeyhülmeşayih'in ihtişamı hoş görmediğini Semeriddin iyi biliyordu. Bu sebeple o otağı fazla tezyin ettirmedi. Altın, gümüş ve ipekli eşyaları otağa koydurmadı. Yere sade Türkmen halıları serilmiş, ortada, kazan gibi büyük bir mangalda saksavul ateşi parlıyordu. İçerisi sıcak, cezbedici, her taraftan misk ü anber ile reyhan kokusu yayılıyordu.

Önce Sultanül-ârifin içeri girdi. Ardından vali Semeriddin, Süleyman, Babakul, Kutbiddin, Sabran ulema ve aksakalları otağa adım attılar.

Şeyh başköşeye geçip, kadife mindere bağdaş kurdu. Cemaat de çöktükten sonra, ellerini duâya açtı.

– İlâhî âmin! Ve kurrebni enzilni münzelen mübâreken ve ente hayrül-münzilin! Ey kâinatın yaratıcısı, beni mübarek bir menzile indir ve Sen indirenlerin en hayırlısısın![175] Sen iyi menzil vericisin. Allahüekber!

Cemaat hep beraber ellerini yüzlerine çaldı. Vali yerinden kalkarak elini göğsüne koyup minnettarlığını bildirdi:

– İnşallah, Pîr'im, mukaddes nefeslerinizden istifade ettik, Tanrı'ya şükür!

Sabran ulemaları Semeriddin'in bu sözlerine iştirak ettiler:

– Şeriat ile tarikatın serverini hoş gördük, Şeyh'im!

– Bütün Müslümanlar önderinden ayrılıp, yetim kalmıştı, Allahım yüzümüzü aydın eyledi.

– Sultan'ımın nasihatlerini özledik, can kulağımız ona müştaktır...

Şeyh bu hürmet ve saygıların hangisinin gerçek, hangisinin riya olduğunu hissediyordu. Misafirlerin izzeti için hafifçe başını sallamakla yetindi.

– Medh ü senâmız Allah'a olsun. Vealeykümüsselâm ve rahmetüllahi ve berekâtüh!

Bununla birlikte "Hoş gördük" faslı tamamlandı, sofraya yemekler gelmeye başladı. Mutfak görevlileri büyük tepsilerde geyik eti, keklik haşlaması, erik şerbeti, Buhara tatlıları, kımız, kımran getiriyorlardı. Hazret erik şerbetinden iki yudum içti, sütlü ekmekten bir lokma yedi. Ete elini uzatmadı. O eskiden beri az yemek yerdi. Otağın etrafında büzülmüş oturan müritlerin sesi işitiliyordu. Onlar sanki

175 Mü'minun sûresi, âyet 29.

ender bulunan bir hazineyi koruyan muhafızlar gibi otağı kuşatmışlar, Pîr-i mürşidi bir defa olsun görebilmek ümidindeydiler. Şeyh, Semeriddin'e bakıp, otağın dışını işaret etti:

– Söyleyin, onlara da pay versinler.

Vali kapıda emir bekleyen aşçıbaşına işaret etti:

– Cemaat ehline yemek verin. Bol bol verin!

Aşçıbaşı arkası ile yürüyüp çıkıp gitti.

Ziyafet sona erdi. Şeyh'in yoldaşları ikindi namazını edâ etmek için yandaki otağa geçtiler.

İbâdet sona erdi. Misafirler dağıldı. Namazgâhta Şeyh ile Semeriddin başbaşa kaldılar. Pîr'in valiye söyleyecek sözü vardı. Bunu Semeriddin de fark ediyor, bu sebeple müderris huzurunda bir talebe gibi gözünü yerden ayırmadan sessizce bekliyordu.

Semeriddin, dört yıldan beri Sabran vilâyetinde valilik ediyordu. Vilâyetin hudutları genişti. Bir taraftan Törtköl mevkii, Karadağ ardındaki bozkır, bir taraftan Cankent ve Hazar boyundaki Gazzala denilen yerler, işte bu Semeriddin'in idaresinde. Karaçık, İykan, Karnak, Sığnak gibi kasabalarda her türlü meyve yetişirken, sonsuz yaylalar hayvancılık mekânı idi. Hâsılı Sabran vilâyetinde yaşayanlar, yoksulluk cefasını çekmeyebilirlerdi. Fakat karnı tok olanlara nazaran bir dilim kara ekmeği bulunmayan halk da pek çoktu. Bunu Semeriddin de biliyor, fakat bu duruma kendince bir çare bulamıyordu. Dayısı Sultan Sencer gibi merhametli bir genç idi. Başkasının ekmeğiyle karnını doyuran asalakları cezalandırmak yerine... onlara nasihat etmeyi efdal sayıyordu. Nasihat ve tenbih ile hırsız ölecek

olsa bile bunun doğru olmadığını anlamıyor, anlasa bile affediyordu. Şeyh, valinin bu kusurunu seziyordu. Velâkin bu alçak gönüllü yiğidin sofrasından ayağını keserek ona ağır sözler söylemek istemedi. Mülâyim bir sesle:

– Halkın vaziyeti nasıl? diye sordu.

Semeriddin de Şeyh'ten bu soruyu bekliyordu.

Cevabını da hazırlamıştı. Öyle olsa bile bir an sessiz kaldı. Of çekip söze girdi:

– Biz halkın kursağını doyurmak derdindeyiz. Bunun için çalışıyoruz, Pîr'im.

– Aç insanın kursağını doyurmak için evvelâ tok insanların nefsini susturmak gerek. Odunun kesenin, ekmeğin yapanın olması makul. Vali halkın babasıdır. Peki, evlâtları ekmek diye ağlayacak olursa, babanın gözüne uyku girer mi? Halkın ağzından duyduk ki, vergiler haddinden fazla imiş. Tarla vergisi, değirmen vergisi, arazi, asker vergisi, zekât, oturulan mekân vergisi, hayvan vergisi, bağ vergisi, can vergisi, öşür, fitre... Saymaya iki elinizin parmakları yetmiyor. Bu ne zulüm!

Semeriddin, "Pîr'im!" diyerek ağzını açmıştı ki, Şeyh, onun sözünü keserek devam etti:

– Zekât ödeyen kişiden öşür de talep etmek insaf mıdır, oğlum? Can vergisi de neyin nesi? Canı Tanrı tealâ vermiş, şükredilse kâfidir, kazan kaynattın, diyerek emlâk vergisi alınması da ne demek? Biçare, zavallının kara kazanı kaynamasın mı, yıl on iki ay mısır ekmeği mi kemirsin?

– Pîr'im...

– Hayvan vergisini kaldırmak gerek. Neuzübillâh! Evinde mal baktığı hâlde çocuklarını aç bırakan ev sahibi günahkâr imiş! Bahçesinde dört çift ağaç yetiştirip, meyvesini yiyen bağ sahibinden arazi vergisi yetmezmiş gibi bağ vergisi de alınıyor. Mal bakıp, sütünü içemezse, avlusuna iki arık sebze ekemezse, o nasıl köylü ve nasıl bağcı olur?

Semeriddin, "Bu konuda yetki keşke bizde olsaydı, Pîr'im", diyerek kendini savunmak istiyordu, Şeyh sesini bir perde alçaltarak tavsiyede bulundu:

– Semerkand'a, Sultan Mahmuthan'a mektup yazın. Hayvan vergisini kaldırsın, ekin ekilen araziden vergi alınmasın. Ne kadar vergi varsa, malı mülkü çok olanlar ödesin. Fukara halkın rızkına el uzatılmasın, Şeyh'imizin iradesi budur, deyin. Anladınız mı, oğlum?

Semeriddin elini göğsüne koyup başını eğdi.

Şeyh bugün kendisini karşılamaya çıkan Sabran halkı ile yüz yüze görüşmeyi düşünmüştü. Valiye tenbih etti:

– Ehl-i sünnet vel-cemaate bildirin, cuma günü ikindi namazından sonra onlara söyleyecek sözümüz var. Şimdi bize müsaade, yatakhaneye geçelim. Akşam oluyor.

Semeriddin sohbetin bu kadar hafif geçmesine memnun olup, Pîr-i mürşidi has odasına götürüp yerleştirdi.

CEHALETİN HAMLESİ
29. Bölüm

Eğer kadı yoldan çıkarsa, Allah tealâ kadıdan bezib, ona şeytanı yoldaş eder.

Hadis

Kadı Eşrefhan, Semerkand'dan rezil olarak döndü. Sultan Mahmuthan'ın huzurunda sırrı ifşa olup, ettiği rezaleti ortaya çıkınca, yeri öpüp, tevbe etti. İki asker onu sürükleyerek avluya çıkardılar. Kadıyı yere yatırıp, ellerini karaağaca bağladılar. Eşrefhan başını ağaca vurup ağlarken, "Bir Müslüman-ı kâmile şefkat ediniz, bu ne iştir, ey kahhar Mevlâm!" deyip yalvarıyordu. Fakat hiç kimse gaddar kadının feryadına kulak asmadı.

Hânekâh ehli, kadının âkıbeti ne olacak, diyerek bu seyirin sonunu bekliyordu. Bir ara bir yerden berber koşup geldi. "Bismillâhhir-rahmanir-rahim! İlâhi, bu yalancının göğsüne insaf, vicdan tohumu serp!" diyerek makasını aldı ve kadının sakalını kırkmaya başladı. Eşrefhan feryat etti, berberin elini ısırmaya çalıştı, berber aldırış etmedi. "Hey, hey, kadı cenapları, yaptığın itlik yeter, dişine sahip ol!"

deyip güldü. Göz açıp kapayana kadar berber kadının sakalını-bıyığını tertemiz edip kesti.

Sıra, Han Hazretleri'nin buyurduğu elli sopaya geldi. Kadı Eşrefhan'ı ağaçtan çözüp, hasıra yüzüstü yatırdılar. Kadı yem yeyip kuduran bir boğa gibi başını sağa sola sallayıp feryat ediyor, ayaklarını dokumacının tezgâhından çıkan ses gibi yere pat pat vuruyor, "Hey Müslümanlar, hiç değilse sakalım için hürmet edin!" diyerek ince sesiyle ciyaklıyordu. Kırbacını suya batırıp, muhtesibin emrini bekleyen görevli alaycı bir şekilde takıldı:

– Sakaldan ayrılıp, sakalsız kaldınız. Haydi, gömleğini sıyırıp, mübarek bedeninizi biraz açınız...

Kadı çıplak kaldı. Muhtesip gözü ile "Vur!" der gibi îmada bulundu. Görevli bileğini sıyırdı, gâh dört enli kırbaça, gâh saman çuvalı gibi devrilip yatan kadıya baktı. İçinde "Min-şerri'l-vesvâsil hannâs!" Yaradan mevlâm, şeytanın yamanlığından sen esirge, bu yoldan çıkmış olan kişinin emanetini alma, keşke salih kişiler arasına katılsa", diye duâ etti. Kırbaçı başının üstünde çevirip kadının ensesine indirdi. Eşrefhan "Ih!" deyip kıvrandı. İkinci kırbaç onun tam omurgasına indi. Üçüncü kırbaçtan sonra kadı sesi çıktığınca feryat etti. İnsanlar başına toplandı. Dördüncü, beşinci kırbaçtan sonra kadı yere yapıştı. Omzuna onuncu kırbaç indiğinde ciğeri sökülür gibi oldu. Saçsız başını hasıra uzattı ve kıpırdamadan kaldı. Görevli vurmayı bıraktı. Eğilip kadının yüzüne baktı. Kadının gözleri yumuk, ağzından salyası akıyordu.

– Canını teslim etmiş gibi görünüyor, dedi görevli.

– Vur, dedi yüksek sesle muhtesip, böyle haramzadeleri öldürmek sevaptır. Vur!

– Meyyite vurmak şerî değildir, beyim, deyip görevli geri çekildi. Kadıyı sırt üstü çevirip yatırdılar. Onun tandır gibi yuvarlak karnı belli belirsiz kımıldıyordu, hasır sırılsıklamdı.

Eşrefhan gözünü açtığında başında tabip oturuyordu. Kadının bileğini tutmuş, mırıldanarak duâ ediyordu. Kadıya tabip canını yakan o kırbaçlı kişi gibi göründü. Yine kendinden geçti.

Kadı hânekâhın bir köşesinde bir hafta yattı. Bir hafta boyunca tabip onun bedenine çeşitli merhemler sürüp, yaralarını iyileştirdi. Sekizinci gün tabip vedalaştı.

– İlâçların akçesini verseniz kâfi, cenap, dedi tabip, hizmetimize razıyız. Bizim yurdumuzda cebir gören bir misafirsiniz.

Kadı inleyerek yan tarafını yokladı, beş kuruşluk bir para çıkarıp, tabibin önüne koydu. Bu paraya bir ekmek bile vermezlerdi. Tabip güldü:

– Şunca gün boyunca bendeniz insanoğlunu tedavi ettim, diye düşünüyordum, yazık. Bu akçeye siz sakız alıp çiğneyin...

Tabip torbasını alıp gitti. Kadı sarı parayı yine kesesine gizledi.

– Gidersen, cehennem ol git, bana ne, nankör!

Kadı bir-iki ay Semerkand etrafındaki kervansaraylarda yatıp kalktı. Sarığını yırtıp çenesini bağlamış, başında derviş-lerinki gibi külâh, sırtında pamuklu çapan. Rezilliğini gizlemek için bahane de bulmuştu: "Tüccar idim, yolda eşkiya soydu, malımı mülkümü kaybettim, sakaldan mahrum oldum. Kendi gölgemden başka kimsem kalmadı."

Kervansaray sahibi bu cefakeş misafire merhamet edip, ondan mekân için para almadı. Kadı biliyordu, köse hâliyle Sabran'a adım atamazdı. Hiç olmazsa sakalı-bıyığı uzasaydı, yine bir yalan uydurup, doğduğu yere dönebilirdi.

Nihayet, doksan[176] çıktı, kış sona erdi.

Günler ısınmaya başladı. Sakal uzayıp, tarağa gelecek kadar oldu. Kadı, "İlâhî, melâmet ve bühtandan esirge!" deyip, yola atlandı. Bir kervana katılıp, Sabran'a geldi.

Uğursuz haberin kanadı sekizdir, derler. Başkadının dünyaya rezil olduğu çoktan beri şehirde duyulmuştu, Hafız Mevlüd bire on katıp, Eşrefhan'ın altındaki hasırı ıslatıncaya kadar dayak yediğini anlatıp, iş ortağının sırrını âşikâr etmişti. Kadı evinden dışarı çıkamıyordu, dört duvar arasına hapsolup kalmıştı. Avcıdan kaçıp, inine saklanmış bir kurda benziyordu. Kimse onun hâlinden haber alamıyordu. Kapısından müritlerin ayağı kesilmişti. Mescide çıkamıyordu. Hanımı da bir kâse çorba getirip önüne koyuyordu. Kadı her gün sabahtan akşama kadar gözünü tavana dikmiş yatıyordu. Uzun uzun of çekiyordu. Uyuyacak olsa, karmakarışık düşler görüyordu. Düşünde, elinde sopası ile Ezazil'i görür gibi oluyordu. Feryat ederek uyanıyordu. Üstüne üstlük Şeyhülmeşayih'in Yesi'ye döndüğünü işitti ve canı boğazına geldi. Ona göre bu, gayipten bir işaretti, muhakkak bir cezanın belgisi idi. Gözlerini yumup, Hakk tealâya münacaatta bulundu, mağfiret diledi, yardım talep etti, fakat yalvarmayı hiç düşünmedi.

İşte böyle musibetli günlerin birinde kapısı gıcırdayarak açıldı ve kadim dostu müftü Muhammedresul çıka geldi.

176 1 Aralık-1 Mart arasındaki kış mevsimi.

Kadı dostunu görünce, avazı çıktığınca ağladı. Müftü duâ etti ve hiçbir şey söylemeden oturuverdi.

Kadının ağlaması bitip de ağzını burnunu yağlığıyla silip temizlemesinden sonra hâlini sordu:

– Yaranız... iyileşiyor mu?

Kadı, "dost olarak şimdi mi geldin?" der gibi müftüye sitemle baktı.

– Omuzdaki yara geçiyor, velâkin gönüldeki yara geçmiyor. İçimde bir ateş yanıyor. O ateş "öc al, öc", diye beni intikam almaya zorluyor.

"Dayak bunun sırtına değil, başına inmişe benziyor", dedi kendince müftü. Kadıya bakıp başını salladı.

– Aklınızı başınıza toplayın, kadı! Havaya tükürsen, yüzüne düşer. Bir defa tükürüp gördünüz, âkıbeti ne oldu? Bundan sonra, estağfirullah, deyip iki yanınıza tükürmeniz daha makul değil mi?

Kadı oturduğu yerden doğruldu. Her zamanki gibi ağzından köpükler saçarak, çirkin ince sesiyle ciyakladı:

– Şeyh'iniz gök ve sizinle biz de kara yer mi olduk? Allah bizleri ayak altında ezilmek için mi yarattı? Kadir Mevlâm'ın bendeleri bir avuç topraktan yaratılmıştır. Hepimiz aynıyız.

– Şaşırma, kadı, toprak değil, balçık. Hâlikun beşeren-min tıyn, yani biz insanı balçıktan yarattık, dedi kerem sahibi Allah. Velâkin sen balçık gibi olma, gelenin gidenin üstüne sıçrama, deyip lûtfediyor Hakk tealâ. İnsanoğlu mükerremdir, Âdem ata evlâtları benim halifelerimdir, diyor

âyet-i kerime. On sekiz bin âlem sahibinin sözlerine boyun eğmezseniz, siz nasıl Müslüman olursunuz?

– Anlaşıldı, siz de Yesevî tarikatına girmişsiniz. Ne çare...

– Tarikat imana mâni değildir. Evvelce söyledim, yine söylüyorum, Şeyh'in bazı işleri bizim içimize de sinmiyor. Fakat büyük veliler Peygamber-i mürselin vârisleridir, bu da bir hakikat. Şeyh, bir tarikat deryasıdır. Siz ise sızıntı hâlinde akan küçük bir arıksınız, sadece. Derya bir taşmayagörsün, taşarsa onun girdabında mahvolup gidersiniz. İki cihan avaresi olup, mahvolmayayım, Hafız Şahab gibi bedduâya uğramayayım, derseniz, içinizdeki ateşi söndürün. Bu ateşi intikam suyu ile değil, tazarru ve istiğfar suyu ile söndürmek vaciptir. Şeytanın sözüne uyup, bu yoldan dönmezseniz, ben de dönüp sizin yüzünüze bakmam. Görüşmeyi kıyamete bırakırız. Vesselâm!

Müftü yerinden kalkmaya davrandı. Kadı yattığı yerden sitem etti:

– Sizden önce bâki âleme sefer eylersek, hakkımızda iki âyet okuyup, duâ edersiniz, dostum.

– Üzülmeyin. Bir nâdan dostum vardı, şeytana uyup, imanı berbat oldu, sen şefaat eyle, Rahman sahibim, deyip duâ ederim.

Müftü kapıyı hızlıca kapatıp çıktı, gitti.

Eşrefhan bir süre daha kendi yağı ile kavrulup yattı. Kendi yakının söylerse, içini deler dedikleri doğruymuş. Müftü onu bir avuç dikenle haşlayıp gitmişti. İnsanoğlunun işi bir tuhaf. Attan düşecek olsa, eyerde iyice yerleşip oturamadım, deyip kendine kızmaz, atı kamçılar. Kadı da şimdi en başında suyu bulandıran bendim, diyerek durumu kabul-

lenmek istemedi. Kabahati, o beceriksiz nakkaş ile nankör hafız Mevlüd'ün üstüne attı. İnsanoğlunun damarında mel'un şeytan da kana karışarak, beraber dolaşırmış. İşte şu menfur iblis kadının gözünü kamaştırıp, aklını başından aldı. O akıl çerağını yakıp, tevbe edip yalvarmak ve tefekkür etmek yerine, her gün biraz daha cehalet batağına batıyordu. Vücudunu kin, elem, gazap, intikam alevine kaptırdı. "El-kasasu minel-hak!" diye mırıldandı kadı. Ya üstünden, ya altından! Milletin çok büyük hürmet gösterip itibar ettiği evliyasını halkın gözünden düşürüp mahçup edemezsem, Eşrefhan adımı değiştirip, bu yurttan göçüp gitmeliyim!"

KADI İNTİKAM ALMAK İSTİYOR
30. Bölüm

Sofi sûret oldun, velâkin
Asla Müslüman olmadın.
Ahmet Yesevî

Hadis-i şerifte denilmektedir ki, güreşte galip olan kimse değil, bilâkis öfke sırasında kendi öz gazabını bastırabilen mümin kişi pehlivandır. Kadı Eşrefhan bu hadisi unutmuş, eğer unutmamış olsaydı, Rasulüllah'ın bu vasiyetine riayet etmemeyi kendine reva görmezdi. Her ne ise, bu hatâdan başka bir şey değildi.

Kaç gündür içinde düşmanlık ateşi yanıyordu. Bu ateş, kadıyı tepeden tırnağa sarmalayıp içine almış, onu müphem ve korkunç bir uçuruma doğru sürüklüyordu. Nihayet, Eşrefhan gözünü yumarak ne olursa olsun deyip, bu tehlikeli işe kalkıştı.

Sabah olur olmaz hafız Şehabiddin'e adam gönderdi. Daha önce Şeyhülmeşayih'in bedduâsından sonra Şehabiddin biraz kendine gelmiş, her ne kadar yüzünün çarpıklığı düzelmiş olsa da, sağ gözü pır pır edip duruyordu. İptidai mektepte küçük çocuklara eğitim veriyor, ana-babalarının hayır-ihsanıyla geçinip gidiyordu.

Şehabiddin eğilerek girip, kadının baş tarafına çöktü.

– Sağ yanıma ateş, dedi kadı homurdanarak, lânet olasıca kırbaç, kulağı yedi.

Hafız, oturduğu yerden kayarak, başkadının sağ tarafına geçip oturdu. İki kafadar ortak melâmet bulamacına iki yandan kaşık sallayıp, gıybeti koyulaştırdılar.

Kadı-Kaşık: Şeyh'in Mekke-i Mükerreme'ye gidemeyip, yarı yoldan dönmüş mü? İşittin mi?

Hafız-Kaşık: Ne tuhaf! Niye yarı yoldan dönmüş, aklım almıyor...

Kadı-Kaşık: Allah hoş görmemiş. Bende-i müminlere o kadar zarar verip, gönüllerini kırdı ve bu yaptığı Yaradan'ın hoşuna gider mi? Melekler, gönüller yıkan Şeyh'in yolunu kesmiş. İşte, şimdi bir grup kendisine benzeyenlerle geri dönüyor.

Hafız-Kaşık: Biz başka türlü işittik. Merv-i Cihan'da âfet yayılmış. Binlerce insan helâk olmuş. Şeyh keramet gösterip, o âfeti def etmiş. İşte kim bilir...

Kadı-Kaşık: Ee-e... Bu da bir ahmaklık olsa gerek! Derdi Allah veriyor, şifasını da kendisi gönderiyor. Bin hastalığa bir kamçı, sözlerine bendeniz inanmıyorum. Böyle bir dedikoduyu Şeyh'in etrafını saran kendi müritleri uydurmuş olmalı, buna şaşırmamak gerek. Neyse bırak, sözü ekşitmeyelim. Yemeği pişirelim. Biliyorsun, Şeyh'in boynunda kıyamet borcu var. İkimize de bedel ödemesi lâzım. Fakat bedeli nasıl ödeteceğiz, sen de kafanı çalıştır.

Hafız-Kaşık: Niyetinizi anladım. "El-kasasu minel-hak" deyip duruyorsunuz. Biz buna razıyız. Velâkin, ben keman olayım, tamam, fakat ok olamam. Mazur görün.

Kadı-Kaşık: Biliyorum, senin de uçkurun biraz gevşek. Oldu, sen kemansın, ben avcının eliyim, inşallah oku da buluruz. Şimdi sen gidip, Mevlüd budalasını çağırıp gel.

Hafız-Kaşık: Gelir mi acaba, her şeye itiraz edip duruyor.

Kadı-Kaşık: Gelir. Hac bedelin varmış, dersen, başı ile yuvarlanıp gelir.

Şehabiddin ıhlayarak kalktı ve hafız Mevlüd'ün evine doğru gitti.

Mevlüd, Eşrefhan'ın yanında elli kırbaç yeyip, sakal ve bıyığı kesildikten sonra sarık ve çapanı çıkarıp, talebe kıyafetine girmiş (medrese talebelerinin sakal bırakması şart değildi), bu acıklı hâlde Sabran'a gelmişti. Şehabiddin geldiğinde o güneş altında eşeğinin eski yularını tamir ediyordu. Bu beklenmedik misafire gözü ilişti ve "Bu yalancı yine bir belâ getiriyor olmasın", deyip endişeye kapıldı. Şehabiddin nedense gülümseyerek söze başladı:

– Kadı enişten seni görmek istiyor...

– Kadı cenapları ile aramız açık, dedi Mevlüd yulardan başını kaldırmadan, o kişi ile alıp vereceğim bir şey yok.

– Fakat kadının sana vereceği var. Hac bedelini almıyor musun?

Mevlüd Hicaz seferinden önce, Hakk yolunda emanetimizi versek, hac bedelim sizde dursun, diyerek kadıya beş-altı altın para vermişti. Aç gözlü kadı şimdi paramı geri vermiyor, diye düşünüyordu. Şehabiddin'in sözünü duydu ve küllenmeye başlayan yüreği tekrar alevlendi. Emaneti gözünün önüne geldi.

– Peki, elim değdiği zaman gelirim, dedi, içinde coşan hırsını bastırarak.

– Hayır, şimdi gideceksin! tehdit etti Şehabiddin, Kadı enişten önüne katıp gel, dediler. Kalk yerinden!

Hafız Mevlüd yularını mularını toplayıp, giyinip çıktı. İkisi uzun-kısa yola düştüler.

Eşrefhan tandıra ayaklarını sokmuş, yangelmiş yatıyordu. Mevlüd girdi. Selâm verdi, ama kadının elini almadı. Bu kadının kanını kaynattı.

– Hımm, kemiğin kokusunu sezib geldin mi, it oğlu? dedi öfkeyle bakarak.

– Bu benim helâl akçem. Mal bakıp, semirtip kazandım. Eğer siz onu yutacak olursanız, boğazınıza durur.

– Senin dilin mi uzadı, hergele! İşte, al!

Kadı yastık altından yumruk gibi deri bir kese çıkarıp attı. Hafız Mevlüd parasını saydı. İki altın eksikti. "Bu ejderha doymuyor. İstemiyorum. Mızıkçılık eder yine vermez."

Eşrefhan, deri keseyi avuçlamış oturan Mevlüd'e fark ettirmeden baktı. "Bu hayırsızı ne yapıp da yolumuza sokalım şimdi? Mescidin imamlığını vaat edeyim mi?" Kadı mülayim bir sesle söze başladı:

– Yüz kırbacı ikimiz bölüşüp yedik, evlâdım. Peki, kıçını ovuştura ovuştura gidecek misin veya... yanımızda mı yer alacaksın? Şu çiftedeğirmendeki mescidin imamlığı boş duruyor. İstersen...

Hafız Mevlüd, Eşrefhan'ın sözünü kesti.

– Arkanızdan bir defa yürüdüm ve gördüm. Sonunda bağrım delindi. Tevbe ettim. Bundan sonra sizin gayri meşru işlerinize karışmayacağım.

Mevlüd'ün gözünü karartıp, yüzüne karşı böyle konuşup efelenmesi, kadıyı yattığı yerden kaldırdı. Elini kaldırıp salladı, bağırdı:

– Lânet olsun, imansız! O dünyada da, bu dünyada da hayır görmeyesin, ahiretin yansın, diye bedduâ ediyorum! Defol gözümden, mel'un!

Mevlüd yerinden kalktı. Eşikte "selâm"a uygun "karşılık" verdi:

– Herkesin mezarı başka, amel defteri başka. Kim cennete lâyık, kim cehennemlik, bu sadece kadir Mevlâ'mın tasarrufunda.

Hafız Mevlüd gölge gibi sessizce çıkıp gitti. Eşrefhan uzun süre öfkesinden kendine gelemeyip homurdandı durdu. Nihayet, Şehabiddin'e de cevap verdi.

– Kemana el olacaksan, yarına kadar bir çare bulup gel. Ben de bir hesap edeyim. Git, ben biraz kestireyim.

Şeyhülmeşayih'i ne yapıp da maskara etsem, deyip Eşrefhan gece gündüz düşündü. Çare aramaktan, başına ağrılar girdi. Şeytanca işe kalkışan namerde şeytanın kandisi yardıma gelirmiş. Kadı nihayet, rakibine atılacak o "ok"u bulur gibi oldu.

Bir gün seher vakti Şehabiddin'i huzuruna çağırttı.

– Peki kemancı, dedi kadı hareketsiz oturan hafıza, ok bulundu mu?

– Affedersiniz... deyip mırıldandı Şehabiddin yere bakarak.

– Senden de ümidim kesildi. Baş diye omuzunda içi boş bir kabak taşıyorsun. Sen şimdi yel gibi varıp, kasap Cevlân'ı çağırıp geliyorsun.

– Koyun kesip, kan mı akıtacaksınız?

Eşrefhan, sağ salim Semerkand'dan dönersem, bir toklu mu, keçi mi kesip, hayır-ihsan yapacağım, diye düşünmüştü. Ama bunca zaman geçmesine rağmen o niyetini devamlı sonraki bir zamana erteliyordu.

– Seni kesip, sadaka dağıtacağım! dedi sırıtarak kadı, evvelâ sen gidip kasabı alıp gel, sonra hünerimi görürsün.

Şehabiddin omzunu kısıp, çıkıp gitti. "Şimdi elime düştün, kendini beğenmiş, dedi kendince Şeyh'i düşünüp kadı, göreceğiz bakalım, bu tuzaktan nasıl kurtulup gideceksin."

Cevlân kasap arasta köşesinde ete kemik sarıp satmakta idi, Şehabiddin'i görünce yüzü buruştu. "Bu vicdansız yine veresiye et isteyecek, borcunu vermeyip uzatıyor." Bu sefer hafız et istemedi.

– Beni kadı efendi gönderdi, dedi sırıtarak, derhâl gidecekmişsin.

– Kadı yerinden ayrılmış, diye işittik, dedi canı sıkılan kasap.

– Deli misin? Ne zaman ayrıldı, et kafa! Şimdiki heybetini bir görsen, eskisinden de korkunç. Haydi, dükkânı kapat!

Cevlân'ın çaresi kalmadı. Kadının karşısında onun dili kısa idi. İstemeyerek de olsa dükkânını kapattı, sırtına iki kulaç kenevir ip bağladı ve Şehabiddin'i takip etti.

Eşrefhan müşkül bir meselede rakibini mat eden ulema gibi gerilmiş yatıyordu. Kara kayrak, bir arşınlık kayış ve bıçak bulunan deri torbasını sallayarak önce Cevlân, ardından Şehabiddin içeri girdi. Kasap, "Bu obur eski sözü hatırlatıp, yine iliğimi kurutur mu", endişesiyle bir kenara çöktü. Cevlân, geçen yıl koyun etini keçi eti diye satarken yakalanmış, kadıya bir koç rüşvet verip, güç belâ kurtulmuştu.

Kadı kılıcını bileyliyordu, derhâl hücuma geçti:

– O hırsız kardeşlerin bulundu mu? Eşrefhan nişten boş bir kâğıt alıp, havada salladı, işte, ben İsficab'dan emir aldım. At hırsızları bulunsun, onların iki eli kesilsin. Hırsızlar yakalanıncaya kadar herhangi bir akrabası, ağabeyi-kardeşi veya oğlu zindana atılsın, diye emrediyor vali cenapları.

Bu yalan fermanı duyunca, Cevlân'ın aklı başından gitti. Meselenin özü şu ki, bundan üç ay kadar önce Cevlân'ın Akman ve Karaman adlı iki kardeşi dağdan at çalıp, yakalanmışlar, sonra hapisten kaçmışlar, şimdi de bir yerlerde saklanıyorlardı.

– Şimdi ne yapacaksın? dedi kızgın bakışlarını dikerek kadı. Onları bulup getirir misin, yoksa zindanda yatar mısın?

– Nereden bulayım ben onları, affedersiniz, dedi titreyerek kasap, hırsızların belirli bir mekânı yoksa...

– Öyleyse, sen bilirsin. Kardeşlerin bir ayda mı bulunur, bir yılda mı, o zamana kadar sen hapishanenin kokmuş duvarını koklayıp yatabildiğin kadar yatarsın. Vali beye de böyle diye cevap veririm.

Kasap terledi. "Bu ebleh sözünden dönmüyor. Yedi balamı ağlatıp... acından öldüreyim mi, ne yapayım? Göçümü

yükleyip başka bir yurda göçüp gideyim mi? Bu zamanda zalimin zulmünden kurtulmak olmaz. Peşimden gelir bu rezilin itleri."

Cevlân'ın nefesi kesildi. Nihayet, uzun bir of çekip söze girdi:

– Peki, kadı efendi. Kardeşlerimi arayayım.

– İşte şimdi aklına girdi, sana bir hafta mühlet. Kardeşlerine zerre kadar hizmetimiz var. Bizim şartımıza razı olurlarsa, ellerini kestirmem. Git şimdi!

"Zerre kadar hizmet"i işitince, Cevlân'ın yüreği yerinden oynadı. Gölge gibi sürünüp kapıdan çıktı.

AKMAN İLE KARAMAN
31. Bölüm

Affediyorum, velâkin sonra vuracağım.

Ahmet Yesevî

Buğdaydan sordular: "Niçin suskunsun?" Buğday dedi: "Yukarı baksam, değirmen taşı, aşağı baksam yine taş. Niçin suskun olmayayım?"

Cevlân kasap işte şu buğday makamında idi. Kardeşlerini bulsa, onların elleri kesilecek, bir ömür sakat kalacaklar. Bulamazsa, kendisi zindana kapatılacak. Sonunda Allah'a tevekkül etti. "Bizim gibi gariplerin duâsını sen kabul et!" diyerek yorga atına binip yola düştü. Dört gün Karadağ'ı didik didik aradı. Çukurlara girdi, sık ormanların içine baktı, karanlık mağaralara girdi. İki kaçak balayı görmediniz mi, deyip koyun çobanlarından soruşturdu. Akman ile Karaman sanki yer yarılıp içine girmişler gibiydi. Bulunmadılar.

Beşinci gün Seyhun boylarına doğru koştu. Genel olarak eşkiyalar, hırsızlar nehir kenarındaki kamışlıklarda saklanıyordu. Oralarda yabani hayvan çok, bu sebeple kimse oraya ayak basmaya cesaret edemez, korkar, diye duymuştu. Tah-

mini doğru çıktı. Üçüncü gün sahildeki dikenli çalılıkların arasında bir duman göründü. Cevlân'ın atı hızlı idi, kendisi de hayvan kestiği için gözü kara idi. Kurttan da, domuzdan da korkmazdı. Cevlân dumanın âheste yükseldiği yere doğru atını sürüp gitti. Baksa ki, kardeşleri köpek dalamış dilenci gibi oturuyorlar. Üstü başı kat kat yamalı, sakalları bir karış. Küçük bir kazanı kaynatıp, ocağı üfleyip yatıyorlar.

Cevlân doğrudan bastırıp, kızılcık saplı ağır kamçısı ile kardeşlerine vurmaya başladı:

– Haramiler! Kaça kaça bulduğunuz yer burası mı? Ana babanızı yaka yaka mezara soktunuz. Şimdi de beni bitirmek mi istiyorsunuz? Haydi, önüme düşün!

Cevlân yine bir-iki kamçı daha vurdu. Küçük kardeşi Karaman elleriyle başını korumaya çalıştı.

– Ağabey, attan inin, oturup insan gibi konuşalım.

– Sizler insan olsaydınız da... insan gibi konuşsaydık.

Kardeşlik değil mi, Cevlân biraz yumuşadı. Attan indi. Dizgini bir dala iliştirdi.

– Peki, söyle, ne diyorsun?

– Doğuştan ağabeyimiz olarak bizi kendi ellerinizle cellâda mı teslim etmek istiyorsunuz?

– Beni kadı efendi gönderdi, ahmak, dedi Cevlân, ikisini bulup gel. Verdiği zararı öderse, suçunu affederiz, hatt-ı berat[177] yazıp veririm, dedi. Haydi, önüme düşün.

177 Hatt-ı berat: Âzatlık belgesi.

"Hatt-ı berat"ı duyunca, kardeşlerinin içinde zayıf da olsa bir ümit ışığı belirir gibi oldu.

– Eğer vicdansızlık ederse, bu sefer kadının kendisini keserim, yiğit sözüm! dedi Akman. O kardeşine nazaran daha güçlü ve dikbaşlı idi.

Dokuz gün sonra üç kardeş kadının karşısına çıktılar. Eşrefhan bıyık altından güldü. "Ok" bulundu, kötü niyetinin yarısı gerçekleşmeye başlamıştı.

Ağabey-kardeşler bin hayale kapılarak, kadının ne diyeceğini beklediler...

Muhterem okuyucu! Şimdi göz göre göre haram yola giren sahtekâr kadının kötü niyetini açıklamanın vakti gelmiş olmalıdır.

Eşrefhan, Akman ile Karaman'a umursamaz bir şekilde baktı.

– Sizin ikinize bir iş var. Dört-beş gün içinde Şeyh Sabran'dan Yesi'ye gelecek. Perşembe günü bir buzağıyı kesin. Etini parçalayıp, gece Şeyh'in kilerine götürüp atın. Cuma namazından sonra o etleri alıp, cemaate paylaştırın. Bu, Şeyhülmeşayih'in mümin-müslümanlara olan ihsanıdır! Anladınız mı?

Ağabey-kardeş, kadının iğrenç maksadını anlamamış olsalar da, "peki" dercesine baş eğdiler.

– Buzağının eti halka ulaştıktan sonra ne olacak derseniz, işte bu ceza hükmünü işte böyle böyle yapıp yırtıp atacağız.

Kadı, nişte duran gereksiz bir kâğıdı aldı ve dörde katlayıp, parça-parça edip attı.

– Gidin şimdi, Allah yâr olsun!

Üç kardeş başlarını eğerek çıktılar.

Kadı cuma günü Cuma mescidi önünde meydana gelecek kargaşayı düşünüp, içinden kendi kendine sevindi. Ama dünyada, "ben yaparım otuz, Tanrım yapar dokuz", diye hikmetli bir söz de vardı. Bunu aklı eksik kadı bilmiyor, o düşmanlık alevini töhmet yağmuru ile söndürdüm, diye hamhayal kuruyordu.

Önceki bölümlerde hatırlattığımız gibi, Şeyhülmeşayih'in olgunluk yaşından kalan güzel bir alışkanlıkları vardı. O zat Pîr-i mürşit, kerem sahibi üstat Yusuf Hemedanî Hazretleri'nin elinden halifelik hırkasını giydikten sonra her cuma namazını müteakiben ehl-i müslim huzurunda vaaz etmeyi farz saydı. İşte, bugün de mübarek cuma günü. Şeyh, bir zamanlar kendi parası ile inşa ettirdiği Mescid-i Sultaniye'ye doğru geliyordu. Caminin avlusu genişti. Buraya binlerce insan sığardı. Halkın bahtına, çok hoş bir hut[178] rüzgârı esip, insanların yüzünü şefkatli bir el gibi okşuyordu. Yesi ehli kaç aydır arkalarını dayadıkları dağları, inandıkları bağları olan Sultanülârifin'in yüzüne müştak idiler. Bu sebeple çevre kasabalardan, Karaçık, İykan, Çağanak, Sığnak köylerinden de sayısız müritler camiye doğru akıp geliyordu. Onların arasında bizim eski tanıdıklarımız Karnak köylü gençler Kara Kemal ile Yakışıklı Nizamettin de vardı.

– Allah deyip yoluna baş koyduğumuz, sığınağımız sağ salim dönüp geldi, dedi Nizamettin duâ niyetiyle elini yüzüne çalıp.

178 22 Şubat-21 Mart arasındaki zaman dilimi.

– Beş vakit namazda Allah'tan niyaz ediyordum, Pîr'imiz tez zamanda gelsinler, deyip. Münacatım kabul oldu. Allah'a şükür.

İki dost, Şeyh'in vaazını daha iyi dinleyebilmek niyetiyle kalabalığı aralayıp, ortalara doğru geçtiler.

Hazret minbere yakın geldi. Sofi Dânişmend, Hakîm Süleyman, Kutbiddin, Baba Maçin, Yesi ulema-yı kiramları onu takip etti. Şeyh, kendisine gözünü dikip, sözünü sabırsızlıkla bekleyen cemaati dikkatle gözden geçirip, biraz sessiz kaldı.

– Biraderlerim! Sekiz ay önce burada durup, hac için veda etmiştik. Hamd ü sena Rabbilâlemine olsun, tekrar görüşmeyi nasip etti. Sıcak yüzlerinize bakıp, gönül katındaki elemden kurtuldum, Allah' şükür!

Kalabalıktan bir uğultu koptu. "Pîr'im! Pîr'im!" şeklinde hitaplar yankılandı.

Herkes birden "Âmin!" diyerek ellerini yüzlerine çaldılar.

Şeyh nasihate başladı.

– Azizler! Birbirlerinize yardım edip, iyi komşu olarak bu birlik ve beraberlik tavrınız, bendenize Rasulüllah'ın vasiyetlerini hatırlattı. Komşu komşunun süsüdür, komşu komşunun aynasıdır, diyorlar hak Mustafa. Bugün komşuluk âdabı ve komşuluğa riayet etme hususunda bir çift söz söylemek niyetindeyiz.

Halk arasında nakledilen bir rivayete göre, iyi komşu kardeşten evlâdır. Kıyamet günü de komşudan, demişler. Sıcak canın yatacak yeri var, yürüyecek yeri var, kim ona medetkâr, kim ona kol-kanat? Şüphesiz yan komşun, can komşundur.

Büyük günah, komşuya zarar verip, onu rahatsız etmektir. Sevap dilersen, dört yanındaki komşundan dile. Elinden gelirse, onlara iyilik et, elinden gelmezse, dilin ile gönlünü hoş et. Bizden önce geçen şeyhler söylemiş, ikramda bulunacak paran olmazsa, gönlünü hoş edecek dilin de yok mu, ey ahali, demişler.

Kendine reva görmediğin şeyi niçin komşuna reva görüyorsun? Rivayet ederler ki, bir aziz zatın evinde fare peyda oldu. Fare üreyip, çoğaldıkça çoğaldı. Ev sahibinden sordular: Niçin fareleri komşunun evine doğru kovmuyorsunuz? Veya kedi bakmıyorsunuz? O dedi: Kedinin sesini işitince, fareler komşunun evine kaçıyor. Kendi rahatım için başkasının rahatını bozmaktan korkuyorum. Bu, bir iman sahibinin sözüdür.

Rasul aleyhisselâm şöyle söylediler: Eğer komşun senden yardım dilerse, reddetme, borç isterse, ver. Biçare fakir düşerse, alacak için zorlama. Hasta olursa, haber al, vefat ederse, cenazesinin ardından var. İyi gününde tebrik et, kederli olursa, gönlünü hoş et. Tatlı yiyeceğin olursa, komşuna çıkar, ikram et. Senin evinde yağlı kazan kaynarken, komşun yavan yiyorsa, bundan utan. Balaların tatlı külçe yiyerek biçarelerin yetimlerini daha da mahzunlaştırmasın.

Dam kuracak olursan, yan komşunun damından yüksek yapma ki, onlara esecek olan rüzgârın yolu kesilmesin. Mutfağından yükselen duman ile komşunu rahatsız etme. İyilik edip, yüzüne vurma, zira minnet himmetin cellâdıdır.

Pîr-i mürşit vaazını tamamlamadan önce, kalabalığın ortasından ince bir ses duyuldu:

– Evliyamız iman, insaf, diyanet hakkında doğru söylediler. Velâkin, o Hazret'in boğazından geçen lokmanın her

zaman helâl olduğunu söylemek mümkün mü? Şimdi dört müslümanı şahit olarak tespit edip, Şeyh'in kilerine girelim. Orada fakir bir garibin kesilen buzağı yatmaktadır. Sahibi de şurada, buzağın derisini tanıyor. Haydi, imanına güvenen korkusuz bir Müslüman varsa, buraya çıksın!

Kalabalığın içinden az önce seslenen namert kişi ile beraber bir kambur adam çıktı. Onlara Akman ile Karaman da katıldılar. Halk, bu nasıl iş, Pîr-i kâmilimiz deyip itibar ettiğimiz evliyamızın kilerinde hırsızlık mal varsa, diye dehşetli bir şüphenin şaşkınlığına uğradı.

O sırada az önceki iki menfurun şahitliğinde Akman ile Karaman Şeyh'in avlusuna girdiler. Yeni kesilen buzağının iki parça etini omuzlayıp çıkararak halkın önüne attılar. Bunun üzerine bir hengâme koptu.

– İşte, Pîr'lerinin nefs-i emmaresi! dedi gözleri yuvalarından fırlayarak kambur kişi.

– Güvenilen dağda geyik yatmaz, dedikleri doğruya benziyor, diye onu destekledi biri.

Mescidin avlusu kıyamet yerine döndü. Birbirine kafa atan, birbirine söğen, tepen, yakasından tutup sürükleyen. Yesevî taraftarları ile muhalifleri kendi aralarında döğüşüp, kanlı bıçaklı oldular. Bu hengâmeyi sessizce seyreden Şeyh sağ elini kaldırdı:

– Yeter! Yeter!

Nedense herkes birden suspus oldu. Şeyh fırtınalı bir deniz gibi dalgalanan kalabalığa bir lâhza öfke ile baktı. Sonra ellerini açıp, göğe baktı. Sinesi kaygı ile dolup, münacat etti:

– Ey, iki âlem sahibi! Yüce Allah! Akı ak, karayı kara kılan sensin. Eğer haram lokmaya göz dikmiş isem, ben köpek olayım, yoksa bu sadık kulunu karalamaya çalışanlar şurada köpeğe dönüşsün! Senden başka dileğim yok, vallahü a'lem bissevab!

Hazret elini yüzüne çaldı ve birden dönüp, içeri girip gitti. O sırada gözün görüp, kulağın işitmediği müthiş bir olay meydana geldi. Önce Akman, ardından Karaman öne doğru büküldü. Sonra dört ayaklı olup her tarafa saldırmaya başladılar. Yavaş yavaş onların bedeni kara bir yün ile kaplandı. Kulakları, ağızları uzadı. Akman ak köpek, Karaman kara köpek şekline girdiler. Eski ağabey-kardeşler havlayarak herkesi kovalıyor, insanlar korku içinde sağa sola kaçışıyor, itler hırlayarak genci yaşlıyı ısırıyordu.

Hakikaten cesur olan gençler itleri tekmeledi, vurdu. Ama onlar insanoğlunun baş edebileceği gibi değildi, ak köpek ile kara köpek gâh yerde toprağa karışmış parça ete atılıyor, gâh ahalinin ayağına saldırıyordu.

Nizamettin eline büyük bir sopa aldı ve döndürerek Akman'ın kafasına attı. İt vang vang diye tuhaf sesler çıkararak kaçtı. Kemal kamasını çıkarıp, Karaman'ın karnına sapladı. İt can havliyle bir yuvarlandı, Akman'ın peşinden gitti. Ahali bu mucizeye, bu keramete akıl erdiremeyip, suspus olup dondu, kaldı. O sırada Nizamettin ile Kemal iki iti kovalayarak peşlerinden gitti.

Bir saat sonra Nizamettin nefes nefese dönüp geldi:

– Haramiye yetişemedim, dedi, it gibi hızlı koşuyormuş.

Kemal ise Karaman'ı öldürüp, iki kulağını delil olarak kesip, akşam üzeri evine döndü.

Korkağa çift görünür, dedikleri doğru imiş. Kadı, duyduğu her sesten ürker hâle geldi. Yesi'deki o hengâmeden sonra uykusu haram oldu. Korkunç rüyalar görmeye başladı. Rüyasında Akman ile Karaman onun iki bacağını o ölen buzağının eti gibi parçalayıp sürüklüyormuş. Bir gün, "Nerede o veledi zina, şimdi domuz gibi boğazlayıp atacağım!" deyip bıçak çekerek Cevlân geldi evine. İyi ki, o sırada, bağın alt tarafında abdest alıyordu, kasaba rastlamadı.

İnsanların nazarında o devasız bir derde uğramış, dilsize dönüşmüştü. Cemaate katılmaya onun haddi de, imanı da, vicdanı da yoktu.

Kadı sabah olunca sokağa çıkıyor, kapı ağzındaki toprak sofaya çöküyor, elindeki eğri bir asâ ile çirkin paçavraları karıştırıp oturuyordu. Konuşma kabiliyetini kaybetmiş, "goşt"[179] diyemiyor, "o-oş", diyordu: "m-ma-a... Ak-ma-an, o-oş... buza-ğı-nın..."

Gelen geçene ağzını yayarak sırıtıyordu. Ağzından köpük saçıyordu. Asâ ile tehdit ediyordu. İnsanlar ondan yaka silkiyordu:

– Çıldırdı, zavallı.

– Evliyanın affediyorum, velâkin sonra vuracağım, dedikleri şu olsa gerek.

– Doğru söyledin.

Kadı devamlı çürümüş olan bir paçavrayı buzağının eti zannederek asâsının ucunda havaya atıyordu. Deli gibi kıkırdayarak, katıla katıla gülüyordu.

O artık çıldırmıştı.

---

179 Goşt: Et.

NEREDESİN, KAYNARBULAK!
32. Bölüm

Nerde görsen gönlü kırık mahrem ol,
Öyle bir mazlum yolda kalsa, hemdem ol.

Ahmet Yesevî

Şeyh, tan yeri ağarırken uyandı. Rukiye bibi su ısıtıp koymuştu, abdest aldı. Sabah namazını eda etti. Sonra eline tesbihini alıp, tekbir getirmeye başladı. Hakk sübhanehü ve tealânın doksan dokuz güzel ismini dilinde takrarlayıp, uzun süre oturdu. Ve nihayet, güneşin doğuşu yaklaşınca, Peygamberden naklolunan tesirli duâları okuyup, yerinden kalktı. Rukiye banu erinin nereye gideceğini biliyordu, bunun için "Mescide mi, babası?" diye sormadı. Şeyh uzaklaşıp gitmedikçe kapıyı kapatmadı. Baş örtüsünün ucunu dişleyerek düşünceli hâlde uzun süre arkasından baktı kaldı.

Mescit ile ev arası üç yüz adım kadar geliyordu. Ara yolda halvethane. Orası kış aylarında çilehane vezifesini de görüyordu. Şeyh bazen uzaktan bir meseleyi tartışmak için gelen tarikat muhaliflerini veya talep sahiplerini burada kabul ediyordu. Halvethane kapısı yarı açık ve sanki "İkamet edeceğiniz vakit gelmedi mi, Şeyh'im?" diye çağırıyor

gibiydi. Hazret'in içinde bu davete cevabı hazırdı: "Henüz zamanı var. Çözülmedik düğümleri çözelim. Mansurhoca Beytülharam'dan dönsün. Bu tarafta Gaybullah'ın şer'î babasını bulmak lâzım. Süleyman'ın irşadı, onun Harezm eline gönderilmesi... Dârülfenâdan etek silkmeye karar verdik. İnşallah, Allah'ın bağışlayacağı gün yoldaş olup, mahrem olup, şebnem olup, ... sıcak bağrına döneriz."

Şeyh hayal içinde yavaş yavaş yürüyüp, Mescid-i Sultaniye'ye varıp girdi. İçeride, mihraptan biraz aşağıda Sofi Dânişmend, Hakîm Süleyman, Kutbiddin, Baba Maçin devre kurmuş oturuyorlardı. Başları eğik, tıpkı zikr-i kalbîye gark olmuş dört derviş gibi dünya ile işleri yoktu. Hazret kısa bir öksürük nöbeti geçirdi. O sırada dört mürşit başlarını kaldırıp, hızla ayağa kalktılar. Aynı zamanda selâm verip, Pîr'in eteğini tuttular. Şeyh, baş tarafa geçip oturdu. Kısa bir duâ etti. Süleyman nişten sarı bir kâğıda sarılıp, ortasından ip ile bağlanmış olan bir mektup getirdi. İki eliyle Pîr-i mürşide uzattı.

– Mansurhoca'dan müjde geldi. Dün akşam bir tüccar verip gitti, Hazret'im.

Şeyh mektubun bağcığını çözdü, neye benzer şekilde dürülmüş kâğıdı düzeltti. Mansurhoca'nın küçük hüsnühattını gözden geçirip, Süleyman'a geri verdi.

– Haydi, okuyun, hacı Mansur'un arz-ı hâlini dinleyelim.

Süleyman dizlerinin üzerine çöktü. Tıpkı Kelâmullah'ı tilâvet eder gibi, kıraat ile okumaya başladı:

– "Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!

Hakk tealâ merhameti ve siz Pîr-i mürşidin icabetiyle sağ salim Hâne-i Mübarek'e geldik. Ka'betullah toprağını ta-

vaf edip, gönlümüz nurla doldu. Müzdelife, Arafat'ta, Mina'da hac emellerini eda ettik. Medine-i Münevvere'de Hatemün-Nebiyullah (İlâhî, o zat-ı şerife cennetin baş köşesi müşerref olsun) türbesini ziyaret ettik. İmanımız tıpkı su içmiş gibi oldu. Pîr'im! Canımız selâmet olursa, Hakk tealâ şefaati ile yol hazırlığı görmekteyiz. Hacılık makamına erişip, ihram giymiş müritleriniz ile yaz mevsiminin çillesine[180] kadar mübarek dergâhınıza ulaşmak ümidi, gönlümüzü aydınlatmaktadır.

Müştak-ı didar talebi ile,

Hacı Mansurhoca.

Vesselâm vel-kelâm."

Mansurhoca'nın mektubunu işitince, Şeyh'in gönlüne bir damla nur indi. Düşüncesine göre, uzlete doğru atılacak adımın başlangıcı yaklaşıyor gibiydi. Yani, o dolaşık düğümleri çözmeye başlamak lâzım. Şeyh'in aklına Abdurauf geldi. "Hacdan dönünce, müşkülünüzü çözeriz, deyip söz vermiştik. Şimdi nerelerde dolaşıyor kim bilir o biçare yiğit?"

– Biz sofi ile köyleri bir dolaşıp gelelim, dedi Hazret üç müridine bakıp, sizler hânekâhta bulununuz. Talebeler etrafa dağılıp gitmesin.

Şeyh birden kalktı.

– Babakul, iki at getirin.

Yarım saat sonra, Şeyhülmeşayih ile Sofi Dânişmend iki yorga at üstünde Karadağ tarafına revan oldular. Şeyh, Sofi Dânişmend'i yanına boşuna almış değildi. Evvelâ, Sofi,

180 Yaz çillesi: 25 Hazirandan 5 Ağustosa kadar devam eden en sıcak günler.

Pîr-i kâmilin kardeşi Sadrhoca'nın evlâdı, yani yeğeni. İkincisi, o Hazret'in velilik rütbesine erişen halifelerinden birisi. Muhammed Sofi'ye Dânişmend unvanı boşuna verilmemişti. Şeyh'in aklına Mervezî geldi. Birkaç yıl önce Merv'den müderris Mervezî gelmişti. O türlü melâmetlere inanıp, cemaatin huzurunda Hoca Ahmet Yesevî'yi mahçup duruma düşürmek maksadıyla yola düştü. İki bin müşkül mesele hazırladı. Yanına kırk ulemayı aldı. Müderrisin kervanı yola düşünce, Şeyh Sofi'yi çağırdı. "Bakın, Sofi, Merv'den bize doğru cenap Mervezî geliyor. Gönlünde iki bin mesele bulunmakta. Onun yarısını halledin!" Dânişmend duâ etti. Müderrisin gönlünde yer eden iki bin meselenin yarısı unutuldu.

Mervezî Yesi'ye gelip, minberi sahiplendi. Niyeti, sorularını sorup, tarikat ehli önünde Şeyh'i sınamaktı. O sırada Şeyh'in işareti ile Dânişmend, Mervezî'nin gönlündeki bin soruyu da hiç iz bırakmaksızın yok etti. Müderris şaşkın hâlde koynundan kalın bir defter çıkardı ve okumak istedi. Baksa ki, defterin sayfaları bembeyaz, hiçbir söz kalmamış, silinip gitmiş. Mervezî suspus olup, rengi bozardı. Ve nihayet, minberden aşağı inip, Şeyh'in önüne geldi, onun eteğini gözüne sürüp, yalvardı: "Sizden şüphe ettim, affedin, Pîr'im..."

Şeyh atını yel gibi sürüp giderken, böyle dânâ bir yeğeni ve halifesi olduğu için Hakk tealâya şükretti.

Karaçuk, Koşaba, Ciydelik köyleri arkada kaldı. Ta uzakta, Karadağ tepesinde hörgüçlü bir deve gibi donup kalmış olan kaya göründü. Şeyh dizgini serbest bırakmış, etrafı seyrederek gidiyordu. Hut[181] girmiş, köylü çapasını, pulluğunu sürüyüp tarlaya çıkmıştı. Ta ötede bir yarıcı toprağı

181 22 Şubat-21 Mart arasındaki zaman dilimi.

işliyordu. Yolun kenarında belini bağlayan bir delikanlı çift sürüyordu. Şeyh'in aklına kendi söylediği eski bir hikmet geldi: "Köylü değildir, çapa işleyip ekmek yemezse." Şeyh kederlendi: "Velâkin ekincinin ekmeğine musallat olan yarıcılar iyice arttı. Ürün toplanınca, harman tepesinde kara kuş gibi peyda oluyorlar. Köylü Allah'tan başkasına derdini anlatamazsa. Yazık!"

Bir menzil daha yürüdüler. "Nereye atlandık?" diye sormaya sofide cesaret yok. Pîr'den izin olmadıkça soru sormak terk-i âdaba giriyordu. Pîr-i mürşit sevk-i tabiîsi ile sezdi ki, sofinin dilinde bir soru dolanmakta.

– Kaynarbulak'a yol aldık. Abdurauf aklınızda mı?

Avare dolaşan Abdurauf'un acı kaderinden Dânişmend de haberdardı. Pîr'in niyetini derhâl anladı.

– Yaşadığı yeri bir görelim, dedi Şeyh, sonra yeğenine tebessüm ederek baktı, zavallı gencin müşkülünü çözmeyi Süleyman ile ikinize verdik.

Sofinin yüreği yerinden oynadı. "Aradan iki yıl geçti. Abdurauf denilen divane kim bilir nerelerdeydi? Ya hanımı? Onların meselesi daha da karmaşık bir hâle gelmedi mi?"

– Pîr'im, siz yardım etseniz...

Şeyh sesini çıkarmadı. O Abdurauf'un hanımından doğan çocuğun babasını bulmanın yolunu zihninde olgunlaştırmıştı. Kaynarbulak, iki tepe arasında uzanan güzelce bir köydü. Şeyh, bir zamanlar Hazret'i Ukkâşa'[182] nın türbesini ziyaret etmek için buraya bir-iki defa gelmişti.

182 Hazreti Ukkâşa, sahabeden olup, Kaynarbulak'ta medfun bulunduğu rivayet edilmektedir.

– Mescide sürün, sofi! dedi Pîr. Muhammed geçenlerden yol sordu.

– Tâ oradaki, damında gelincik açan ev! dedi eski çapanlı bir kimse.

"Geçen yıl dam sulanmamış, dedi içinden Şeyh, yoksa bu kadar ot bitmezdi."

Mescitte üç-dört kişi oturuyordu. İki yabancı atlıyı görünce, hemen dışarı çıktılar.

– Hoş gördük, misafirler! deyip elini göğsüne koydu yaşlıca bir kişi. Daha genç olanı ise, atları dizgininden yedeğine aldı gidip, yaşlı bir dut ağacına bağladı.

Şeyh ile Sofi Dânişmend içeri geçtiler. Şeyh baş tarafta hasır üstüne döşenmiş eski bir keçeye bağdaş kurdu. Duâ etti. Namaz kılanlar, bu gelenler kim acaba, der gibi gâh Şeyh'e, gâh Sofiye baktılar. Onlar dünyadan habersiz, dağın eteğinde, az bir nüfusun yaşadığı bu köyde ömür sürüyor, karşılarında Sultanülârifin'in, evliyalar serverinin oturduğunu hayal bile etmiyorlardı.

– Biriniz gidip köy aksakalını çağırıp gelsin, dedi nihayet Sofi, Yesi'den misafir var, deyin.

Bir genç hızla kalkıp yürüdü.

Çok geçmeden köy muhtarı aynı şekilde hızla çıkıp geldi. Muhtar, gayet heyecanlı, sarığı gelişi güzel sarılmış ve henüz hamamdan çıkmış gibi kan ter içindeydi. Hisamiddin aksakal, Şeyh'i iyi tanıyordu. O ara sıra kaleye varıp, Hazret'in nasihatlerinden nasibini alıyordu.

Mescidin üst tarafında Şeyhülmeşayih'i görünce, Hisamiddin kapıda şaşkınlıktan bir saniye donup kaldı. Pîr-i mür-

şidin beklenmedik bir zamanda buralarda peyda olması, rüyada bile görülecek bir şey değildi. Ona göre bu, Allah'ın bir inayeti ve sonsuz bir mükâfatı idi.

– Ayağınıza sağlık, Pîr'im! Biz garipler mekânına attığınız adımlarınız mübarek olsun!

Hisamiddin, Pîr-i mürşidin huzuruna varıp saygıda bulundu. Şeyh, aksakalın göbeğine düşmüş, birbirine yapışmış sakalına baktı: "Sakalı bele kadar uzatmak sünnete girmez, onu kısaltın!" demek istedi, fakat eğer feraseti yetseydi kendisi bunu bilirdi, deyip sessiz kaldı.

Aksakal şirinlik yapmak istedi:

– Ne hizmet olursa, hazırız, Pîr'im...

– Hizmet var. Abdurauf nerede, biliyor musunuz?

Hisamiddin sanki Abdurauf'un kaybolmasından dolayı kendisi suçluymuş gibi irkilip hızlı hızlı cevap verdi:

– Ölümden haberim var, o yiğitten haberim yok, Pîr'im. Hanımı annesinin evine gitmişti. Kendisi ise... bu küçük çocuğun babası bulunmazsa, köye adım atmam, diyormuş. Allah bilir, şimdi hangi delikte yaşıyor...

– Yer altında olsa da, o genci bulup, huzurumuza getiriniz. Duydunuz mu?

– Duydum, Pîr'im, duydum, dedi dudakları titreyerek aksakal.

Şeyh birden yerinden kalktı.

– Yolu göster, aksakal, Abdurauf'un evine gidiyoruz.

Abdurauf'un anası dar ve alçak eyvanda kirmen eğirip oturuyordu. Evliya-yı kebiri görünce, hıçkıra hıçkıra ağladı.

– Başımı hangi taşa vurayım evliyaatası! Hem oğuldan, hem torunlardan ayrılıp, tek başıma mezar olup kaldım. Hu-uv... Biz gariplerden de haber soran bendesi varmış, Allah'a şükür...

Şeyh zavallı anayı teselli etti:

– Ağlamayın, kardeşim. Abdurauf bulunacak. İşte, aksakal elinden tutup getirecek oğlunuzu. Gaybullah'ın babası sağ, onu da bulduracağız. Gelininizde kusur yok, o zinakâr değil. İnşallah, yakın günler içinde aileniz tekrar toplanacak.

Ana hıçkırarak Şeyh'in eteğinden tuttu, etrafında dönerek, göz yaşlarını Pîr-i mürşidin eteğine sildi.

Yesi'ye akşam düşerken iki atlı kaleye geldi. Nice günden sonra o gece Şeyh rahat uyudu.

GAYBULLAH'IN BABASI KİM?
33. Bölüm

Kadınlara güzellikle ve iyilikle muamele ediniz.

Hadis

Kadının, gül açan bağındır.

Kadim Hikmet

Aradan on gün, on beş gün geçti. Hut çıktı, Hemel[183] girdi. Fakat Abdurauf'tan haber yoktu. Şeyh'in emri ile Baba Maçin tıpkı geçen yılki gibi çevredeki hânekâhları, misafirhane ve kervansarayları dolaştı. Hattâ tekkede de kalmadı. Ne tuhaf ki, bu derbeder genç sanki yeryüzünden yokluğa doğru kaybolmuş gibiydi.

Abdurauf, Hut'un sonunda ortaya çıktı. Hisamiddin aksakal olmadan, yalnız kendiliğinden hânekâha geldi. Onu ilk önce Baba Maçin gördü. Bir iş için dışarıya çıkıyordu ki, gözü kapının dışında köşede, başı yere değecek gibi oturan birine ilişti. Yanına varıp, yavaşça omzuna elini koydu.

– Hey Tanrı'nın kulu, kimsin? Niçin böyle oturuyorsun? Hasta mısın, nesin?

183 22 Mart-21 Nisan arasındaki zaman dilimi.

Abdurauf başını biraz kaldırarak cevap verdi:

– Ne canlıyım, ne ölü. İki cihan avaresiyim...

Baba Maçin Abdurauf'u tanıdı. Şaşkınlığından "Maşallah!" dedi.

– Hey evlât, hangi delikte yaşıyorsun? Seni aramaktan açmadık kapı, girmedik delik kalmadı. Haydi, kalk!

Abdurauf'un ayağa kalkacak mecali yoktu. Baba Maçin onu zorla kaldırıp, toprak sofaya geçirdi. Abdurauf of çekti.

– Delikleri mekân tutmuş yaşıyordum. Pîr'imiz yurda dönmüş, diye seyislerden işittim...

– Sen kımıldama, yerinde otur, dedi Baba Maçin ve hızla içeri girdi.

Şeyh, Hakîm Süleyman ile Kutbiddin'e birşey anlatmaktaydı. Baba Maçin, her zamanki gibi kapıdan itibaren "Pîr'im!" diyerek paldır küldür girdi. Şeyh, Baba Maçin'in bu tavrına alışmıştı, bunun için tebessüm ederek sordu:

– Ne oldu, Babakul, ala öküz doğurdu mu?

– Abdurauf bulundu! dedi Atakul, kapı önüne bıraktım. Onu huzurunuza alayım mı, Pîr'im?

Şeyh nice aylardır dağ taş dolaşıp, bedeni su-sabun görmeyen bu çıldırma derecesindeki gencin hâlini gözünün önüne getirdi.

– Onun sakalını-bıyığını tıraş edin. Hamama götürün. Tepeden tırnağa yeni elbise giydirin. Üç gün iyice yedirip içirin. Canını toplasın. Sonra görüşsek olur.

Babakul yel gibi çıkıp gitti. Abdurauf sırtını duvara dayamış, başını eğmiş oturuyordu. Babakul bu sefer onu iyice gözden geçirdi. Bir yıl önceki cüsseli, geniş omuzlu yiğitten eser kalmamıştı. Bugünkü Abdurauf, eski Abdurauf'un gölgesi idi sanki. Erimiş, çöp gibi kalmış, gözlerinde nur yok. Sırtında eski bir çapan, başında kir pas içinde eski bir kulaklı kalpak, saç-sakalı darmadağın, kalkmaya hâli, yürümeye mecali yoktu.

Baba Maçin Abdurauf'u koltuğuna girip hamama doğru alıp gitti.

Onu çırılçıplak soyundurdu. Hamam görevlisine buyurdu ki, bu yiğidin yedi kat derisini sıyırıp al, göbeğinde kiri kalmasın...

Abdurauf hamamdan kuş gibi hafifleyerek çıktı. Babakul ona yeni çamaşır-gömlek, hırka giydirdi. Başına yeni, giyilmemiş bir takke kondurdu, ayağına konçlu çizme giydirdi. Sonra aşçının huzuruna götürdü. Şaka ile karışık onu tehdit etti: "İşte bu dervişe üç gün doyuncaya kadar yemek ver! Üç günde kurt gibi yapmazsan, karnını deşerim, bunu bil!"

Aşçı bazen Babakul'un yaptığı şakanın gerçeğe dönüşmesinden korkardı, elini göğsüne götürüp tazimde bulundu.

Dört-beş gün içinde Abdurauf kendine geldi. Yüzüne kan yürüdü.

Belini doğrultup, rahatça ayakta durabilecek hâle geldi. Babakul onu eliyle kaldırıp, bir-iki silkeledi ve "Şimdi kadın olsaydın, işe yarayacak hâle geldin, bala!" deyip yere bıraktı.

– Yürü, Pîr'imin huzuruna giriyoruz!

Abdurauf yüreği hızla çarparak Babakul'u takip etti. Bismillâh, deyip eşiği atladı ve baş köşede halifeleri Muhammed Dânişmend ile Hakîm Süleyman'ın ortasında oturan evliya atasını görüp, diz çöktü. İçi bir tuhaf olup, heyecanlandı. "Evliyaata!" demeye hazırlandı. Fakat boğazına bir şey tıkandı, gözlerine yaşlar doldu. Başını eğip, sessizce oturuverdi.

Nihayet, Şeyhülmeşayih'in tanıdık, mülâyim sesi duyuldu:

– Buraya gelin, Abdurauf!

Abdurauf dizlerinin üstünde ilerledi. Hazret'e dört-beş adım kalınca durdu. Yerden başını kaldırıp, evliya atasının gözlerine ürkekçe baktı. Bu bakışta hem tazarru, hem iltica, hem de ümit görünüyordu. Şeyh, gence gözünün ucuyla baktı. Sordu:

– Nasılsınız şimdi?

Gencin dili ilk defa söze geldi:

– Sizi görünce derdimin yarısı gitti, evliyaata.

– Yiğit kişi böyle olur mu oğlum? dedi Şeyh, çöldeki ot rüzgâr esse eğilir, velâkin yine belini doğrultur. İğne gibi incecik kardelen sert toprağı yarıp, aydınlık âleme atılıyor. Siz insansınız, o kardelen kadar gücünüz yok mu? Er kişinin zîneti kuvvet, şecaat ve sabırdır. Siz henüz genç yaştasınız, önünüzde aşılacak dağlar, geçilecek ırmaklar duruyor. Böyle hasret ve nedamet ile nasıl hanımınızı terbiye edeceksiniz, bedeninize düşünüp bir bakın. Yiğidim, deyip belinize kuşak sarıyor musunuz, tamam, o hâlde yiğitliğin gereğini yapın, oğlum!

Abdurauf ellerini göğsünde kavuşturup, başını eğdi:

– Âsilik ettim, bağışlayın, ata...

– Âsilik değil, âcizlik ettiniz. Kendinize gelin.

İşte bu ağalarınız ile yarın evinize gidin. Hanımınızı getirin. Bu ikisi hanımınızın zinadan hâli olduğunu ispatlayıp, Gaybullah'ın babasını bulup verecekler. Gidin, bugün dinlenin.

İki yıldır Abdurauf'un yüreğinde bir yarası vardı. Gece gündüz vücudunu yakıp kavuruyordu. Evliya atasının iki çift sözü bu yaraya merhem koymuş gibi oldu. O gayri tabiî bir kuvvet ile ayağa kalktı ve arkası ile yürüyüp eğik vaziyette çıkıp gitti.

Şeyh halifelerine de izin verdi.

– Yarının hazırlığını görün. Babakul'a söyleyin, üç at hazırlasın.

Şeyh yalnız kalıp, düşünceye daldı. "Kadın zinadan hâli. Bu açık. Peki, bu durumda Gaybullah'ın babası kim?" Hazret tesbih çekip, gözlerini yumdu. Nâsut âlemini[184], lâhut âlemini[185] gezip, muammanın çözümünü aradı. Kalp gözünü Kaynarbulak'a çevirdi. Yine geçen yılki gibi büyük bağda orak sallayan karasakallı, cüsseli genci görür gibi oldu. İşte, o orağını yere koydu. Eski çapanının yırtık yerinden bir parça pamuk sıyırıp aldı... Komşu bağda ise, sureti gayet güzel genç bir kadın gölgesi peyda oldu. Kadın bir buzağıyı yedeğine almış gidiyordu. Birden buzağının ipini bıraktı ve... hâlsizlenip yere oturdu...

184 Nâsut âlemi: İnsanlık âlemi.
185 Lâhut âlemi: Tanrı âlemi, ulûhiyyet âlemi.

İlm-i gayb, sevk-i tabiî şerafeti olarak Şeyh, Gaybullah'ın dünyaya gelişine sebep olan mucizeyi keşf etmiş gibiydi. Gönlü aydınlandı. Tekbir getirdi. Arz ve semanın yegâne sahibine şükredip, yerinden kalktı.

Ertesi sabah yolculuktan önce Şeyh iki halifesine meselenin çözümünü söyledi:

– Yirmi kadar genci toplayın. Evin köşesine perde çeksinler. Üç arşınlık bir ip alınsın. İpin bir ucu kadının bileğinde, bir ucu gencin elinde.

Şeyh mânâlı güldü.

– Bu tarafı kendilerinin nefsaniyetlerine havale. Biriniz Dânişmend, biriniz Hakîm. Âmin! El-muflis fî emânillâh. Biçareler Allah'ın kendi himayesindedir.

Üç atlı yola düştü. Şeyh, onların arkasından uzun süre dikilip baktı.

Kaynarbulak iki-üç fersah geliyordu. Hızlı yürünecek olsa, iki saatte ulaşılırdı. Atlarını koşturup giderken, üç yolcunun zihninde üç ayrı fikir dolanıyordu. Sofi Dânişmend düşünüyordu: "Kadının bileğine ip bağlı. İpin bir ucu yabancı bir gencin eline bağlanmış. Peki, ip gerilip çekildiğinde kimin kalbinin huzursuz olması gerek? Kadının mı veya o sınava gelen yiğidin mi? Pîr, o tarafı size havale dediler."

Süleyman işrak ilmini iyi öğrenmiş, yani başkasının fikrini okumak iktidarına sahipti. Sevk-i tabiîsi ile Dânişmend'in zihnindeki soruyu anladı.

– Doğru, Sofi, dedi, bendeniz de bu düşüncedeydim.

O biçare kadın yabancı erkeğe yaklaşmamış, velâkin sıla-i rahmine o karasakallının döl suyundan bir katre geçmiş.

Acaba! Bu nasıl bir mucize, Sofi?".

– Kaynar'a varalım hele, çocuğun babasını bulursak, kendisinden sorarız.

– Ya bulamazsak?

– O zaman Hakîm Süleyman ile Sofi Dânişmend'in Pîr'in huzurunda yüzleri kara çıkar. İnşallah, bu sevap işte rahman olan Rabbim yardım eder.

Abdurauf'un fikri zikri hanımında idi: "Zibahan gelir mi acaba, gelmez mi? Vurmadım, söğmedim, talakını vermedim. Üç balaya (o yabancı çocuğu hesaba katmak içinden gelmedi) merhamet ederse, eve döner. Her ne ise, işte bu ağalar benden olmayan balanın babasını bulup, hanımımı temize çıkarsınlar da. Ey Tanrım-ey, sen esirgeyensin..."

Abdurauf avlusuna girdi ve "Anacan!" diye haykırdı. Ses seda çıkmadı. O etrafı dolanıp, ağlayıp duruyordu. Bağ tarafından bir deste çalı çırpı koltuklamış, anası çıkıp geldi. Abdurauf "Ana! Anacanım!" deyip validesini karşılamak için koştu. Anası durdu. Oğlunu tanımadı. Ağlamaktan gözlerine perde inmişti.

– Hey, sen kimsin, balam? dedi, temiz giyinmiş boylu poslu yiğide bakıp.

Abdurauf uçarak gidip, anasını kucakladı.

– Sizi yakmakta olan divane oğlunuzum, anacan!

Ana, sevgili oğlunu sesinden tanıdı.

"Sen sağ mısın, balam, kuzucağım!" dedi ve aklı başından gitti.

Hisamiddin aksakal, Şeyhülmeşayih'e verdiği sözü yerine getiremediği için korkuyordu. Abdurauf'un kendi ayağı ile gelmesi, onun için kurtuluş oldu. Kendisi üstü kapalı bir araba buldu. Abdurauf ile gidip, Zibahan'ları göçürüp geldi. Sonra hizmetkârlarına buyurup, Abdurauf'un avlusuna yirmiye yakın genci toplattırdı.

Öğle vakti Abdurauf'un evini misafir bastı. Büyük odanın baş tarafında aksakal, köyün hafızı, mescidin imamı, iki-üç molla, Zibahan'ın akrabaları oturuyorlardı. Köşeye perde çekilmiş. Perdenin arkasında Zibahan yengesi ile olacak sınavı bekliyorlardı.

Hakîm Süleyman duâ etti: "Allahümme seyyirnâ ehlül imtiyazi. Ey, yardım edici rabbim, sen bizi imtiyazlı bendelerinden eyle."

Sofinin îması ile bir yumak ip getirdiler. İpin bir ucunu Zibahan'ın bileğine, diğer ucunu perdeden dört adım kadar beride bağdaş kurmuş olan yiğidin eline bağladılar. Şahitler, Hazret-i Sultan'ın bu iki halifesi ne keramet gösterecek, der gibi birbirlerine merakla bakıyorlar, omuzlarını kısmış bekliyorlardı.

Sofi Dânişmend perde tarafına bakarak dedi:

– Kardeşim, rahatsız olursanız, utanmayın, ipi çekin. Bu şekilde sizin masum olduğunuzu ispat edeceğiz.

Hakîm Süleyman, yanındaki yiğide döndü:

– Bu istek sizin için de geçerli, anladınız mı? Durumunuz değişirse, ipi çekin.

Bir dakika, iki, üç dakika geçti. Lâkin ne perde, ne de yabancı yiğit tarafından ip çekilmedi. İkisinin ortasında ha-

vada asılıp duruyordu. Süleyman'ın emri ile mindere başka bir yiğit diz çöktü. O bir perdeye, bir eline bakıp, nedense güldü. İp ise, önceki gibi gevşek vaziyette kımıldayıp duruyordu.

Sınava gelen yiğitler birbirlerinin yerine geçtiler.

On ikinci, on dördüncü, on yedinci yiğit ipi çekmeyip yerlerinden kalkıp gitti. Ve nihayet, perdenin karşısına on sekizinci, uzun boylu, cüsseli yiğit gelip oturdu. Biraz zaman geçti. Bir ara ip titredi.

Yiğidin rengi değişti. O ipi kendine çekti. O sırada ip perdeden de çekilir gibi oldu. Bir-iki saniyede ip gerginleşti ve ... koptu. Misafirler bu garip hadiseyi anlayamayıp, "Neuzübillâh!" çektiler. Süleyman onlara hoşlanmadığını belli eden bir bakışla baktı. Sonra yiğide döndü:

– Oldu. Çözün ipi!

Yiğit nedense kızardı. Bileğinden ipi çıkarıp, elini göğsüne koydu:

– Affedersiniz, kalbim fena çarptı. Hiç böyle olmamıştı. Özür dilerim...

"İyi ki, dedi içinden Süleyman, bu boşuna rahatsız olmadı. Sırrın başı şu olursa, şaşmamalı."

Yiğit bir süre şaşırdı, kendine gelemeden oturdu. "Beni bir meseleden dolayı suçlamak istiyor olmalılar, affedersiniz", deyip endişelendi. Sofi derhâl onun zihninden geçeni anladı:

– Sizi hiç kimse suçlamak istemiyor, bu fikri aklınızdan çıkarın! dedi itiraz ederek. Yiğit şu anda içinden geçen dü-

şünceyi bulup dillendiren bu heybetli, gözleri keskin kişiye bakıp, daha beter korkuya kapıldı.

–Allah çarpsın, bende zerrece günah yok...

– Bu sözünüz doğru ise, Kur'an-ı Kerim'i alıp, yemin ediniz ne olduğunu işte bu muhterem zatlar huzurunda dosdoğru anlatınız. İsminiz nedir?

– İsm... adım Şâdımat, dedi yiğit şaşkın vaziyette.

Sofi Dânişmend'in aklına geçen yıl Pîr-i kâmilin söylediği söz geldi. "Ben o çocuğa sebep olanı görmüş gibiyim. Cüsseli, karasakallı bir yiğit. Bağda orak sallıyordu."

Sofi o sırada ciddi bir sesle sordu:

– Siz Abdurauf'un bağ komşusu oluyorsunuz, öyle mi?

– Hımm, evet.

– Mushaf getirin, diye buyurdu Süleyman. Mescidin imamı dizinde Kur'an, oturuyordu, hemen kalkıp, uzattı.

– Bana değil, Şâdımat'a verin! dedi Süleyman.

Şâdımat Kur'an-ı Kerim'i iki eline aldı, öptü, alnına koydu.

– İşte şimdi söyleyin. Acele etmeyin, önce kadınlara izin verelim, sonra.

Zibahan ile yengesi yüzlerini bir örtü ile örterek çıkıp gittiler. Şâdımat müşkül vaziyette kaldı. Sanki onu ömründe görmediği, bilmediği bir şeyi anlat, diye baskı altına alıyorlar gibiydi.

– Neyi söyleyeyim, affedersiniz? dedi Süleyman'a yalvaran gözlerle bakıp.

Sofi yardıma geldi:

– İki yıl önce, yazın sıcak günlerinde bağda ot biçerken ne olay olmuştu.

– Hiçbir şey. Her yıl yaz gelince bağdaki otları biçip, topluyorum. Ot büyüyor, tekrar biçiyorum. Böyle yapıyorum; mal, canın yongası.

– Zihninizi toplayın, Şâdımat. Korkmayın. Yiğit kişisiniz. İki yıl önce, yaz ortasında bağda orak sallıyordunuz. Sırtınızda çapan. O gün vücudunuzda bir değişiklik sezmediniz mi? İyi hatırlayın.

Şâdımat'ın yüzü buruştu. Önüne baktı. Of çekti.

Uzun süre ağzını açmadı. Nihayet, dile geldi:

– Hatırladım, affedersiniz, dedi belli belirsiz, anlatması ayıp da... Bu her gencin başına gelen bir iş...

– İşte şu işi açıkça anlatın. Sizde kusur yoksa, ceza da yok. Söyleyin! Elinizde Kur'an duruyor.

Şâdımat misafirlere bir defa dikkatle bakıp, başını eğdi:

– Şu... ot biçiyordum. Birden vücudum yandı. Yüreğim bugünkü gibi hızlı çarpmaya başladı, bir tuhaf oldum. Bakınca, ihtilâm olmuşum. Çapanımın yırtığından bir parça pamuk yolup silindim.

– Pamuğu oraya attınız mı, yoksa...

– Ekini murdar etmesin, deyip oraya atmadım. Kerpiç duvarın deliğine tıktım.

Misafirler hayretten donup kaldılar. Biraz önceki fısıldaşma ve omuz kısmalar kesilmişti. Şeyh'in iki vekili ile Şâ-

dımat'ın arasındaki soru-cevap, onları susturmuş, hayret deryasına gark etmişti.

Sofi sordu:

– Şâdımat, şimdi bağınıza gidecek olsanız, o deliği şaşırmadan bulabilir misiniz?

– Nereden bileyim, dedi Şâdımat tereddüt edip, iki yılda ne kadar yağmur yağdı. Delik kapanıp gittiyse? Git, derseniz, arar bulurum.

– Gereği yok, dedi Süleyman, sözünüze inandık. Kelâmullah elinizdeyken yalan konuşursanız, ne olacağını biliyorsunuz.

– Abdurauf, dedi Sofi Dânişmend, gidip hanımınızdan sorun bakalım, o gün o bağda ne iş yapıyormuş?

Abdurauf "Acaba..." diye bir anlık kötü bir düşünceye kapıldı ve âdeta sürünerek çıkıp gitti. Uzun bir aradan sonra kan ter içinde dönüp geldi.

– Hanımım dedi ki... hanımım... utandığından mı, namustan mı, şiddetli heyecandan mı, dili konuşamıyordu onun.

– Ne yapıyormuş gelin?

– Şu gün mü, sabahleyin mi, buzağımızı otlatmak için bağa gitmiş. Bedeninde bir değişiklik olmuş. Baksa ki, komşu duvarın deliğinde... sıkıştırılmış sarı bir pamuk parçası duruyormuş... alıp temizlenmiş.

Mesele ay gibi aydınlanmıştı.

– Kâfi, dedi Sofi Dânişmend, bu kadının günahı yok. Allah'ın hükmü ile karşınızda oturan gencin bir damla nutfesi duvara emaneten düşmüştü. Ondan sonra iki gevher bir-

leşti. O çocuk haramdan değil, iki helâl insandan dünyaya gelmiş. Bu mucize de Allah'ın gayibane bir keremidir. Pîr-i mürşit, geçen yıl Abdurauf'tan, o çocuğun ismi Gaybullah değil mi, diye sormuşlardı. Veliyyullahın haberi doğru çıktı. Abdurauf, çocuğu alıp getirin!

Abdurauf avluda oynayan Gaybullah'ı elinden tutup getirdi.

Süleyman, Şâdımat'a baktı:

– Yerinizden kalkın, yiğit! Halkın huzurunda sizin nesliniz olan evlâdınızı kabul edin!

Gaybullah, bunların hangisi benim babam oldu, der gibi, gâh Şâdımat'a, gâh Abdurauf'a dönüp bakıyordu.

Şâdımat kan ter içinde kalmıştı, zorla ayağa kalktı. Gaybullah'ı ister istemez bağrına bastı. Abdurauf ise, ne çocuğa yaklaşmayı, ne de çıkıp, hatunundan af dilemeyi bilemeyip, heykel gibi dikiliyordu.

UZLET HAYALİ
34. Bölüm

Arzu kıldım vefa ehlin göreyim deyip, bulmadım,
İster zâhid, ister fâsık, ister sâil[186], ister şah.

Ali Şir Nevâî

Bahar gelini kırmızı çeyizini toplayıp gitti. Yaz geldi. Kırlangıçlar balaban yavru çıkardı. Gagalarında yiyecek taşıyıp vel-Fecr okuyordu. Deşt-i Kıpçak semasında boz turgaylar da Yaradan'a medh ü sena okuyordu. Karadağ tarafından anaların eli gibi yumuşak, cana rahatlık bahşeden hafif bir rüzgâr esiyordu. Bu yıl yağış bol olduğu için kırlardaki otlar henüz solmamış, yemyeşil vaziyette güneşe gülümseyerek bakıyordu. Bozkırdan mis gibi koku geliyordu.

Dağlardaki kar erimeye başladı. Velâkin Sultanülârifin'in sinesindeki buz erimedi. Şeyhülmeşayih eskiden beri az uyur, az konuşur, azdan da az gülerdi. Kur'an-ı Kerim'in "Fe'l-yazhaku kalîlen"[187] âyeti, o Zat-ı şerif için gönül nakşı idi. Özellikle son aylarda Şeyh'in uykusu tez tez kaçar

186 Sâil: Dilenci, kalender.
187 Fe'l-yazhaku kalîlen: Az gülsünler. (Tevbe sûresi, âyet 82)

oldu. Gözlerini yumsa, tasavvurunda itiraz sesini yükselten cemaat, parçalanmış eti dişleyip ısıran iki ak-kara it ve dört bir yana kaçışmakta olan kalabalık canlanıveriyordu. Aslında dünyanın acısını-tatlısını, sıcağını-soğuğunu tatmış olan Hazret-i Sultan'ın gözü her şeye alışmıştı. Anne ve babasından vakitsiz ayrılık, iki elinde iki ciğeriyle perişan gezme, Üstad-ı evvel Arslanbaba'sının hidayeti, geceleri gözünü kırpmadan meşakkat çekme, ilm-i kâl ve ilm-i hâl ile meşgul olma... Sonra Buhara, Semerkand hânekâhları. Hoca Yusuf Hemedanî Hazretleri'nin nefes-i kudsiyeleri, ilâhî nüfuzlarından istifade edip, mağrib ve maşrıkı adım adım seyretme...

Bunların hepsi bir olup, Şeyh'in âbid iradesini ateşten suya, sudan ateşe salınan demir gibi çelikleştirmişti. Eyyüp[188] gibi sabırlı idi. Fasıkların fitnesine, kadıların rüşvet almasına, müftülerin yalan fetvasına, muhtesiplerin riyasına, zamane idarecilerinin halka ettikleri zulme, cahil mollaların bid'atına tahammül etti. Dişini sıktı. Fakat kendi mübarek ailesi önünde, elin gözü önünde edilen töhmet, yüreğine mızrak gibi saplandı. Halkın derdinden yaralanan gönlünde yeni bir sıkıntı peyda oldu. Bu sıkıntı ara sıra Şeyh'in yumruk gibi yüreğini bir parça kor gibi yakıyordu.

Tan atıyor, gün batıyordu. Velâkin, Şeyh'in göğsündeki buz, çakmaktaşı gibi yerinden kıpırdamıyordu.

Bir gün Hazret, uçkur[189] atı Ablak'a bindi ve halifelerine de haber vermeden Seyhun'a doğru yöneldi. Şeyh bu fani dünya ile yalnız, yüz yüze kalıp, geçen ömrünü, bugünkü işlerini, bundan sonraki günlerini üzerinde düşünüp değer-

188 Eyyüp: Sabrı ile bilinen peygamber.
189 Uçkur: Çok hızlı koşan.

lendirmek istedi. Atının gemini aldı, dizginini eyerin kaşına bağladı ve Ablak'ı serbest bıraktı. Cübbesini çıkarıp yeşil çimene yaydı. Huzurla uzandı. Ablak sahibinden uzağa gitmedi. "Ne derdiniz var, efendim?" der gibi, Şeyh'in ayaklarını kokladı.

– Git, beni kendi hâlime bırak, dedi Şeyh, sanki bidevi sözünü anlayacakmış gibi, sen de kursağını doldur. Benim hayal kurasım geldi.

At yavaşça yürüyüp öteye gitti. Bir karış çimenleri kart-kurt yemeye başladı.

Şeyh gözlerini yumdu. Hayale daldı. Zihninde bir fikir dolaşıyordu: "Bu dârülfenâdan vaz geçmenin vakti geldi. Uzlete çekilmek gerek. Ey Ahmet, tedariğini gör, tedariğini." O anda vücut kafesinden bir seda geldi: "Ten rahatını düşündün mü, Kul Ahmet? Âşıkların yanıp sönen külü olsam, diyen kim idi? Miskin, garip, yetimlere yoldaş ol, diyen sen değil miydin? Onları zamane tahakküm sahiplerinin zulmünden koruyan, onlara kalkan olmak isteyen de sen kendindin. Senin sözün idi, makamın, uzun mektubun, vaazın, nasihatın idi. Peki, şimdi uzlete çekilmek suretiyle halkın dert ve şikâyetlerinden kurtulmak mı istiyorsun? Düşün, ey Ahmet, gönlünü ateşe verip düşün!.."

Şeyh, içinden gelen ve biraz da suçlayıcı olan bu sese kulak verip, bir an şüpheye düştü. Şiblî, Bağdadî gibi şeyhler "Ten konuşmaz, can konuşmaz, iman konuşur" demişler. Bu ses nedir, yoksa imanın haykırışı mı? Birinci olarak Kâdir Mevlâ huzurunda, ikincisi fahr-i âlem Hak Mustafa karşısında yüzümüzü ak edemedik mi? Hakk sübhanehü ve tealâ emriyle çektiğimiz zahmetlerimiz kabul olmazsa, yazık geçen ömrüne, Hoca Ahmet!"

Şeyh iki ateş arasında kaldı. Onun tefekkürü ile gönlü, kendi aralarında âdeta çatışma hâlindeydi. Gönlü, uzlete çekil, uzlete, diye feryat ederken, tefekkürü, acele etme, Kul Ahmet, henüz zamanı gelmedi, diye haber veriyordu. Şeyh, gözlerini masmavi gökyüzüne dikti. İçi-dışı yanarak Allah'a münacat etti: "Ey arz ve semanın yegâne sahibi! Müşkülümü kolaylaştır. Sen Rahmân, sen Kahhâr, sen Cabbâr, sen yardımcımsın!"

Ne tuhaf ki, göklerden boğuk bir ses geldi. Bu aynen Sultanül-ârifinin sesine benziyordu. Şeyh yerinden sıçradı. Bu ses, Hoca Ahmet Yesevî'nin yakında yazdığı hikmetlerini tane tane tekrarlıyordu. Şeyh gözlerini yumdu. Göklerden gelmekte olan kendi hikmetlerini can kulağı ile dinledi.

Ben yirmi iki yaşımda fena oldum[190]*,*
Merhem olup, gerçek dertliye deva oldum,
Yalan âşık, gerçek âşığa şahit oldum,
O sebeple Hakk'a sığınıp geldim işte.

Otuz birde Hızır atam mey içirdi,
Vücudumdan şeytanı tamamen kaçırdı,
Sevda kıldım, günahlarım Hak geçirdi,
Ondan sonra Hak yoluna saldı, dostlar!

Hâlıkımdan haber yetti, şâkir oldum,
Her kim söğdü, belki tepti, sâbir oldum,
Bu âlemde hiç uyumayıp hâzır oldum,
Hay ü heves, her şey, benlik gitti, dostlar.

190 Fena olmak: Kendinden ve bütün varlıktan vaz geçmek.

Otuz üçte sâki olup, mey üleştim,
Câm-ı şarap ele alıp, doyasıya içtim,
Leşker düzüp, şeytan ile çok uruştum,
Bihamdillâh, iki nefsim öldü, dostlar.

Otuz dörtte âlim olup, dânâ oldum,
"Hikmet söyle!" dedi Sübhan, güya oldum,
Çiltan ile şarap içtim, yoldaş oldum,
İçim dışım Hak nuruna doldu, dostlar.

Otuz altı yaşımda oldum sâhib-i kemâl,
Hak Mustafa gösterdiler bana cemâl,
O sebeple gözüm yaşlı, kâmetim dal,
Aşk hançeri yürek-bağrım dildi, dostlar.

Altmış üçte nida geldi "Kul, yere gir,
Hem Canınım, Cananınım, canını ver,
Niyet kılıcın ele alıp, nefsini kır!"
Bir ve varım, didarını görür müyüm?

Ses kesildi. Şeyh gözlerini açtı. Bunu, gökten gelen vahiy gibi hissetti. Sinesini tırmalayıp duran şüpheler geri çekilmiş, içindeki ukde, gönül arzusu galip gelmişti. Şeyh Yaradan'a şükredip, nehrin karşı tarafına baktı. O sırada semavî vahyi doğrularcasına karşısında ak elbiseli, uzun boylu, heybetli bir ihtiyar göründü. Şeyh zaman zaman Hızır aleyhisselâm ile sohbet ederdi. Başına Merv'deki gibi bir müşkülât geldiğinde, Hızır atası imdada yetişiyordu. Bu

sefer de mübarek aksakal, kurtuluş meleği gibi tam vaktinde yüzünü gösterdi.

İhtiyar, nehrin sol sahilinde durup, dört kelime söz söyledi:

– Ey Ahmet, Cebrail müjde getirdi. Eğer ilâhî aşkı gözleyip uzlete çekilmeyi tercih etmiş isen, bu münâcâtını Hakk tealâ kabul etti. Hak Mustafa Hazretleri, kendi kavimleri içinden yetişip çıkan şeyhler, benim ümmetlerim arasındaki nebilerle beraberdir, deyip lûtfetmiş. Yolun aydın olsun, balam...

Hızır aleyhisselâm gayipten nasıl peyda olduysa, yine aynı şekilde havalanıp gözden kayboldu.

Şeyh akarsuya dönüp kaldı. Birden irkildi. Su boyunda oğlu İbrahim'i görür gibi oldu. İbrahim İsficab'da, dedesi Şeyh Musa'nın yanında idi. İşte, İbrahim elini yüzünü yıkamak için nehre eğildi. O anda... ayı gibi iri yarı, iri gözlü, eski bir çapan giymiş bir kişi sırıtarak İbrahim'in yanına geldi. Geldi ve... "Hey bala, suyu iyi görüyor musun? Git, ondan doyuncaya kadar iç!" dedi ve onu itti. İbrahim nehre yüz üstü düştü. Hızla akan suda onun başı bir görünüp, bir görünmez oluyor ve gidiyordu. Eski çapanlı mahlûk ise, göğe bakarak deliler gibi gülüyordu...

Şeyh, "Biricik oğlumu sen esirge, bir ve varım", deyip Yaradan'a münâcâtta bulundu ve atına binip Yesi'ye doğru revan oldu.

Mescidin önünde halifeleri onu sabırsızlıkla bekliyorlardı. Baba Maçin hıçkırarak Şeyh'in eteğini tuttu.

– İsficab'dan uğursuz bir haber aldık, Pîr'im. İbrahim'i Allah esirgesin... Hastalanmış, yatıyormuş.

– Ne oldu?

– Şu... su kenarında oturuyormuş. Birden...

Şeyh'in gözünün önünde tekrar o ayı kılıklı, iri gözlü mahlûk canlandı. İbrahim'den haber almak için Süleyman ile Sofi Dânişmend'i İsficab'a gönderdi. Kendisi çilehaneye indi. Ta akşam namazına kadar İbrahim'e sağlık dileyip Kur'an okudu.

AK DEVELİ SÜLEYMAN
35. Bölüm

Şeriatı âreste[191]*,*
tarikatı peyveste[192]*,*
Hakikati şâyeste[193]
Şeyhim Ahmet Yesevî.
On sekiz bin âlemde
adı meşhur kelâmda,
Yeri Dârüsselâm'da
Şeyhim Ahmet Yesevî.
Süleyman Bakırganî

Mansurhoca önderliğinde hac seferine giden ziyaretçiler Saratanı[194] geçirip, Sünbülenin[195] başında Yesi'ye dönüp geldiler. Uzak yoldan yorgun argın gelen müritlerinin çehresinde parlayan nuru görünce, Şeyh'in maneviyatı da yükseldi. Bu nur Mekke-i Mükerreme ile Medine-i Münevvere'nin tecellisi idi. Şeyh kendisinin gidemediği Hâ-

191 Âreste: Süslü, tertipli.
192 Peyveste: Daimî, devamlı.
193 Şâyeste: Yaraşır, uygun.
194 Saratan: 22 Haziran-21 Temmuz arasındaki zaman dilimi.
195 Sünbüle: 22 Ağustos-21 Eylül arasındaki zaman dilimi.

ne-i Mübarek tozunu gözüne süren ibâdet ehline memnun hâlde uzun uzun baktı. Ziyaretçiler üç gün dinlenip, hamamdan temizlenip çıkınca, Şeyh zikir buyurdu. Sultaniye mescidinin karşısındaki hânekâh avlusunda sâlikler devre kurdular. Şeyh'e göre, zikrin insanın damarlarında kanla beraber zerre gibi dolaşan azgınlığı da kovması ve zâkirleri cismen ve rûhen birbirlerine yakınlaştırması lâzımdı.

Ziyaretçiler, zikri özledikleri için şevkle ve coşkunlukla senâ etmeye başladılar. Doğuştan öz kardeşler gibi birbirlerinin omzuna elini koyarak, gâh sağa, gâh sola sallanıp, Yaradan'ı vasf etmekte olan müminlere bakarak, Şeyh düşünceye daldı: "Dağ da kendi içinde omuz vermesi sebebiyle müstahkem imiş. İnsanoğlu işte böyle birbirine omuzdaş olsaydı, başkasının derdini kendi derdi saysaydı, dünya böyle sabit kalır mıydı? Maalesef bugün omzuna elini şefkatle koyan gafil kul, yarın gaddarlık eder, ihanet eder, ayağını kaydırmayı düşünür. Yamanlıktan ne iyilik gördün ki, iyilik etmiyorsun? İyilikten ne yamanlık gördün ki, yaman işten elini çekmiyorsun? İşte şu meyveli ağaç gibi sallanıp duran kullarının göğsündeki iman ateşini söndürme, ey Hallâk-ı âlem[196]!"

Zikir sona erdi. Kutbiddin'in yankılanan heybetli sesi işitildi.

Duâları müstecab[197],
İcabetlik Muhammed,
Yamanlığa yahşılık
Delâletlik Muhammed.
Sekiz behişt[198] sahibi

196 Hallâk-ı âlem: Kâinatın yaratıcısı olan Allah.
197 Müstecab: Kabul edilen.
198 Behişt: Cennet.

Velâyetlik[199] *Muhammed,*
Miskin Ahmet kuluna
Kitabetlik Muhammed.

Şeyh "Elhamdülillâhi rabbil-âlemin", diyerek duâya el açtı.

Zâkirler, hep bir ağızdan "Âmin!" diyerek Pîr'in duâsına katıldılar. Zikir sona erince âşık kullar nefes nefese hânekâhın ortasındaki dut ağacının gölgesine çöktüler.

Ertesi gün seher vakti yelayak Baba Maçin Sabran'a varıp, vali Semeriddin'i çağırıp geldi. Valinin tombul yüzünden ter süzülüyor, Şeyh'in "Acele gelsin", sözlerinden dolayı kalbinde endişe oynuyordu.

Hazret onu hoş karşıladı.

– Oturun, oğlum, dedi yanından yer gösterip, endişelenmeyin. Sizi hayırlı bir iş sebebiyle çağırdık.

Semeriddin'in içi rahatlasın, dedi. Endişe içinde Şeyh'in karşısına diz çöktü. Yüzünü gözünü silip, Pîr'in ağzına baktı.

– Elinizin altındaki idarecilere, köy aksakalları ve avul beylerine söyleyin, yoksul, garip dul ve yetimlerin hesabını çıkarsınlar. Biz kendimize ait mal ve mülkten onlara pay vermek niyetindeyiz.

– Canımla beraber, Pîr'im, deyip Semeriddin elini göğsüne koydu, mürüvvetinizden istifade eden halk sağlığınıza duâ ediyor.

Semeriddin biliyordu. Hazret her yıl iki bayram arefesinde miskin ve biçare kimselere hayır ihsanda bulunurdu. Yüzlerce çamaşır-gömlek, takke, kalpak, ayakkabı dağıtırdı.

199 Velâyetlik: Allah dostluğu.

Hayvan kestirip, yemek verirdi. Fakat... şimdi bayrama kadar uzun zaman vardı. Pîr-i kâmilin böyle zamansız nasip paylaştırmak istemesine aklı ermedi. Zira Şeyh'in bu niyetini henüz kendisinden başka hiç kimse bilmiyordu.

Şeyh'in huzuruna gelirken, Semeriddin'in içini endişe kurdu kemirip huzursuz etmişti. Fakat Sabran'a dönerken, artık gönlü aydınlanmış, vücudu hafiflemiş gibi memnun gidiyordu.

Hazret, Semeriddin'e icazet verdi ve düşünceleri ile baş başa kaldı. Uzlete çekilmeyi seçtiğinden beri bir niyeti gönlünde yer etmişti. Bu aydınlık âlem ile vedalaşıp, halvethaneyi kendi ebedî mekânı hâline getirmeden önce tasarrufundaki bütün malını mülkünü garip gurebaya ihsan etmek istiyor. Dağın berisinde, dağın ötesinde Şeyh'e hanlar, beyler, zenginler tarafından adanan sürü sürü yılkı, sürü sürü sığır, mandıralar dolusu koyunlar keçiler otluyor; onların sayısını sadece Hazret değil, hattâ çobanların kendileri de bilmiyordu. "Eli nasırlı, sırtı yağır, ayağı taşlaşmış olan emekçinin ağzından alınan malın yine öz sahibine geri verilmesi lâzım" diye düşündü Şeyh. Yaylaları gezip, malını teftiş etmek istiyordu. Semeriddin yoksul ailelerin listesini getirince, özel bir heyetin gözü önünde ev ev dağıtmayı planladı.

Şeyh yola atlandı. Bu sefer Süleyman'ı kendine yoldaş olarak aldı. Karadağ eteğindeki yaylalara giden yol, eski Karnak köyünden geçiyordu. Pîr ve müridi atların başını Karnak'a doğru çevirdiler. Çıplak çöl başladı. Her yerde develerin çektiği çıkrıklar göze çarpıyordu. Küçük bir çocuğun başı gibi küçük bir bakraçta çıkan suyu köylü tulumuna koyuyor ve devesine çubukla vuruyordu. Ara sıra küçük kubbeyi hatırlatan yemyeşil gücümler rastlıyordu. Onların gölgesinde balasını kucaklamış kadınlar, alnına

örtü bağlayıp, pamuklu çapan giyen yaşlılar görünüyordu. "Ekmeğin kendisi yumuşak, mihneti katı, diye düşündü Şeyh, bir avuç tane ekmek olup ağıza gelinceye kadar... yarıcının anasından emdiği süt burnundan geliyor. Ya Rabbim! Heyhat ta ebediyyen böyle devam ederse bu azap? Ne zaman ekmek kazananın, odun kesenin olacak?"

Yesi ile Karnak arası üç-dört fersah, bir o kadar da on beş-yirmi kilometre geliyordu. İki yorga at yolu kısaltarak, öğle namazına kadar köye girdiler. Zeki okuyucumuza evvelki bölümlerden malûmdur ki, Hazret aşırı iltifattan ve insanların pervane olmasından hoşlanmıyordu. Bu sebeple, o köyün kenarından geçmeyi gerekli gördü. Pîr-i kâmil ile halifesi Hakîm Süleyman'ın Karnak'a teşrifinden köy aksakalı da, medrese ve mescit ehlinin de haberi olmadı.

Köy geride kaldı. Yaz güneşinde sararmaya başlayan kırlar başladı. Yine biraz daha gidince, serin bir rüzgâr esti. Sonra, kırın sonunda dar, uzun ve ince bir ip gibi uzayan bir ırmak göründü. Şeyh ırmak boyundaki büyük çınarın yanında attan indi. Çınarın dibinden bulak kaynıyordu.

– Güneşe bakın, Süleyman, dedi, ikindi namazı olmuştur.

Üstat ve şakirt yemyeşil çimen üstünde kuşaklarını seccade yapıp, namazı eda ettiler.

Büyük meydandaki tek otağ önünde attan indiler. Şeyh Süleyman'a önceden tembih etmişti, biz falancalarız, deme, yolcuyuz, bozkırı şöyle bir dolaştık, dedi. Otağ sahibi misafirleri çobanlara has güler yüzle karşıladı. Başköşeye yedi yamalı minder ile pamuklu sofra yaydı. Toprak kâsede yoğurt, mısır ekmeği koydu. Şeyh etrafını dikkatle gözden geçirdi. Otağdaki nâçar, kararmış olan eşyalara bakıp, "Ezelden beri küçük meslek sahipleri ve hayvan yetiştiri-

cilerin kâsesi ağarmıyor" dedi içinden. O sırada otağın köşesinden bir inilti sesi işitildi. Çoban hızla kalktı. Köşede beş-altı yaşlarında bir bala yatıyordu.

– Dört günden beridir oğlum inliyor, dedi çoban, ağlıyor, inliyor. Ateş olup yanıyor. Dağın otunu-çöpünü kaynatıp içirdim. Bir toklu soyup, kan çıkardım. Faydası olmadı. Ne yapacağımı bilemedim. Tek evlâdımı sen esirge, deyip Tanrıma yalvarıyorum...

Şeyh yerinden kalktı. Balanın yanına varıp, elini alnına koydu. Balanın başını okşadı, gözlerini sildi. Göğsüne avucunu koyup, bir an balanın yüzünden gözünü ayırmadan durdu. Bir zaman bala... gözlerini açtı. Hırıltılı bir sesle "Baba, su..." dedi. Babası hemen bir kâse ile su tuttu. Bala başını kaldırdı. Bir iki yudum su içti ve yattığı yerden doğruldu. Çoban dili tutulmuş gibi bir oğluna, bir Şeyh'e bakıyordu.

– Allah nasip ederse, oğlunuz bugün yürüyüp gider, diyerek Şeyh gelip yerine oturdu.

– Siz tabip misiniz, affedersiniz? dedi, hemen hayret içinde baba.

Şeyh bir şey demedi.

– Tabip değil, bu kişim habibler[200], dedi Süleyman. Basit çoban "habib"in mânâsını anlamadı. Ona göre habib, Allah'ın gönderdiği bir kurtarıcı idi.

O gün Şeyh ile Süleyman, çobanın otağında geceledi. Tan seher vakti atlara bindiler. Otağın önünde dünkü hasta çocuk onlara el sallayıp, vedalaşıyordu.

Dağın içine girdikçe yol çetin bir hâl alıyor, atlar yoruluyor, taşlı patikadan yavaş yavaş ilerliyorlardı. Şeyh, korucu Ça-

200 Habib: Dost, seven kişi.

labay'ın mekânını gözeterek gidiyordu. Çalabay, Hazret'in müritlerindendi. O yılda bir-iki defa Şeyh'in huzuruna inip, Pîr'i ziyaret eder, hânekâh ile misafirhanelerin ihtiyacı olan yılkı etini temin ederdi.

Süleyman, yolda tesadüf eden çobanlardan Çalabay'ın konduğu yeri soruşturdu. O, Beşsaz denilen yerdeymiş. Yol dağdan aşağı indi. Atlar yine hızlandı. İki tarafı sık çam ağaçları ile kaplanmış olan geçide girdiler.

Çalabay kır başında yangelmiş yatıyordu. Uzaktan gelmekte olan iki molla görünüşlü kişiye gözü ilişti ve yattığı yerden kalktı. Atına binip, kamçıyı bastı. Şeyh'ten evvel otağına vardı. "Pîr'im! Ayağınıza sağlık!" diyerek üzengiye yapıştı. Hazret'i elinden tutup, attan indirdi. Şeyh etrafına bakınarak bir lâhza sessiz kaldı. Zirvelerdeki kar gümüş gibi parlıyordu. Irmak çağıldıyor, buz gibi esen rüzgâr yüzleri okşuyordu. İki yandaki yamaçların bağrı çam, çam, çam...

Çalabay, hızlı adımlarla yürüyerek otağa girdi. Hanımına birşeyler tenbih edip, dönüp çıktı. Sonra "Settar, neredesin, oğlum!" diye seslendi. On altı yaşlarındaki genç delikanlı gelip, misafirlere edeplice selâm verdi.

– Balam, kara koçkarı alıp gel! Pîr'imizin adımları kutlu olsun, deyip keselim!

Settar büyük kara koçkarı nefes nefese sürükleyerek geldi.

– Hazretim, duâ edin, dedi ellerini duâya açıp Çalabay. Şeyh mırıldanarak duâ etti. Settar koçkarı biraz öteye sürükledi ve ayaklarını bağlamaya başladı.

Korucu Çalabay'ın otağı on iki kanatlı, eşyası da iyice idi. Askılara süs için çiçekli bezekler asılmış, kadife minder,

süslü pamuk yastıklar, içerisi gayet tertipli idi. "Hanımı ferasetliymiş", dedi kendi kendine Şeyh.

O gün Çalabay'ın otağını tıpkı düğün evi gibi bir sevinç kapladı. Hazret-i Sultan'ın, yalınayak garip gurebanın arkasını dayadığı dağı Hoca Ahmet Yesevî Hazretleri'nin mallarına bakanları sormaya geldiği, akşama kadar bütün Karadağ bölgesinde duyuldu. İnsanlar bayram günü telâşla namaza gider gibi gruplar hâlinde geliyorlardı. Karanlık çöküp, Karadağ semasında parlak yıldızlar çakmak çakmak göründüğünde Çalabay'ın geniş otağı misafirle doldu. Onların arasında Şeyh Hazretleri'ni daha önce görenlere nazaran hiç görmeyenler daha çoktu. Herkes sofraya bakıp, sessizce oturan güzel görünümlü, sade sarıklı, gözleri mahzun büyük evliyaya hayretle karışık bir hürmetle bakıyorlardı. Şeyh, Allah'ın farzı, Peygamberin sünneti, dârülbekâ sevabı, dârülfenâ azabı, mazlumların cefası veya dünyaperest zalimlerin cezası, iman, adalet ve kefaret hususunda kısa bir vaaz verdi.

Misafirler yatsı vakti dağıldılar. Çalabay telâş içerisinde aziz misafirlerine yer hazırladı. Otağın bir kenarına mum yaktı. Süleyman yatağa girdi ve hemen mışıl mışıl uyudu. Şeyh'in uykusu kaçtı. Süleyman'ın çiçek izleri kalan dolgun yüzüne bakıp, düşünceye daldı. Ona ilk rastladığı günü hatırladı. O sıralar Buhara-yı Şerifte idi. Yesevîye tarikatının temel taşını koyup, hânekâh açtığı sıralarıydı. Bir gün mescidin önünde oturuyordu. On yaşlarındaki bir bala mektepten çıkmış, arka arka yürüyerek geliyor, iki eline kitap dolu çantasını almıştı. "Oğlum, niçin siz böyle yürümektesiniz?" diye sordu Şeyh. Bala "Bana ilim irfan veren dergâha arkamı dönüp gitmeyi kendime münasip görmedim", dedi. Şeyh bu çocuğun ferasetine aferin dedi. Onun öğrencisi olmasını diledi. Ana babasını razı edip, karşısına aldı. İlm-i

kâlden, ilm-i hâlden eğitim verdi. Hânekâha yerleştirdi. Sülûka dâhil etti. Süleyman, Şeyh'in has müridi hâline geldi. Şeyh, Buhara zaviyesini Abdülhâlık'a teslim edip, kendisi Türkistan'a giderken Süleyman da onu takip etti. İşte, bunun üzerinden de otuz yıl geçmişti. Süleyman'ın yaşı kırkı geçti. Saçına-sakalına gümüş karıştı. Fakat henüz bir müşfik, bir hoş yaradılışlı bir ten mahremi görmeden dünyadan geçip gidiyor. "Tanrı'nın bu sevdiği kuluna biz zulmettik, üzüldü Şeyh, Allah tealâ bütün mevcudat ve nebatâtı çift çift yaratmış. Bozkırdaki yabani otlar da gâh atalık, gâh analık olup, birbirine yaklaşır, birbirine sırrını söylermiş. Süleyman tıpkı bizim bedenimize aşılanmış bir dal gibiydi. Bu dal gelişti, meyve verecek büyük bir ağaca dönüştü. Artık bu ağacı bedenden ayırıp, makbul bir yere göçürmek lâzım. Her fidan, asıl tohumu düştüğü yerde büyüyüp gelişirmiş. Süleyman'ı doğduğu yurduna göçürsek, Rasulüllah'ın sünnetini eda etmiş oluruz."

Tan attı. Nasıl yaparsam Pîr-i mürşidin gönlünü alırım, diyerek dört dönen Çalabay'ı Şeyh işaret ederek çağırdı.

– Oğlum, dağın ardına adam gönderin. Deveci Ablakul'u çağırıp gelsin.

– Peki, Pîr'im.

– Evvelâ şu çamın altına yer hazırlasınlar. Allah'ın nimetinden biraz istifade edelim.

Bir saat sonra Şeyh ile Süleyman gökyüzüne boy atmış yemyeşil, heybetli çam ağacının dibinde serinleyip oturuyorlardı.

Üstat yangelmiş yatıyordu. Süleyman Pîr'in huzurunda ayağını uzatmayı edep dışı saydığı için bağdaş kurdu. Sara-

tanın[201] başı olsa da, dağlık yer değil mi, karlı zirvelerden serin rüzgâr esip, gönüldeki kederi kovuyordu. Çamın dallarında hiç durmadan kuşlar cıvıldaşıyor, ağacın dibinden şırıldayarak çıkan pınar, etrafına can dağıtıyordu.

– Akar su, yeşil çimen, iyilerin yüzünü gözünü şad edermiş, dedi Şeyh, etrafınıza doyasıya bakın. Böyle yerleri bir daha ne zaman görürüz, ey Süleyman!

Süleyman etrafına sık sık nefes alarak baktı.

– Çam suyunu içen kişi, Nuh[202] aleyhisselâm ömrünü görürmüş, diye devam etti Şeyh, pınardan doyuncaya kadar için. En az yeni doğan bin ayın yüzünü görürsünüz.

Süleyman'ın yükü ağırdı. Yavaşça kalktı. Pınarın başına varıp, ellerini avuç yaptı. Onun iki eli tabak kadardı. Avuç avuç su içmeye başladı. Doyuncaya kadar içti. Sonra, toprak kâse ile Pîr'ine de su getirdi. Şeyh iki yudum içip, kâseyi kenara koydu.

Şeyh, sekerek daldan dala uçup konmakta olan şen şakrak küçük kuşlara bir defa dikkatle baktı, bıyık altından güldü:

– Ruh kuşunu doğduğun ele uçurun, Süleyman, dedi yavaşça, ruh nerede olursa, ten de o mekânda yerleşirmiş.

Süleyman dondu kaldı. Pîr'in sözündeki işareti derhâl anladı: "Demek, Pîr'im bize icazet vermeye karar verdiler, Allah'a şükür." Birkaç saniye onun dili tutuldu, dondu kaldı. Gönlü sevindi. Gönlü şu küçük kuşlar gibi bir lâhza Harezm'e doğru uçtu. Şaşkınlığından dolayı yerinden yarı doğrulup, diz çöktü. Elleri kendi kendine göğsünde kavuştu.

201 22 Haziran-21 Temmuz arasındaki zaman dilimi.
202 Rivayetlere göre, Nuh peygamber yaklaşık bin yıl ömür sürmüş.

– Pîr'im...

Şeyh devam etti:

– Sizin dünyaya gelmeyen zürriyetiniz için biz günahkârız, üzülmeyiniz. İnşallah, sizden İslâm dinine güzellik katacak oğlanlar doğacaktır.

– Pîr'im, ben sizden gözüm toprakla doluncaya kadar razıyım.

Süleyman bundan başka bir şey daha söylemek istedi ve Pîr'inin methiyeden hoşlanmadığını hatırlayıp, dilini tuttu. Gönül sırrını gönlünde şerh etti: "Pîr'im, Türk elinde nice kavim var ki, hepsi Sultan'ım, diyerek eşiğinizi öpüyor. Cenaplarının yazmış oldukları Divân-ı Sânî'yi biz manzum hadis diye kabul ediyoruz. Pîr-i kâmil, sizin buyurduğunuz nasihatler sebebiyle binlerce binlerce putperest, Mecusî, kâfir kelime-i şehâdet getirip, İslâm'a yöneldi. Kıblegâhımdan alamadığım terbiyeyi, mürüvveti sizden aldım..."

Şeyh, Süleyman'ın gönlünde cereyan eden galeyanları, sevk-i tabiî, yani kalp gözü ile seziyordu, tamam, yeter, dercesine elini kaldırdı.

– Biz ezelden kulağınıza koyduk, Süleyman, medh ü senâ Allah'a yaraşır. Siz ve biz, hüsn-i mutlakın karşısında kim oluyoruz? Biz bir zerre, bir damlayız, sadece. Çektiğin zahmetlerimizden biz razıyız, siz de razı olun. Kalkın, deveci gelecek olursa, derdimizi anlatalım.

Pîr ile mürit otağa doğru gittiler.

Deveci Ablakul, gün batarken geldi. Bir kusur işlemiş olsam, Evliya Ata kızar mı acaba, diye endişeliydi. Şeyh'in açık bir yüzle ve gülümseyerek kabul ettiğini görünce, biraz kendine geldi.

– Sizden bir ricamız vardı, dedi Hazret, şu dört-beş gün içinde şehre on baş tek hörgüçlü, on baş maya alıp indirseniz. Develerin birisi ak olsun, anladınız mı?

Ablakul el kavuşturdu.

– Biz kendimize ait maldan size dört baş deve hediye ettik. Yavrusu ile. Devletiniz ziyade olsun.

Ablakul hızla yerinden kalktı.

– Biz gariplere bunca himmet ediyorsunuz, ömrünüz uzun olsun, Evliya Ata. Ölünceye kadar canınızın sağlığı için duâ ediyoruz.

Çalabay'a Şeyh kısrak sürüsünden hızlı giden soylu yedi at verdi.

Ona bir-iki gün içinde şehre on aygır, on kısrak alıp inmesini tembih etti ve sofra için duâ etti.

Ertesi gün Şeyh yola çıktı. Çalabay, "Sizleri uzak yolda yalnız göndermem", deyip kendisi yoldaş oldu. Hazret'i, Yesi'ye kadar gözetip, geri döndü.

Dört gün sonra Şeyh'in seyishanesinde yirmi tane hızlı giden soylu at, yirmi deve toplandı. Hazret, Süleyman'ı göndermek için hazırlık yapmaya başladı. Sofi Dânişmend'i huzuruna çağırdı. Harezm Han'ına mektup yazmak istedi. Sofi kamış kalem, kâğıt aldı. Şeyh, yüzü ciddileşerek biraz düşündü ve tane tane söylemeye başladı: "Türkistan mülkünün hükümdarı Buğrahan cenaplarına dört kelime sözümüz. Hakk tealânın iradesi ve bizim ihtiyarımız ile velilik makamına ulaşmış bulunan Hakîm Süleyman'ı yurdunuza Şeyhürreis mertebesiyle tayin ettik. Bu vekilimize merhamet ve mürüvvet gözü ile muamele edeceğinizden şüphe-

miz yoktur. İffetli âcizelerinizin birisini Hakîm Süleyman'ın nikâhına sokup, onu damat rütbesine eriştirirsiniz, ümidindeyiz[203]. İlâhî, ömrünüz uzun, devletiniz ziyade olsun.

Mührümüzü bastık. Pîr-i Türkistan, Şeyhülmeşayih Hoca Ahmet Yesevî. Saratanın 17. günü."

Güneş yükselip, mescit ve hânekâh çevresi canlanınca, Şeyh'in emrine uygun olarak Süleyman'ı gönderme merasimi başladı. Seyishanedeki at ve develer geniş meydana çıkarıldı. Bineklere eyer vurulmuş, Süleyman'a hediye edilen ak deveye tahtırevan yerleştirilmişti. Meydana Şeyh'in halifeleri, has mahremleri toplandı. Hazret, Süleyman'a yeni bir hırka giydirdi, eline siyah kadifeye sarılmış Kur'an tutturdu, beline tarikat kemerini bağladı. Sonra mektup kesesini uzattı.

– Harezm Han'ına mektup yazdık. Yolda okursunuz.

Sultanülârifin, Süleyman'a kırk müridini yoldaş tayin etmişti. Pîr'in işareti ile onların yarısı ata, yarısı deveye bindi. Süleyman, Mansurhoca, Sofi Dânişmend, Baba Maçin ve Kutbiddin ile kucaklaşıp vedalaştı. Sonra âşikâre hüngür hüngür ağlayarak kendisini Hazret'in bağrına attı.

– Pîr'im, ayağınızın toprağı olayım. Size canımı kurban etsem, az olur...

Şeyh duâya el açtı:

– Bismillâhi tevekkeltü alallah! Rabbenâ, senin mübarek kelâmını müminlerin gönlüne yerleştirip, farz-ı aynını eda etmek için yola atlanan bu Süleyman kulundan merhame-

203 Türkistan Han'ı, sevgili kızı Anber Atın'ı Süleyman'a verdi. Süleyman vefat edince, Anber Atın, Zengi Ata'nın nikâhına girdi.

tini esirgeme. Hızır aleyhisselâmı ona yardımcı eyle. Allahümme sayyirnâ ehlül-imtiyâzi! Kadir Mevlâm, sen bizi imtiyazlı kişilerden eyle. Âmin, Allahüekber!

Baba Maçin, Süleyman'ı kendi elleriyle ak deveye bindirdi.

Âdeti üzere dostuna takıldı:

– Yükünüz hafifledi mi?

Kervan yola düştü. Süleyman Pîr'ine arkasını dönüp gitmeyi edepsizlik saydı. Yerinden kalkıp deveye ters bindi. Ellerini kavuşturup, başını eğerek gitmeye başladı. Şeyh otuz yıllık gönül mahreminin bu tuhaf durumuna bakarken, "Aklı kâmil onun" dedi müteessir olarak.

Ak deve yavaş adımlarla Yesi'den uzaklaşıyordu.

Süleyman, gözünü Hazret'ten yana çevirmiş, devamlı ona bakarak gidiyordu. Şeyh de ondan gözünü ayırmadan bakıyordu. Nihayet, ak deve gözden kayboldu. Ancak o zaman Şeyh kendine geldi. Ciğeri ezilerek mırıldandı: "Ayrılık can âfeti, yüz yüze olmak can rahatı imiş. Ne çare, beraber doğmak var, beraber yaşamak yok. Tanrı'nın bir sevgili kulu mertebesine erişti. Buna da şükür, ya Rabbim!"

Şeyh'in gönlü çöl gibi kimsesiz, ıpıssız kaldı. Onun gözlerinde yaş parlıyordu.

ELVEDA, GÜNEŞ!
36. Bölüm

Ol kâdirim kudret ile nazar kıldı,
Hürrem olup yer altına girdim işte.
Garip kulun bu dünyadan hazar kıldı,
Mahrem olup yer altına girdim işte.

Ahmet Yesevî

Sultanülârifin'in gönlü çöl gibi kimsesiz, ıpıssız kaldı. Birinci halifesi Mansurhoca sırtını dayadığı dağı, Süleyman ile Sofi Dânişmend iki kanadı, Baba Maçin uzağını yakın kılan ayakları, Kutbiddin ise Şeyhülmeşayih'in geleceğe ümitle bakan gözleri idi, sanki. Ne çare, bu dünya tıpkı bir kervansaraymış. Geldiler, gittiler, gelecekler, gidecekler. Visal var, hicran var, şadlık var, gam gussa var. İnsan doğar, ayaklanır, gençlik gülşenini seyr eder, hayatın sıcağını-soğuğunu, acısını tatlısını tadar, ihtiyarlayınca, yüzünü yaşlılık çölüne doğru çevirir. Bebeklik çağındaki bir balanın ayaklanıp attığı ilk adımı, aslında onun ölüme doğru attığı bir adımdır. Allah bizleri bu âlemde birbirimize misafir yaratmıştır. Süleyman da otuz yıl boyunca bizim bağrımızı ısıtan bir misafirimizdi, razı olup gitmesi hakikat olsun.

Şeyh işte böyle düşüncelerin girdabında üç-dört gün geçirdi. Sonra fikrini, hayalini yine uzlet hazırlığı meşgul etti. Uzlet şartlarından birisi kalmıştı. Şeyh, vali Semeriddin'den civardaki çıplak biçarelerin listesini bekliyordu. Şeyh biliyordu, Seyhun'un o yüzündeki bozkır ve kumluklardan ta Karadağ ardındaki avullara kadar olan hudut geniş. Oralardaki çardaklarda, otağlarda, kuşyuvası gibi evlerde yaşayan halkın arasına girip onların ahvalini görüp, sayısını tespit etmek için hafta yetmez, belki nice on gün gerekirdi. Bu sebeple Sabran'a haberci göndermedi, Semeriddin'in kendisinin çıkıp gelmesini sabırla bekledi.

Nihayet Semeriddin adamları ile Şeyh'in huzuruna çıktı. Koynundan uzun bir liste çıkarıp, Şeyh'in önüne koydu. Hazret listeyi birer birer inceleyip, dikkatle göz gezdirdi. Sonra Semeriddin'e geri verdi.

– İşte şimdi kalem alıp, kendi elinizle yazın. Tenkit hevesliliğinde şüphe uyanmasın. Yazın. Babasız yetimlere sığır, buzağı ile. Bundan başka iki damızlık koyun. Yetişkin oğlu varsa, bidevi at, iki koyun veya keçi. Anasından babasından ayrılan yetimlerin bulunduğu eve dört kuzulu koyun, buzağılı sığır. Köylülere öküz veya at, dört keçi, oğlağı ile...

O gün harabat ehli denilen miskin biçarelere binlerce küçük mal, yüzlerce öküz, at, sığır ihsan edildi.

Şeyh, Semeriddin'i haberdar etti:

– Muhtaç kimselerin bütün hepsine hayır ve ihsan aynı şekilde taksim edilsin. Biz özel müfettişler tayin edeceğiz. Onlar avul avul, köy köy dolaşıp, tahkik edecekler. Hakkı verilmeyen fukara bulunursa, sonra utanmayın, vali cenap-

ları. İşin bu tarafı sizin imanınıza, Allah huzurundaki yeminize bağlı. Anladınız mı?

Semeriddin tekrar tekrar ant içti.

– Kendim el kol olup, aksakalların başında dururum, Pîr'im, gönlünüz rahat olsun. Hepimiz aynı yurdun evlâdıyız, Tanrı tealâ huzurunda yalancılık etmekten kendisi esirgesin.

– El-kezzâbu lâ-ümmetî, diyor Rasul-i ekrem, öyle olsun, vali bey.

Şeyh on iki kişiden ibaret bir teftiş heyeti kurdu. Listede Sabran'ın yeni kadısı Lûtfillâh hacı, Mansurhoca, Sofi Dânişmend, medrese müderrisi Muhammedrasul, dört-beş köy aksakalı, hânekâh mütevellisi Ebrarhoca, yarıcılar, küçük esnaf ve köylüler vardı. Şeyh, heyete Semeriddin'i başkan olarak tayin etti.

Semeriddin memnun kalarak Sabran'a döndü.

* * *

Ertesi gün sabah namazından sonra Şeyh hânekâh mütevellisini, halifelerini toplayıp, halvethaneye doğru yöneldi. Halvethane genişti. Boyu yedi, eni beş arşın kadar gelir, beş-altı kişinin rahat yaşayabilmesi için uygun bir yerdi. Orayı Şeyh Buhara'dan Türkistan'a dönüp geldiği yıllarda kurdurmuştu. Bu sakin köşe, yazın Deşt-i Kıpçak'ın alev üfleyen kavurucu sıcağından ve kışın kar boran esen rüzgârlarından korurdu. Şeyh yılda iki kere, yazın en sıcak mevsiminde kırk gün, kışın en soğuk günlerinde kırk gün burada ikamet ederdi. Ramazan ayını da taat ibâdet ve Kur'an hatmi ile bu zindanda geçirirdi. İşte şimdi, ömür

ışığı sönünceye kadar bu aziz mekânı kendine vatan tutmaya niyet etti.

Hazret, mütevelliye halvethaneyi tekrar baştan tamir etmek hususunda talimat verdi.

– Ustalara baş olup, öyle yapın ki, insanoğlu burada yıl on iki ay, gece gündüz mukim yaşayabilmesi için şart-şerait mevcut olsun.

Halifeler birbirlerine soru nazarı ile baktılar. Onlar, Pîr-i mürşidin kalan ömrünü şu karanlık zindanda geçirmek niyetinde olduğundan habersizdiler.

Şeyh, ailesini göçürüp getirmesi için İsficab'a adam gönderdi. İsficab uzak idi, atlı kişi dört günde gidecek olsa, araba en az bir hafta yol giderdi.

Aradan on, on beş gün geçti. Oğlu İbrahim'i bağrına basarak Rukiyebegüm geldi. Halvethane de tamir edilip, başka bir görünüm kazanmıştı. Şeyh, yeni mekânını görüp, kanaat hâsıl etmek maksadıyla has mahremleri ile halvethaneye indi. Yere dört kat hasır döşenmiş, onun üstüne iki kat kalın keçe serilmiş, her tarafa kadife minderler konulmuş. Her yere beyaz keçi derisinden yumuşak pöstekiler döşenmişti. Duvarlar nemden etkilenmesin diye işlenmiş öküz derisi ile kaplanmış. Temiz hava girsin diye tepeye iki yerden delik açılmış. Zindanın bir köşesinde bacalı küçük bir ocak. Bundan başka, göze çarpmayacak bir yerde abdesthane.

Şeyh başköşeye geçip, bağdaş kurdu, kısa bir duâ etti.

Halifeler yılda bir-iki defa çilehane vazifesi gören bu emanet mekâna değil, mükellef bir misafirhaneyi hatırlatan halvethaneye hevesle baktılar. Şeyh ise sükût ediyor, devamlı yere

bakıp oturuyordu. O bir yıl boyunca gönlünde yatan gizli sırrını artık âşikâr etmeyi düşünüyordu. Zira bu kolay bir iş değildi. Nihayet insanoğlu var ki, beş gün olsa bile bu dünyada yaşasam, diyor, Allah'ın yarattığı nimetlerden istifade etmek ve içinden kalmak geliyordu. Parlayan güneşe, dolunaya, nebatat âlemine doya doya bakmayı kim istemezdi? Herkes! Ömrü rahat ve feragatte geçse de, azap içinde kavrulup yaşasa da kendisini yedi kat yer altına mahkûm etmeyi kimse istemez. Fenafillâh makamına ulaşıp, Hakk tealâ cemaline müştak olan evliyalar serveri Hoca Ahmet Yesevî adlı Pîr-i Türkistanî de bu tür isteklerden, bu tür arzulardan uzak değildi. Fakat bu Zat-ı şerifin kâinatın yaratıcısına verdiği bir sözü vardı: Hak Mustafa Rasulüllah-ı Kerim yaşına vardığımda bir köşeye çekilip, yalnız senin yâdın ve senin zikrinle ömür geçireceğim, deyip ant içmişti. İşte şimdi ahde vefa göstermek vakti gelmişti.

Şeyh müritlerinin çehresine mülâyim bir bakış atıp, yavaşça sordu:

– Nasıl, yeni has odamız makbul mü?

Halifeler bir ağızdan halvethaneyi tarif etme derdine düştüler.

– Bu mekân, bundan sonra bizim ikamet edeceğimiz evimiz olacaktır, dedi Şeyh, bizim için dünyanın bir cazibesi kalmadı. Allah nasip ederse, emanet ömrümüzü zikir ve senâ ile işte burada geçirmeye söz verdik. Bize yer üstünden yer altı daha evlâ göründü.

Şimdi halifeler ağır bir sessizliğe gömüldüler. Onlar, nice zamandan beri tarikat önderinin fevkalâde işlerine alışmışlardı. Fakat Hazret'in bugünkü açıklaması, mahremlerin

aklını şaşırttı. Sanki yaz ortasında hava gürleyip, şimşek çakmış gibi oldu. Fakat hiç kimse sesini çıkarmadı. Zira Pîr'den icazet olmadıkça soru sormak tarikat âdabına aykırı idi.

Mahremler iç dünyalarında düşünmekten kendilerini alamadılar. Onların dilleri tutulmuş, fakat gönüllerinde endişe ve iştiyak galip geliyordu: "Bu karanlık hücrede Hazret'in sağlıklarına zarar gelmez mi? Veliyyullahın sözlerini, nasihatlerini şevkle dinleyen ahali bundan sonra Pîr'in yüzünü göremeyecek mi?"

"Hânekâhtaki sâliklerin terbiyesi, talebelerin tahsili ne olacak?"

Şeyh halifelerinin zihninden geçen düşünceyi basiret gözü ile, sevk-i tabiî ile hissediyordu. Hepsine birden cevap verdi:

– Endişe etmeyiniz. Ben yalnız değilim. Yanımda sizler varsınız. Halk ile aramızdaki vasıtacı da sizlersiniz. Nasihatlerimizi onlara ulaştırırsınız. Hânekâh rehberi Mansur-hoca, talebelere mürebbi Sofi Dânişmend. Biz Süleyman'ın yerine Kutbiddin'i üçüncü halife olarak tayin ettik. Baba Maçin bizim elimiz ayağımız idi, yine öyle olacak.

Şeyh bıyık altından gülümsedi.

– Bundan da önemlisi dört arkadaş bir oldunuz, Allah'a şükür.

Kutbiddin hızla ayağa kalktı. Varıp, Pîr'in eteğini gözüne sürdü.

– Halka haber verin. Cuma namazından sonra onlara söyleyecek sözümüz var.

Şeyh önde, Mansurhoca, Sofi Dânişmend, Baba Maçin, Kutbiddin, "dört arkadaş" arkada, halvethaneden yeryüzüne çıktılar.

Şeyh evine doğru gitti. Rukiyebanu ile yüz yüze görüşüp konuşmak için gidiyordu.

Hazret kendi has odasına girdi. Baş tarafta bağdaş kurdu.

Hafifçe öksürdü. Tanıdık işareti işitince, Rukiye bibi girdi.

– Bize hizmet varmı, babası? dedi eşikte durup.

– Hizmet yok. Oturunuz.

Rukiye erinin karşısına emaneten çöktü. Başörtüsünü alnından aşağı düşürdü.

– Size iki çift sözümüz vardı, dedi Şeyh ve düşünceye daldı. O uzlete çekilme kararını, karşısındakini üzmeden nasıl anlatacağını düşünüp, birkaç saniye sessiz kaldı. Şeyh'in, dünyada olanları görüp, işitmekten yaralanmış olan yüreği huzursuzca çarpıyordu. Doğru, artık olan oldu, söz sözdür, Allah huzurunda yemin yemindir. Fakat nazarında bu biçare kadını yapayalnız bırakıp gidiyor gibiydi. Rukiyebanu da nahoş bir haber işitecekmiş gibi, sofra bezinin kenarı elinde, sessizce karıştırıp oturuyordu. Nihayet Şeyh söze başladı:

– Anası, siz ta mahşere kadar benim Allah'ın bağışladığı ömür yoldaşımsınız. İbrahim ile ikinizden helâllik almak için çağırdım sizi. Ben bu dünyanın fitnelerinden, dışı güzel fakat içi marazla dolu kimselerin melâmetinden, zamane güç sahiplerinin nefis belâlarından usandım. Allahın verdiği ömre şükredip, bundan sonra gece gündüz halvethanede gün geçirmek istiyorum.

Rukiye hıçkırarak ağladı.

– Siz ne derseniz, biz razıyız, Şeyh'im. Ben sizin kölenizim. Kaderim sizin elinizde.

– Tuhaf konuşmayınız, dedi Şeyh mülâyim bir sesle, siz köle değilsiz, bana üç evlât doğurup veren helâlimsiniz. Göz yaşınızı silin. Benim bu âlemi terk edip, dârülbekâya gittiğim yok, bu yalancı, fâsık dünyadan elimi eteğimi çekmek istiyorum sadece.

Rukiye bibi başörtüsünün ucu ile gözlerini sildi. Şeyh, hayat arkadaşının yüzüne baktı. Onun fikrini almak için sordu:

– İsterseniz, İsficab'a varıp, ananızın yanında olun. Biz razıyız.

Rukiye yalvaran bir sesle cevap verdi:

– Şeyh'im, müsaade ederseniz, yanınızda olsak. Sizin nefesinizi hissetmek isteriz. Oğlunuzun da burada tahsil alması makûl mü, diyorum. Siz ne derseniz, babası.

İbrahim on iki yaşını bitirmiş, medresede tahsil görüyordu.

– Makûl, dedi Şeyh, kızlarınızı özlerseniz söyleyin, sizi İsficab'a gönderirler.

Böylece uzletin son şartı da yerine getirildi. Artık Şeyh cuma günü izdihamı beklemeye başladı.

* * *

Sıcak yaz mevsiminin ortalarında mülk-i Türkistan'da yürekleri titreten soğuk bir haber yayıldı:

– Evliya Ata yer altına girecekmiş. Cuma günü namazdan sonra halk ile vedalaşacakmış...

Uğursuz haberin kanadı sekiz, derler. Bu haber bir-iki gün içinde Karadağ ardındaki çöllere, dağın berisindeki yaylalara, Seyhun eteğindeki bozkır ve çöllere, köylere, avul ve şehirlere yayıldı. Bazıları bu tehlikeli haberi kendilerince yorumladılar: "Pîr'imiz ağır hasta olmalı, yoksa halk ile niye vedalaşmak istesin?"

Cuma günü kuşluk vaktinden itibaren Yesi pazarı kapatıldı. Ahali kafileler hâlinde Cuma mescidine doğru akıp gelmeye başladı. Kısa sürede mescidin etrafı insanla doldu. Kalabalık, panayır yeri gibi çeşit çeşitti: Tilki kalpak giymiş çobanlar, çiçekli takke giymiş delikanlılar, başlarına külâh kondurmuş dervişler, gümüş renk sarık sarmış ulemalar, mavi sarıklı talebeler, peçeye bürünmüş kadınlar, balasını elinden tutmuş gelinler... Velhasıl Şeyhülmeşayih'e Pîr'im, deyip ona sığınan müritlerden, Sultanülârifin'i hiç sevmeyen fitneci din adamlarına kadar mescidin avlusunu doldurmuş olan bütün herkesin bakışı uzunca, geniş eyvana dikilmişti. Eyvana yakınca bir yerde yılkıcı Çalabay, ondan beride Karnak köyünden gelen Kemal Kara ile Nizamettin Yakışıklı. Kenarda bir yerde, bir grup gencin arasında Abdurauf duruyordu. Bir eliyle Yaşar adlı oğlunu, bir eliyle de Gaybullah'ı tutuyor. Her kafadan bir ses çıkıyor ve herkes kendi tahminini söylüyor ve içinden geçen soruya bir cevap bulmak istiyordu.

– Evliya ata artık halk ile yüz yüze görüşmeyecekmiş, bu doğru mu?

– Az önce şurada bir dervişten duydum. Artık Evliya yer altında yaşayacakmış. Güneş yüzü görmeden devamlı karanlıkta ömür geçirmek kolay mı?

– Evliyalara yerin altı da yerin üstü gibi aydınlık olurmuş.

– Pîr'imiz hasta değilmiş, buna da şükür...

O sırada sarığının ucunu göğsüne düşüren şişman, bademgöz bir ulema söze karıştı:

– Hasta değilse, niçin ahali ile vedalaşıyor Pîr'in? Devasız derde uğramış olmalı ki, âhiretini düşünüyor!

Kemal Kara onun sözünü kesti:

– Birisine ölüm dileyene kadar, kendine ömür dile, diyor şeyhler. Siz de artık ne kadar ömür sürersiniz, Allah bilir. Bugün evinize ya varırsınız veya varamazsınız, doğru mu?

– E ölüm sana, yüzü kara!

Ulemâ, Kemal'in esmer yüzünü de işin içine dâhil etmişti. Delikanlı güldü:

– Birinin yüzü kara, birinin de gönlü kara olurmuş, ha?

Ulemâ kendi kendine söylenerek uzaklaştı.

Eyvanda Şeyh göründü. Onun vedalaşma vaazı kaç günden beri zihnini meşgul ediyor, en kısa zamanda dinleyicilerin kulağına varayım, dercesine sahibini huzursuz ediyordu. Hazret ahaliye hafifçe bir baktı, "Esselâmualeyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh!" deyip duâ etti ve vaazına başladı:

– Ehl-i sünnet vel-cemaat! Biraderlerim! Bu aydınlık âlem, gökte parlayan güneş, gölgesi serin ağaçlar, akar sular, yüzümüzü-gözümüzü okşayan yeller, kirpik gibi nazik çimenler, bitkiler... bütün hepsi bundan sonra bize emanet oldu. Bugün sizleri vedâ vaazımı vermek için topladım.

"Vedâ"yı duyunca, ahali irkildi, şiddetli bir uğultu koptu, yaz güneşi yakıp kavursa da buz gibi bir rüzgâr eser gibi oldu. "Evliya bilmediği bir şeyi söylemez, heyhat ki, dârülfenâyı terk ediyorum, diye haber veriyor", şeklinde endişeli bir düşünce sardı kalabalığı. Şeyhülmeşayih derin bir nefes alıp, ezelî yankılı, ağır bir sesle vaazını devam ettirdi.

– Kırk yıldır, Hakk tealâ ve tebârek farzını, Rasulüllah sünnetini müminlerin gönlüne mühürlemek maksadıyla zahmet çektik, cahiliyetin pençesinde kalan gönüllerde İslâm'ın nuru parlasın diye niyet ettik. Allah'a şükür ki, nice binlerce Mecusî, kâfir, zimmî[204], ateşperest, putperest kelime-i şehadet getirerek İslâm'a girdi, yüce Yaradan'ın emrine boyun eğdi, Cenab-ı peygamberimizin öğütlerine icabet etti. Velâkin kendileri kelâm ehlindeniz, diyerek göğsüne yumruk vuran riyakârlar günah batağına battılar. Biz nasihat edip, onları salih amellere davet ettik, talihin işlerinden vaz geçirmek istedik. Maalesef! O yoldan azanların kulakları sağır, gözleri kör, dilleri kekeme idi! Taşa yağmur kâr etti, fakat onlara nasihat kâr etmedi. Ne tuhaftır ki, gaflet ehli, elem ve enaniyet, hıyanet, alçaklık, zulüm, iflâh olmaz dert ve şeytanî nefsaniyet bendeleri çoğaldı. Rasul-i ekrem şöyle buyuruyorlar: "Padişahların hayırlısı odur ki, evvelâ halkı dost tutar." Fakat maalesef, maalesef, bu gün zamane güç sahipleri için halkın dostu demeye dil varmıyor. Dost olsa, dostunun her şeyini elinden alıp, onu bir lokma ekmeğe muhtaç eder mi? Köylünün ektiği, terzinin diktiği, çobanın baktığı kursağını doyurmaya yetmez miydi? Rasul-i aleyhisselâm buyuruyorlar: "Âdil Sultan'ın bir günlük adaleti, altmış yıl aralıksız ibâdet edenden evlâdır. Ey, sec-

204 Zimmî: Yahudi ve Hristiyanlar.

deye baş koyup, Allah'tan lûtf u kerem dileyen hükümdar! Ömrün boyunca kaç gün adalet terazisini elinde tuttun, iyice bir düşün!"

Münafık kadıların yaptıklarına bakacak olursanız, ciğeriniz ezilir. Onlar kelâm-ı şerifin her bir âyetini sopa hâline getirip avam halkın başında kırmaktan vaz geçmediler. El ağzında bir hikmetli söz var ki, tok it aç itin kuyruğunu koklarmış. Bir miskinin kazanına göz diken hafızın, yoksul kimsenin eline geviş getirerek bakan başkadının, bir okka et karşılığında akı kara yapıveren müftünün, o tok itten nesi fazla? Onların o haris gözlerine bakmaktan yorulduk.

İki âlem serveri Rasul-i ekrem cenaplarının mübarek bir kelâmı var ki, ed-dünya sicnun el-mü'minî ve cennetül-kâfirî, diyorlar. Yani, bu dünya müminler için tıpkı bir cehennem, kâfirler için ise cennetmiş. Ey kâinatın yaratıcısı, sadık kullarından mağfiretini esirgeme! Nihayet bir biçarenin helâl lokmasından geri durmayan soyu bozuk kimseleri nasıl isimlendirmek lâzım? Onlara kâfir demeye dil varmıyor, velâkin Müslüman demeye de iman yol vermiyor! Onların bütün yaptıkları, mahşer gününde aşikâr olacak.

Kâinatın yaratıcısı, padişahlar, benim yerdeki gölgemdir, deyip merhamet etti. Elinin altındaki kullarına gölgesi düşmeyen sultanlardan gönlümüz soğudu. Pis ağızlı vali ve beylere de itimat kalmadı. Bir kaşık yavan çorba için sırtı yağır, eli nasır, tabanı taş kesen köylünün gözünden akan yaş, yürekleri pare pare ediyor. Onların yere değecekmiş gibi eğik başlarına, gözlerindeki sonsuz ümitsizliklerine bakan gözümüzde kuvvet, tenimizde takat kalmadı. Artık zorluk ve horluk üstüne kurulan bu dârülfenâdan yüz çevirip, uzlete çekilmeyi seçtik. Kalan ömrümüzü yer altın-

daki halvethanede taat ibâdet ile bütün insanoğluna sabır ve tahammül, halkın önderlerine insaf, diyanet ve kanaat dileyerek geçirmeyi vacip saydık.

Muhterem cemaat! Bendenizi Pîr'imiz, deyip başınıza taç ettiniz, izzetlediniz. Minnettarım. Sizlerle vedalaşıp, uzlete çekilmeden önce hepinize söyleyecek birkaç kelime sözümüz var. Birbirinize destek olunuz, merhem olunuz. Birbirinizden şirin sözünüzü esirgemeyiniz. Buğday ekmeğin olmazsa, buğday sözün olsun, diyor şeyhler. Ayın on beşi karanlık, on beşi aydınlık. İnşallah, bizim elden de Harunerreşid'ler çıkarsa şaşırmamak lâzımdır. Zamane güç sahiplerinin pençesi, ebediyyen uzun kalmaz, mazlumların göz yaşını silen iman-insaf sahipleri de bir gün dünyaya gelir. Tavekkel Allah'a, ümit yaratan Mevlâm'dan.

Şeyh koynundan katlanmış bir kâğıt çıkardı. O kendi yazdığı hikmetli nazımları kendisi okumaktan hoşlanmaz, bazen Süleyman'a, bazen de Kutbiddin veya Dânişmend'e okutup dinlerdi. Bu sefer halka söyleyecek vasiyetini kendi lâfzı ile beyan etmeye ahd etti. Bembeyaz kâğıda bakarak veda hikmetini okumaya başladı:

Münacat be-dergâhı kâziyül-hâcât.

Hakk tealânın lûtf u keremi ile dilimize hikmet geldi.

Münacat eyledi miskin Hoca Ahmet,
İlâhî, eyle bütün bendene rahmet.
Garip Ahmet sözü asla eskimez,
Eğer yer altına düşse de çürümez.

Yine mensuh[205] *olup, o har olmaz,*
Okuyan bendeler uykusuz kalmaz.
Benim hikmetlerim dertliye derman,
İşitmeyen her kim olsa, eder arman[206]*.*
Benim hikmetlerim âlemi doldurmuş,
Kişi aklı ermezse, o yolda kalır.
Benim hikmetlerim kaynağı hadistir,
Kişi aklı ermezse, o mültemestir[207]*.*
Benim hikmetlerim tâlibin rızkı,
Eğer ne kadar olsa da cürm ü fıskı.
Benim hikmetlerim âşığa söyleyin,
Gönlü ayna gibi sâdıka söyleyin.
Benim hikmetlerim nâdan işitmez,
Velâkin gönlü kara sözümü tutmaz.
Benim hikmetlerim iyilere söyleyin,
Duâ, tekbir getirip, rahmete batın.
Benim hikmetlerim aşkın senâsı,
Muhabbet ehlinin derdinin devâsı.
Benim hikmetlerim dertsize söylemeyin,
Bahasız gevherim nâdana satmayın.
Tanrı'nın sözünden çıkan bu hikmet,
İşitirsen magzı[208] *Kur'an, magzı sünnet.*
Benim hikmetlerim dânâ işitsin,
Sözüm destan kılıp, rahmete yetsin.
Beni yâd eylese, pîr ü civanlar,

205 Mensuh: Hükümsüz, eskimiş.
206 Arman: Arzu, istek.
207 Mültemes: İltimaslı, kayırılan.
208 Magz: Muhteva, içerik.

Garib ü bîkes ü hem bîçareler.
Duâ-yı hayr edeyim dünyada zinde,
Ruhum olsun mededkâr, varsa orada.
Gerçek söyledi Yesevî Ahmet bu sözü,
Tanrı'nın kahrından kurtarsa özü.

Şeyh biraz nefes aldı. Kalabalık, şiddetli fırtınaya uğramış bir orman gibi uğuldadı. Sarıklı, külâhlı, telpekli, takkeli başlar her yana sallandı. Ehl-i cemaat Şeyh'in azmi kararını, nedamet dolu vasiyeti ve ateşli hikmetlerini içine sığdıramayıp, mânâsını idrak edemeyip bir müddet sessiz hâlde kalmıştı. Ve nihayet, kalabalığın ortasından bir ses geldi:

– Pîr'im, bizleri iki ayaklı kurtlara bırakıp gidiyor musunuz? Siz ki, arkamızı dayadığımız dağımız, inandığımız bağımız idiniz...

Şeyh aynen bir hüküm okur gibi keskin ve nüfuz edici bir cevap verdi:

– Ben sağ iken, iki ayaklı kurtlardan korkmayınız. Kendim yer altında olsam da kulağım sizde olacak. Vaziyetinizi, ne hâlde olduğunuzu bize ulaştıracak iman sahipleri var. Onların gözleri benim gözlerim. Allah'a tevekkül edip, ekmeğinizi helâlinden yiyip yaşayınız. Sizleri, yaratan Mevlâm'a emanet ettim. Vesselâm u velkelâm, âmin, Allahüekber!

Ahali uzun süre kendi arasında konuşup durdu. Şeyhülmeşayih eyvanı terk edip, içeriye girince, onlar da dağılmaya başladı.

Aradan iki gün geçti. Pazartesi günü sabah namazını eda ettikten sonra, Şeyh mescitten çıktı. Mahremleriyle beraber ebedî mekânına doğru yürüdü. İşte, onu arzu eden mes-

ken, sabırsızlıkla yeni sahibini bekliyor gibiydi. Hazret, sert adımlarla aşağı inmeye başladı. O anda o, yerin içindeki kimsesiz ve karanlık bir köşeye değil, Hakk tealânın vaslına nail edecek olan miraca doğru yükselip gidiyor gibiydi.

BİRKAÇ CÜMLE ARZ-I HÂL

Muhterem okuyucum! İşte, siz kitabın son sayfasını da okudunuz. Böylece ben de ömrümün yirmi yıllık sayfasını kapatır gibi oldum.

Son yıllarda bana "Bu romanı yazmaya ne sebep oldu? Onu nasıl yazdınız? Kaynaklarını nereden aldınız?" gibi birçok sorular sordular. Evvelâ, ben Türkistan evlâdıyım, bu sebeple evliyalar serveri, ârifler sultanı, Nevâî'nin tabiri ile söylemek gerekirse Pîr-i Türkistanî Hoca Ahmet Yesevî hakkında büyük bir eser yazmayı kendi gönül borcum, diye düşündüm. Fakat bunun için devrin yöneticilerinden icazet, kendimde ise ruhî kuvvet ve cesaret yoktu.

Ben Yesevîhan bir köyde büyüdüm. Bizde Evliya Ata'nın hikmet dolu şiirlerini ezbere bilen kişiler çoktu. Parpi Molla denilen bir yan komşumuz vardı. Biz mektebe giderken, yolu kısaltmak için Parpi atanın bağından geçerdik. Ata, bizi arık boyundaki toprak sofaya geçirip, buz gibi çorba ikram ederdi. Sonra Yesevî, Sofi Allahyar ve Meşreb'den gazeller okurdu. Parpi atanın sesi tatlı, yankılı idi. Ondan duyduğum Yesevî'nin şu iki beyti daima kulağımda çınlamaktadır:

Yetimi görürseniz üzmeyiniz,
Garipler gönlünü ezmeyiniz.
Yetimler bu cihanda çaresizdir,
Gariplerin işi daim müşküldür.

– Bu beyitler kulağınıza küpe olsun, derdi Parpi ata, bir zaman gelecek, insanlar Sultan'ımın hikmetlerini gözlerine sürerek okuyacaklar.

Biz, o zaman ne zaman gelecek, deyip hayret ederdik.

Yıllar geçiyor, lâkin Parpi atanın söylediği zaman gelmiyordu. Aksine, Yesevî'ye "mistik" ve "terk-i dünyacı" diyenlerin atı doludizgin gidiyordu.

Benim hayalimde, daima Şeyhülmeşayih Ahmet Yesevî timsali.

Yetmişli yıllarda üç-dört kitabım çıktı. Biraz tecrübe kazandım. Bazı kıssa ve hikâyelerimde Yesevî'nin simasını aksettirmeye çalıştım. "Avaz" romanımda şairin şiirlerinden bir kısmını iktibas ettim. Velhâsıl, böylece "devir ateistleri"nin biraz canını sıkmış oldum. Onlar sessiz kaldılar. Bu bana cesaret verir gibi oldu.

Türkistan'a her vardığımda, elbette Hazret'in türbesini ziyaret ediyorum. Mübarek kabirleri yanında tefekküre dalıp uzun süre oturuyorum. Kendimce sohbet ediyorum. O Zat-ı şerifin simalarını gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Evliyalar serverinden imdat diliyorum.

Nihayet yazmaya karar verdim.

Dorman'a gittim. Dânişmend Üstad'ım, rahmetli Askad Muhtar o sıralarda Yazarlar Birliği'nin Dorman'daki misafirhanesinde yaşıyordu. Ona niyetimi söyledim.

– Sen yazarsan üstesinden gelirsin, elinden gelir, diyerek beni cesaretlendirdi Askad Bey, Yesevî dünyası bir umman, ona gark olup kaybolmaktan kendini koru. Tasavvufu iyi öğren. Doğru, Ahmet Yesevî büyük evliya, keramet sahibi, lâkin o da senin, benim gibi bir insan. Şunu unutma, sakın Yesevî bir heykele dönüşmesin.

Üstad'ın öğüdünü dikkate alarak işe giriştim. Tasavvuf hakkında ne varsa, bulup okumaya başladım. Aklıma gelenleri sayayım. Bunlar: (Evgenii Eduardoviç) Berthels'in kitapları, Türk

âlimi Fuad Ko'prülüzade'nin mutasavvıflar hakkındaki monografisi, tarihçi Fahriddin Ali Safî'nin "Reşahat Aynü'l-Hayat" risalesi, Rûzbihân b. Fazlillâh el-Huncî el-İsfahanî'nin "Mihman-nâme-i Buhara" adlı eseri, Yusuf Hemedanî ve Abdülhâlık Gucdüvanî'nin hayatı ile ilgili menkıbeler, Hazret-i Nevâî'nin "Nesâimü'l-Mahabbe" dürdanesi, Necmiddin Kâmilov, İbrahim Hakkul gibi çağımız âlimlerinin tasavvufa ait tetkikleri ve diğerleri.

Türkiye'de yayımlanan üç ciltlik "Evliyalar Ansiklopedisi" ve Ahmet Yesevî'nin seçilmiş eserlerine ilâve edilen sözlük-lûgat de Sultanülârifin'in şahsiyetini öğrenmemde bana yardımcı oldu.

Birkaç defa Sayram'a gidip, halkın ağzından onlarca rivayet derledim. Lâkin en esaslı menba, şüphesiz Yesevî'nin aziz kitabı olan "Divan-ı Hikmet" idi. Onu tekrar tekrar mütalâa ettim, yüzlerce mısralarını ezberledim. Halk için yazılmış sade, tatlı, hararetli ve samimi mısralar arasından halkın derdiyle bağrı yanan, dânişmend, peygamber gibi yaşlı bir adamın nurlu yüzü görünür gibi oluyordu.

Artık gerisi aralıksız, devamlı çalışmaktı. Pîr-i kâmil önder olup rehberlik ettiler, bendeniz o Zata tâbi olarak, birleştik. Yıllara yayılan bu cereyanı azap demeye dilim varmıyor. O, zevkli bir meşakkat idi, iki dünyanın sırrına vâkıf bir keramet sâhibinin ruh dünyasına bir seyahat idi.

Romanın ilk bölümleri, 1993 yılında "Şark Yulduzı" dergisinde yayımlandı. Bu arada ikinci kitap da yazıldı ve "Yesevî'nin Son Seferi" adı ile 2002 yılında neşredildi. Ve nihayet, on yıl sonra, romanın son bölümleri de yazıldı. Esere Ahmet Yesevî" diye genel bir ad verildi.

On asırdan beri Türk dünyasını hayrete düşüren bu ulu atamızın hayat hikâyesini size biraz olsun aksettirebilirsem, bu benim için bahtiyarlık olacaktır.

Yazar, 2012 yılı Temmuz ayı

AHMET YESEVÎ

Sadullah SİYAYEV

Hoca Ahmet Yesevî, mescidin damında kıbleye döndü, münâcâtta bulundu: Kâinatın yaratıcısı lûtfedip yolumuzu verirse, bugün Mekke-i Mükerreme'ye doğru atlanacağız. Nasip olursa Hacerülesved'e gözümüzü sürüp, yine ana yurda döneriz. Eğer bir avuç toprağımız yabancı ellere takdir ettiyse, ne çare. Yaradan'ın iradesi... Dönüp sizi göremezsek, razı olun, ata yurt seması! Gariplerin göz yaşı gibi ışıldayan sayısız yıldızlar, sizler de razı olun bizden. Geceleri misafir yolcuların yolunu aydınlatan ay, razı olun! Bir anda cemalini gösteren güneş! Siz Allah nurunun bir zerresi, yeryüzünde bağları, ekinleri yetiştirip, rızık hâsıl edicisiniz. Altmış bir yıl ana beşiği gibi mürebbilik ettiğiniz için razı olun! Arıklar, sizden içtiğim suyum için razı olun! Ağaçlar, sizden tattığım şirin-şeker meyvelerim için razı olun! Yeller, yüzümü-gözlerimi okşayıp, mahzun zamanlarımda teselli verdiniz. Güller, çiçekler, sizler dimağımı ıtırlı kokularla doldurdunuz, bağrıma cennet nefesini üflediniz. Sizler de razı olun! Ey koca Seyhun! Sana cennet ırmağı diyorlar. Tanrı, lezzetli suyunda yüzümüzü arıtıp paklamayı tekrar nasip etsin. Dânişmentlerin derdi gibi ağır dağlar, miskin, misafir kimsenin hayali gibi sonsuz sahralar, mamur kasabalar, köyler, sizler de razı olun! Kul Hoca Ahmet Yesevî adlı bir ümmetim var idi, dili keskin, fakat gözü nemli, gönlü gamlı bir kemter kişi idi, diye yâd ediniz. Tâ ki gözüm açık iken, ben de sizleri duâ ile yâd edeyim. Razı olun hepiniz, razı olunuz.

ISBN 978-605-9147-47-7

9 786059 147477